

boş

**DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ
SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ**
Yıl:5 / Sayı: 27 / Mayıs - Haziran 2014 / ISSN 1309-601X
İki ayda bir yayımlanır.

Sahibi
GÜNTÜLÜ EĞİTİM YAYINCILIK VE TİC. LTD. ŞTİ.

Editör
Prof. Dr. Recai Coşkun

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Kamil Aydın
Prof. Dr. Mustafa Erdem
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Yaşar Kaya
Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran
Prof. Dr. Zuhale Topçu
Prof. Dr. Vahit Türk

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Nebahat Akbaş

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Net Ofset

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın – Hakemli Dergi
Taranılan İndeksler: ASOS İndeks

Büro İç Hizmetler
Atakan Türkyılmaz

Adres: 1. Cad Nu.: 43/4
06520 Balgat-Ankara
Tel: +90 (312) 287 88 99
Faks: +90 (312) 285 44 99
Web: www.turkizdergisi.com.tr
e-posta: bilgi@turkizdergisi.com.tr
Fiyatı: 15 TL

Basım Yeri
Net Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
www.netmatbaacilik.net
Necatibey Cad. Lale Sok. Nu.: 21/27 Yenışehir/Ankara
Tel-Faks: 0.312.230 07 23

Basım Tarihi: Mayıs 2014 – Ankara

Abonelik Ücreti (Yıllık)
Yurt içi: 90 TL
Kurumsal abonelik: 180 TL
Yurt dışı:
Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri: 75£
ABD ve diğer ülkeler: 100\$
Abonelik için: 0.312.287 88 99
Nu.lı telefondan Atakan Türkyılmaz

BİLİM, DANIŞMA VE HAKEM KURULU

Prof. Dr. A.Kadir Yuvalı Erciyes Ü
 Prof. Dr. Azmi Yetim Gazi Ü
 Prof. Dr. Celalettin Yavuz Türksam
 Prof. Dr. Çetin Elmas Gazi Ü
 Prof. Dr. Enver Bozkurt Kırıkkale Ü
 Prof. Dr. Esmâ Şimşek Fırat Ü
 Prof. Dr. Hacı Duran Adıyaman Ü
 Prof. Dr. H.İbrahim Yalın Gazi Ü
 Prof. Dr. Hikmet Öksüz KTÜ
 Prof. Dr. Hüsnüye Canbay İnönü Ü
 Prof. Dr. İsmail Yakıt Akdeniz Ü.
 Prof. Dr. Kadir Arıcı Gazi Ü
 Prof. Dr. Kamil Aydın Atatürk Ü
 Prof. Dr. Kemal Üçüncü KTÜ
 Prof. Dr. Mehmet Saray Yeditepe Ü
 Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Ü
 Prof. Dr. Mevlüt Karakaya
 Prof. Dr. Musa Şaşmaz Niğde Ü
 Prof. Dr. Musa Taşdelen Sakarya Ü
 Prof. Dr. Mustafa İlbaş Gazi Ü
 Prof. Dr. Nadim Macit Ege Ü
 Prof. Dr. O.Üçler Bulduk Ankara Ü
 Prof. Dr. Recai Coşkun Sakarya Ü
 Prof. Dr. Recep Kılıç Ankara Ü
 Prof. Dr. Sabahat Deniz Marmara Ü
 Prof. Dr. Sadettin Gömeç Ankara Ü
 Prof. Dr. Suna Başak Gazi Ü
 Prof. Dr. Temel Çalık Gazi Ü
 Prof. Dr. Tefik Gülsoy Gaziantep Ü
 Prof. Dr. Vahit Türk Kültür Ü
 Prof. Dr. Yaşar Özbay Gazi Ü
 Doç. Dr. Faruk Bilir Selçuk Ü
 Doç. Dr. Giray Saynur Derman Sakarya Ü
 Doç. Dr. Hanife Güz Gazi Ü
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar Bilkent Ü
 Doç. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Ü
 Doç. Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Ü
 Doç. Dr. Salim Gökçen Erzincan Ü
 Doç. Dr. Selçuk Duman Gazi Osman Paşa Ü
 Doç. Dr. Şeref İba Çankaya Ü
 Doç. Dr. Taner Tatar İnönü Ü
 Doç. Dr. Timuçin Kodaman S.Demirel Ü
 Doç. Dr. Toğrul İsmayıl Tobb Ü
 Doç. Dr. Yaşar Kaya İnönü Ü

Doç. Dr. Yonca Anzerlioğlu Hacettepe Ü
 Yrd. Doç.Dr. Ahmet Turgut Niğde Ü
 Yrd. Doç. Bülent Yavuz Gazi Ü
 Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı Yıldız Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Köksal Şahin Sakarya Ü

Yurtdışı Temsilciler

Doç. Dr. Abdülmecit Nuredin (Makedonya)
 Doç. Dr. Fariz Ahmadov (Azerbaycan)
 Doç. Dr. Ergin Jable (Kosova)
 Doç. Dr. Leniyara Selimova (Kırım)

Yurtiçi Temsilciler

Doç.Dr. Abdullah Temizkan Ege Ü
 Doç.Dr. Bülent Bayram Kırklareli Ü
 Doç Dr. Hasan Hüseyin Arı Van Yüzüncüyıl Ü
 Doç.Dr. İbrahim ERDAL Bozok Ü
 Doç.Dr. Mustafa Arslan Pamukkale Ü
 Doç Dr. Selahattin Bekki Ahi Evran Ü
 Doç.Dr. Talip Yıldırım Uşak Ü
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atalay Artvin Çoruh Ü
 Yrd. Doç.Dr. Ahmet Dogan Osmaniye Korkut Ata Ü
 Yard.Doç.Dr. Ahmet Karaçavuş Karadeniz Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Barış Çiftçi Nevşehir Ü
 Yrd. Doç Dr. Cafer Tayyar Ateş Mustafa Kemal Ü
 Yrd. Doç Dr.t Önder Bilgili Akdeniz Ü
 Yrd Doç,Dr Rafet Aydın Mehmet Akif Ü
 Yrd. Doç Dr. Recep Özkan Niğde Ü
 Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat Topçu Erciyes Ü
 Yrd. Doç.Dr. Şaban Doğan İzzet Baysal Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tahsin Yıldırım Aksaray Ü
 Yrd. Doç. Dr. Tamer Üstüner, Kahramanmaraş Sütçü Ümam Ü
 Yrd. Doç.Dr Tuğrul Yürük Çukurova Ü
 Arş. Gör. Mehmet Tamer Kaya Afyon Kocatepe Ü
 Arş.Gör. Muhammed Salman Cumhuriyet Ü
 Arş. Gör. Ümit Polat Ankara Ü
 Arş.Gör. Yüksel Eroğlu Uludağ Ü
 Öğr. Gör. Salih Arslan Bilecik Şeyh Edebali Ü
 Öğr. Gör. Yunus Emre Tekinsoy Gaziosmanpaşa Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yasin Şerşoğlu, Kastamonu Ü

İÇİNDEKİLER

Ekümenik Buhran: Heybeliada Ruhban Okulu / Doç. Dr. Salim GÖKÇEN	7
Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni ve Bu Bağlamda Çok Dillilik / Doç. Dr. Halil AYTEKİN	23
Türk Kültüründe Öteki Kavramı / Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR	31
Orhun Abideleri'nden Andımıza Vatandaşlık Kavramı / Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL	37
Türk Dünyası Geçmişi, Bugünü ve Gelecek / Yrd. Doç. Dr. Oktay ÖZGÜL	47
Büyük Hun Hakanı Çi-Çi'den Atatürk'e "Ya İstiklal Ya Ölüm" Düşüncesi / Yrd. Doç. Dr. Emin KIRKIL	59
Üniversitede Felsefenin Önemi / Prof. Dr. H. Ömer ÖZDEN	65
Türkçe Öğretmeninin Yetiştirilmesi / Yrd. Doç. Dr. Hayrettin PARLAKYILDIZ	73
Mesleki Teknik Orta ve Yüksek Öğretimde Problemler ve Çözüm Önerileri / Prof. Dr. Duran ALTIPARMAK - Prof. Dr. Seyhan FIRAT	91
Öğretmen Eğitimi ve Etik / Doç. Dr. Hasan Hüseyin ÖZKAN	99
Günümüz Edebiyatında Türkçü Yönelimler ve Meslek Örgütü İhtiyacı / Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK	109
Siyasal Partilerin Kamuoyu Oluşturması: İletişim ve Etkileşim Boyutu İçinde İkna Metodu / Yrd. Doç. Dr. Suavi TUNCAY	117
Din, Toplum ve Kalkınma / Yrd. Doç. Dr. Hasan ARSLAN	145
Dil Kültür Siyaset ve Medya İlişkisi Kapsamında Post Modern Anlayış / Doç. Dr. Ali Osman ENGİN	159
Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Bankacılık ve Konya'da Faaliyet Gösteren Millî Bankalar / Yrd. Doç. Dr. Ahmet ATALAY	177
Doğu Karadeniz Havzasındaki Küçük Hidroelektrik Santraller Üzerine Teknik Değerlendirmeler / Doç. Dr. S. Serkan NAS – Yrd. Doç. Dr. Evin NAS	191

boş sayfa

EKÜMENİK BUHRAN: HEYBELİADA RUHBAN OKULU

DOÇ. DR. SALİM GÖKÇEN*

Fener-Rum Patrikhanesi'nin Faaliyetleri ve Statü Meselesi

Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul patrikleri, devlete sadık kaldıkları müddetçe makamlarını, salahiyetlerini muhafaza ettiler. Buna rağmen devleti parçalayıp önce bağımsız bir Yunanistan, sonra da yeni bir Doğu Roma Devleti kurma kararını alan Etnik-i Eteryâ Cemiyeti'nin tabii azalarından olan Fenerli Rum ailelerin telkinleri ile hareket etmek suretiyle, kanuna ve kamu düzenine aykırı faaliyetlerde bulunan patrikler, fermanla belirtilen çerçevenin tamamen dışına çıkmaya başladılar. Nitekim 1657'de, siyasî faaliyetlere girişip Eflâk Voyvodası Constantin Şerban'ı isyana teşvik etmek suretiyle dinî olan salahiyetlerini aşan patrik III. Parthenios, IV. Mehmed'in emri ile Parmakkapı'da idam edildi. Bu olaydan sonra yeni patriğin tâyin merasimi Bâb-ı Âli'de Sadrâzam huzurunda yapılmaya başlandı. Bununla birlikte Eflâk ve Mora isyanları ile ilgisi tespit edilen Patrik II. Grigorios, 1821'de II. Mahmud'un emri ile Bendereli Ali Paşa tarafından paskalya gecesi boynuna yaftası ilâştirilerek Patrikhanenin Orta Kapısı'nda idam edildi¹.

Fener Rum Patrikhanesi, 1453'ten Lozan Antlaşması'na kadar geçen süre zarfında Türk kanunları himayesinde tam bir emniyet altında bulunmuş, fakat

* Erzincan Üniversitesi FenEdebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Fener Rum Patrikhanesi, 1453'ten Lozan Antlaşması'na kadar geçen süre zarfında Türk kanunları himayesinde tam bir emniyet altında bulunmuş, fakat bu güveni suiistimalde asla tereddüt etmemiştir.

bu güveni suiistimalde asla tereddüt etmemiştir². Bu geçen süre zarfında Fener Rumları yabancı dil bilmeleri nedeniyle Osmanlı sarayına tercüman olarak girmişler ve hatta Türk devlet idaresinde önemli idarî makamları da işgal etmişlerdir.

1814-1919 yılları arasında Patrikhane, Etnik-i Eteryâ Cemiyeti³'nin merkezi olarak çalışmış, bir taraftan dinî vazifelerini ifâ eder görünürken diğer taraftan yıkıcı faaliyetlerden geri durmamıştır⁴. Patrikhane, bu dönem içerisinde Türk kanunlarının himayesinde kiliseler inşa etmiş, okullar açmış ve buralarda dinî ayin perdesi arkasında Rumları devlete karşı teşkilatlandırmıştır.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Fener Rum Patrikhanesi, İstanbul'un Yunanistan'a ilhakını istemeye⁵ ve uluslararası bir idareye kavuşturulması için bazı girişimlerde bulunmaya başladı. Bununla birlikte Patrikhane, Türklerle meskûn bölgelerde Türkleri göçe zorlamak için sık sık yangınlar dahi çıkarttı⁶.

13 Ekim 1919'da Fener Rum Patrikhanesi, batılı devletlere gönderdiği bir muhtıra ile Anadolu'da başlayan Kuva-yı Milliye hareketinin aslında Türk barbarlığından başka bir şey olmadığını ileri sürerek, Rumların kurtuluşunun ancak batılı devletler tarafından Anadolu'nun işgal edilmesine bağlı olduğunu bildirdi⁷. Patrikhane'nin hazırladığı bu bildiri, Atina Metropolidi Meletios tarafından İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri yönetimine ulaştırılarak, Hristiyan dünyanın acil müdahalesi istendi.

Doğu Roma İmparatorluğu'nu yeniden ihyâ etmek doğrultusunda kurulan Etnik-i Eteryâ Cemiyeti'nin yanısıra, merkezi Fener Rum Patrikhanesi'nde, şubeleri Anadolu'da bulunmak üzere *Maori Mira Cemiyeti*⁸, *Rum İzci Cemiyeti*⁹, *Rum Kızılhaç Cemiyeti*¹⁰, *Pontus Cemiyeti*¹¹ ve *Kordos Komitesi*¹² kuruldu. Karadeniz'de bir Pontus Devleti kurma amacına yönelik faaliyetleri de yürüten Patrikhane, Batum ve Poti gibi diğer Karadeniz şehirlerinde bulunan Rumların, Trabzon ve Samsun civarına yerleşmelerine yönelik iskân hareketi¹³ içinde de bulundu.

Böylece temel statüsünden ayrılan Patrikhane, Yunanistan'ın Türkiye'deki şubesi haline geldi. Patrikhane, bütün işlerini birinci derecede İstanbul'daki Yunan Temsilciliği, ikinci derecede ise Müttefik Temsilcileri ile görmeye başladı.

Patrikhane konusunda Mustafa Kemal Paşa, 25 Aralık 1922'de *Le Journal* gazetesi muhabiri Paul Heriot'ya Çankaya'da verdiği beyanatta şunları söylemektedir¹⁴:

“Bir fesad ve hıyânet ocağı olan ve memleketimize nifak tohumları eken, uyuşmazlıklar yaratan, Hristiyan hemşehrilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluğa ve felâkete sebep olan Rum Patrikhanesi’ni artık topraklarımız üzerinde bırakamayız. Bu tehlikeli teşkilâtı memleketimizde muhafazaya bizi mecbur etmek için ne gibi vesile ve sebepler gösterilebilir? Türkiye’nin Rum Patrikhanesi için arazi üzerinde bir sığınacak yer göstermeye ne mecburiyeti var? Bu fesad ocağının hakiki yeri Yunanistan değil midir? Büyük Millet Meclisi tarafından idare edilmekte olan yeni Türkiye, Bâb-ı Âli’nin taht-ı idâresindeki eski Osmanlı İmparatorluğu değildir. Yeni Türkiye, şeref ve haysiyet, kudret ve kuvvetini müdrük ve hukûkunu muhâfaza için mevcûdiyetini tehlikeye atmaya hazır ve âmâdedir”.

Lozan Görüşmeleri devam ederken, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Isparta Mebusu Hüseyin Hüsni Efendi’nin Rauf (Orbay) Bey’e; *“Patrikhane İstanbul’da kalacak mı?”* sorusuna karşılık; Rauf Bey’in, Patrikhane’nin ihanetkâr faaliyetlerinden bahsettiği sırada mebuslar, *“Aynaroz’a Atina’ya gitsin”* şeklinde tempo tuttular¹⁵. Yine Patrikhane’nin İstanbul’da kalıp-kalmaması ile ilgili olarak da Meclis’in gizli oturumunda, 2 Mart 1923’te, Rıza Nur Bey’in konuşması¹⁶ ile birlikte hararetle tartışmalar meydana geldi.

Lozan görüşmelerinde Patrikhane konusu, *“Azınlıklar Alt Komisyonu”*nda gündeme geldi¹⁷. Türk delegeler, Mustafa Kemal Paşa’nın da dediği gibi bir *fesad ocağı* haline gelen Patrikhane’nin kesinlikle Türk topraklarından çıkarılmasını istiyordu, ancak Türk Heyeti, karşısında bu isteğe direnen çok sert bir muhalefet buldu¹⁸. Görüşmeler süresince, Türk delegelerini en çok uğraştıran konuların başında gelen Patrikhane meselesi, yapılan yoğun tartışmaların ardından, Osmanlı döneminde bütün ayrıcalıkların kaldırılıp, yalnızca dini yetkileri ile sınırlı kalması koşuluyla, Patrikhane’nin İstanbul’da kalmasının kabul edilmesiyle sonuçlandı. Başdelege İsmet Paşa da, bu konuda taraf devletlerin vermiş oldukları sözleri *“sözlü senet”* olarak kabul ettiğini bildirdi¹⁹.

Lozan’da anlaşma metinleri içerisinde Patrikhane sözü geçmemekle birlikte, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Patrikhane, laik bir devlet içinde İstanbul’daki Rum azınlığın bir kilisesi olarak varlığını korumuştur. Bununla birlikte Patrikhane’nin idarî, siyasî ve yargısal yetkilerine son verilmiş ve sadece dini bir kurum olarak kalması sağlanmıştır. Bu da Patrikhane’nin herhangi bir yargı yetkisinin olmaması ve üniter devletin yargı yetkisinin bütün vatandaşlar için geçerli olması demektir.

Lozan’da anlaşma metinleri içerisinde Patrikhane sözü geçmemekle birlikte, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Patrikhane, laik bir devlet içinde İstanbul’daki Rum azınlığın bir kilisesi olarak varlığını korumuştur.

Lozan'da azınlıklara tanınan haklar artık *çok-hukuklu* değil, mütekabiliyet ilkesine bağlı ve klasik azınlık haklarıdır²⁰.

Lozan'da yapılan müzakerelere ve anlaşma hükümlerine göre Patrikhane'nin hukukî durumu şu şekilde özetlenebilir:

1) Patrikhane'nin İstanbul'da kalması bir anlaşma hükmü ile değil Türkiye'nin tek taraflı bir tasarrufu ile olmuştur.

2) Patrikhane, bir Türk kuruluşudur. Patrik ve Patrikhane memurları Türkiye Cumhuriyeti vatandaşdır. Türk Hükümetinin muvafakati ile tâyin edilirler ve Türk Hükümetinin denetimine tabidirler.

3) Patrik ve Patrikhane'nin 1453'ten 1923'e kadar sahip olduğu siyâsî ve idarî, hak ve imtiyazlar kaldırılmıştır. Patrikhane ancak dinî ve ruhanî işlerle uğraşabilir.

4) Patrikhane İstanbul'daki Rum cemaatinin resmi temsilcisi olmadığı gibi bu cemaat ile Türk resmi makamları arasında sözcülük, aracılık gibi işleri de yapamaz.

5) Patrikhane ile Patrik ve Patrikhane görevlilerinin tabî oldukları genel hükümlere gelince; Patrikhane, Türkiye'deki gayrimüslim azınlıklara ait herhangi bir kilise veya sinagog gibi Lozan Andlaşması'nın 40. ve 42. maddelerinde ifade edilmiş olan serbestlik ve himayeden faydalanır. Anlaşmanın 45. maddesi gereğince de aynı haklardan Yunanistan'daki Türk azınlığa ait dinî kuruluşlarda istifade ederler²¹.

Patrik ve Patrikhaneye bağlı görevliler; Rum azınlığa mensup birer fert olarak Lozan Andlaşması'nın azınlıkların himayesine dair hükümlerinden faydalanırlar. Yani bu kişiler, Anayasamızdaki temel hak ve hürriyetler hususunda Türk tebaası Müslümanlardan farklı hükümlere tabî tutulmazlar. Lozan Andlaşması'ndaki bu hükmün nedeni, ülkelerin genellikle anayasalarında bulunduğu gibi Yunanistan'ın da aynı hükmü kendi topraklarındaki Türk azınlığa tatbik etmeyi anlaşmanın 45. maddesi ile kabul etmiş olmasıdır.

Patrik ve Patrikhaneye bağlı görevliler; bir Türk resmi kuruluşunun memuru olarak da sıfatlarına ilişkin Türk kanunlarına tabîdirler. Bu nedenle, görevlerini herhangi bir şekilde kötüye kullanmaları durumunda veya Türk devletinin şahsiyetine karşı işleyebilecekleri herhangi bir cürüm halinde Türk Ceza Kanunu'nun öngördüğü müeyyidelere tabîdirler.

Patrikhane ve Patrikhane görevlilerinin Türkiye Cumhuriyeti içerisindeki hukukî konumlarını inceledikten sonra şimdi de patriklik makamının işleyiş düzenine bir göz atalım. Patrikhane'de işler, komisyonlarca yürütülür. Her komisyonun başında bir metropolit bulunmaktadır²². Fener Patriği, 6 Aralık 1923 tarihli valilik tezkeresine dayanan bir prosedür içerisinde²³ St. Synode tarafından seçilir. St. Synode, patrik adayları listesini İstanbul Valiliğine sunar. Bu adaylar

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup makamları, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan metropolitliklerdir. İstanbul Valiliği, gerekçe göstermeden seçilmesini istemediği adayları listeden çıkarabilir. Valilik'ten gelen listedeki adaylar, St. Synode'da oylanır ve biri patrik seçilir²⁴.

Fener Patrikleri, Türkiye Cumhuriyeti yasaları çerçevesinde idarî açıdan, Eyüp Kaymakamlığı'na, Fatih Savcılığı'na ve İstanbul Valiliği'ne bağlıdırlar. Çoğu cemaatsiz 18 metropolit tarafından yapılan seçimin onayını İstanbul Valiliği verir. Buna göre patriğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti içindeki en yüksek dereceli muhatabı İstanbul Valisi'dir²⁵.

Sonuç olarak Fener Rum Patriği, Türkiye'de her fert gibi Türk Anayasasının ve Türk Kanunlarının himayesi ve teminatı altındadır. Bundan başka kendisinin bir cemaatin dinî başkanı olarak, ruhanî ve dinî hüviyetini muhafaza ettiği ve görevini başka amaçlara alet etmeye teşebbüs etmediği sürece Türkiye'de geleneksel olarak asırlardan beri her din adamının gördüğü hürmet ve itibarı görmesi doğaldır²⁶.

Fener Rum Patrikhanesi, Lozan Andlaşması'na göre tamamen Türkiye Cumhuriyeti yasalarına ve Türk makamlarının denetimine tabî olmasına rağmen Türk hükümetinin vakıfların kontrol ve denetlenmesi ile ilgili kanuna dayanarak, Patrikhane hesaplarının kontrolünü istemesi üzerine Patrikhane yetkilileri; *"Bu müessese Lozan Andlaşması'na tanınmıştır ve denetlenemez"* diyerek kontrole karşı çıkmıştır²⁷. Oysa Lozan'da Patrikhane'nin iddia ettiği gibi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu durum, Patrikhane'ye Türk toplumunun sosyal kurumları içinde üstün ve imtiyazlı bir konum sağlama düşüncesinin bir göstergesidir. Halbuki Türkiye'de bu imtiyaz sadece, karşılıklı olmak şartıyla yabancı devletlerin temsilcilerine verilmiştir. Bunun dışında Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde faaliyette bulunan her çeşit Türk ve yabancı kuruluş, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kayıtsız şartsız denetim ve teftişine tabîdir. Patrikhane'nin iddia ettiği Lozan Andlaşması'nın ilgili hükümleri, yalnız gayrimüslim Türk vatandaşlarının din ve ibadet özgürlükleri ile ilgilidir.

Lozan Andlaşması'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tabî olan Patrikhane, 1948 yılından itibaren ABD'nin ilgi alanına girdi. II. Dünya Savaşı ile birlikte bir canlanma içerisine giren Patrikhane'deki hareketlilik ABD'yi rahatsız etmeye başladı²⁸. 21 Şubat 1946'da patrik seçilen Maksimos'un Sovyet yanlısı olduğu iddiaları üzerine ABD el altından yeni aday arayışına girmiş ve sonunda Patrik Maksimos, 1948'de istifa ettirilerek Kuzey ve Güney Amerika Başpiskoposu

Fener Patrikleri,
Türkiye
Cumhuriyeti
yasaları
çerçevesinde
idarî açıdan, Eyüp
Kaymakamlığı'na,
Fatih Savcılığı'na
ve İstanbul
Valiliği'ne
bağlıdırlar.

Lozan Andlaşması'nın ardından Türkiye Cumhuriyeti yasalarına tabi olan Patrikhane, 1948 yılından itibaren ABD'nin ilgi alanına girdi.

Athenagoras patrikliğe getirilmiştir²⁹. Bu dönem, ABD'nin artık Patrikhane ile doğrudan ilgilenmeye başladığı bir evredir. Bunun temel nedeni, Stalin'in II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Rus Kilisesi'nin üzerindeki baskıları hafifletmeye başlaması, buna karşılık bu kilisenin de "Komünizme muhalefet"ten vazgeçmesidir³⁰.

Athenagoras'nın 1972'deki ölümüne kadar süren patrikliği döneminde Hristiyan dünyası ile birçok önemli olay meydana geldi. Patrik, Papa VI. Paul ile Kudüs'te görüştü, ardından Papa, İstanbul'u ziyaret etti ve Vatikan ile Fener karşılıklı olarak Aforozları kaldırdılar³¹. Yine Athenagoras döneminde, Heybeliada Ruhban Okulu'nun yapısında ve statüsünde yeni düzenlemelerle, değişiklikler de yapıldı.

Cumhuriyet döneminin en uzun süre görevde kalan patriği olan Athenagoras kadar, hatta ondan daha faal bir görüntü sergileyen Bartholomeos (Dimitrios Archondonis), 22 Ekim 1991'de patrikliğe seçildi. Bartholomeos; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Lozan Andlaşması, 3335 sayı ve 26 Mart 1987 tarihli yasa³², 2908 sayılı Dernekler Kanunu³³ ve Türk Medeni Kanunu'na göre kurulan Vakıfların eylemlerini düzenleyen 25 Temmuz 1970 tarih ve 7-1066 Sayılı Tüzük'e³⁴ göre Bakanlar Kurulu'nun izni olmadan uluslararası faaliyetlerde bulunmaması gerekirken, bu zamana kadar yaptığı faaliyetler ve verdiği demeçlerle bu yasalara pek de itibar etmediğini göstermiştir.

1994 yılında bir sempozyumda Türk Ortodoks Patriği Selçuk Erenerol Patrik Bartholomeos ile ilgili olarak şunları söylemektedir: "Bartholomeos, Ekümenik Patrik unvanına sahip olur olmaz ilk icraat olarak Ruhban Okulu'nu açacaktır. Ruhbanlar için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma zorunluluğu kalkacak, dolayısıyla dışarıdan öğrenci ithal edecekler. En korkulan nokta ise bunun Vatikan usulü olmasıdır. Bu noktaya geldiği an "İstanbul bizindir" deyip mal varlıklarını talep edecekler. Atina'da Rum mal varlığı ile ilgili çalışmalar vardır. Uygun bir zamanda La Haye Adalet Divanı'na gideceklerdir"³⁵.

Bartholomeos'nun dünya Hristiyanlarını birleştirme ve hepsini Fener Patrikhanesi'ne bağlama girişimlerini, düzenlenmesinde öncülük ettiği; Patmos Adası'nda "Vahiy ve Çevre" (1995) ve Karadeniz'de "Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu" (1997) adındaki organizasyonlarla³⁶ sürdürdüğü, dönemin basın-yayın organlarında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bartholomeos, Temmuz 1997'de Dünya Ermenileri Patriği I. Karekin'in davetlisi olarak yapacağı Ermenistan ziyaretinden önce Leyla Emeç Tavşanoğlu ile yaptığı söyleşide³⁷ Ermenistan ziyaretinin amacının parçalanmış olan Hristiyan kiliselerini birleştirmek olduğunu açıkladı. Patrik yine bu söyleşide, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesinin Heybeliada Ruhban Okulu'nu açması ile yakından

ilgili olduğunu belirterek Türkiye'nin bu okulu açması gerektiği üzerinde durmuştur.

HEYBELİADA RUHBAN OKULU:

Okulun Açılışı, Faaliyetleri ve Kapatılması

19. yüzyılın başlarından itibaren Fener Rum Patrikhanesi, Ortodoks milletler arasında dinî birliği korumak amacıyla bir teoloji okulunun açılmasını gündeme getirdi³⁸. Patrikhane'nin bu yoldaki girişimlerinin ardından, 9. yüzyılda Patrik Fotios'un yaptırmış olduğu Heybeliada'daki Ayia Triada Manastırı'nın 1821'de yanan kısımları Patrik IV. Germanos tarafından 1842'de tamir ettirilerek, 1 Ekim 1844'te Heybeliada Ruhban Okulu açıldı. Bu okuldaki eğitimin amacının bilgili ve münevver ruhaniler yetiştirmek olduğu açıklandı³⁹. Bu bina bir müddet sonra yanmış fakat Padişahın bir fermanyıyla yeniden yaptırılmıştır. 1894 yılında bu kez depremde yıkılan binanın yapılmasına izin verilmiş ve Pavlos İstefanaki isminde bir hayırsever tarafından bugünkü şekilde inşa ettirilmiştir.⁴⁰

Ruhban Okulu, açılışından 1923 yılına kadar *Yüksek Ortodoks Teoloji Okulu* adını taşıdı⁴¹. Yedi sınıfı bulunan okulun ilk dört sınıfında liselerde okutulan bütün Fen dersleri, son üç sınıfında da Ortodoks Teoloji Bilimleri okutuldu. İhtisas sınıflarında, 1937 yılına kadar yalnız Türkçe dersi okutulurken bu tarihten itibaren Maarif Vekilliği'nin onayıyla kültür derslerinden Tarih, Coğrafya, Sosyoloji derleri de okutulmağa başlandı⁴².

Okuldaki eğitim-öğretim aşamalarını aşağıdaki şekilde görebiliriz⁴³;

1. 1844-1919 Dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji,
2. 1919-1923 Ortaöğretimsiz beş yıllık teoloji eğitimi,
3. 1923-1951 Dört yıl ortaokul ve üç yıl teoloji,
4. 1951-1971 Dört yıl lise ve üç yıl teoloji.

Fener Patrikhanesi'nin yetki alanında olan Heybeliada Ruhban Okulu'nda okul müdürü, metropolitler arasından atanır ve bu müdür aynı zamanda Ayia Triada Manastırı'nın da sorumlusudur⁴⁴.

Heybeliada
Ruhban Okulu,
Ortodoks
dünyasının en
stratejik kurumu
konumundadır.
Dünya
Ortodokslarının
dinî ve siyasî
açıdan
kontrol edilip
yönlendirilmesi,
bu okuldan
Patrikhane
ideolojisine bağlı
din adamlarının
yetiştirilmesine
bağlıdır.

Heybeliada Ruhban Okulu, Ortodoks dünyasının en stratejik kurumu konumundadır. Dünya Ortodokslarının dinî ve siyasî açıdan kontrol edilip yönlendirilmesi, bu okuldan Patrikhane ideolojisine bağlı din adamlarının yetiştirilmesine bağlıdır. Okulun, Patrikhane ve Ortodoks dünyası için taşıdığı stratejik önemi, okul açıldıktan sonra Patrik Germanos'un sarf ettiği şu sözlerden anlamak mümkündür; *"Ben nâm olsun diye, para kazanayım diye patrik olmadım. Okul açıldı, isterlerse gelsinler alsınlar patrikliği, ben de rahat edeyim."*

Okul, 1919'da Akademi statüsüne dönüştürüldü. Akademi süresi; önce beş, sonra dört yıl olarak tespit edildi. 1921-1922 öğretim yılı başında okula kaydolmak üzere sadece bir öğrenci müracaat edince okulun Akademi statüsüne son verildi. 1922-1923 öğretim yılında da Akademi öğrencilerinin tamamı mezun edildi⁴⁵.

Fener Rum Patrikleri, Heybeliada Ruhban Okulu'nu Lozan Andlaşması ile yürürlükten kalkmış olmasına rağmen 1862 tarihli Nizamnâme'nin *"İstanbul Patriği ile Cemaat-ı Metropolitanın Yekdiğerine Olan Münâsebatını Havi Nizamnâme Tercümesi"* kısmının 14, 15 ve 16. maddelerini⁴⁶ yürürlükte sayarak Patrikhane'ye bağlı eğitim-öğretim kurumu olarak devam etmesini sağlamışlardır.

2762 sayılı Vakıflar Kanunu Muvakkat Maddesi'ne⁴⁷ göre 1936 yılında beyannâmesi verilmiş olan Heybeliada Ruhban Okulu Vakfı'nın yöneticileri ve kurucusu, yine adı geçen Nizamnâmenin aynı maddelerine istinaden St. Synode Meclisince papazlar arasından seçildiler. Heybeliada Ruhban Okulu, 5 Haziran 1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu⁴⁸ gereği *mülhak vakıflar* kapsamına alınarak ve aynı kanunun muvakkat maddesi⁴⁹ gereğince 12 Mart 1936 tarihinde Tarabya Metropolitidi Iovakom ve Bursa Metropolitidi Polikarpos tarafından Kadıköy Evkâf İdaresine vakfın beyannâmesi verildi⁵⁰.

Bununla birlikte Heybeliada Ruhban Okulu'nun, Teoloji Okulu olarak derecelendirilmesi, millî Eğitim Bakanlığı'nun 8 Aralık 1950 tarih ve 9127/7 ile 2601 sayılı emri ile uygun görüldü. Bu emir üzerine 25 Eylül 1951 tarih ve 151 sayılı karar ile millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi, *"Rum Rahipler Okulu Yönetmeliği"*ni onayladı⁵¹. Bu yönetmeliğe göre Heybeliada Ruhban Okulu'nun amacı, rahiplik mesleğine girecek kişileri yetiştirmektir.

Yine, Fener Rum Patrikhanesi tarafından Heybeliada Ruhban Okulu'na yabancı öğretmen ve yurt dışından öğrenci getirilmesi konusunda, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri nezdinde birçok defa girişimlerde bulunuldu. 1947'de Patrikhane'nin yapmış olduğu girişim ve istekler, 26 Ekim 1949'da toplanan Hükümet Komisyonu tarafından; *"Heybeliada Ruhban Okulu'nun yabancı uyruklu talebeyi okutmaya değil münhasıran Türkiye'deki azınlık için din ve kilise adamı yetiştirmeye mahsus bir müessesedir."* kararı gerekçesiyle reddedildi.⁵² Ancak 1950 seçimleri sırasında Patrikhane'nin istekleri o sıralarda İstanbul'da 100 bin civarında Rum'un

yaşamayı göz önünde bulundurularak (seçimlerde oy kaygısı nedeniyle) Demokrat Parti tarafından bir söz verilmiş ve iktidara geldiklerinde de Başbakan Adnan Menderes'in bakanlığa talimatı ile okula çok sayıda yabancı öğrenci gelmeye başlamıştır. Oysa Lozan Andlaşmasının "ekalliyetlerin himâyesi"ne dair hükümlerin gereği Türkiye'deki azınlık eğitim-öğretim kurumlarının amacı, sadece azınlığın ihtiyaçlarına cevap vermektir. Buna rağmen 1950'lerin sonuna geldiğimizde Heybeliada Ruhban Okulu'nda 64 yabancı öğrenciye karşılık sadece 12 Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenci bulunmaktaydı⁵³.

Okulda hızla artan yabancı uyruklu öğrenci sayısı, okulun kuruluş amacından uzaklaştığının ve Patrikhane'nin ekümenikliğinin tanınmasında yardımcı olacak elemanları yetiştiren bir kurum haline geldiğinin göstergesidir. Bunun önlenmesi için 30 Mayıs 1963 tarihli genelge ile 1951 yılında alınan karar yürürlükten kaldırıldı⁵⁴.

Bir İlahiyat Fakültesi haline getirilmesi için Patrik Athenagoras tarafından büyük gayretler sarfedilen Okul, 1844'ten itibaren "Yunanlılık" emellerine hizmet eden bir eğitim kurumu gibi faaliyet göstermiş ve mezunlarına ifrat derecesinde "Helenlik Ruhunu" aşlamıştır⁵⁵.

625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'nın 1. ve 13. maddeleri ile 8. maddelerinin özel yüksek okullara ilişkin 2, 3 ve 4. fıkralarının ve 48. maddenin⁵⁶ özel yüksek okullara ilişkin hükümlerinin iptal edilmesiyle, Türkiye'de 1844 yılından beri faaliyette bulunan, teoloji eğitimi veren ve bir yüksekokul statüsünde olan Heybeliada Ruhban Okulu kapatıldı. Kapatılma kararı, İstanbul millî Eğitim Müdürlüğü'nün 12 Ağustos 1971 tarih ve Özel Öğretim Kurumları 101787 sayılı gizli işaretli yazıları ile "Anayasa Mahkemesi'nin 12 Ocak 1971 tarihli kararı⁵⁷ ve 26 Mart 1971 tarihli gerekçesi muvacehesinde okulunuzun, bu kararın kapsamına girer durumda olduğu anlaşıldığından diğer yüksek okullar gibi özel bir yüksek okul mahiyetinde bulunan teoloji bölümününün 9 Temmuz 1971 tarihinden itibaren hiçbir hukukî varlığı kalmamıştır" denilerek, Heybeliada Ruhban Okulu Müdürlüğü'ne bildirildi⁵⁸.

Heybeliada Ruhban Okulu, kuruluşundan itibaren 127 yıl içerisinde toplam 930 mezun verdi. Bunlardan 343'ü piskopos oldu. Piskoposlardan 12'si patriklik makamına kadar yükseldi⁵⁹. Mezun olan 930 öğrencinin 255'i, 1950-1969 arasında eğitimlerini tamamladı. Bunların da sadece 38'i Rum asıllı Türk vatandaşıdır. Yine bu dönemde 162'si Yunan uyruklu olmak üzere toplam 187 yabancı öğrenci mezun oldu⁶⁰.

**Heybeliada
Ruhban Okulu,
kuruluşundan
itibaren 127 yıl
içerisinde toplam
930 mezun verdi.
Bunlardan 343'ü
piskopos oldu.
Piskoposlardan
12'si patriklik
makamına kadar
yükseldi.**

Fener Rum Patrikhanesi'nin ısrarcı bir şekilde, *Heybeliada Ruhban Okulu* açılmalıdır ve dünyanın her tarafından öğrenci alabilmelidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu okul üzerinde hiçbir şekilde denetim hakkı olmamalıdır. Patrik ve patriğe bağlı Metropolitlerin de Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma şartı kaldırılmalıdır isteklerini dile getirmesinin altında Ekümenizm yatmaktadır. Yukarıda sayılan isteklerin gerçekleşmesi halinde Fener Rum Patrikhanesi'nin Vatikan tipi bir yapılanma içerisine gireceği aşikârdır. Patrikhane, başta Selanik Teoloji Fakültesi olmak üzere, Teoloji eğitimi veren dünya üzerindeki bir çok okulda, personeline gerekli eğitimi almaktadır. Ayrıca Ortodoksların bulunduğu dünyanın diğer bölgelerinde de bu tür okulları açma imkânı mevcutken, ısrarla Ruhban Okulu'nun açılmasını istemesi, Patrikhane'nin uzak ve yakın hedeflerinin anlaşılması bakımından önemlidir.

Teoloji Bölümü'nün kapatılmasının ve tekrar açılmamasının hukukî dayanaklarını şu şekilde sıralamak mümkündür⁶¹;

1) Lozan Andlaşması'nın azınlıklara bir üstünlük ve imtiyaz değil, Müslüman Türk halkla eşit muamele görme hakkı tanınması ve bu durumun Anayasa'nın 12. maddesindeki eşitlik prensibine uygun olması,

2) 403 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Türkiye'de dinî eğitimi cemaatlerden ve özel kişilerden alıp devlet görevi olarak millî Eğitim Bakanlığı'na vermesi,

3) 625 Sayılı Kanun'un 3. maddesinde özel şahıs ve tüzel kişilere dinî eğitim ve öğretim yapan özel öğretim kurumu açma yetkisinin verilmemesi, ayrıca Mekâtib-i Hususî Talimatnâmesi'nde de aynı hükmün olması,

4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin laik bir devlet olarak nitelenmiş bulunması ve bunun gereği olarak dinî öğretim yapan okul açmanın ve yönetmenin yasak olması,

5) 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 3. maddesinin 3. paragrafı ile 28, 40 ve 41. maddelerinin kesin hükümler taşıması,

6) Anayasa'nın 24. maddesinde, "Din ve Ahlâk eğitim öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır" hükmünün bulunması,

7) Türk millî Eğitiminin Genel Amaç ve Temel İlkeleri'nin, 1973 millî Eğitim Temel Kanunu ve 1981 Yüksek Öğretim Kanunu ile belirlenmiş olması ve hangi derece ve türde olursa olsun okul programının bu genel amaç ve temel ilkelere uygun olarak geliştirilmesinin zorunlu olması.

Ruhban Okulu'nun idarî ve hukukî olarak tekrar açılabilmesi için okulun bir İlahiyat Fakültesi'ne veya kişi kararının rol oynadığı bir vakıf üniversitesine değil, İlahiyat Fakültesi olan bir devlet üniversitesine bağlanması gerekmektedir. Aksi durumda, yani Patrikhane'ye bağlı özerk bir Ruhban Okulu'nun açılması durumunda, vatandaşlar arasındaki eşitlik bozulacaktır.

Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yüksek okulların kuruluş koşullarını belirleyen Anayasa'nın 130. ve 132. maddeleri de, Ruhban Okulu'nun yüksek okul statüsünde eğitim yapmasını engellemektedir⁶². Anayasa'nın 130. maddesi, *bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet tarafından kanunlarla kurulmasını* emretmektedir. Dinî özerkliğe sahip bir okulun kurulması, ancak bu maddenin değiştirilmesi ile mümkündür. 132. madde ise, sadece *Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Teşkilâtına bağlı özel yüksek öğretim kurumları açılabilir* demektir. Bir Hukuk Devleti olduğu hususunda kimsenin şüphesinin olmadığı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, Anayasa'nın bu maddeleri çerçevesinde Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması mümkün değildir.

Laik Türkiye'de devlet, Müslüman din adamı yetiştirme işini nasıl yerine getiriyorsa, Hristiyan din adamı yetiştirme işini de yerine getirebilir.

Eğer ruhban okulu açılırsa, özel okul olarak açılacaktır. Bu durumda Ermeni, Süryani, Türk Ortodoks, Katolik, Protestan, Yehova Şahitleri, Bahailer, Babiler ve benzeri bir sürü din, mezhep, tarikat, gurup vs. aynı isteklerle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin karşısına çıkacaktır. Neticede Türk toplumu dinsel yönden parçalanacak ve huzursuzluklar, çatışmalar, çekişmeler, tartışmalar yaşanacaktır. Hepsinden önemlisi laik bir ülkede kanuni yönden bunlara müsaade etmek nasıl mümkün olacaktır? Neticede böyle bir karar her bakımdan Pandoranın kutusudur.

Laik Türkiye'de devlet, Müslüman din adamı yetiştirme işini nasıl yerine getiriyorsa, Hristiyan din adamı yetiştirme işini de yerine getirebilir. Dolayısıyla Hristiyan din adamları da devletin açacağı okullarda yetiştirilebilir. Devletin açacağı böyle bir okuldan dışarıdaki Ortodoks Türkler (Gagavuzlar, Çuvaşlar, Yakutlar ve saire) de yararlanma imkânına kavuşmuş olur. Ortodoks Türklere Türkiye'de din adamı yetiştirildiği takdirde Türkiye'ye yakınlık duyacakları tabiidir. Bu da Moldova, Ukrayna, bilhassa Rusya gibi ülkelerde bir nevi lobi demektir.

Bu şekilde bir okul, üniversitelerimizin herhangi birinde mevcut olan ilahiyat fakültelerine bir Hristiyan ilahiyatı bölümü ilave edilmesiyle mümkün olabilir. Böylece eğitim ve diğer faaliyetler de kontrol edilmiş olur.

Okulun öğretim elemanları Türk vatandaşlarından meydana gelmelidir. Kısaca okulun öğretim ve eğitim işi kesinlikle ve kesinlikle devletin elinde olmalıdır (Suret-i kat'iyede özel üniversitelerin, vakıfların, yarı resmi kuruluşların elinde olmamalıdır). Aksi takdirde birçok mahzurlar ortaya çıkacaktır.

Sonuç - Değerlendirme

Türkiye'deki Ortodoks Rumların azınlık kilisesi durumundaki Fener Rum Patrikhanesi, bugün hâlâ kendisini Osmanlı Devleti'nin kendisine vermiş olduğu statüde kabul etmekte ve bu şekilde uluslararası zeminlerde meşruiyet aramaktadır. Son 20 yıl içerisinde Patrikhane'nin özellikle Patrik Barholomeos'nun faaliyetlerinin *Ekümenik* olma yolunda tezahür ettiği görülmektedir.

Patrikhane'nin sürekli uluslararası bir mesele haline getirmeye çalıştığı Heybeliada Ruhban Okulu'nun kuruluş amacı ise, Türkiye'de yaşayan 3 bin civarındaki Ortodoks Rum vatandaşının din adamı ihtiyacını karşılamak olmasına rağmen, açık olduğu süre içerisinde temel amacından ayrılarak Patrikhane'nin *ekümenik* iddialarını gerçekleştirmeye yönelik elemanlar yetiştirmesi, yıkıcı ve bölücü faaliyetlerde bulunması okulun kapanma sürecini başlatmıştır. millî Mücadele yıllarında adetâ bir terör örgütü gibi çalışan okuldan mezun olan; Patrik Vekili Doroteos Mamelis, Trabzon Metropoliti Chrisanthos, Samsun Metropoliti Germanos, İzmir Metropoliti Chrisosthmos, Edirne Metropoliti Palikaryos gibi din adamlarının faaliyetleri, okulun hangi yörünge içerisinde hareket ettiğini göstermektedir.

Uluslararası psikolojik baskı niteliği taşıyan Patrikhane'nin faaliyetleri ile, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması ve buna bağlı olarak Patrikhane'nin statüsünde yapılması düşünülen değişikliklerin gerçekleşmesi amaçlanmaktadır.

1971 yılında Anayasa Mahkemesi Kararının ardından kapanan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması isteği, Türkiye Cumhuriyeti yasalarına olduğu gibi Lozan ruhuna ve uluslararası diğer sözleşmelere de aykırı bir imtiyaz talebi niteliğindedir. Özellikle Patrik Bartholemos'nun çabaları neticesinde bir çeşit uluslararası baskı haline dönüşen Ruhban Okulu'nun açılması meselesi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında eşitlik dengesini bozan bir siyasî imtiyaz talebidir.

Patrikhane bugün, *"Benim okulum kapalı, ruhban yetiştiremiyorum"* diyor. Ancak Heybeliada Ruhban Okulu'na eşdeğer veya aynı türden eğitim veren dünya üzerinde birçok okul bulunmaktadır. Bu nedenle Heybeliada Ruhban Okulu'nda bu kadar ısrarcı olunmasının altında başka nedenler yatmaktadır. Türkiye'de de bu okul açılmasını diyen yok, sadece YÖK'na veya MEB'na bağlansın şeklinde teklifler var. Üstelik statüsü belli olan ve herhangi bir okul açma yetkisi bulunmayan Patrikhane'nin kendi gözetim ve denetiminde olmasını istediği okulun açılması, bu şekilde mümkün değildir.

Hemen hemen herkesin bildiği, Tanzimat Nazırı Fuat Paşa'ya mal edilen bir söz vardır. Fuat Paşa, bir konferansta şöyle demiştir:

“Bu devlet, devletlerin en sağlamı. Siz dışarıda biz içeride yıkılmaya çalışıyoruz, bir türlü yıkılmıyor.”

Sanırız şakacı nazır yada ona bu sözü yakıştıran Türk mizahı yanlış söylememiş. Genel durum bugün de pek farklı değil. Papaz içeride, onlar dışarıda çalışıyorlar. Aktörler farklı, ancak senaryo aynı. Devlet uyuyan aydınların, duygusuz politikacıların elinde kaldığı sürece bu senaryo oynanmaya devam edecektir.

- 1 TEKİNDAĞ, Şehabettin “Osmanlı İdaresinde Patrik ve Patrikhane”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S:1 (Ekim 1967), s.55. Selahattin Salıhık, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eteryay*, İstanbul: Kitap Yay. 1968, s.158. Hüsnü Sina Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yay. Ankara, 1993, s.28.
- 2 BOA DH EUM MTK, 76/9. BOA DH EUM THR, 50/25. BOA DH MUİ, 35-1/13. BOA Y EE., 138/15. BOA Y PRK ASK, 22/56. BOA Y PRK AZI, 19/37. BOA DH EUM AYŞ, 60/1-2. BOA DH EUM AYŞ, 45/28 (1).
- 3 M. Süreyya Şahin, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, Ötüken Yay. İstanbul, 1996, s.179-190.
- 4 12 Haziran 1919 tarihli rapora göre, Patrikhane tarafından kapalı sandıklar içerisinde bulunan silahların yerli Rumlara dağıtıldığı ve Rumlardan Patrikhane tarafından silahlandırıldığı bildirilmektedir. BOA DH KMS, 49-2/28. BOA DH KMS, 49-1/78 (1-3). BOA DH KMS, 52-4/33. Kütahya Mutasarrıflığından Dahiliye Nezareti’ne 20 Mart 1919 tarihli tahrirat için bkz. BOA DH İ-UM, E-50/17. Polis Müdüriyet-i Umumisi’nden Dahiliye Nezareti’ne 5 Haziran 1919 tarihli tahrirat için bkz. BOA DH KMS, 49-2/28. BOA DH İ-UM, 19-8/1-8. BOA DH KMS, 49-2/48. Polis Müdüriyet-i Umumisi’nden Dahiliye Nezareti’ne, 29 Mart 1919 tarihli tahrirat için bkz. BOA DH KMS, 49-2/9. BOA DH KMS, 49-1/9. BOA DH ŞFR, 100/184-185. BOA DH ŞFR, 101/19-20. BOA DH İ-UM, E-63/49. BOA MV, 116/89. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Sayı:11, Vesika No.256. *Hakimiyet-i Milliye*, (8 Haziran – 2 Temmuz 1337). *Vakit*, (16 Kanun-ı Evvel 1337). *İkdam*, (25 Kanun-ı Sâni 1338). *Tasvir-i Efkar*, (18 Mart 1335). *İleri*, (19 Mart 1335).
- 5 Mustafa Kemal Paşa’nın Hariciye Nezareti’ne gönderdiği şifre için bkz. HTVD, Sayı:11, Vesika No: 256.
- 6 SOFUOĞLU Adnan (1996), *Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul: Turan Yay., s.96.
- 7 ÇAPA, Mesut (1993), *Pontus Meselesi / Trabzon ve Giresun’da Millî Mücadele*, Ankara: TKA E Yay. s.38.
- 8 MUSTAFA KEMAL ATATÜRK (1989), *Nutuk*, TTK, I, Ankara, s.2-4.
- 9 BOA DH/İ-UM, 20-29/14-85. BOA DH İ-UM, E-62/45.
- 10 BOA DH ŞFR, 100/57. Muzaffer Tayip Gökbilgin, “Meclis-i Vükelâ Mazbatalarına Göre 1919 Senesinde Ecnebi İşgalleri ve Talepleri Karşısında İstanbul Hükümetleri”, *V. Tarih Kongresi*, s.719.
- 11 Geniş bilgi için bkz. Yılmaz Kurt, *Pontus Meslesi*, Ankara, 1995. BOA DH KMS, 49-2/57. Chrysanthos’un faaliyetleri için bkz. BOA DH KMS, 49-2/52. HTVD, S:11, Vesika No:276. HTVD, S:11, Vesika No.277.
- 12 Polis Müdüriyet-i Umumisi’nden Dahiliye Nezareti’ne, 20 Haziran 1335 tarihli tahrirat için bkz. BOA DH KMS, 49-2/34 (7). Ertuğrul Zekai Ökte, “Yunanistan’ın İstanbul’da Kurduğu Gizli İhtilâl Cemiyeti KORDUS”, *BTTD*, S:40, (Ocak 1971), s.22.
- 13 HTVD, S:12, Vesika No: 318, 319, 320, 321.
- 14 *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, (haz.Nimet Arsan), III, AAM Yay. Ankara, 1997, s.79.
- 15 *TBMM Zabıt Ceridesi*, Ankara, 1960, 26, Devre:I, İctima:167, s.154.
- 16 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, Türkiye İş Bankası Yay. IV, Devre:I, İnikat:2 Celse:3, Ankara, 1985, s.4-28.
- 17 *Lozan Konferansları / Tutanaklar-Belgeler*, (hızl. Seha L. Meray-Osman Olcay), Takım:1, c.I Kitap:1, AÜSBF Yay. Ankara, 1969, s.328.
- 18 *Lozan Konferansları / Tutanaklar-Belgeler*, s.328-329. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, İstanbul: İşaret Yay., c.II, 1992, s.288-289.
- 19 Böylece Patrikhane’nin -Osmanlı Devleti zamanında verilen bütün imtiyazları kaldırılarak- siyasi ve idari mahiyette olan işlerle uğraşmamak, sadece dinî ibadetlere ait hizmetleri yerine getirmek şartıyla -yalnız dinî konular çerçevesinde kalacağı yolundaki sözler senet olarak kabul edilerek- bir lütuf eseri olmak üzere kalması kabul edilmiştir. Geniş bilgi için bk. Şahin, *Fener Patrikhanesi*, s.367.
- 20 ERTUĞRUL, Halit “Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancılarla İlgili Yapılan Hukukî Düzenlemeler”, *Askeri Tarih Bülteni*, S:47, (Ağustos 1999), s.33. Taha Akyol, “Lozan’da Üniter Devlet”, *Milliyet-Gazete Pazar*, (23 Ağustos 1998).

- 21 İKSEL, Settar F. "İstanbul Rum Patrikhanesi", *BTTD*, c.XI, S:63, (Aralık 1972), s.42.
- 22 ORTAYLI, İlber "Ortodoks Kilisesi", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, XI, S:87, (Haziran 1987), s.25.
- 23 İstanbul Valiliği'nin St. Synode'a göndermiş olduğu yazıda; Patrik adayının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması ve seçim sırasında Türkiye'de görevli bulunması gerektiği bildirilmektedir. *bkz.* A. Suat Bilge, *Büyük Düş / Türk-Yunan Siyasi İlişkileri*, Ankara: 21. Yüzyıl Yay. 2000, s.254.
- 24 M. Süreyya Şahin, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c.12, İstanbul, 1995, s.347.
- 25 ALTINDAL, Aytunç (1995), *Türkiye ve Ortodokslar*, İstanbul: Anahtar Kitaplar, s.89.
- 26 İksel, "İstanbul Rum Patrikhanesi", s.43.
- 27 Şahin, *Fener Patrikhanesi*, s.276.
- 28 Benlisoy-Elçin, *Fener Patrikhanesi*, s.53.
- 29 ABD'nin Rusya'da oluşan yeni siyasal yapılanma ortamında Patrikhane'yi Rusya'ya karşı bir silah olarak kullandığı Athenagoras'ın şu sözleri ile gerçeklik kazanmaktadır: "Ben, Truman Doktrini'nin dini bölümünü teşkil etmekteyim". *INAF Haber Merkezi*, (16.03.2001).
- 30 Athenagoras, Patrik seçilecek kişinin Türkiye vatandaşı olma zorunluluğu nedeniyle hemen Türkiye vatandaşı yapılmış ve 1 Kasım 1948'de patrik seçilmiştir. 26 Ocak 1949'da ABD Başkanı Truman'ın özel uçağı ile Türkiye'ye gelen Athenagoras, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından kabul edilmiş ve kendisine Truman'ın özel mektubunu ilemiştir. *INAF Haber Merkezi*, (21.05.1999).
- 31 Athenagoras'nın patrikliği döneminde 6-7 Eylül Olayları meydana gelmiş, Kıbrıs Sorunu bu patrik döneminde başlamış ve 1964'te yaklaşık 12 bin Yunanistan vatandaşının sınır dışı edilmesi yine bu dönemde yaşanmıştır. Geniş bilgi için *bkz.* Benlisoy-Elçin, *Fener Patrikhanesi*, s.54-55. Atatürk döneminde Patrikhane'ye bağlı olarak yedi metropolitlik vardı (Atatürk, 40 olan Metropolit sayısını 7'ye düşürmüştür). Athenagoras ise bu sayıyı 20'ye çıkartmıştır. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'nün beyanı için *bkz.* *Hürriyet*, (19 Ekim 1965). Süleyman Yeşilyurt, *Türk Hristiyanların Patrikhanesi*, Serajans Yay. ?, s.78-79.
- 32 *Resmi Gazete*, Sayı:19424, (07 Nisan 1987).
- 33 *DÜSTUR*, Beşinci Tertip, 22, s.636. *Resmi Gazete*, Sayı:18184, (7 Ekim 1983).
- 34 *DÜSTUR*, Beşinci Tertip, 9, s.2592, *Resmi Gazete*, Sayı:13586, (21 Ağustos 1970).
- 35 *INAF Haber Merkezi*, (20 Mayıs 1999).
- 36 Patrikhane'nin bu dönemdeki faaliyetleri için *bkz.* Salim Gökçen, "Fener Rum Patrikhanesi ve Pontus'u Canlandırma Hayali: Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu (20-28 Eylül 1997)", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih - Dil ve Edebiyat Sempozyumu Bildirileri*, (03-05 Mayıs 2001), I, Trabzon, 2002, s.819-846.
- 37 TAVŞANOĞLU, Leyla Emeç (1998), *Türk-Yunan Sorunları: Akiller Tartışıyor*, İstanbul: Çağdaş Yay., 1998, s.201.
- 38 GÜLER, Ali "Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu ve Gerçekler", *Bilge*, S:16, (Bahar 1998), s.29.
- 39 ERGİN, Osman (1977), *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul: Eser Kültür Yay., c.I-II, s.743-744. Sevinç, *Misyoner Faaliyetleri*, s.380
- 40 Binanın iki yıl süren yapımı sırasında okulun lise sınıfları Fener'deki okulda, ihtisas sınıfları da hâlâ mevcut olan Kınalıada Tepesi'ndeki Metamorfosis Manastırı'nda eğitime devam etmişlerdir. Okul binası içinde Fener Rum Patriğinin yazlık ikâmetgâhı da bulunmakta, Patrik yaz aylarını burada geçirmektedir. *bk.* Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s.744.
- 41 Okul bu tarihten sonra birinci derecede orta ihtisaslı Rum rahipleri yetiştiren müessese unvanını almıştır. *Bkz.* Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s.744.
- 42 Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, s.744.
- 43 Benlisoy-Macar, *Fener Patrikhanesi*, s.66.
- 44 Benlisoy-Macar, *Fener Patrikhanesi*, s.66.
- 45 Emre Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, Tamga Yay, Ankara, 2000, s.33.
- 46 *DÜSTUR*, Birinci Tertip II, (1289), S.920.
- 47 *DÜSTUR*, Üçüncü Tertip, 16, (Teşrin-i Sani 1934-Teşrin-i Evvel 1935), s.1303.
- 48 *DÜSTUR*, Üçüncü Tertip, 16, (Teşrin-i Sani 1934-Teşrin-i Evvel 1935), s.1293-1303.
- 49 *DÜSTUR*, Üçüncü Tertip, 16, (Teşrin-i Sani 1934-Teşrin-i Evvel 1935), s.1303.
- 50 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.77.
- 51 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.78. Erol Cihangir, *Papa Eftim'in Muhturaları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi*, Turan Yay., İstanbul, 1996, s.18.
- 52 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.84-85.
- 53 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.87.

- 54 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.89.
 55 Ali Güler, *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, Ankara: Ocak Yay., 1999, s.60.
 56 *DÜSTUR*, Beşinci Tertip, c.IV, Üçüncü Kitap, (16 Nisan 1965-8 Ekim 1965), s.2847-2855.
 57 *Resmi Gazete*, Sayı: 13790, (26 Mart 1971). *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi*, S:9, Ankara, 1972, s.131-193
 58 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.101.
 59 Benlisoy-Macar, *Fener Patrikhanesi*, s.67.
 60 Güler, *Yunan-Rum Terörü*, s.64.
 61 Özyılmaz, *Heybeliada Ruhban Okulu*, s.133-134.
 62 CALAN, Gökür "Fener Patrikhanesi Vatikan Olma Yolunda", *Nokta*, S:37, (4-10 Eylül 1994), s.27. Aytunç Altındal, "Statü Meselesi Sorundur", *Nokta*, S:37, (4-10 Eylül 1994), s.30.

Kaynaklar

1) Arşiv

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (İlgili Kalemler)

2) Süreli Yayınlar

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, (1972), S:9, Ankara, s.131-193.
Hakimiyet-i Milliye, (8 Haziran – 2 Temmuz 1337).
Harp Tarihi Vesikalârı Dergisi, S:11, Vesika No: 256.
 _____, S:12, Vesika No: 318, 319, 320, 321.
INAF Haber Bülteni, (4 Aralık 1997).
 _____, (3 Nisan 2000).
 _____, (9 Nisan 2000).
İkdam, (25 Kanun-ı Sâni 1338).
İleri, (19 Mart 1335).
Nokta, (4-10 Eylül 1994), S:37.
Tasvir-i Efkâr, (18 Mart 1335).
Vakit, (16 Kanun-ı Evvel 1337).

3) Resmi Yayın ve Tutanaklar

DÜSTUR, Birinci Tertip, II, (1289), s.902-937.
 _____, Üçüncü Tertip, 16, (Teşrin-i Sani 1934-Teşrin-i Evvel 1935), s.1293-1303.
 _____, Beşinci Tertip, IV, Üçüncü Kitap, (16 Nisan 1965-8 Ekim 1965), s.2847-2855
 _____, Beşinci Tertip, 9, s.2592.
 _____, Beşinci Tertip, 22, s.636.
Lozan Konferansları / Tutanaklar-Belgeler, (1969), (Haz.Seha L. Meray-Osman Olcay), Takım:1, I/1, Ankara, AÜSBF Yay.
Resmi Gazete, (21 Ağustos 1970), Sayı:13586.
 _____, (26 Mart 1971), Sayı: 13790.
 _____, (07 Ekim 1983), Sayı:18184.
 _____, (07 Nisan 1987), Sayı:19424.
TBMM Gizli Celse Zabıtları, (1985), IV, Devre:I, İnikat:2 Celse:3, Ankara, Türkiye İş Bankası Yay. s.4-28.
TBMM Zabıt Ceridesi, (1960), 26, Devre:I, İctima:167, Ankara, s.154.

4) Araştırma Eserler

ALTINDAL, Aytunç, (1995), *Türkiye ve Ortodokslar*, İstanbul, Anahtar Kitaplar.
 ATATÜRK, Mustafa Kemal, (1989), *Nutuk*, I, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (1997), (Haz.Nimet Arsan), III, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
 BENLİSOY, Yorgo - MACAR, Elçin, (1996), *Fener Patrikhanesi*, Ankara, Ayrac Yay.
 BERKES, Niyazi, (2002), *Patrikhane ve Ekümeniklik*, İstanbul, Kaynak Yay.
 BİLGE, A. Suat, (2000), *Büyük Düş / Türk-Yunan Siyasi İlişkileri*, Ankara, 21. Yüzyıl Yay.
 CİHANGİR, Erol, (1996), *Papa Eftim'in Muhtraları ve Bağımsız Türk Ortodoks Patrikhanesi*, İstanbul, Turan Yay.
 ÇAPA, Mesut, (1993), *Pontus Meselesi / Trabzon ve Giresun'da Milli Mücadele*, Ankara: TKAE Yay.
 ERGİN, Osman, (1977), *Türk Maarif Tarihi*, I-II, İstanbul: Eser Kültür Yay.

- GÜLER, Ali, (1999), *Dünden Bugüne Yunan-Rum Terörü*, Ankara: Ocak Yay.
- GÜREL, Şükrü Sina, (1993), *Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ankara, Ümit Yay.
- KOCABAŞ, Süleyman, (1988), *Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi*, İstanbul, Vatan Yay.
- KURT, Yılmaz, (1995), *Pontus Meselesi*, Ankara: TBMM Yay.
- NUR, Rıza, (1992), *Hayat ve Hatıratım*, II, İstanbul: İşaret Yay.
- ÖZYILMAZ, Emre, (2000), *Heybeliada Ruhban Okulu*, Ankara: Tamga Yay.
- SALIŞIK, Selahattin, (1968), *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya*, İstanbul: Kitaş Yay.
- SEVİNÇ, Necdet, (2002), *Osmanlı'dan Günümüze Misyoner Faaliyetleri*, İstanbul: Milenyum Yay.
- SOFUOĞLU, Adnan, (1996), *Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul: Turan Yay.
- ŞAHİN, M. Süreyya, (1996), *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, İstanbul: Ötüken Yay.
- TAVŞANOĞLU, Leyla Emec, (1998), *Türk-Yunan Sorunları: Akiller Tartışıyor*, İstanbul, Çağdaş Yay.
- VAHAPOĞLU, Hidayet, (1997), *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*, İstanbul: MEB Yay.

5) Makaleler

- AKYOL, Taha, (23 Ağustos 1998), "Lozan'da Üniter Devlet", *Milliyet-Gazete Pazar*.
- _____, (27 Nisan 1994), "Patrikhane ve ABD", *Milliyet*.
- ALTINDAL, Aytunç, (4-10 Eylül 1994), "Statü Meselesi Sorundur", *Nokta*, S:37, s.30.
- CALAN, Göknur, (4-10 Eylül 1994), "Fener Patrikhanesi Vatikan Olma Yolunda", *Nokta*, S:37, s.27-30.
- ERTUĞRUL, Halit, (Ağustos 1999), "Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancılarla İlgili Yapılan Hukukî Düzenlemeler", *Askeri Tarih Bülteni*, S:47, s.27-35.
- GÖKBİLGİN, Muzaffer Tayip, "Meclis-i Vükela Mazbatalarına Göre 1919 Senesinde Ecnebi İşgalleri ve Talepleri Karşısında İstanbul Hükümetleri", *V. Tarih Kongresi*, s.719.
- GÖKÇEN, Salim, (2002), "Fener Rum Patrikhanesi ve Pontus'u Canlandırma Hayali: Din, Bilim ve Çevre Sempozyumu (20-28 Eylül 1997)", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih - Dil ve Edebiyat Sempozyumu Bildirileri (03-05 Mayıs 2001)*, I, Trabzon, s.819-846.
- GÜLER, Ali, (Bahar 1998), "Heybeliada Ruhban (Papaz) Okulu ve Gerçekler", *Bilge*, S:16, s.29-37.
- İKSEL, Settar F., (Aralık 1972), "İstanbul Rum Patrikhanesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, XI, S:63, s.40-43.
- KARACA, M. Zafer, (Ağustos 1992), "Fetihten Sonra İstanbul ve Rum Toplumunu", *Tarih ve Toplum*, 18, S:104, s.77-81.
- ORTAYLI, İlber, (Haziran 1987), "Ortodoks Kilisesi", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, XI, S:87, s.17-25.
- ÖKTE, Ertuğrul Zekai, (Ocak 1971), "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilâl Cemiyeti KORDUS", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S:40, s.20-23.
- ŞAHİN, M. Süreyya, (1995), "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XII, İstanbul, s.342-348.
- TEKİNDAĞ, Şehabettin, (Ekim 1967), "Osmanlı İdaresinde Patrik ve Patrikhane", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S:1, s.52-55.

DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ VE BU BAĞLAMDA ÇOK DİLLİLİK

DOÇ. DR. HALİL AYTEKİN*

Özet: Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında kültürel ve dilsel üstünlükler yoktur. Hazırlanan Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni dil ve kültür zenginliğini amaçlayan bir metindir. Böylelikle Avrupa ülkelerinde dil öğrenme ve öğretim programları bu ortak metin çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu Metinde Yabancı dil öğrenenlerin hangi bilgi ve becerileri geliştirmeleri gerektiği detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Avrupa Birliği sürekli olarak çok dilliliğin ve çokkültürlülüğün önemini vurgulamaktadır. Bu yüzden bireylerin birden fazla yabancı dil öğrenmelerini teşvik eden etkinlik ve programlar düzenlenmektedir. Avrupa birliğinin çok dilliliğe olan bağlılığı üye ülke vatandaşları açısından hem yasal bir eşitlik hem de demokratik bir güvenilirlik teminatıdır. Zira anlaşma hükümleri herkesi bağlar. Avrupa Birliği çok dillilik kavramını sadece eğitimle sınırlandırmamaktadır. Birlik ticari ve ekonomik alanda da etkin olmayı istemektedir. Tüm bu çalışmaların amaçları: Değişik kimlik ve kültürden gelen insanlar arasında karşılıklı hoşgörüyü artırmak, kültürel çeşitliliği zenginlik olarak görmek, Avrupalı Kimliğinin yayılmasını teşvik etmektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Ortak Başvuru Metni, çok dillilik, çokkültürlülük, Avrupa eğitim programları

1. Avrupa Ortak Başvuru Metni Nedir?

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, Avrupa ülkelerinde dil öğrenme ve öğretim programlarını, program yönergelerini, değerlendirme, sınav ve ders kitapları vb. konulardaki çalışmalarını yönlendirmek için ortak bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Başvuru metni 259 sayfadan oluşmaktadır. Yabancı dil öğrenenlerin, bu dili iletişim kurmada kullanabilmek için neleri bilmeleri ve bu dilde etkinlik kazanmak için hangi bilgi ve yeteneklerini geliştirmeleri gerektiğini

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Bu yolla çok dil öğrenmenin farklı dil ve kültürel geçmişleri olan insanlar arasında hoşgörüyü arttıracığı ve bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayacağı beklenmektedir.

kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Bu açıklamalar aynı zamanda dillerin kurulmuş olduğu kültür bağlamını da kapsamaktadır. Başvuru metni aynı zamanda yabancı dil öğrenenlerin gerçekleştireceği ilerlemenin, öğrenmenin her aşamasında ve yaşam boyu öğrenme temeliyle ölçülebilmesini sağlayan dil yeterlilik düzeylerini de tanımlamaktadır. Diller için Avrupa ortak başvuru metni ile modern diller alanında çalışan uzmanların karşılaştığı Avrupa'daki farklı eğitim sistemlerinden kaynaklanan iletişim engellerinin üstesinden gelmek amaçlanmıştır. Eğitim yöneticilerine, ders tasarımcılarına, öğretmenlere, eğitici öğretmenlere (formatör), sınav kurullarına, vb. birimlere çabalarını düzenleyip eşgüdümleştirerek ve sorumlusu oldukları öğrencilerin gerçek ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayarak mevcut uygulamalarını yansıtabilecekleri ortak bir zemin sağlamaktadır. Başvuru metni, hedef, içerik ve yöntemlerin kesin tanımları

için ortak bir temel ortaya koyarak dersler, ders kapsamı ve özelliklerin şeffaflığını sağlayacak, bu sayede modern diller alanında uluslararası düzeyde eşgüdümü arttıracaktır. Dil yeterliliğini tanımlamada kullanılacak bu nesnel ölçütler, farklı öğrenim bağlamlarında kazanılan özelliklerin karşılıklı olarak tanınmasını kolaylaştıracak ve bu sayede Avrupa'daki hareketliliğe de yardımcı olacaktır. Başvuru metninin aşamalı yapısı, insan dilinin karmaşık yapısının üstesinden gelmek için dil yeterliliğini ayrı bileşenlere ayırmayı gerekli kılmaktadır. Bu durum bazı psikolojik ve eğitsel sorunları da beraberinde getirmektedir. İletişim sürecine insan, bir bütün olarak katılır.

1.2. Avrupa Konseyi Dil Politikasının Amaç ve Hedefleri

Avrupa Diller Yılına kutlama etkinlikleri nedeniyle Avrupa Konseyi, Dil Politikaları Birimi tarafından geliştirilen Avrupa Dil Gelişim Dosyası projesi, 15-17 Ekim 2000 tarihleri arasında Polonya'nın Cracow kentinde düzenlenen Eğitim Bakanları Daimi Konferansı sonunda imzalanan sonuç bildirgesiyle Konseye üye tüm ülkelerde uygulanması karar altına alınmıştır (Demirel, 2005).

Bireylerin birden fazla yabancı dil öğrenmelerini teşvik etmeyi amaçlayan bu etkinlikler, kıta Avrupa'sında çok dilliliğin ve çok kültürlülüğün önemini vurgulamaktadır. Diller yılını ilan etmedeki temel amaç, Avrupa Konseyine üye ülkelerin dil ve kültür miraslarına sahip çıkmaları ve bunu diğer Avrupa ülkeleriyle birlikte paylaşmalarıdır; bunun yanı sıra çok kültürlü, çok dilli Avrupalı olma bilincini yayarak birden çok dil öğrenmeyi teşvik etmektir. Bu yolla çok dil öğrenmenin farklı dil ve kültürel geçmişleri olan insanlar arasında hoşgörüyü arttıracığı ve bireylerin birbirlerini daha iyi anlamalarını sağlayacağı beklenmektedir. Avrupa kıtasında 150 ile 200 farklı dilin konuşulduğu belirtilmektedir. Avrupa Birliğine üye 15 ülkede yaşayan bireyler arasında yapılan bir araştırma sonucuna göre, öğrencilerin % 89'u İngilizce, % 32'si Fransızca, % 18'i Almanca ve % 8'i de İspanyolca yabancı dil olarak öğrendiklerini söylemişlerdir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre bu

ülkelerdeki bireylerin yarısından fazlası da çok dilli olduğunu ifade etmiştir

(http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf).

Modern diller alanında yapılan çalışmaların tutarlılık ve devamlılığını Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince hazırlanan Tavsiye Kararları üç temel ilkeye göre düzenlemektedir:

1. Avrupa'daki dil ve kültür çeşitliliğinin, zengin mirasının korunması ve geliştirilmesi gerekir. Ortak bir kaynaktır ve bu çeşitliliği iletişim yolunda bir engel olmaktan çıkarıp karşılıklı bir zenginleşme ve anlayış hâline getirmek için eğitim alanında büyük çabaya ihtiyaç vardır.

2. Avrupa hareketliliğini arttırmak, ortak anlayış ve işbirliğini güçlendirmek, önyargı ve ayrımcılığın üstesinden gelebilmek için, farklı anadile sahip Avrupalılar arasında iletişim ve etkileşimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu, ancak modern Avrupa dillerini daha iyi bilmekle mümkün olacaktır.

3. Üye ülkeler, modern dil öğretim ve öğreniminde ulusal ilkeleri kabul ettiği ya da geliştirdiği takdirde mevcut ilkelerindeki işbirliği ve eşgüdümde uygun düzenlemeleri yaparak Avrupa düzeyinde daha büyük bir yakınlaşma elde edilebileceklerdir.

1.3. Çok dillilik Nedir?

Son yıllarda Avrupa Konseyinin dil öğrenme yaklaşımında birey bağlamında çok dillilik büyük ölçüde önem kazanmıştır. 'Birey bağlamında' çok dillilik, bir dizi dilin bilinmesi ya da bir toplumda aynı anda farklı dillerin kullanılması anlamına gelen 'sosyal bağlamda' çok dillilikten, farklıdır. Sosyal bağlamda çok dillilik okul ya da eğitim kurumlarında öğrenciye sunulacak yabancı dil bilgisinin çeşitlendirilmesi, öğrencinin birden fazla yabancı dil bilmeye yönlendirilmesiyle, ya da uluslararası iletişimde İngilizcenin baskın rolünün sınırlandırılması yoluyla kazanılabilir.

Artık, bir, iki hatta üç dili birbirinden bağımsız biçimde, bir 'anadil konuşucusunu model alarak öğrenmek yerine, bütün dilsel yetenekleri kapsayan bir dilsel birikim geliştirmek amaç edinilmiştir. Bu durum şüphesiz eğitim kurumlarında öğretilen dillerin çeşitlendirilmesini ve öğrencilere çok dillilik yeteneğini geliştirme olanağı verilmesi gereğini de beraberinde getirmiştir. Bundan başka, dil öğrenmenin yaşam boyu devam eden bir etkinlik olduğunun bilincine vararak bireyin okul dışında da yeni dil deneyimleri karşısında güdülenme, beceri ve özgüvenini geliştirme büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Dil Dosyası, dil öğrenme ve kültürlerarası deneyimin farklı çeşitlerinin kaydedilip resmî olarak tanınacağı bir biçim sunmaktadır. Bu amaçla diller için Avrupa ortak başvuru metni sadece belli bir dilde genel dil yetenek ölçütleri sunmaz, bunun yanı sıra öğrenenlerin ihtiyaç, özellik ve kökenlerine göre odaklanabileceği farklı hedefleri ve kullanımları sağlayacak yetenekleri yaratır.

Avrupa birliğinin çok dilliliğe olan bağlılığı üye ülke vatandaşları açısından hem yasal bir eşitlik hem de demokratik bir güvenilirlik teminatıdır. Zira anlaşma hükümleri herkesi bağlar.

Çok Dillilik ilkesi AB'nin temel taşlarından birisi olmakla beraber bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Genelde bu tartışmalar çeviriye ayrılan büyük bütçeden kaynaklanmaktadır. Avrupa Birliği'nin her dil için bir çeviri birimine sahip olması, her çeviri birimi için hem kadrolu hem de dışarıdan çevirmenler istihdam etmesi ve çeviriyi Birliğin bir hizmeti olarak görmesi sonucu teknik, fiziki altyapı ve gerekli tüm donanımı sağlamak için çok büyük bir bütçeye gereksinim duyacağı açıktır.

Avrupa birliğinin çok dilliliğe olan bağlılığı üye ülke vatandaşları açısından hem yasal bir eşitlik hem de demokratik bir güvenilirlik teminatıdır. Zira anlaşma hükümleri herkesi bağlar. Bunun en somut kanıtı birlik dokümanlarına halkın ulaşabilmesidir. Antlaşmanın 255. maddesi her birlik vatandaşına Avrupa Parlamentosunun ve Komisyon'un dokümanlarına ulaşabilme hakkını vermektedir.

Avrupa Birliği çok dillilik kavramını sadece eğitimle sınırlandırmamaktadır. Birlik ticari ve ekonomik alanda da etkin olmayı istemektedir. Bu bağlamda dilbilgisi yetersizlikleri yüzünden işten atılan insanlara veya Avrupa firmalarının müşterilerinin dillerini konuşamadıkları için müşteri kaybetmelerine vurgu yapılmaktadır. Bunun için şirketlerden dil kültürel stratejilerini geliştirmeleri istenmektedir. AB dil sertifikasının standart hale getirilmesi yönünde tüm üye ülkelere çağrı yapılmaktadır. İşletmelerin hayatta kalabilmeleri değişik dillerden yararlanarak reklamlar aracılığıyla uluslararası bir boyut kazanması ekonomik açıdan piyasada rekabet edebilmesi buna bağlanmaktadır.

Avrupa Birliği çok dillilik yanında çok kültürlülük kavramını öne çıkararak 2008 yılı "Avrupa Kültürlerarası Diyalog" yılı olarak kutlamıştır. Bu bağlamda öne çıkan mesajlar şunlardır:

-Değişik kimlik ve kültürden gelen insanlar arasında karşılıklı hoşgörüyü artırmak,

- Kültürel çeşitliliği zenginlik olarak görmek,

-Avrupalı Kimliğinin yayılmasını teşvik etmek.

1.4. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metnine Neden İhtiyaç Duyulmuştur?

İsviçre Hükümetinin öncülüğünde Kasım 1991'de Rüşchlikon'da düzenlenen devletlerarası

sempozyumda "Avrupa'da Dil Öğreniminde Şeffaflık ve Tutarlılık: Hedefler, Değerlendirme, Belgelendirme" konusunda şu kararları almıştır:

1. Üye ülkelerde daha fazla hareketlilik, kimlik ve kültürel çeşitliliğe saygı beraberinde daha etkili uluslararası iletişim, bilgiye daha kolay erişim, daha yoğun kişisel etkileşim, gelişmiş iş ilişkileri ve daha derin ortak anlayış amaçları doğrultusunda dil öğrenme ve öğretiminin yoğunlaştırılması önemlidir.

2. Bu amaçlara ulaşmak için dil öğreniminin, okul öncesi dönemden yetişkinliğe kadar eğitim sistemiyle sağlanması ve geliştirilmesi gereken, yaşam boyu sürecek bir etkinliktir.

3. Her düzeyde dil öğrenimine yol gösterecek diller için Avrupa ortak başvuru metni aşağıdaki amaçlarla geliştirilmek istenmektedir:

a) Farklı ülkelerdeki eğitim kurumları arasında işbirliğini arttırmak,

b) Dil yeteneklerinde ortak bir temel oluşturmak,

c) Öğrenen, öğretmen, program geliştiriciler, sınav kurulları ve eğitim müdürlüklerine bu kurumları oluşturmakta ve çabalarını koordine etmekte yardımcı olmak. Birey bağlamında çok dillilik, çok kültürlülük bağlamında görülmektedir. Dil, sadece kültürün önemli bir özelliği değil, aynı zamanda kültürel kanıtlara ulaşmanın da yoludur. Kısaca kişinin kültürel yeteneğinde çeşitli kültürel özellikler (ulusal, yerel, sosyal) ayrı ayrı değil, karşılaştırılmış, etkileşmiş, zenginleşmiş, bütünlüşmüş çok dillilik yeteneği bileşeni oluşturur ve bu bileşen de diğer bileşenlerle etkileşim içindedir (http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf)

Bu program çerçevesinde her Avrupa vatandaşı, ilköğretimde birinci yabancı dili, orta öğretimde ikinci yabancı dili ve üniversitede de üçüncü yabancı dili öğrenmeye teşvik edilecektir.

1.5. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin Kullanım Alanları Nelerdir?

Başvuru metninin kullanım alanları:

- Dil öğrenme programlarının planlanması,-
- Dil öğreniminin belgelendirilmesi
- Kendi kendine öğrenmenin planlanması
- Öğrenme programları ve sertifika esasları

2.1.Avrupa Dil Gelişim Dosyası Projesi

Bu proje, Avrupa'da yaşayan insanlar arasında karşılıklı anlayışı, değişik dil ve kültürler saygıyı, üye ülkeler arasında ortak dil öğretim programına geçişi amaçlamaktadır. Bu projeye birlikte, her Avrupa vatandaşı bir dil pasaportuna sahip olacaktır. Çok dilliliği öne çıkarmaya çalışan Avrupa Birliği vatandaşlarının çok dilli yetişmelerini sağlayarak Birliği güçlü temeller üzerine oturtmaya çalışmaktadır. Bu program çerçevesinde her Avrupa vatandaşı, ilköğretimde birinci yabancı dili, orta öğretimde ikinci yabancı dili ve üniversitede de üçüncü yabancı dili öğrenmeye teşvik edilecektir. Çok dilli, bir eğitimden geçmiş ve dil pasaportu elde etmiş olan bireyler Avrupa'da serbestçe dolaşabilecek ve istediği ülkede çalışma hakkı elde edecektir. Normal pasaport yerine sadece dil pasaportu geçerli olacak ve dil pasaportunda o ülkenin dilini bildiği bilgisi yer alacaktır.

2.2.Hayat Boyu Öğrenim Programı:

Avrupa Birliği ve üye aday ve ülkeleri ile anlaşmalarına taraftar diğer ülkelerin bütçelerinden katkı yapıp kabiliyetlerine göre yararlandıkları eğitimlerini geliştirip hedeflenen standart seviyeye ulaştırmaya yönelik eğitim ile ilgili yardım programları söz konusudur. Türkiye AB Eğitim Programlarına 1999 Helsinki Zirvesi ile tam katılım hakkı kazanmış, 2002 Aralık ayında Bakanlar Kurulu kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), AB Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Ulusal Ajans (AB Gençlik ve Eğitim Programları Dairesi Başkanlığı) ile programlara tam katılım

için “Hazırlık Dönemi” başlamış ve nihayetinde 15 Nisan 2004 tarihinde Türkiye ve Avrupa Komisyonu arasında imzalanan Mutabakat zaptı ile Programlara 1 Kasım 2004 tarihi itibarıyla tam katılımı resmen sağlanmıştır. (http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mutabakat_zapti_turkce.pdf?sfvrsn=0)

Avrupa Birliği Eğitim Programlarının Hedefleri:

- 1- Eğitimin özellikle üye ülkelerin dillerinin öğretimi yoluyla geliştirilmesi,
- 2- Ülkelere arsında öğrenciler ve öğretmenlerin hareketliliğinin ve diplomalarının tanınmasının sağlanması,
- 3- Öğretim kurumları arasında işbirliğinin geliştirilmesi,
- 4- Üye ülkelerin öğretim sistemlerinin ortak sorunları üzerine bilgi ve deneyimlerinin aktarılması,
- 5- Gençler ve öğretmenlerin ülkeler arasında değişiminin desteklenmesi,
- 6- Açık öğretim ve uzaktan öğretimin geliştirilmesi,
- 7- Uluslar arası kurumlar ile eğitim konusunda işbirliğinin geliştirilmesi, teknolojik gelişmelere uyum sağlanması, sürekli mesleki eğitimin yerleştirilmesi, mesleki eğitime erişim olanaklarının artırılması.

2.2.Hayat Boyu Öğrenme programının alt sektörleri;

2.2.1. Comenius: Avrupa Birliğinin okul eğitimi programına verdiği addır. Amos Comenius 1592-1670 yılları arasında yaşamış teolog, pedagog ve düşünürdür. “Tam bir insan potansiyeline ulaşmanın ve uyumlu bir yaşam sürmenin tek yolunun eğitimden geçtiğine inanmaktadır. Comenius aynı zamanda evrensel insan hakları, uluslararası birlik ve barış için yılmadan çalışan bir kişidir (AB Genel Eğitim Programı 2.aşama:2000-2006-Sokrates, 2004:10). Comenius programı sayesinde : Hem öğretmenler hemde öğrenciler; iletişim ve sunum becerileri, karar verme, problem çözme, uyumsuzluk yönetimi, yaratıcılık, takım çalışması ve dayanışma gibi hem kişisel hem de mesleki yaşamla ilgili olarak yeni beceriler kazanmaktadır (Okullar için El Kitabı Comenius1, 2004:8). Comenius farklı ülkelerden farklı okullar arasındaki işbirliğini teşvik amacıyla yürütülen bir programdır. Üniversite eğitimi öncesi okul eğitiminin her devresinde kalitenin ve eğitimde Avrupa boyutunun desteklenmesini sağlamayı, dil öğrenimini ve kültürlerarası bilincin geliştirilmesini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Ortak okullar, okul projeleri ve okul gelişim projeleri gibi faaliyetler yürütülmektedir.

2.2.2. Leonardo Da Vinci: Avrupa Birliğinin Mesleki Eğitim programına verdiği ad Leonardo Da Vinci'dir. Ressamlılığı ile tanınmasına rağmen iyi bir bilim adamı, müzisyen ve mühendis kimliğiyle de öne çıkan bir şahsiyettir. Bu özelliklerinin yanında Paraşüt ve Helikopter gibi buluşların çok önceden üzerinde çalışmış olduğundan bu programa ismi uygun görülmüştür. Bu program çerçevesinde: “ulusal sistemlere değer katarak ve her sistemin en iyi özelliklerini destekleyerek Avrupa'daki meslekî eğitimin kalitesini yükseltmeyi ve yenilikleri arttırmayı, toplumların değişmesiyle ortaya çıkan yeni beceri alanlarına olan talebi karşılamayı, Avrupa'da istihdam sorununa somut çözümler üretmeyi de hedefler. -Bu program çerçevesindeki etkinliklerin yaşam boyu öğrenimi teşvik etmeye

yönelik olarak meslekî eğitim sistemleri ve uygulamalarında kaliteyi geliştirme, yenileşmeyi teşvik etme ve Avrupa boyutunu ilerletme amacına hizmet ediyor olması, programın uygulanmasında ırkçılık ve yabancı düşmanlığı dâhil tüm biçimlerinde dışlamaya karşı mücadele edilmesi ilkesine uygunluğu; başkaları yanında özürülü insanlar için her türden ayrımcılığın ve eşitsizliğin giderilmesi, kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliğinin artırılması konusuna özel önem verilmesi” hedeflenmektedir. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/150/duman.htm 28.06.2014

2.2.3. Erasmus: Program adını 1465-1536 yılları arasında yaşamış Hollandalı bir felsefe adamı olan Desiderius Erasmus’dan almıştır. Rönesans ile birlikte ortaya çıkan hümanizm akımının öncülerinden bir olan Erasmus, Avrupa’nın ortak bir sanat ve bilim çatısı altında birleşmesine yaptığı katkılardan dolayı ismi program için uygun görülmüştür. Erasmus, Sokrates programlarından yüksek öğretim düzeyindeki işbirliğini düzenleyen bir programdır. Ana hedefi: Avrupa’da yüksek öğretimin kalitesini artırmak ve Avrupa boyutunu güçlendirip, üniversiteler arasında ülkelerarası işbirliğini teşvik ederek, öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa’da karşılıklı değişimini sağlamak, programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınmasına ve şeffaflığın gelişmesine katkıda bulunmak, bunları gerçekleştirmeye çalışmaktadır” şeklinde belirlenmiştir.

<http://www.ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%FD/erasmus-program%FD> 28.06.2014

2.2.4.Grundtvig: Socrates programı kapsamında yer alan Comenius ve Erasmus faaliyetlerini tamamlayıcı niteliği ile tek bir eğitim zincirinin üçüncü bağlantısını oluşturan Grundtvig faaliyeti, programa katılan ülkelerde yaşam boyu öğrenmenin kalitesini, erişebilirliğini ve Avrupa boyutunu güçlendirmek ve bu alandaki yenilikleri özendirmek için tasarlanmıştır. Grundtvig faaliyeti, hangi yaşta olursa olsun öğrenmeyi arzulayan herkes için öğrenmeye ulaşmayı, bunu geliştirmeyi ve bunun için eğitim yollarını aramayı amaçlamaktadır. Programa, dernekler, vakıflar, Üniversiteler, sendikalar, hastane ve cezaevi gibi tük kurum ve kuruluşlar katılabilmektedir.

2.2.5.Gençlik Programları: Avrupa Birliği’nin gençlik faaliyetlerine; gençlik değişim programı organize etme ya da kendi yerel topluluklarında bir girişim başlatmak isteyen genç grupları, Avrupa Gönüllü Hizmetine katılmak isteyen gençler, edindikleri deneyimi geliştirmek isteyen gönüllüler, gençlik kuruluşları, gençlik liderleri, proje yöneticileri katılabilmektedir. Amaç gençleri girişimciliğe, dayanışmaya teşvik etmek, ırkçılık gibi faaliyetlere karşı birlikte hareket etmeye yönlendirmektir.

Sonuç

Tüm bu açıklamalar ışığında; çok dillilik ve kültürlülük programı gelecekte Birliğin tam üyesi olması durumunda Ülkemizi de son derece yakından ilgilendirmektedir. Zaten şimdiden eğitim alanında olsun diğer alanlarda olsun buna yönelik yapılanma ve değişiklikler kendini göstermeye başlamıştır. Özellikle yukarıda kısaca faaliyet alanlarına değindiğimiz eğitim ve öğrenme programları ilköğretim ve Üniversite seviyesinde uygulanmakta her yıl yüzlerce öğrenci ve

Vatandaşlarımızı entegrasyon aşamasında “asimilasyon” tehlikesine karşı millî kimlik ve kültürünü koruma noktasında bilinçli davranmaya davet etmek milli bir vazife olarak görülmelidir.

öğretmen değişimi yapılmaktadır. Bu tür ilişkilerin şüphesiz ülkemiz tanıtımına, önyargıların kırılmasına, birçok alanda yeniliklerin takibinde ve bilgi alışverişi gibi daha birçok sosyal, kültürel ve ekonomik alanda katkı sağlayacağı açıktır. Programın olumlu görülecek yanı Avrupa Birliğinin tek para politikasına paralel olarak Tek Dillilik dayatmasında bulunmamasıdır. Üye ülkelerin bu konuda çok farklı yaklaşım ve kaygılarını dile getirmesi sonucu bu konudaki tartışmalara son verilmiştir. Resmi çok dillilik politikasının amacı, tüm resmi dillerin Birlik çapında daha fazla bilinmesini ve kullanılmasını teşvik etmektir. Avrupa'nın birçok ülkesinde Türkçe öğrenmek isteyen insanların sayısındaki artış bu yaklaşımın bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Avrupa'nın tüm bu sosyal ve kültürel faaliyetleri onun ekonomik alanda küresel bir güç olma hedefine göre yürütülmektedir.

Ülkemiz Avrupa Birliği üyesi olduğunda milyonlarca vatandaşımız bu gelişim ve değişimleri daha yakından görme ve yaşama fırsatını yakalayacaktır. Avrupa'da sosyal barışın devamı, birlikte yaşamın getirdiği zorlukları aşma noktasında çok dillilik ve çok kültürlülüğe vurgu yapılarak vatandaşlarımızın yaşadıkları toplumla entegre olmaları beklenecektir. Vatandaşlarımızı entegrasyon aşamasında “asimilasyon” tehlikesine karşı millî kimlik ve kültürünü koruma noktasında bilinçli davranmaya davet etmek milli bir vazife olarak görülmelidir. Yukarıdaki çok dilliliğin amaçları kapsamında vurgulanan “Avrupalı Kimliği”ne dikkat çekilmesi de altı çizilmesi gereken hususlardan biridir. Bu noktada Avrupa Birliği her ne kadar Avrupalılık kimliğini yerleştirmeye çalışsa da Birlik içerisinde bunu gerçekleştirmenin çok zor olacağını görmektedir. Zira Birliğin Almanya, Fransa, İngiltere gibi önde gelen ülkeleri bu fikre sıcak bakmamakta ve ulusal kimliklerini korumak istediklerini açıkça ifade etmektedirler. Bizde ise günümüzün en tartışmalı konusu olmaya devam etmekte insanımız millî kimlik ve kültüründen uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır. Aynı kültür ve gelenekten gelen Avrupalıların ben Fransız'ım, ben İngiliz'im diyerek Avrupa kimliğine uzak bakması karşısında bizim Türk kimliğini taşımamızı ayrımcılık, ırkçılık gerekçesi olarak görenlerin tavrı oldukça manidar ve düşündürücüdür!

Kaynaklar

- DEMİREL, Ö. “Avrupa Konseyi Dil Projesi ve Türkiye Uygulaması”, Millî Eğitim Bakanlığı Dergisi, sayı 167, Ankara:2005, erişim: 28.6.2014
http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf, erişim: 28.6.2014
http://www.ua.gov.tr/docs/kurumsal/mutabakat_zapti_turkce.pdf?sfvrsn=0, erişim: 28.6.2014
 AB Genel Eğitim Programı 2.aşama:2000-2006-Sokrates, 2004.
 Okullar için El Kitabı Comenius1, 2004.
http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Millî_Egitim_Dergisi/150/duman.htm, erişim: 28.6.2014
<http://www.ua.gov.tr/programlar/erasmus-program%FD/erasmus-program%FD>, erişim: 28.6.2014

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ÖTEKİ KAVRAMI

YRD. DOÇ. DR. SÜLEYMAN ÜNÜVAR*

Özet

Türk yönetim felsefesinin temel ilkesi hâkimiyetleri altında yaşayan herkesi eşit birer vatandaş olarak kabul etmesidir. Türk kültürü tarih boyunca bu temel üzerine yükselmiştir. “Cihan Hâkimiyet Ülküsünde” insan, Türklere Tanrının bir emaneti olarak verilmiştir. Türklerde asla “öteki” kavramı yerleşmemiştir. Bu nedenle asimilasyon soy kırım gibi insanlık suçu fiiller ve uygulamalar tarihin hiç bir döneminde rastlanmaz. Çünkü insanları yönetmek kutsal bir olaydır. İslam öncesi Türk devletlerinde görülen Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde de hayat bulmuş ve günümüze kadar gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kendinden önce kurulan diğer Türk devletlerinde olduğu gibi sınırları içinde yaşayan herkesi “eşit” birer vatandaş olarak görmüş, hoş görü içinde herkese fırsat eşitliği tanımıştır.

Anahtar kelime: Hâkimiyet, Öteki, Eşit

Türk Kültüründe Ötekileştirme Kavramı

Türk Milleti tarih sahnesine çıktıktan bir müddet sonra atlı göçebelik hayatı ile tanışmış ve önce yakın çevresini sonrada uzak bölgeleri keşfe başlamıştır. Bilinen

* Gaziantep Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Türkler fethettikleri toprakları üstünde yaşayan insanla birlikte yönetmiştir. Dolayısıyla Türkler için kendilerinden olmayan diye bir kavram yoktur.

ilk büyük göç hareketi M.Ö.1700 yıllarıdır. Türkler, bu tarihten itibaren kendi ana yurtları dışında diğer bölgeleri de yönetme iddiasını ve başarısını ortaya koymuştur. Bu iddia “Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi”dir. Bu ülkü, M.Ö 209 yılında Mete ile birlikte devlet ve millet hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Bu mefkûre Türk kültüründe Mete’den itibaren günümüze kadar gelmiştir. Cihan Hâkimiyeti anlayışında Türkler dünyayı yönetme görev ve yetkisini Tanrı vermiştir. Bunun sonucunda anayurttan Çin’e Sibiryaya, Kafkaslara, Hindistan’a Avrupa’ya, sonraki dönemlerde İran’a oradan Anadolu ve Mısır’a kadar gitmeleri Tanrının bir emridir. Türkler, bu geniş coğrafyada yaklaşık 4000 yıldır at koşturmuşlar ve her şeye rağmen millî

benliklerini korumuşlardır.¹

Büyük Hun hükümdarı Mete, “vatan toprağının” önemseddiğini ve her şeyin üzerinde tuttuğunu, kurultayda yaptığı konuşmada “bataklık- çöl denilen o arazi milletindir, kimseye verilmez” diyerek toprağın, vatanın küçük bir parçasının dahi önemini ortaya koymuştur. Artık Türkler için alınan her yeni yer, vatan toprağıdır-yurttur. Bu Türk kültüründe Cihan hâkimiyeti anlayışını pekiştirmiştir. Alınan yerler boş kuru toprak parçası değildir orası “yurttur”. Yurdun üzerinde de insanlar yaşamaktadır. Türkler fethettikleri toprakları üstünde yaşayan insanla birlikte yönetmiştir. Dolayısıyla Türkler için kendilerinden olmayan diye bir kavram yoktur. Hâkimiyetleri altında yaşayan herkes eşittir, herkese hoş görü gösterilmiştir. Onlar insan olarak görülmüş asla köle muamelesi görmemiştir. Tarihin hiçbir döneminde “öteki” değildir, olmamıştır. Türk tarihinin hiçbir dönemde veya buldukları hiç bir coğrafyada soy kırım veya asimilasyon görülmemiştir. Çünkü coğrafyada yaşayan insan, Tanrının onlara bir emanetidir ve korunmalıdır. Türk kültüründe bu felsefe o kadar yer etmiştir ki kendi insanından daha çok yabancılara ilgi ve alaka göstermiştir.²

İslam öncesi Orta Asya’da kurulan bütün Türk devletlerinde “İnsanları ötekileştirmeden Yönetme” anlayış yaygın bir şekilde uygulanmıştır. “Öteki” olmadığı gibi kölelik kavramı da yoktur. Türklerde ekonomik dini veya askeri bir zümre sınıf söz konusu değildir. Soylu ve üstün bir sınıf anlayışı yoktur. O topraklarda yaşayan herkes eşittir. Bu nedenle Türklerde asla asimilasyon görülmemiştir. Türklerin sosyo ekonomik hayatı da herhangi bir sınıfın ortaya çıkışına ve sınıf mücadelesine engeldir. Hatta devleti yönetirken yabancılara devlet kademelerinde yönetici olarak görev verilmiştir. Bunun örneklerini hem İslam öncesi ve hem de İslamiyet’in kabulünden sonraki dönemler sıkça görülmüştür. Ancak bu anlayış

Türk devletlerinin çabuk yıkılması nedenlerinden biri de olmuştur. Sınırları içinde yaşayan çeşitli farklı toplumların haklarını gasp eden onların haklarını yok sayan bir anlayış asla olmamıştır.³

Türkler bir arada yaşama kültürünü geliştirip başarıyla uygulayan beklide tek millettir. Türklerde insan unsurunun değerli olduğu bir devlet anlayışı vardır. Tarihe bakıldığında Türklerin egemen olmadığı coğrafyalarda kan ve göz yaşı hiç eksik olmamıştır. Ancak Türk coğrafyasında bu asla görülmemiş ve iç barış her zaman korunmuştur.⁴ Dünyaca kabul edilen “Hazar Barışı” bunun en güzel örneklerinden biridir. Hazar topraklarında üç dinin mensupları rahatça ve barış içinde hoş görüyle ibadetlerini yerine getirmişlerdir. İbadet merkezleri yan yanadır. Diğer taraftan üç kıtaya hâkim olan Osmanlı Devleti de bir başka örnektir.

İslamiyet’in kabulü ile birlikte Cihan Hâkimiyeti Mefkûresine “cihat-fütuhât-gaza” anlayışı eklenmiş ve İslam öncesi görülen dünyayı yönetme felsefesi aynen devam etmiştir. Büyük Selçuklu Devleti İran topraklarında kurulmuş, ancak ne asimilasyon nede ötekileştirme gibi bir anlayış benimsenmiştir. İran topraklarında yaşayan Türk olmayan diğer unsurları Tanrının bir emaneti olarak görülmüş ve yönetilmiştir. Hatta Büyük Selçuklu Devleti, Türk olmayan unsurlara devlet yönetimine getirmekte bir beis görmemiş ve en üst düzeyde yönetim görevi vermiştir. Büyük Selçuklularda olduğu gibi, kurulan diğer Türk-İslam devletlerinde kimseyi ötekileştirmeden hoş görü içinde devlet yönetmişlerdir.⁵

1299 da kurulan Osmanlı Devleti’nde de aynı hoş görü kültürünü görmek mümkündür. Osmanlı Devleti kurulduktan kısa bir müddet sonra hem Anadolu’da hem de Balkanlarda hâkimiyet kurması bu hoş görünün bir sonucudur. Osmanlılar kimseyi ötekileştirmemiştir. Osmanlı Balkanlarda yaklaşık 600 yıl kalmış ancak, asimile politikası uygulamamıştır. Hiçbir Balkan milletine dinini ve dilini öğretmeyi dayatmamış ve onları özgür bırakmıştır. Çünkü tarihten getirdiği kültüründe böyle bir anlayış yoktur. Osmanlı Devleti Viyana kapılarına kadar gitmesi orada yaşayan herkesi Allah’ın bir emaneti gibi görmesinin bir sonucudur. Osmanlı Devletinde o döneme Avrupa’da görülen bir sınıf ayrışımı veya bir kölelik asla söz konusu değildir. Hangi unsurdan olursanız olun herkes eşittir.⁶ Tıpkı Mete, Atilla, Mukan, Bilge kağan ve diğerleri gibi. Türkler tarih boyunca kendilerine sığınan yabancıları da korumuş ve kollamıştır. Hatta onları geri vermemek için savaş ilan ettiği görülmüştür.

İslamiyet’in kabulü ile birlikte Cihan Hâkimiyeti Mefkûresine “cihat-fütuhât-gaza” anlayışı eklenmiş ve İslam öncesi görülen dünyayı yönetme felsefesi aynen devam etmiştir.

Bu millet zulümden kaçan herkese kucak açmış ve onu kendisinden bilmiştir. Bu insanlarla evini ekmeğini paylaşmakta hiçbir beis görmemiştir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan yıkılıncaya kadar Yahudi, Ermeni, Rum ve diğer unsurları, kendi insanı olarak kabul etmiş ve hoş görüşü içerisinde rahat ve huzur içinde yaşamalarını sağlamıştır. Osmanlı bu fiili durumu Tanzimat fermanı ile bir kez daha bir ağızdan yazılı hale getirmiştir. Tanzimat Fermanı ile herkesin eşitliği bir ke daha tescillenmiştir.⁷ Bununla yetinilmeyip onlara çeşitli görevler de vermiştir. Padişahlar sağlıklarını emanet etmişlerdir. Diğer taraftan dış işleri ve diplomasiyi emanet ederek devletin en gizli bilgileri onlarla paylaşılmıştır. Sarayda tercümanlık yapmışlardır, dışarıda devleti temsil etmişlerdir ve e önemlisi Dış İşleri Bakanı görevi verilmiştir. Devlet bu bilgileri paylaşmakta bir sakınca

görmemiştir. Ayrıca çeşitli ticari faaliyetlerde buldukları içinde ekonomik olarak refaha kavuşmuşlardır.⁸ Çünkü öteki değildir. Bu hoş görüşü ve anlayış XIX. yüzyılda azınlık isyanlarına rağmen devam etmiştir.

XIX. ve XX yüz yıl Anadolu Kafkaslardan ve Balkanlardan çok sayıda göç almıştır. Bu millet zulümden kaçan herkese kucak açmış ve onu kendisinden bilmiştir. Bu insanlarla evini ekmeğini paylaşmakta hiçbir beis görmemiştir. Tarih boyunca birçok ihanete uğramasına rağmen arkadan hançerlenmesine rağmen hala bugün de zulüm gören yabancılara kucak açmaktadır.

29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet ilan edilirken tarihten gelen bu hoş görüşü ve anlayış devletin temeli olmuştur. Zaten cumhuriyetin kuruluş temel felsefesi birey ve millet esasına dayandırılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ortaya koymuş olduğu Milliyetçilik ve Halkçılık ilkesi de tarihten getirilen bu eşitliği korumak ve pekiştirmeyi amaçlamıştır. Bir sınıf, kişi veya zümreye ayrıcalık verilmemiştir. Atatürk'ün halkçılık ilkesinin temel felsefesinde eşitlik vardır. Zaten Türklerde tarih boyunca sınıf mücadelesi olmamıştır. Dolayısıyla cumhuriyet kurulurken sınıfsız bir toplum düşüncesi zaten vardı ve yaşıyordu.⁹ Mustafa Kemal " Milletimiz tek bir vücut gibi gösterdiği sarsılmaz birlik ve gayret sayesinde başarıya ulaşmıştır"¹⁰ derken kimseyi ötekileştirmemiştir. Tasada kıvançta bir ve bütün idi. Bu topraklarda vatandaş olarak yaşayan herkes daha önceden olduğu gibi 90. Yıldan beride "eşit" kabul edilmiş, asla kimse ötekileştirilmemiştir. Kamu haklarından faydalanılırken kimsenin kökenine inancı sorulmamıştır. Kimse dilinden inancından ve kökeninden dolayı ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmemiştir. Bu güne kadar kabul edilmiş olan anayasalarımızda da bu açık bir şekilde ifade edilmiştir. 1924, 1961 ve 1982 anayasalarının 69. 12 ve 10 maddelerinde temel hüküm olarak geçmiştir. Bu temel hüküm 1982 anayasasının 10 maddesinde " Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi

düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”¹¹

Bütün bir Türk tarihi incelendiğinde görülecektir ki ne kültürel miras da ve ne de sosyal hayatta asla “zenci” kavramı ve “zencilik uygulaması” olmamıştır. Hatta Türklere sığınan birçok topluluk savaşı dahi göze alarak iade edilmemiştir. Bunun tarihte birçok örneği mevcuttur. Böyle bir yapısı olan bir milletin kendi sınırları içinde yüzyıllardır birlikte yaşadığı bir topluluğa düşmanlık etmesi mümkün değildir. I.Dünya Savaşı öncesi ve savaş esnasında Anadolu’nun birçok yerinde Ermeniler devlete karşı isyan etmişler ve İstiklal Savaşı esnasında ise bazı bölgelerde işgalci güçlerle işbirliği yapmışlardır. İşbirliği yapanların bir kısmı İtilaf devletleri ile birlikte ülkeyi terk ederken gitmeyip burada kalanlar herhangi bir insanlık dışı olumsuzlukla karşılaşmamışlardır. Eşit vatandaş olarak hoş görüş içinde bugüne kadar yaşamışlardır. Türk Milletinin ve tarih boyunca Türk devletlerinin hiç kimseyi dışlamadığı, ötekileştirmedeği ve herkesi eşit kabul ettiği gerçeği içeride ve dışarıda anlatılmamıştır. Maalesef bazı çevreler bu gerçeği ters yüz ederek Cumhuriyetin birilerini ötekileştirdiği tezini sıkça vurgulamaktadır. Bu Türk milletine atılan büyük bir iftiradır. Türk milletinin özelliğini taşıyan Türk Milliyetçileri de bu iftira karşısında yeteri kadar kendilerini savunamamışlardır. Türk Milletinin hoş görüşü insanlık değerine verdiği önem ile ilgili bolca örnekler tarihte mevcuttur. Çünkü bu haslet Türk milletinin doğuşu ile başlamış ve üç kıtaya yayılmış ve hâlâ devam etmektedir.

Türk Milletinin ve tarih boyunca Türk devletlerinin hiç kimseyi dışlamadığı, ötekileştirmedeği ve herkesi eşit kabul ettiği gerçeği içeride ve dışarıda anlatılmamıştır.

Sonuç

Büyük Türk Milleti tarih sahnesine ilk çıktığı andan itibaren dünyayı hakim olma ve yönetme felsefesini benimsemiştir. Bu düşünceyi kültürü ve tarihi ile pekiştirip bütünleştirmiştir. Hangi dönemde olursa olsun insanı kutsal kabul etmiş ve onu Tanrının bir emaneti olarak görmüştür. Bu düşünce doğrultusunda üç kitada feth ettiği topraklarda asla birilerini ötekileştirmemiş, zencileştirmemiş ve asimile etmemiştir. İslam öncesi olduğu gibi İslâmiyet’in kabulünden itibaren ve cumhuriyet döneminde de aynı düşünce devam etmiştir. Millet, bu düşüncesi bugünde kültüründe yaşamakta ve devam ettirmektedir. O nedenle milletin milliyetçilik anlayışı buna uygun ve bunu gerektirmektedir. Ancak milletin bu özellikler anlatılmadığı için veya birileri farklı anlamak istediğinden sanki bu

millet tarih boyunca egemen olduğu bütün topraklarda soy kırım yapmış gibi bir hava oluşturulmaya çalışılmaktadır. Türkler her gittiği yerde yeni zenciler yaratmış gibi propoğanda yapılmaktadır. Türkler tarihleri boyunca hiç kimseyi ötekileştirmemiştir. Ön yargılı olanlar Türk tarihine iyi bakmalıdırlar.

- 1 ÖGEL, Bahaeddin (1979), Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Ankara: Kömen Yay., s.32; İbrahim Kafesoğlu; Türk Millî Kültürü, İstanbul: Ötüken Yay., 1997, s.51
- 2 Ögel, age., s.33
- 3 Ögel, age., s.232; Kafesoğlu, age.s.238, 239
- 4 Kafesoğlu, age.s., s.245
- 5 KÖYMEN, Mehmet Altay (1992), Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Ankara: TTK. Yay. s.332
- 6 HALAÇOĞLU, Yusuf (1995), Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara: TTK Yay. s.101;Suna Başak Avcılar, "Osmanlı Tabakalaşma Sistemine İlişkin Görüşler Üzerine Bir Değerlendirme" Osmanlı Ansiklopedisi, C.IV., Yeni Türkiye Yay. Ankara 1999, s.37
- 7 ERYILMAZ, Bilal (1992), Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme, İstanbul: İşaret Yay., s.99
- 8 KARAL, Enver Ziya (1988), Osmanlı Tarihi, C.VIII, Ankara: TTK Yay., s.483
- 9 ÜNÜVAR, Süleyman (2008), "Atatürk'ün Halkçılık İlkesi ve anayasalarımız", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.175, s.64
- 10 Atatürk Diyor ki, İstanbul: MEB Yay., 1980, s.23
- 11 KİLİ Suna (2005), vd., Türk Anayasa Metinleri, Ankara: İş bankası Yay., 1985, s.124; T.C. Anayasası, Ankara: Seçkin Yay., s.32

Kaynaklar

- Atatürk Diyor Ki, İstanbul: MEB Yayınları, 1980.
- AVCILAR, Suna Başak (1999), "Osmanlı Tabakalaşma Sistemine İlişkin Görüşler Üzerine Bir Değerlendirme" Osmanlı Ansiklopedisi, C.IV., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ERYILMAZ, Bilal (1992), Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme, İstanbul: İşaret Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (1995), Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Ankara: TTK Yayınları.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1997), Türk Millî Kültürü, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KARAL, Enver Ziya (1988), Osmanlı Tarihi, C.VIII, Ankara: TTK Yayınları.
- KİLİ, Suna (1985), vd., Türk Anayasa Metinleri Ankara: İş bankası Yayınları.
- KÖYMEN, Mehmet Altay (1992), Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Ankara: TTK Yayınları.
- ÖGEL, Bahaeddin (1979), Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Ankara: Kömen Yayınları,
- ÜNÜVAR, Süleyman (2008), "Atatürk'ün Halkçılık İlkesi ve anayasalarımız", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.175,
- T.C. Anayasası, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.

ORHUN ABİDELERİ'NDEN ANDIMIZA VATANDAŞLIK KAVRAMI

YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA ŞENEL*

Sosyal bir varlık olan dilin en önemli özelliği toplumdan topluma değişiklik göstermesidir. Zekâ, duygu ve düşünce sistemi bütün insanlarda ortaktır. Ancak, zihin faaliyetlerinin sonucu olan kavramların kelimelerde buldukları karşılıklar, farklılık gösterir. Bu farklılık, toplumların sosyal durumlarına, oturdukları yerlere, iklim şartlarına, geçmişlerine, zaman içinde uğradıkları değişme ve gelişmelere göre, şekil ve işleyiş bakımından değişebilmektedir. Dilde oluşan bu değişim tabiattaki değişimin küçük bir yansıması gibidir.¹

İnsanoğlu tarih boyunca akıp giden bu değişme ve gelişmeler altında sınırı çizilemeyen duygu ve düşüncelerinin ürünlerini en iyi dille aktarabilmiştir. Bu aktarım, sözlü kültürden yazılı kültüre geçmiştir. Türk kültür tarihi içerisinde ise bu tarihsel aktarım, Bengü Taş Bitigi yazıtlarda Tanrı buyurduğu için kağan olan Türk beyleriyle kimlik ve ses bulmuştur.

Kenar kültürlerin taşıdığı bilgiler ışığında Türkler' in anayurdunun M.Ö. zamanlardan beri Orta Asya ve Sibiryaya sahası olduğu bilinir. Bu sahanın tamamına Uluğ Türkistan adı verilmektedir. Uluğ Türkistan'ın M.Ö. zamanlardan M.S. II. Yüzyıl arasında ortaya çıkan sınırları batıda Azak Denizi – Kazan(İdil-Yayık) ve Kafkasya üçgenidir. Güney sınırı, güney Kafkasya bozkırını, Urmiye gölü çukuru ile Hazar Denizi'nin güney kıyılarına ulaşır. Horasan üzerinden Hindikuş Dağları'nın

* Kafkas Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Kenar kültürlerin taşıdığı bilgiler ışığında Türkler' in anayurdunun M.Ö. zamanlardan beri Orta Asya ve Sibirya sahası olduğu bilinir. Bu sahanın tamamına Uluğ Türkistan adı verilmektedir.

kuzey yamaçlarını izleyerek Çin'e varır. Doğu sınırı, Çin Duvarı'ndan Kinggan Dağları'na ulaşır. Kuzey sınırları Saha (Yakut) Türkleri ülkesinden başlar Baykal Gölü'nün kuzeyinden geçen tundra kuşağını izleyerek Ural Dağı ile düğümlenir.² Türklerin yaşadığı bu coğrafya, 20-90 doğu boylamları ile 33-65 kuzey enlemleri arasında yer alır. Bu alan, kuş uçuşu, doğudan batıya 6-7 bin, kuzeyden güneye 3 bin kilometre kadardır.³ M.Ö. zamanlardan beri, Türk yurdu olma vasfını taşıyan bu geniş alan ve daha ötesi, Batı kaynaklarında da M.S. VII. yüzyıldan itibaren Turqiya, Türkmen Ülkesi diye geçmeye başlar.⁴

Türk dilinin koruduğu kültürümüzün eski dönemlerini yansıtan Orhun Abideleri bu geniş sahada, mensup olduğumuz insan grubunun, yaşadığı tabiat ortamı veya toprak parçası ile olan ilişkilerini, bu ilişkilere yükledikleri anlamları zamanımıza ulaştırmıştır. Bu ulaştırım, kültürümüzün ve tarihimizin gerçeklerini söylemeye, dünya Türklüğünün varlığından söz etmeye, onlarla ilgilenilmesinin vatandaşlık borcumuz olduğunu anlamamıza imkân tanımıştır. Çünkü tarih, zamanı yeni bir oluşum dönencesine, yeni bir çağ dönüşümüne sokmuştur. Türk hitabet sanatını da bu dönüşüm ortaya çıkarmıştır.

Bu bilgiler ışığında, Köktürkler için üzerinde yaşanan tabiat ortamı, atalarımızın tutmuş olduğu " *yir sub / yer ve su*" tur. Ancak bu ortam sıradan bir toprak parçası değildir. Çünkü burayı " *Üze Türk Tengrisi , Türk iduk yiri subi ança itmiş*" tir. Sözü geçen mukaddes Türk tabiatının, toprağının hududları da abidelerde çizilmiştir. " *İlgerü kün togsık(k)a, birigerü kün ortusıngaru, kurıgaru kün batsıkınga, yurıgaru tün ortusıngaru...*" topraklar, Türklerin yaşama alanı, atalarından yadigâr kalan mukaddes tabiat ortamıdır. Türkler, bu topraklarda yaşmalıdır. Önceki zamanların acı tecrübeleri göstermiştir ki, Türkler için " *İl tutsık yir Ötüken yış ermiş*". Eğer Türk Kağanları Ötüken ormanında oturur, milleti yönetirse " *İlte bung*" asla olmazmış. Bilge Kağan, geçmişin tecrübeleriyle bu noktayı sıklıkla milletine hatırlatır ve onları vatandaşlık görevlerine bağlı olamaya çağırır. " *Ötüken yış olursar, benggü il tuta olurtaçı sen*" diyerek, nerede sürekli yaşaması gerektiğini vurgular. " *Türk iduk yir subi idisiz bolmazun*" diye, düşünülüyor ve isteniyorsa , " *Üze kök tengri asra yağız yir kılındıkda ikin ara kişi oğlu*" nun yaratıldığını ve bunları yönetmek üzere ecdadımızın kağan seçildiğini ve bizden sonra gelenlerin de bu görevi sürdürmeleri için söylediklerimizi akıldan çıkarmamaları gerektiği gerçeğini Bilge Kağan benggü taşa yazdırmıştır.⁵

Ecdadımız ulularınca, sözleri *neng neng* bolsa yazdırtıp dokuttukları ve bize öğüt olsun diye, dikip bıraktıkları sonsuzluk abidelerinde birey – toplum ilişkisinde, toplum ve toplumsal gereksinimler öncelikli olarak yer almıştır.⁶ Tüm bu gereksinimler Türk İl’inde yurdu, hükümdarın şahsi malı gibi keyfine göre tasarruf edilebildiği bir toprak parçası değil, bizzat devlet başkanının korumakla vazifeli bulunduğu bir ata yadigârı haline getirmiştir. Bu durum Orhun Abideleri’nde kağan olma ve vatandaşlık kavramı ile ilgili bilgilerin yer almasını sağlamıştır.

Eğer Türk Kağanları Ötüken ormanında oturur, milleti yönetirse “İlte bung” asla olmamış.

Türk hayatında kağan olma süreci, üç işlem içinde tamamlanır. Bu sürecin üç işlemde tamamlandığı, yazıtlarda geçen üç farklı fiilin ifade ettiği durumlardan anlaşılmaktadır. Kağan olma süreci ile ilgili bu üç fiil, yazıtlarda: kıl - < veya kış – kış - >, kötür- ve ol- biçimlerinde görünür. Bu fiiller abidelerde belli bir sıra ve düzen içinde verilmez. Çünkü, kağanlık süreci ve kağanlık ideolojisi ile ilgili bilgi ve işlemler, son derece köklü bir gelenek üzerinde varlığını sürdürür. Yazıtlarda, kağanlık süreci ve kağanlık ideolojisi ile ilgili olarak yer alanlar, Türk ulusunun gerçekten bilmesi ve uygulaması gereken vatandaşlık görevleri söz konusu edildiğinde kendini gösterir. *“Üze kök tengri asra yağız yir kılındukda ikin ara kişi oğlu kılınmış. Kişi oğlında üze eçüm apam Bumın Kağan İstemi Kağan olur ”* muş. Türklerin yaradılışı ile ilgili inanç ve düşünceleri, kağanlık tarihi ile ilgili bilgileri, kağanın eksiksiz bir biçimde, tüm kişiöğulları için var olduğu anlayışı açıkça iki cümle içinde verilmiştir. Köktürk Kağanlığı, bu bilgilere göre Bumın ve İstemi Kağanlar ile başlamaktadır. Bununla beraber, aynı cümlelerde yer alan ifadelerden, Türklerde yaratılışın ardından kişiöğlü üstüne kağan olma tarihinin başlamış olduğunu, burada, ulu atalar olarak, sembolik biçimde İstemi ve Bumın Kağanların adlarının anıldığını görüyoruz. Bu şekil bir açıklama, hem uzak geçmişin, hem kağanlık soyunun hem de bu milletin eskiliğini ifade etmek için başvurulan bir anlatım biçimi olarak kabul edilebilir.⁸

Orhun Abideleri’nde yer alan *“kişi oğlından üze apam.../kağan olurmuş”* ifadesi, özellikle, kağanın tüm insanların kağanı olması ideolojisi ve tüm insanların üstüne geldiği inancı da, o zamanlarda itibaren Türk toplum bilincinde kendini göstermeye başlamıştır.⁹ Bu abidelerde kağanlar, vatandaşlarına sadece kağanlık yapma düşüncesinde değillerdir. Daha çok “yerin dört bucağı”nın hükümdarı olma isteğindedirler. Bu gücü de kağanı oldukları halkın vatandaşlarından alırlar.¹⁰ Kağan olma yetkilerinin tamamı, Tanrı bağışdır ve bu bağışa kavuşmadan kimse kağan olamaz. Bu bakımdan, Köktürk çağında, Tanrı ve Kağan ilişkisinin varlığı, kesin bir yargı olarak ortaya çıkar.¹¹

Orhun Abideleri’nde Tanrı, her şeye egemendir. O, hem Türk ulusunun koruyucusu; hem de cezalandırıcısıdır. Ve aynı zamanda, verdiği cezayı da

Türk devletinde halkın istekleri törenin uygulanması ile gerçekleşmektedir. “Kanun” manasına gelen *töre*, Eski Türk hukukunun bütünü olup, sosyal hayatı düzenleyen kuralları içerir.

bağışlayıcıdır. Cezalandırdığı zaman, kağansız bırakır, ulusun acı çekmesine yol açar; ama adının ve sanının yok olmasına da müsaade etmez. O zaman yurttaşlara yeniden kağan göndererek bağışlar. Tanrı'nın tüm bu saydığımız özellikleri ve yurttaşlara verdiği yükümlülükler yazıtlarda açık biçimde belirtilir.¹² Ancak yurttaşların şahıslardan ziyade İl'e bağlı oldukları görülmektedir. Bu durum dikkate alındığında, ülkenin nasıl süratle “vatanlaştığı” anlaşılabilir.¹³

Orhun Abideleri'nde halk, yurduna derin bir sevgiyle bağlanmıştır. Üstelik göçebe ve yerleşik bütün öteki kavimlerden farklı olarak Türklerde “ülke” ve “vatan” anlayışı “siyasi istiklal” fikri ile beraber yürümüştür.¹⁴ Çünkü onlar ancak hür ve bağımsız yaşayabileceği toprağı, ülke ve vatan saymaktadır. Bu şartların mevcut olmadığı topraklar kolayca terk edilmektedir.

Türk devletinde halkın istekleri törenin uygulanması ile gerçekleşmektedir. “Kanun” manasına gelen *töre*, Eski Türk hukukunun bütünü olup, sosyal hayatı düzenleyen kuralları içerir.¹⁵

Orhun Abideleri'nde “töre” kelimesi 11 yerde geçmektedir. Bunun 6 sında “İl” ile birlikte kullanılmıştır. Diğer 5 yerde de yine “İl” ile alakası, vatandaş ile olan münasebeti dolayısıyla.¹⁶

“*Türk budunung atı küsi yok bolmazun tiyin kangım kaganıg ögüm katunug kötürmiş tengri il birigme tengri Türk budun atı küsi yok bolmazun kagan olurtdı erinç. Neng yulsıg budunka olurmadım. İçre aşsız taşra tonsuz yabız yablak budunda üze olurtum... Türk budun için tün udımadım, küntüz olurmadım... Kisre tengri yarlıkazu kutum bar için ülügüm bar için ölçeği budunug tirgürü igittim. Yalın budunung tonlug, çıgany budunung bay kıldım. Az budunung öküş kıtlım. İgar İlligde budunung öküş kıtlım. İgar İlligde budunung baz kıldım, yağsız kıldım. Bunça törüg kazganıp inim Kül Tigin özi ança kergek boldı.*” Bu satırlarda devletin varlığının, töreye bağlı olduğunu görürüz.¹⁷ Yasa kelimesine temel teşkil eden yasa(mak) yapmak fiili ise, Türk kitabe ve kayıtlarında yalnız bir defa geçmiştir. “*Tengri yasar/Tanrı düzenler yapar.*”¹⁸

Aslında bütün bu değer hükümleri, toprağına bakış açısı, tabiat ortamının “*ıduk yir sub*” mertebesine yükselmesi, orada yaşayan Türk ecdadının yarattığı kültür, “yurttaş”lık kavramı ile bağlantılıdır. Dolayısıyla mukaddes il ya da toprağın kendinden dolayı değil, üzerinde yaşayan insanlarca bu seviyeye yükseltildiği görülmüştür. Diğer bir deyişle, bugün “vatan” dediğimiz kavram, üzerinde yaşadığımız bir toprak parçası olmasından öte, bize kim olduğumuzu anlatan, bizi başkalarından ayıran kültürümüzdür.¹⁹

Baba ocağı, ata yurdu, yurt, anayurt, vatan, anavatan... gibi geçmişten günümüze doğru gelen kavramlar bugün Türkler için “*il tutsık yir*” denilen “vatan” ile ifade edilir. “Vatan” ise onu ayakta tutan “vatandaş” ile var olan bir kavramdır.²⁰ Türkçenin tarihi gelişiminde, geçmişimizde yer alan bazı tecrübelerin Orhun Abideleri’ndeki açık ifade şeklini görebiliriz. Bu tecrübeler, bize vatanın ortaya çıkışını “vatandaşlık” kavramı merkezli açıklamada yardımcı olur. Bu anlamda “Yurt tutmak”, “İl tutmak”, “Vatan tutmak” düşüncesi toprakla bütünleşme sürecine gösterir.²¹

Bu süreç Bilge Kağan’ın ağızından dile getirilen ve “Türk” adını taşıyan ilk Türk devletinin yeniden kuruluşunu hazırlayan Kurtuluş Mücadelesi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunu hazırlayan Kurtuluş Savaşı arasında, tarihi şartlardan ve Türk milletinin kendi kültürel özelliklerinden kaynaklanan benzerlikler göstermektedir.²²

Vatan havasını teneffüsle başlayan ilerleyiş, Osmanlı’dan sonra bakışlarını Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu M. Kemal Atatürk’e çevrilmesiyle devam etmiştir. Her köşesinde bir ata hatırası bulunan bu topraklar, özellikle vatandaşlarının başkalarına boyun eğmeksizin yaşadıkları bir yer olduğu için sevilir. Düşüncelerini en uygun zamanda, en güçlü biçimde anlatabilen bu iki lider, eşsiz zekâları ve ele aldıkları konuları en geniş, en derin boyutlarıyla düşünmede gösterdikleri başarılarını, dil ve dili işleme konusunda da göstermişlerdir.

İki büyük devletin kuruculuğunu yapmış olan iki büyük devlet adamının millete olan derin bağlılıkları, millete yükledikleri vatandaşlık görevleri, göstermiş oldukları benzerlik bakımından derin bir içerik benzerliği taşır. Çünkü bu üstün şahsiyetler, milletlerine miras bıraktıkları ülkenin ve devletin sonsuza kadar devam edebilmesinin, vatandaşların görevlerini yerine getirmesiyle mümkün olduğunu taşa yazdıkları ve kaleme aldıkları eşsiz abidelerle anlatmışlardır.²³

Hem Orhun Abideleri’nde hem de Nutuk’ ta yıkılmış ve bağımsızlıklarını kaybetmiş olan bir devleti, yeniden kurma ve teşkilatlandırma işinin vatandaşlarca yapılabileceği konusuna sıkça değinilmiştir. Her ikisi de kendi toplumlarını millet iradesi, özgürlük kavramı ve demokrasi anlayışı içinde bilinçlendirme ve yönlendirme gayreti içindedir. Üstelik bu eserlerde tarihi yapanlar ile yazarlar aynı şahsiyette birleşmiştir. Bu şahsiyetlerden Atatürk Nutuk’ta Türk yurdunun parçalanıp işgal edildiği günlerden başlayarak, Türk tarihinde bir dönüm noktası

Hem Orhun Abideleri’nde hem de Nutuk’ ta yıkılmış ve bağımsızlıklarını kaybetmiş olan bir devleti, yeniden kurma ve teşkilatlandırma işinin vatandaşlarca yapılabileceği konusuna sıkça değinilmiştir.

oluşturan Kurtuluş Savaşı'nı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve inkılâpların yapılışını anlatmıştır.²⁴

Orhun Abideleri'nde " *Anda kirse inisi kagan bolmuş erinç, oğltı, kagan bolmuş erinç...* " şeklinde devam eden ifadelerle yer alan ülkenin genel durumu Nutuk'ta : " *...Büyük Harb'in uzun seneleri zarfında, millet fakir ve yorgun bir halde. Millet ve memleketi Harb-i Umumi'ye sevk edenler, kendi hayatları endişesine düşerek memleketten firar etmişler... Bundan başka, memleketin her tarafında anasır-ı Hristiyanıye harfi, celi, hususi emel ve maksatlarının temin-i istihsaline, devletin bir an evvel çökmesine sarf-ı mesai ediyorlar.* " ifadeleriyle karşılık bulmaktadır.²⁵

Bu anlamlı yakınlık yıkılan bir devleti yarım yüzyıllık bir esaretten sonra yeniden diriltiren devlet kurucusu Kutlug Kaan ile yaşama hakkı elinden alınmış ve memleketi düşman işgali altına düşmüş bir milleti yeniden hayata kavuşturan devlet kurucusu Atatürk'ü yeniden aynı noktada birleştirmiştir. Ancak, bunların birleştikleri asıl ortak nokta kültürün, bir toplumun sosyal yapısına yön veren ve o topluma kişilik kazandıran değerler bütünü olduğudur. Bu değerler bütünü vatandaşlara, toplum hayatında, ödevler ve yükümlülükler vermektedir. Bu anlamda Nutuk'ta geçen ifadelerin çoğunda davranışlarımızın nasıl olacağı konusunda birtakım emir cümleleri kullanılmıştır.

Bu emirler neleri yapmak ve neleri yapmaktan kaçınmak zorunda olduğumuzu bildirir.

Vatan üzerindeki ilişkilerimizde, bu kuralların emir ve yasaklarına uygun suretle hareket etmek zorunda bulunduğumuzu, aksi halde de birtakım tepkilerle karşılaşacağımızı öğreniriz. Öğrendiklerimiz bize Atatürk'ün Türk toplumuna yönelttiği yüce bildirin anlamını daha bir derinden kavrama olanağı verir. Nutuk, vatandaşlık hak ve görevleri ile ilgili sağlıklı koşulların bütününe yakını içerir. Tüm bu büyük mücadelelerin ulaştığı başarılı sonuçlar, bir yandan yurt ve millet sevgisiyle beslenen üstün yetenek belirtileri, bir yandan da millî ruhun, bu üstün yetenekli kişilerde oluşturdukları kavram alanları olarak dilimize yansımıştır.

Kavram alanlarındaki farklılık İleriş ve Bilge Kağan'ın o zamanki din anlayışından kaynaklanan otorite ve hâkimiyet anlayışını Tanrı'dan aldıklarını ifade etmeleri ile farklılık göstermektedir. Bu devlet anlayışına göre onlara İl'i; yani ülkeyi veren Tanrı'dır. Bu bakımdan yazıtlarda sık sık " *küç birigme tengri / Güç veren Tanrı* " , " *Tengri yarlıkadukın üçün Tengri küç birdükün üçün* " gibi ifadelerle rastlanır. Ancak, millet yine devletin asıl sahibi ve kurucusudur. Atatürk'ün şahsında ve Nutuk'ta ise, artık devlet anlayışı " vatandaş " unsuru ile esas alınmıştır. Atatürk, Nutuk'ta memleketin ve milletin kurtuluşu için ileri sürülen manda ve himaye gibi isabetsiz tedbirleri özetledikten sonra, kendi görüş ve kararının, millî hâkimiyete dayanan bir Türk devleti kurabilmekle mümkün olacağını ifade etmiştir.²⁶ Bu durum Atatürk'te Türk vatandaşları uğruna böyle bir manevi gücün varlığını meydana getirmiştir.

Bu inancına Nutuk'ta " *Yalnız milletin sevgi ve fedakârlığına güvenerek, onun tükenmez feyiz ve kudret kaynağından ilham ve güç alarak vicdani görevini devam ettiğini* "

bildirirken daha sonraki yıllarda “ Ben 1919 senesi Mayısı içinde Samsun’a çıktığım günde elimde hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım.” diyerek toplumdaki vatan ve vatandaşlık kavramlarına işaret etmiştir. Millî Mücadele, toplumdaki bilinçlenmeye “ vatan “ ve “millet” sevgisine ve “millî irade” kavramına dönüştürerek, Türk toplumuna tekrar millet olma bilincini kazandırmıştır.²⁷

Vatandaşları millet yapan önemli unsurlardan biri de dildir. Atatürk bu önemli hususu “*Millî his ve dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir*”. düşüncesi ile ifade etmiştir. Kaldı ki aynı şekilde Nutuk’ta: “*Biz esasen millî mevcudiyetin temelini millî şuurda ve millî birlikte görmekteyiz.*” diyerek aynı dikkati “vatandaşlık” kavramının içinde yoğunlaştırmıştır.²⁸

Dinamik bir akış halinde olan tarih, aynı kavramları dilimize M. Kemal Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’yle yeniden getirmiştir. Bu bağlamda her çağda dünyanın bilgi düzeyi değişebilir, ancak kelimelere yüklenen ulusal kimliğinin açık ifadesi değişmez. Bu kavramlar bireyin nereye, hangi ulusa ait olduğunun en önemli belirleyicisidir. Çünkü dil, sadece gramer kurallarından ibaret değildir. Ulusun tarih sahnesinde yer almasıyla birlikte etkinliğini gösterir ve ait olduğu toplumun kimliğini belirler. Bu toplumun vatandaşları Türk yönetimlerinde sahip oldukları etnik kimliğe göre farklı tutumla karşılanmazlar.

Kağan ve yöneticiler, kendini, sadece Türk ulusunu yönetmek için değil, dünya düzenini kurmak, ulusları adalet(könilik) ile yönetmek, doyurup giydirmek, düzene koymakla görevli kabul etmiştir.²⁹ Bu anlayış, devlet düzenimizde, vatandaşa hizmet biçiminde sürmüştür. Yönetenle yönetileni, aydınla sıradan yurttaşını birleştirip bütünleştiren önemli bir araç olan anadilimiz, bu bağlayıcılığı “soydaşlık bilinci” ile yerine getirmektedir.

Atatürk, Gençliğe Hitabe’sinde gençlerin az gelişme çemberini kırarak gelişme sürecine ulaşmasını sağlayacak, bu türlü bir yönelişin her türlü koşulunu yaratacak ulusal ve yüce bir ülküyü vatandaşlık görevi edinmelerini ister. Hitabenin amaçlarına aykırı düşen görüş ve davranış ise, bilinçsiz bir vatandaşın üstü örtülü belirtisidir. Çünkü Atatürk’ün seslendiği Türk istiklalinin evladı, ana temelleri sonuna kadar

Vatandaşları millet yapan önemli unsurlardan biri de dildir. Atatürk bu önemli hususu “*Millî his ve dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması millî hissin inkişafında başlıca müessirdir*”. düşüncesi ile ifade etmiştir.

Orhun Abideleri'nden Andımız' a kadar vatandaş-toplum ilişkisinin dengeli bir halde yürütülerek devletin nasıl daha iyi idare edileceği ve hangi yaklaşımlarla refah toplumunun ortaya konulacağı üzerinde durulmuştur.

korumalıdır. Aksi halde kişilerin üstüne çıkarak topluma hükmeden kendine has bir düzeni, kendine has kuralları olan bir yönetim kaçınılmaz olacaktır. Bu kurallara, bu düzene aykırı davranışlar ve dış müdahaleler gençlerin vatandaşlık bilinci altında sağlıklı yol alışını engeller. Varlıklarını tehlikeye sokar. Bu gibi durumlarda kültür ile birlikte dil de gereken tepkiyi verir. Bu tepki kendini Atatürk'ün yükselen sesinde bulmuştur.

Yapılması gereken, kendini tanımak, sahip olduğu değerler bütününe özelliklerini öğrenmek, üzerinde yaşadığı vatanın sorumluluklarını yerine getirebilmektir. Kendi kültürü ile beslenen her gencin kişiliği güçlenecektir. Bu gençler, yabancı kültürlerin etkisi altında kalmadan, kendi millî kültürünün eksik taraflarını tamamlar. Asıl vazife *“Türk İstiklalini, Türk Cumhuriyetini, ilalebet, muhafaza ve müdafaa etmektir”*. *“Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur”*. *“İstikbalde dahi, seni, bu hazineden mahrum etmek isteyecek, dâhili ve harici,*

bedhahların olacaktır”.³⁰ Bu suretle her genç bu bedhahlara karşı muafiyet kazanan yapısı ile düşmanların ağırlığı altında ezilmez. Aynı nedenle, ilkelerden birine yönelen herhangi bir saldırıyı da bunların tümüne birden yapılmış gibi görüp, bu şekilde savunmaya geçer. Çünkü *muhtaç olduğu kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur*.

Kişilik kazandıracak ve vatandaş yüce sorumluluklara hazırlayacak sistem, zamanla kültürü taşıyan dilin gelişim evreleri içerisinde Andımız' la karşımıza çıkmaktadır. Bu görev ve sorumluluklar *“Türküme, doğruyum, çalışkanım”*³¹ diye, her sabah seslenen çocuklarla gerçekleşebilir. Kendi toplumunun değerleri ile büyüyecek olan çocuklar *“Küçüklerini korumak, büyüklerini saymak, yurdunu, milletini, özünden çok sevmek”*³² şeklinde belirledikleri hedefleri ile Atatürk'ün açtığı yolda, gösterdiği hedefe durmadan yürüyeceklerine ant içerler. *Varlıklarını Türk varlığına armağan etmeye her an hazır olan Türk evladı, “vatandaşlık bilinci” ile “Ne mutlu Türküm diyene!”*³³ söylemi altında herkesi kucaklamaktadır.

Bu kucaklama 1000 yıla yakın bir zamandır, Anadolu ve Rumeli coğrafyası üzerinde, eski yurtlardan taşınan değerlerle samimiyete dönüşmüştür. Bu nedenle *“Türk vatandaşı”* üzerinde yaşadığı ortamla, toprakla bütünleşmiştir.³⁴ Orhun Abideleri'nden Andımız' a kadar vatandaş-toplum ilişkisinin dengeli bir halde yürütülerek devletin nasıl daha iyi idare edileceği ve hangi yaklaşımlarla refah toplumunun ortaya konulacağı üzerinde durulmuştur.³⁵

İlerişi ve Bilge Kağanlarla başlayan milletin bilinçlenmesi, belirli aşamalardan geçerek Atatürk'te zirvesine ulaşmış ve Andımız' da en temel ifadesini bulmuştur.³⁶ Tüm bunlar göstermektedir ki coğrafyadan vatan'a geçiş, insanoğlunun en büyük ama en gurur verici başarısıdır. Bu başarı insana kimliğini, benliğini, kültürünü ve "vatandaş" olma gururunu kazandırmıştır. Üstelik Türkler ata yurtlarından ayrıлып gönüllerinde ve düşüncelerinde taşıdıkları vatani, ancak "vatandaşlık" bilinci ile bugünkü Türkiye üzerinde yeniden kurmuşlardır.³⁷

"Vatandaşlık" bilincine sahip bireyler yetiştirmeyi amaç edinen birikim, her sabah ilköğretim öğrencilerine tekrarlatılan Andımız'da öz şekle ulaşmıştır. Geçmişten süregelen bu ulaştırım, "vatandaş" kavramının gelişmesine rol oynayan öğelerin tümünü bünyesinde taşır

Türkiyenin toplumsal ve insani değerlere "vatandaş" merkezli ulaşabilmesi, Orhun Abideleri'nden Andımız'a kadar geçen zamanı ve bu zamanın getirdiği değerleri iyi anlayan genç kuşaklarla mümkün olacaktır.

1 *Yazının İngilizcesi, Yunanistan'da bildiri olarak sunulmuş ve İngilizce yayımlanmıştır. **Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şenel, Özgür Aslankılıç**, "The Concept Of Citizenship In Turkish History: From The Orkhon Scripts To Atatürk's Grand National Assembly Opening Speech And Address To Youth", **Second South European And Mediterranean Conference On ' Citizenship, Identity And Culture', Patras- GREECE, 10-11 April,2009, (Identity,Citizenship and Culture:The Challenge, August 2010, Issue 1 (Special Issue) (Editors: Julie-Athena Spinthourakis / Panagiota Papoulia-Tzelepi) Patras/GREECE, p.134-141), Türkçesi daha sonra Eskişehir Valiliği'nin yayımladığı Eski-Yeni Dergisinde, ORHUN ABİDELERİ'NDEN ANDIMIZA (ORHUN ABİDELERİ – NUTUK –ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ – ANDIMIZ) VATANDAŞLIK KAVRAMI (Yıl:5,Sayı:49, Şubat 2013, s. 62-67) adıyla yayımlanmıştır.**

KORKMAZ Zeynep (2005), (ve diğerleri), **Türk Dili ve Kompozisyon**, Ankara: Ekin Yay., s.8

2 YILDIRIM, Dursun (1998), **Türk Bitiği**, Ankara: Akçağ Yay., s.22

3 BURAN Ahmet - ALKAYA, Ercan (2006), **Çağdaş Türk Lehçeleri**, .(5.baskı), Ankara: Akçağ Yays.XIII

4 YILDIRIM,Dursun age.,s.22

5 YILDIRIM,age.,s.135-136

6 YILDIRIM,age.,s.124

7 YILDIRIM,age.,s.102

8 YILDIRIM ,age.,s.102-103

9 YILDIRIM,age.,s.103

10 İLHAN, Nadir "Zamana Hükümdar Olmak", **Türk Dili**, S.590, Şubat, 2001, s.175-176

11 YILDIRIM,age.,s.103

12 YILDIRIM,age.,s.103

13 YENİDOĞAN,Uğur (2005),**Vatandaşlık Bilgisi**,(2.baskı),Trabzon, s.98

14 YENİDOĞAN,age.,s.98

15 YENİDOĞAN,age.,s.101

16 YENİDOĞAN,age.,s.101

17 ERGİN Muharrem (2006),**Orhun Abideleri**, (37.baskı), İstanbul: Boğaziçi Yay s.42-44

18 YENİDOĞAN,age.,s.101

19 YILDIRIM ,age.,s.136

20 YILDIRIM, age.,s.136

21 YILDIRIM, age.,s.137

22 KORKMAZ, Zeynep (1995), "Türk Devlet Kurucuları Olarak Bilge Kağan'dan Mustafa Kemal Atatürk'e",**Türk Dili Üzerine Araştırmalar**,C.2, Ankara: TDK Yay., s.341

23 KORKMAZ, Zeynep age.,C.2s.341

24 KORKMAZ, Zeynep (2007), "Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Dil ve Üslup Özellikleri Üzerine",**Türk Dili Üzerine Araştırmalar**,C.3, Ankara: TDK Yay., s.463

- 25 KORKMAZ, age., C.2, s.343-344
26 KORKMAZ, age., C.2, s.346
27 KORKMAZ, age., C.2, s.348
28 KORKMAZ, age., C.2, s.348
29 YILDIRIM, age., s.24
30 <http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/nutuk/buynutuk/bolum20/index.htm>
31 <http://www.itusozluk.com/goster.php/%F6%F0renci+and%FD>
32 <http://www.itusozluk.com/goster.php/%F6%F0renci+and%FD>
33 <http://www.itusozluk.com/goster.php/%F6%F0renci+and%FD>
34 YILDIRIM, age., s.142
35 GÜZEL, Abdurrahman (2005), "*Birey, Toplum, Devlet İlişkisi ve Kutadgu Bilig*", **Fikret Türkmen Armağanı**, İzmir, s.357
36 KORKMAZ, age., C.2, s.352
37 YILDIRIM, age., s.144

Kaynaklar

- BURAN, Ahmet – ALKAYA (2006), Ercan, Çağdaş Türk Lehçeleri, (5.baskı), Ankara: Akçağ Yay
ERGİN, Muharrem, (2006), Orhun Abideleri, (37.baskı), İstanbul: Boğaziçi Yay.,
GÜZEL, Abdurrahman (2005), "*Birey, Toplum, Devlet İlişkisi ve Kutadgu Bilig*", Fikret Türkmen Armağanı, İzmir, s.357-360
İLHAN, Nadir, "*Zamana Hükümdar Olmak*", Türk Dili, S.590, Şubat, 2001, s.175-179
KORKMAZ, Zeynep (2005), (ve diğerleri), Türk Dili ve Kompozisyon, Ankara: Ekin Yay.
KORKMAZ, Zeynep (1995), "*Türk Devlet Kurucuları Olarak Bilge Kağan'dan Mustafa Kemal Atatürk'e*", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.2, Ankara: TDK Yay., s.341-353
KORKMAZ, Zeynep (2007), "*Atatürk'ün Büyük Nutuk'unun Dil ve Üslup Özellikleri Üzerine*", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.3, Ankara: TDK Yay., s.463-469
YENİDOĞAN, Uğur (2005), Vatandaşlık Bilgisi, (2.baskı), Trabzon
YILDIRIM, Dursun (1998), Türk Bitigi, Ankara: Akçağ Yay.
<http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/nutuk/buynutuk/bolum20/index.htm>
<http://www.itusozluk.com/goster.php/%F6%F0renci+and%FD>

TÜRK DÜNYASI GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEK

YRD. DOÇ. DR. OKDAY ÖZGÜL*

Özet

Tarihe yön vermiş bir millet olan Türkler, Orta Asya bozkırlarında doğmuş, çeşitli sebeplerle sürekli batıya doğru göç ederek dünya coğrafyasını baştanbaşa değiştirmişlerdir. Başta Orta Asya olmak üzere İran, Anadolu, Balkanlar, Avrupa, Afrika ve Hindistan'da tarih boyunca büyük devletler ve imparatorluklar kuran Türkler, gittikleri yerlere intizam, adalet ve medeniyet götürmüşlerdir. 20. Yüzyılın başlarında Sovyetler'in yıkılmasıyla beraber bağımsızlıklarına kavuşan Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini yeni yüzyılın getirmiş olduğu birçok problem beklemektedir. Ancak büyük bir millet olmanın getirmiş olduğu dinamikler, Türk Cumhuriyetlerine her alanda yeni ufuklar açacak, Türk Dünyası tarih sahnesinde hak ettiği yeri muhakkak alacaktır.

Giriş

Bugün Türk Dünyası¹ olarak kabul ettiğimiz bölgelerde yaşayan Türklerin anavatanı, hiç şüphesiz Orta Asya'dır. Ancak tarih boyunca sürekli yer değiştiren bir kavmin ana merkezini tespit etmek güçtür. Fakat tarihi ve arkeolojik kaynakların verdiği bilgiler ışığında bu coğrafyanın ana hatları belirlenebilmektedir. Doğuda Kadirgan Dağları'ndan, batıda Ural Dağları ile Hazar Denizi'ne, kuzeyde Sibirya'dan güneyde Çin, Tibet ve İran ülkelerine ve Anadolu'ya kadar uzanmaktadır². Türkler,

* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Türklerin atı kullanmaları ve teşkilatlılıkları konusundaki üstün yetenekleri sayesinde gitmiş oldukları coğrafyalarda kısa sürede büyük bir üstünlük sağlamışlardır

tarih boyunca dalgalar halinde sürekli batıya doğru bir göç halinde olmuşlardır. Bu göçler, kuzey yolundan yani Ural Dağları ile Hazar Denizi arasından Karadeniz'in kuzeyine ve diğeri de güneyden Kafkasları geçmek suretiyle olmuştur³.

M.Ö. 4000-3500 yıllarında atın Orta Asya'da evcilleştirilmesiyle beraber, eski Türk toplumsal hayatında yeni bir devir başlamış daha sonra da demirin işlenmesiyle bambaşka bir medeniyet doğmaya başlamıştır⁴. Adına *"bozkır medeniyeti"*, *"bozkır kültürü-step kültürü"* *"atlı kavimler çağı"*, adı verilen ve gücünü Altay ve Tanrıdağları'ndan alan dinamik idari ve siyasi yapılanmalar meydana gelmiştir. ⁵. Bu hızlı gelişen siyasi ve idari yapılanmalar, daha sonra Önyasya ve Avrupa'da asırlar boyunca hükümlerlik kuracak devletlerin

çekirdek yapısını oluşturmuşlardır. Çünkü atın evcilleştirilmesiyle beraber uzak olan yerler yakın olmuş, bilinmeyen yerler bilinir olmuştur.

Coğrafi şartların değişmesi, Çin'in batısındaki siyasi kargaşa ve otlakların azlığı vb. nedenlerle başlayan Orta Asya göçleri, at ve atlı arabaların kullanılması ile daha hızlı meydana gelmiş ve Türklerin atı kullanmaları ve teşkilatlılıkları konusundaki üstün yetenekleri sayesinde gitmiş oldukları coğrafyalarda kısa sürede büyük bir üstünlük sağlamışlardır⁶. Bu üstünlüklerini de tarihte farklı coğrafyalarda birçok devlet ve imparatorluk kurarak ispatlamışlardır.

Bilindiği üzere tarihin karanlık devirlerinden beri uygarlıkların doğmasında ve gelişmesinde insan unsurunun yanı sıra coğrafi şartlar, iklim şartları ve olağanüstü olaylar etkili olmuştur. İnsan doğasını ve karakterlerini zorlan şartların en yoğun olduğu coğrafyalardan birisi hiç şüphesiz Orta Asya coğrafyası olmuştur⁷. Türkler, başından beri var olduğu bu coğrafyaya yön vermiş, büyük devletler ve medeniyetler kurmuş bugünkü uygar ve medeni dünyanın meydana gelmesinde son derece önemli olmuşlardır.

Geçmişte büyük medeniyetler ve hanedanlıklar kuran Türk milleti, bu uçsuz bucaksız Orta Asya coğrafyasının mihenk taşıını oluşturmuştur. Gücünü Altayların ve Tanrı Dağları'nın doruklarından alan Türk milleti, içinde bulunduğu zor şartları lehine çevirmesini bilen ve dünyaya yön veren bir karaktere sahip olmuştur. Bu yüksek karakteri ve bağımsızlığa olan düşkünlüğü sayesinde Orta Asya'da, İran'da Anadolu'da Balkanlar'da Avrupa'da ve Afrika'da birçok devlet ve hanedanlık kurmuş ve dünya medeniyetinde birçok katkı sağlamıştır⁸.

Türk tarihinin en önemli özelliklerinden birisi hiç şüphesiz çok hareketli oluşudur. Öyle ki; Arkaik dönemi, M. Ö. VI. ve V. binyıllara dayanan ve M. Ö.1700-

1500'lerden başlayarak M. S. XIX. Yüzyıla kadar sürekli yer değiştiren ve hareket halinde bir millet olan Türk Milletinin ortak tarihin yazılması güncelleştirilmesi ve ortak bir Türk tarih tezinin oluşturulması son derece zordur⁹. Fakat tarihi ve arkeolojik araştırmaların artmasıyla beraber, Orta Asya'da ve Anadolu'daki Türk varlığı çok daha eskiye götürülmekte ve özellikle Anadolu'daki Türk tarihinin yeniden yazılması ihtiyacı doğmaktadır.

Orta Asya'nın hemen hemen her yerinde ve Anadolu'nun birçok yerinde ortaya çıkarılan kaya resimleri, runik harfler, Oğuz boyları damgaları vb. sanatsal ve lengüistik değeri çok fazla olan Eski Türklere ait olduğu düşünülen birçok tarihi ve arkeolojik malzeme ele geçirilmiştir. Yapılan tarihi ve arkeolojik çalışmalarda Orta Asya ile Anadolu arasındaki kültürel bağlar Miladın çok daha ötesine götürülmekte, kimilerine göre Neolitik Çağa tarihlendirilmekte, kimilerine göre ise daha eski tarihler gösterilmektedir. Bununla birlikte Milattan sonra orta ve yakın çağları işaret eden bilim adamları da mevcuttur. Ancak hangi tarih olursa olsun Orta Asya ile Anadolu'da bulunan bu eserlerdeki sanat ve üslup birliği, onların sanki tek elden yapılmış olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu coğrafyada Türkler, 1071 Malazgirt Zaferi ile var olmamışlardır. Bu coğrafyadaki varlıkları, en azından eldeki verilere göre Milattan önceki asırlara kadar götürülebilmektedir. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi Yüzey Araştırmaları ve Kafkaslarda Erken Dönem Türk İzleri Projesi başkanı Alpaslan Ceylan'ın başkanlığında 15 yılı aşkın sürdürdüğümüz yüzey araştırmalarında Erzurum, Erzincan, Kars, Iğdır, Ardahan başta olmak üzere Gümüşhane, Bayburt ve Türkiye'nin diğer illerinde Erken Dönem Türk tarihine ait olduğunu düşündüğümüz, çok sayıda kaya resmi, damga, taş heykel, koç koyun mezar taşları ve Göktürk Alfabesinin prototipleri olarak adlandırılan runik harfler elde edilmiştir. A. Ceylan'ın başkanlığında yapılan çalışmalar neticesinde, petroglifler, taş heykeller, runik harfler ve Oğuz boylarına ait olan damgaların dilinin çözülmesiyle beraber, Orta Asya-Anadolu arasındaki tarihi-etnolojik ve kültürel bağlar çok daha eskiye gitmiş, dolayısıyla Anadolu Türk Tarihi'nin yeniden yazılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Özellikle A. Ceylan'ın Erzurum Karayazı-Cunni Mağarası'nda tespit ettiği Oğuz Boylarına ait damgalar ve runik harfler, Anadolu Türk tarihinin Milattan önceki asırlara kadar dayandığının en büyük kanıtlarındandır¹⁰.

Dolayısıyla Anadolu Türk tarihi yazılırken çok daha fazla özen gösterilerek, eldeki yeni bulguların ışığında yeni bilimsel değerlendirmeler yapılması, Türk Tarihi adına daha isabetli olur. Sürekliliği ve hareketliliği ile muazzam bir sosyo-dinamik yapıya sahip olan Türk kültürünün geçmişinin ve sınırlarının yeniden belirlenmesi Türk tarihi adına çok büyük bir ihtiyaçtır.

Türklerin geniş coğrafyalardaki tarihsel hareketliliği, ufuklarının genişlemesine, ruhlarının gelişmesine ve medeniyet tasavvurlarının artmasına vesile olmuştur. Nitekim Eskiçağda Orta Asya'da ve Doğu Avrupa'da Kimmer

Türklerin geniş coğrafyalardaki tarihsel hareketliliği, ufuklarının genişlemesine, ruhlarının gelişmesine ve medeniyet tasavvurlarının artmasına vesile olmuştur.

ve İskit bozkır medeniyetiyle ortaya çıkan Türk Bozkır Kültürü, Hunlar ve Göktürklerle devam etmiş 8. 9. Yüzyıllarda Uygurlar ile Türk medeniyet unsurları yerleşik hayata geçmekle yeni bir safhaya erişmiştir¹¹.

Oğuzlar ile 10 ve 11. Yüzyıllarda gelişen bu şehir ve medeniyet birikimi Anadolu'nun fethiyle yepyeni bir ruh kazanmıştır. Türklerin geçmişten bugüne kadar yaşadıkları, kültürlerinin serpildiği, mezarlarının/anıtlarının (eserlerinin) bulunduğu, etnolojik ve antropolojik hatıralarının olduğu coğrafya, Avrasya'dır Ancak, Türk Avrasya'sı hiçbir zaman yekvücut hâlinde olmamıştır. Göçebelikle birlikte, sürekli bir dinamizm ve genişlemenin

hâkim olduğu Avrasya'da; parçalanma, hizipleşme, rekabet ve çatışma süreci de bir arada yaşanmıştır¹².

Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma süreciyle beraber *Anatolia*, artık anaların çok olduğu Anadolu, *İkonyalar'ın* Konya, *Symirna* lar'ın İzmir olduğu ve her tarafının şehit kanlarıyla sulandığı mübarek bir vatan olmuştur.

1453'te İstanbul'un fethiyle beraber Doğu Roma İmparatorluğu'nu yıkan Fatih Sultan Mehmet, dünya tarihinin seyrini değiştirmiş ve Bizans'ın yeni varisi olmuştur. Çağ açıp çağ kapayan bir millet olan Türkler kısa süre içinde yüzyıllardır içinde barındırmış oldukları devlet geleneği, sanat anlayışı, mimaride sadelik anlayışı ve siyasi teşkilat sayesinde Avrupa'nın içlerinde kadar yayılmıştır. Gittikleri her yere uygarlık, hoşgörü ve insanlık götüren Osmanlı Türkleri Avrupa'da sayısız mimari eser, asimile olmamış birçok millet ve bir daha tekrarı olmayan bir sulh devri bırakmıştır¹³.

XV. XVI. Asırlarda Türkistan coğrafyası da edebiyat, sanat, ticaret, fen bilimleri, dini ilimler ve şehircilik konusunda adeta altın çağını yaşamış, Timur ve onun halefleri, Türkistan coğrafyasını baştan sona imar etmişlerdir. Yine Timur'un soyundan gelen Babür ve onun halefleri de Hindistan'ı fethederek orada hoşgörüyeye dayana büyük bir Türk-İslam medeniyeti kurmuşlardır¹⁴. Hoşgörüyeye ve adil yönetime dayanan Türk idare sistemi, Hindistan'da o kadar etkili olmuştur ki, asırlar boyunca Türklerin idaresinde kalan Hindistan'da bugün, milyonlarca farklı dinlere inanan ve farklı diller konuşan insanlar vardır. Ancak 19. Asırdan sonra başlayan İngiliz hâkimiyetinden sonra kıtanın resmi dili İngilizce olmuş ve halen daha İngilizce Hindistan'ın resmi dilidir.

Ancak 18. Yüzyıldan itibaren Avrupa'da başlayan sanayi inkılabı ve daha sonra ortaya çıkan Endüstrileşme hareketleriyle beraber Avrupa üreten ve hızla yayılan bir emperyalist güce kavuşurken başta Osmanlı Devleti olmak üzere

Orta Asya ve Ortadoğu'daki İslam devletleri bu gelişmelere seyirci kaldılar. Her ne kadar Osmanlı Devleti, 19. yüzyıldan itibaren Tanzimat, Islahat vb. yenileşme hareketleriyle çağı yakalamak isteseler de emperyalizmin pençesinden kurtulamadılar. Tanzimat ve Islahat Fermanları birer yenileşme hareketleri gibi görülseler de İngiltere, Rusya ve diğer Avrupa devletlerinin Osmanlı coğrafyasından ekonomik ve siyasi çıkarları için ortaya konulan mecburi beklentilerdi¹⁵.

İçinde bulunduğu şartlar ve biraz da mecburiyetlerden kaynaklanan sebepler ile I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, 1915'te Çanakkale Savaşı'nda İtilaf devletlerine iyi bir ders verse de savaşta mağlup olan taraf olmaktan kurtulamadı. 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ve ardından Sevr Barış Anlaşması(Teslimiyet Anlaşması) ile adeta Anadolu'dan Türklüğü silme adına başlatılan çabalar 19 Mayıs 1919'da Gazi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkması ile son bulmuş ve Anadolu'da Türk ruhu yeniden dirilmiştir¹⁶.

İbn-i Haldun'un Avrasya'daki devletleşme süreci ile ilgili olarak yaptığı önemli tespitlerden biri konuyu daha iyi anlamamızı sağlar. Ona göre; *"her büyük imparatorluk, gerileme devrinden önce küçük parçalara bölünür, daha sonra ise bu parçalarda zayıflar; ancak, bir süre sonra, her şey bitiyor derken, bir yerlerden aniden türeyen yeni bir komünal çekirdek (ceoher) ortaya çıkarak bu parçalanmış Turanî kavimleri yeniden etrafında bir araya toplar."*¹⁷. İşte bu noktada Anadolu Coğrafyasında; Atatürk ve onun başlattığı İstiklal Savaşı hareketi küllerinden doğmayı temsil eder.

20. Yüzyılın başlarında batılı devletlerin Ortadoğu ve Orta Asya'da eş zamanlı olarak başlattıkları işgal ve sömürge hareketlerine karşı ilk millî hareket ve başkaldırı yine Anadolu'dan çıkmıştır. Atatürk önderliğinde başlayan Anadolu'da bağıımız ve ebedi var olma duygusu, kısa süre içinde Türk milleti içinde yer bulmuş ve Anadolu'nun sonsuza kadar Türk yurdu olduğu gerçeği bütün dünyaya duyurulmuştur.

Amasya, Erzurum, Sivas Kongreleri ile başlayan Anadolu bağımsızlık savaşı 24 Temmuz 1923'te Lozan Anlaşması ile siyasi bir zafere dönüşmüş ve o tarihten itibaren Anadolu Türklüğü, bu coğrafyada hür ve bağımsız bir şekilde yaşamaktadır¹⁸.

Türk tarihinin Orta Asya-Anadolu serüvenini kısaca açıkladıktan sonra Türk Dünyasının ortak paydalarından ve geleceğinden söz edebiliriz. Bugün 1991'yılında Rusya'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile 7 bağımsız Türk devleti yeryüzünde mevcuttur. İçlerinde toprak bakımından en

Gittikleri her yere uygarlık, hoşgörü ve insanlık götüren Osmanlı Türkleri Avrupa'da sayısız mimari eser, asimile olmamış birçok millet ve bir daha tekrarı olmayan bir sulh devri bırakmıştır.

Irak'ın kadim kentleri Musul ve Kerkük, adeta kimlik değiştirmektedir. Maalesef başta Türkiye olmak üzere bütün dünya bunu seyretmektedir.

büyüğü olan Kazakistan olmak üzere, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan Azerbaycan ve KKTC ve Türkiye ile yaklaşık 20'den fazla muhtar Türk Cumhuriyeti bulunmaktadır¹⁹.

Bugün Türk Dünyasına baktığımızda Doğu'da Çin zulmündeki Doğu Türkistan'dan başlamak üzere²⁰ Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Irak Türkleri ve İran Türkleri çeşitli ekonomik, siyasi ve dini içerikli sorunlarla karşı karşıyadırlar (Özellikle bugün Irak'ta yaşayan Türkmenler, çeşitli etnik ve mezhepsel gruplar tarafından adeta soykırımı tabii tutulmakta ve yüzyıllardır Türk toprağı olan Irak'ın kadim kentleri Musul ve Kerkük, adeta kimlik

değiştirmektedir. Maalesef başta Türkiye olmak üzere bütün dünya bunu seyretmektedir.

Başta kimlik sorunu olmak üzere, millî eğitim sorunu, toplumu peşinden sürükleyecek karizmatik liderlerin ortaya çıkamaması sorunu, sanayileşme, endüstrileşme, üretim ve modernleşme sorunu gibi birçok problem çözülmeyi beklemektedir. Türkistan coğrafyasında diğer sorunlara bakıldığında; Amerika ile Rusya arasında bitmek tükenmek bilmeyen enerji mücadelesi, psikolojik harp, stratejik değer yaratma kaygısı, yenedünya düzeninde üs yaratma çabaları, Çin ve Avrasya bloğuna karşılık Amerika'nın Türkiye'yi de yanına alarak karşıt bir blok oluşturma anlayışı gibi stratejik hesaplar bölgeyi adeta bir ateş çemberi içine sokmaktadır²¹.

Maalesef Türkiye hem kendi iç meseleleri yüzünden hem de jeopolitik gücünün farkına varamamasından kaynaklanan bir zafiyetle, ne Azerbaycan, ne Kazakistan, ne Kırgızistan, ne Özbekistan, ne de Türkmenistan'da ağırlığını hissettiremiyor. Bağımsız olan Türk Cumhuriyetlerindeki nüfuzu her gün daha da azalan Türkiye'nin, diğer Türk topluluklarına etki etmesi ve lokomotif bir güç olması çok zor görünüyor. Bundan dolayı, Türkiye, ne yazık ki Batı Trakya'ya, Doğu Türkistan'a, Kırım'a, Kök Oğuz Yeri'ne, Irak'taki yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türkmenlere, Kafkasya'daki Karaçay-Balkarlara ve diğer Türk Topluluklarına yardım elini uzatamıyor. Bunun sebebi Türkiye'nin bugünkü siyasi ve ekonomik yapısının zayıflığıdır. Bunun yanında baştaki siyasi iktidarların Türk Dış Politikasında kararlı bir millî duruş sergilememelerinin de payı vardır²².

Özellikle son yıllarda Balkanlar, Orta Asya, Kafkaslar ve Avrupa'nın tam keşişme noktasında yer alan Türkiye'nin çıkarları AB ve ABD ile sürekli olarak çatışmaktadır. Yani dünya ölçeğinde büyük güçlerin çatışma noktasının bu bölgede yoğunlaşması, Türkistan coğrafyasının dünya için ne kadar stratejik bir yer olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında gelecekte büyük savaşların enerji

ve su yüzünden çıkacağı hesaplanırsa Orta Asya coğrafyasının Avrupa, Amerika, Türkiye, Rusya ve Çin için ne kadar büyük bir değer taşıdığı çok daha iyi anlaşılacaktır²³.

Son zamanlarda birçok çevrede zikredilen ve gelecek için fazla ümit veren bir yapı olmadığı anlaşılan Avrupa Birliği yerine, bütün dünya için yeni bir medeniyet tasavvuru ortaya koyabilecek bir Türk birliğinin oluşturulabilmesi fikri, Türkiye için hayal olmaktan öte gerçek ve ayakları yere basan bir yapıya kavuşturulabilir.

Biraz önce değindiğimiz sorunlar karşısında aşağıda naçizane belirteceğimiz çözüm önerilerinin oluşabilmesi için şuurulu Türk Milliyetçilerinin sayısının çoğaltılması, Türk bilim adamlarının özverili çalışmaları ve siyasi iktidarın artık yeni ufuklara doğru yelken açması gerekir.

Bu açıdan bakıldığında *“İdealler idealist insanların omuzlarında yükselir”* deyimi sanırım Türk milliyetçilerinin Anadolu ve bütün Türk Dünyası için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Görüş ve Öneriler

Eğitim alanında;

1) Ortak dil ve alfabenin oluşturulması kaçınılmazdır. Çünkü dil ve alfabe birliği olmazsa millet de olmaz. Ayrıca kısa adı (TDLÇK)Türk Dili Ve Lehçeleri Çeviri Kurumu'nun kurulması, başlangıçta çok büyük bir yarar sağlayacaktır.

2) Tarih, Edebiyat, Coğrafya, Ekonomi derslerinin oluşturulması için ortak bir müfredat programının oluşturulması zorunludur.

3) Bunlara ilaveten Türk Cumhuriyetleri arasında sistemli ve düzenli bir şekilde öğrenci değişim programlarının oluşturulması büyük bir gerekliliktir.

4) Bütün Türk Devletlerinin belirleyeceği ortak bir coğrafyada (TDGSA) Türk Dünyası Güzel Sanatlar Akademisi acil olarak kurulmalı, Türk sanat ve estetiği, bütün boyutlarıyla uluslararası alanlarda tanıtılmalıdır.

5) Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın tanınmış Üniversitelerinde ortak bir Türk Tarih Tezi oluşturmak için Türk Tarihi ve Arkeolojisi çalışmaları yapılmalıdır.

6) Başta bağımsız Türk Cumhuriyetleri olmak üzere Muhtar Türk Cumhuriyetlerini de içine alacak bir şekilde *“Türk Dünyası Veri Bankası”* oluşturulması zorunludur. Aynı amaçlar için ortak ve bütünleştirici yöntemler ile belirlenen noktalara varılabilir.²⁴

Büyük güçlerin çatışma noktasının bu bölgede yoğunlaşması, Türkistan coğrafyasının dünya için ne kadar stratejik bir yer olduğunu ortaya koymaktadır.

İletişim, Medya ve Spor alanında;

7) Basın yayın alanında büyük ve ortak medya şirketleri oluşturulmalı ve bunun gelecek yüzyıl için stratejik alt yapısı küresel boyutta oluşturulmalıdır.

8) Bütün Türk Dünyasında ortak bir anlam taşıyacak ve aynı hedeflere yönelecek bir film çekilmeli ve bütün dünyada tanıtımı yapılmalıdır. Bu Filmin bütün yapım masrafları Türk Cumhuriyetlerinin oluşturacağı ortak bir bütçe tarafından karşılanmalıdır.

9) Değişik coğrafyalarda yaşayan Türk halkları arasında spor vasıtasıyla ilişkilerin artırılması için her 2 yılda bir başka Türk ülkesinde **Türk Dünyası Spor Olimpiyatları** yapılarak geçmişteki geleneksel sporlarımızı geleceğe taşıyabilmeliyiz.

Askeri-Politik ve Ekonomik Alanda;

10) Türkiye Cumhuriyeti, hem tarihi tecrübesi hem de jeopolitik konumu itibarıyla Türk Cumhuriyetleri arasında bir güvenlik paktı oluşturulmalıdır. Uluslararası kaos ve kargaşanın yavaş yavaş yayıldığı dünyanın bu kritik eşliğinde böyle bir şeye Türk Dünyasında çok ihtiyaç vardır.

11) T.C tarafından ilk etapta Türk ordusuyla beraber diğer Türk cumhuriyetleri arasında uyum, eğitim ve strateji amaçlı küçük, donanımlı bir ordunun kurulmasına öncülük yapılmalıdır.

12) Türk Dünyasının geçmişten gelen ve gelecekte ortaya çıkabilecek sorunlarını çözmek için Türk bilim adamları önderliğinde bir danışma kurulu oluşturulup somut adımlar atılmalıdır.

13) Türk Ekonomi İşbirliği Konseyi gibi sözde değil, özde ekonomik ve ticari faaliyetler yapan, üretim ve teknoloji üretimine yönelik ekonomik forumlar oluşturulmalıdır.²⁵

14) Türkiye ile Türkistan coğrafyasındaki önemli ticari ve kültürel şehirler ile ortak anlaşmalar çerçevesinde mimari, sanat, edebiyat vb. alanlarda ortak anma günleri yapılmalı, Türk Dünyasının mümtaz şahsiyetleri her yerde tanıtılmalıdır. Unutulmamalıdır ki Türk Dünyası, **Kaşgarlı Mahmut'a, Yusuf Has Hacib'e, Fuzuli'ye, Hoca Ahmet Yesevi'ye, Muhdum Kulu'ya, Kahraman Manas'a, Ali Şir Neva-i'ye Karacaoğlan'a, Şehriyar'a, Uluğ Bey'e, Timur'a vb.** ismini saymakla bitiremeyeceğimiz Türk Dünyasının mihenk taşlarına manevi anlamda çok şey borçludur. Kazakistan'da ki bir Türk için **Hoca Ahmet Yesevi ne ise biz de de Hoca Ahmet Yesevi o olmalıdır.** Dolayısıyla bu ortak manevi mimarlarımızı Türk Dünyası'nın her köşesi çok iyi tanınmalıdır.

15) Türkiye'de Türk Dünyası için çalışan dernekler ve vakıflar bir araya toplanabilir ve ortak hedefler doğrultusunda, yeniden yapılandırılabilir. Bu amaçla değişik Türk coğrafyalarında bu vakıf ve derneklerin şubeleri açılıp "Türk Dünyası" kavramı misyonunu üstlenmelidirler.

16) Türk ülkelerinin birçoğunda hammadde kaynağı bol olduğu halde bir pazar sıkıntısı yaşanmaktadır. Dolayısıyla bir ülkenin ihtiyaç duyduğu maddeyi bir diğeri rahatça karşılayabilir. Bu maksatla büyük bir Orta Asya Ortak Pazarı oluşturulmalıdır.

17) Maalesef Türkiye başta olmak üzere Türk Dünyası'nın bütün hemen hemen bütün şehirleri mimari ve estetik açıdan son derece kötü bir görünüme sahiptir. Özellikle Türkistan

coğrafyasının tarihi şehirleri de modernleşmenin getirdiği problemler karşısında tarihi dokularını kaybetmektedirler. Bu yüzden Türk Dünyasında geleneksel Türk-İslam konut ve şehir mimarisinin yeniden canlandırılması için büyük çaplı bilimsel çalışmalar yapılmalı ve tarihi şehirlerimiz, ruhlarıyla yeniden buluşturulmalıdır.

Bu saydığımız ana başlıkların dışında özellikle ekonomik sorunların arttığı, etnik kimliklerin kaşındığı ve bağımsızlık düşüncesinin iyice arttığı bir dönemde Türkiye'yi bekleyen etnik, dini ve mezhepsel çözümler karşısında alt yapısı hazırlanmış, donanımlı ve geleceğe ümitle bakan bir "Türk Dünyası Stratejik Merkezi" oluşturulmalıdır. Gelecek için hazırlanacak olan bu stratejik merkez, tıpkı tarihi ve arkeolojik araştırma merkezleri gibi bütün Türk Cumhuriyetlerinde yaygınlaştırılmalıdır. Doğabilecek problemler karşısında bu merkezlerin hazırlayacağı millî doktrinler, uluslararası siyasete yön verecek bir hale getirilebilir.

Dünya ölçeğinde büyük bir kaosun yaşandığı bu günlerde, bütün ülkelerin millî birlik ve beraberliklerini kuvvetlendirdikleri, üniter yapılarını iyice sağlamlaştırdıkları bir dönemde, Türkiye, öncelikli olarak kendi üniter yapısını koruyup sağlamlaştırmalı, daha sonra Türk Dünyası'nın askeri, ekonomik, politik ve kültürel entegrasyon süreci için yeni arayışlar içinde olmalıdır. Çünkü Anadolu coğrafyası ve dünyanın bugünkü gerçekleri bizi o noktaya sürüklemektedir. Ama daha önce bu gerçeğin farkına varacak Türk millî dış politikalarının oluşturulması gereklidir. Aksi halde Türk dünyası dün olduğu gibi bugün ve yarın da büyük kargaşa ve çatışma ortamından kurtulamayacaktır.

Türkiye, öncelikli olarak kendi üniter yapısını koruyup sağlamlaştırmalı, daha sonra Türk Dünyası'nın askeri, ekonomik, politik ve kültürel entegrasyon süreci için yeni arayışlar içinde olmalıdır.

- 1 Türk Dünyası terimi bugün dünya yüzeyinde yaşayan bütün Türkler için kullanılan bir terimdir. Coğrafi ve siyasi sınırlama kabul etmeksizin bütün Türklerin tarihi, edebi, kültürel, ekonomik, demografik, siyasi ve sosyal durumlarını ifade eden bir manevi birliktelik alanını ihtiva eder. 1991 yılında Sovyet Rusya'nın yıkılmasından sonra bağımsız olan Türk Cumhuriyetleriyle beraber muhtar Türk Cumhuriyetleri ve diğer Türk toplulukları için kullanılan bu kavramı, literatürümüze, ömrünü Türk Dünyasına adayan Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı başkanı rahmetli Prof. Dr. Turan Yazgan Hoca sokmuştur. Türk Dünyasının nüfusu bağımsız, bağımlı ve diğer ülkelerde yaşayanlarla birlikte 300 milyonu aşmaktadır. Bu nüfus içerisinde %60'ı bağımsız Türk ülkelerinde, %22,3'ü bağımlı ülkelerde, %16'sı başka ülkelerde, %1,5 ise diğer ülkelerde yaşamaktadır. Türk Dünyasının %54,8'i şehirlerde yaşamaktadır. Şehirleşmenin en yüksek olduğu ülke ise %66,3 ile Türkiye'dir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zakir Avşar - Ferruh Solak - Selma Tosun, "Türklerin Demografisi (1950-2025)", *Türkler-I*, İstanbul, s.204 vd.
- 2 Sadri Maksudi Arsal *Orta Asya Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri*, Ankara, 1930, s 3 vd, Sadettin Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara, 2012, s. 17 vd.; İbrahim Kafesoğlu, *Türk millî Kültürü*, İstanbul, 1997, s. 48; Gyula Nemeth, "Türklüğün Eskiçağı", *Türkler Ankara 2002*, s,541 vd.;Ramazan Özey, *Dünya Platformunda Türk Dünyası*, Konya, 1999, s. 1 vd.; Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri-I*, İstanbul,1990, s. 12; László Rásonyi, *Tarihte Türklük*, Ankara, 1971, s. 1 vd.

- 3 Afet İnan, *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara 1930, s, 53 vd; İbrahim Kafesoğlu , *a, g.e.*, s. 51 vd.; Hans Wilhelm Haussig, *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi*, Kayseri, 1997, s. 174 vd: Lajos Ligeti, *Bilinmeyen İç Asya*, Ankara,1986, s. 17.
- 4 Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, (çev. M.R. Uzman) İstanbul, 1983, s. 24 vdd.; Koca, Türklerin Göçleri Ve Yayılmaları, *Türkler I*, Ankara, 2002 s. 993
- 5 Mehmet Taner Tarhan, "Eskiçağda Kimmerler Problemi", VII. TTK I, Ankara 1979, 355-369; Tarhan, "Bozkır Medeniyetlerinin Kısa Kronolojisi" Tarih Dergisi, İstanbul, 1970, sy, 24. 17-32; Zeki Velidi Togan, "Sakalar(I)" Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, İstanbul, 1986, 17, 20-24.; İlhami Durmuş, "İskitlerin Kimliği", *Türkler I*, Ankara 2002, s. 1 vd.; Von der Osten H, H, "Die Welt der Perser, Gustav Kil-pert Verlag, Stuttgart, 1956, s,71.Orta Asya'nın bu eski bozkır göçebelerinin Türklerin ataları olduğu konusunda yerli ve yabancı bilim adamlarının hemen hemen hepsi aynı görüştedirler.
- 6 Abdülhalık Aytbayev, "İlk Orta Asya :Sakinlerinin Göç Süreçleri", *Türkler* , c. I, Ankara, 2002, s.664 vd.; İbrahim Kafesoğlu , *a,g,e* s. 29 vd.; L. N. Gumilev, *Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları* c 1 , çev, Ahsen Batur, İstanbul, 2006, s, 1 vd.
- 7 Salim Cönce, *Türk Tarihine Giriş*, Malatya 1995, 1 vd.; İbrahim Atalay, "Türk Dünyası'nın Coğrafyası", *Türkler I*,2002, s, 242-259; Lazlo Rasony, "Tarihte Türklük", *Türkler*, I, 2002, s,494-541 Salim Koca, "Türklerin Göçleri Ve Yayılmaları", *Türkler I*, 2002, s, 992-1015;Lajos, Ligeti *Bilinmeyen İç Asya*, çev, Sadrettin Karatay, Ankara, 1986, 13-40.
- 8 Sadettin Gömeç, "Türk Devlet Anlayışı Ve Osman Turan", *Töre Dergisi*, s 3, Ankara 2012, s, 1-5; Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul 1993 s, 83 vd. Sadettin Gömeç, "Türklük ve Turan", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, İstanbul 2010 s.284, s,1-7;
- 9 Tarhan, "Bozkır Medeniyetlerinin Kısa Kronolojisi" Tarih Dergisi, İstanbul, 1970, sy, 24. 17 vd.; Nadir Özbek, "Zeki Velidi Togan ve Türk Tarih Tezi", *Toplumsal Tarih*, v.8, n.45, 1997,s.15-23.; Reha Oğuz Türkkan, "Türk Tarih Tezleri", *Türkler I*, 2002 s, 591-619.
- 10 Ersin Alok. *Anadolu'da Kayaüstü Resimleri*, İstanbul, 1988; s,1 vd. Servet Somuncuoğlu. *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, İstanbul 2008,s,54-168; Alpaslan Ceylan, "Doğu Anadolu'da Kaya Resimlerinin Türk Tarihi Açısından Önemi", *Bilim ve Ütopya*, 2008, s.26 vd. Alpaslan Ceylan. Anadolu'daki Türk Tarihi'nin Malazgirt'ten daha önceki tarihlere kadar dayandığı hususunda ve Cunni Mağarası hakkında geniş bilgi için bkz. A. Ceylan, "Anadolu'daki İlk Türk Yerleşmelerinden Cunni Mağarası", *Türkler VI*, Ankara 2002, s,425-429.
- 11 Mehmet Taner Tarhan, "Eskiçağda Kimmerler Problemi", VII. TTK I, Ankara 1979, 355-369, İlhami Durmuş, *İskitler*, Ankara 1993 s, 21 vd. Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş 1*, İstanbul, 1981, s, 31 vd.; B, N, Grakov, *İskitler*, çev Ahsen Batur, İstanbul , 2008, s 1 vd.; L. N. Gumilev, *Eski Türkler*, çev. Ahsen Batur, İstanbul, 2007 s,449-465
- 12 Sadettin Gömeç, "Avrasya Ve Avrasya'da Türk Varlığı," *Töre* Ankara 2003, S,2/13, s,1-9; David Christian, "İç Avrasya ve Türkçe Konuşan Halkaların Tarihçesi", *Türkler I*, 2002, s,581-591.
- 13 Osman Turan, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul 1993, s, 2-19; İbrahim Kafesoğlu a,g,e s, 363-365.; Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler Ve Türk Ülkeleri*, Ankara, 2001, s 1 vd.; Aydın Taneri, *Türk Kaosunun Gelişmesi*, Ankara, 2000, s,41 vd.
- 14 Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi c. II*, Ankara 1987 s. 1 vd.; Reşit Rahmeti Arat, *Vekayi Babur'un Hatıratı, c, II*, Aankara 1987, s 1 vd.; Mübarek Galip-Saadettin Gömeç, *Hindistan'da Türkler*, Ankara 2013 s.103 vd.; Bota Bokuleva-Rauşengül Avakova- Jenisbek Abeldeyev, "Türk Kültürü'nün Hindistan Uygurlığına Etkisi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Journal Of Turkish World Studies, XII/1, 2012, s,441-454.;Salim Cönce, "Hindistan'da İlk Türk Hakimiyeti Kuşanlar Ve Akhunlar", *Türkler I*, Ankara 2002, s,1286-1300; Orhan Yazıcı, "Ruslar'ın Sıcak Denizlere İnme Çabaları I, Afganistan'ın Uluslararası Politik Alanda Yerini Alışı", *Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları* 2001, S.1 s, 95-113.
- 15 Jean- Paul Roux, *Türklerin Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, İstanbul 2007, s,432 vd.; Metin Kunt-Sina Akşin-Suraiya Faroqhi- Zafer Toprak-Hüseyn G. Yurdaydın-Ayla Ödekan, *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*, s, 191-215.
- 16 Cemil Koçak- Hikmet Özdemir-Korkut Boratav-Selahattin Hilav-Murat Katoğlu-Ayla Ödekan, *Türkiye Tarihi 4,Osmanlı Devleti 1908-1980* s, 114-115.; Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya c.1, İstanbul, 1991, s,1-31.
- 17 İbn-i Haldun *Mukaddime*, I, çev. Turan Dursun 1977 s, 28 vd.
- 18 Yusuf Hikmet Bayur, XX. *Yüzyılda Türklüğün Tarih Ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri*, Ankara 1989, 318-323.Tansel, 1991 c.II,s, 1-52, 53-94, 95-142.; Haluk Selvi, millî Mücadelede Erzurum (1918-1923), Atatürk Araştırma Merkezi Yay, Ankara 2000 s 1 vdd.
- 19 Ramazan Özey, *Dünya Platformunda Türk Dünyası*, İstanbul, 1999, s,138-200.; Mehmet Saray, *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara, 1999, s, 71 vd.
- 20 Dr. Baymirza Hayit, *Türkistan Devletlerinin millî Mücadele Tarihi*, 1994, s. 135 vd.
- 21 Çağrı Kürşat Yüce, "Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele", *Ötüken Yayınları*, İst., 2006, s. 155 vd. M. Murat Erdoğan, "Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları", Ahmet Yesevi Üniversitesi, n:8, Ankara 2011, s,4-60; Suat İlhan, *Türkiye'nin Ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği*, Ankara, 1997, s,17 vd.; Ahad Andican, "Avrasya

- Stratejileri Üzerine”, (Uygurluğun Yeni Yolu Avrasya, Dergisi Yay. Haz, Erol G6ka, Murat Yılmaz) İstanbul, 1998, s. 155-167.
- 22 Sadettin G6meç, “Türkiye-Türk Cumhuriyetleri İlişkilerine Genel Bir Bakış”, Prof. Dr. Oktay Aslanapa Özel Sayısı, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 183, İstanbul 2009, s,2 vd.
- 23 Cenk Pala, 21.”Yüzyıl Dünya Enerji Dengesinde Petrol Ve Doğal Gazın Yeri Ve Önemi” Hazar Hatlarının Kesişme Noktasında Türkiye, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Dosyası-Enerji Özel Sayısı, c,9 s,1 2003, s,5-37.; Armağan Kuloğlu, “Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel Sayısı, c, 8, s, 4, 2002, s 5-21
- 24 Türklerin tarih boyunca yaşamış oldukları değişik coğrafyaları, tarihleri, edebiyatları, sanatları, ekonomileri, inançları, acıları, duyguları vb. konularda bilgi depolarının oluşturulabilmesi için, bütün **Türk Devlet ve Cumhuriyetlerinin ortaklaşa hazırlayacağı ortak bir veri bankasının kurulması kaçınılmazdır.** Günümüz Türklerinin geleceği için bu bilgi depoları çok gereklidir. Çünkü bilginin kaynağı, güvenilirliği, doğruluğu ve nesnellığı 21. Yüzyılda çok büyük bir önem taşımaktadır. Türk Dünyası veri bankası için Türk Dünyasında ve Türkiye’de çok sayıda yetişmiş bilim adamlarının arşivlerinden, devlet arşivlerinden ve Sivil toplum kuruluşlarının imkânlarından ve yıllardır Türk Dünyası için çalışan dernek ve vakıflardan yararlanılabilir.
- 25 TÜRKSOY ve TİKA 2009 yılında kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TÜRK KENEŞİ) bu konular üzerinde çalışma yapan kurumlardır.. Ancak bu kurumlar, hem bütçeleri hem de üstlenmiş oldukları misyon dolayısıyla yetersiz kalmaktadırlar. Çünkü Türk Dünyası ile olan ilişkilerimizi kültürel boyuttan çıkarıp, askeri, siyasi, ekonomik ve stratejik boyutlara taşımamızın zamanı geldi hatta geçiyor bile. Bununla birlikte 1992 senesinde kurulan Uluslararası Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi, yedi bağımsız Türk Cumhuriyeti, otuz yakın Türk bölgesi ve diğer Asya ülkelerinden gelen binlerce öğrenciye eğitim hizmeti veren büyük bir üniversitedir. Buna ilaveten bu üniversite, Türk Cumhuriyetlerinin kendi aralarındaki ilişkilerin yürütülmesi açısından da büyük bir görevi yerine getirmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bknz.”Türk Dünyası Üniversiteleri”, *Yeni Forum*, 14/291, Ankara 1993, s.12. Dileğimiz bu üniversitelerin sayılarının artması ve Türk Dünyasına büyük katkılar sağlamalarıdır.2009 yılında kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TÜRK KENEŞİ)atılımcı faaliyetleri, Türk Dünyası için çok önemlidir Ayrıca, 1993 yılında Türk Dünyası Üniversite Rektörleri Daimi Konferansı’nun yapılması, Atatürk Üniversitesi’nin 2010 yılında birincisini başlatmış olduğu Avrasya İpekyolu Üniversiteleri Konsorsiyumu’nun yapılması ileriye dönük olarak yapılan ciddi çalışmalardır.

Kaynaklar

- AYTBAYEV,“Abdülhalık (2002), İlk Orta Asya: Sakinlerinin Göç Süreçleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. I, Ankara, s.664 -671
- İNAN Afet (1930), *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Ankara
- ANDİCAN, Ahad “Avrasya Stratejileri Üzerine”, (Uygurluğun Yeni Yolu Avrasya, Dergisi Yay. hzl. Erol G6ka, Murat Yılmaz), İstanbul, 1998, s. 155-167.
- CEYLAN, Alpaslan (2006), “Doğu Anadolu’da İlk Türk İzleri” *XV. Türk Tarih Kongresi* Ankara, s: 1-15.
- CEYLAN, Alpaslan (2002), “Anadolu’daki İlk Türk Yerleşmelerinden Cunnı Mağarası”, *Türkler VI*, Ankara s,425-429
- CEYLAN, Alpaslan (2008), “Doğu Anadolu’da Kaya Resimlerinin Türk Tarihi Açısından Önemi”, *Bilim ve Ütopya*, s.26-35.
- KULOĞLU, Armağan (2002), “Değişen Küresel Jeopolitikte Türkiye,” 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel Sayısı, c, 8, s, 4, s 5-21.
- TANERİ, Aydın (2000),*Türk Kavramının Gelişmesi*, Ankara.
- GRAKOV, Boris Nikolayeviç (2008), *İskitler, çev* Ahsen Batur, İstanbul.
- BOKULEVA Bota - AVAKOVA Rauşengül - ABELDEYEV, Jenişbek “Türk Kültürü’nün Hindistan Uygurluğuna Etkisi”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Journal Of Turkish World Studies, XII/1, 2012, s,441-454.
- KOÇAK Cemil - ÖZDEMİR Hikmet - BORATAV Korkut - HİLAV Selahattin - KATOĞLU-Murat ÖDEKAN, *Ayla Türkiye Tarihi 4, Osmanlı Devleti 1908-1980* İstanbul.
- Cenk Pala, (1997), “21. Yüzyıl Dünya Enerji Dengesinde Petrol Ve Doğal Gazın Yeri Ve Önemi, Hazar Hatlarının Kesişme Noktasında Türkiye, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Avrasya Dosyası-Enerji Özel Sayısı, c,9 s,1 2003, s,5-37.
- YÜCE, Çağrı Kürşat (2006), *Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele*, İstanbul: Ötügen Yayınları,
- ALOK, Ersin (1988),*Anadolu’da Kayaüstü Resimleri*, İstanbul.
- NEMETH, Gyula (2002), “Türklüğün Eskiçağı”, *Türkler I* Ankara, s, 541-557.
- SELVİ Haluk (2000), *Millî Mücadelede Erzurum (1918-1923)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay,
- HAUSSİG, Hans Wilhelm (1997), *İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi*, Kayseri.
- İbn-i Haldun *Mukaddime*, I, çev. Turan Dursun 1977.
- ATALAY, İbrahim (2002), “Türk Dünyası’nın Coğrafyası”, *Türkler I*, s, 242-259;

- KAFESOĞLU, İbrahim (1997), *Türk Millî Kültürü*, İstanbul.
- DURMUŞ, İlhami (1993), *İskitler*, Ankara.
- ROUX, Jean- Paul (2007), *Türklerin Tarihi, Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, İstanbul.
- GUMİLEV, L. N (2006), *Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları c 1, çev.* Ahsen Batur, İstanbul.
- GUMİLEV, L. N. (2007), *Eski Türkler, çev.* Ahsen Batur, İstanbul.
- LİGETİ, Lajos (1986), *Bilinmeyen İç Asya*, Ankara.
- RÁSONYI, László (1971), *Tarihte Türklük*, Ankara.
- ASONY, Lazlo (2002), "Tarihte Türklük", *Türkler*, I, , s,494-541.
- ERDOĞAN M. Murat (2011), Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlıklarının 20. Yılında Avrupa Birliği'nin Orta Asya Politikaları, Ahmet Yesevi Üniversitesi, n:8, Ankara s,4-60;
- SARAY, Mehmet (1999), *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara.
- TARHAN, Mehmet Taner (1979), "Eskiçağda Kimmerler Problemi", VII. TTK I, Ankara 355-369.
- TARHAN, Mehmet Taner (1970), "Bozkır Medeniyetlerinin Kısa Kronolojisi" *Tarih Dergisi*, İstanbul, sy, 24.s, 17-32;
- KUNT Metin - AKŞİN Sina - FAROQHİ Suraiya - TOPRAK Zafer - YURDAYDIN Hüseyin G. - ÖDEKAN, Ayla (1997), *Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti, 1600-1908*, İstanbul.
- GALİP Mübarek - GÖMEÇ Saadettin (2013), *Hindistan'da Türkler*, Ankara.
- ÖZBEK, Nadir (1997), "Togan Zeki Velidi ve 'Türk Tarih Tezi'," *Toplumsal Tarih*, v.8, n.45, s.15-23.
- Orhan Yazıcı, "Ruslar'ın Sıcak Denizlere İnme Çabaları I, Afganistan'ın Uluslararası Politik Alanda Yerini Alışı", *Hindistan Türk Tarihi Araştırmaları* 2001, S.1 s, 95-113.
- TURAN, Osman (1993), *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul.
- ÖZEY, Ramazan (1999), *Dünya Platformunda Türk Dünyası*, İstanbul.
- ŞEŞEN, Ramazan (2001), *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler Ve Türk Ülkeleri*, Ankara.
- TÜRKKAN, Reha Oğuz (2002), *Türk Tarih Tezleri*, *Türkler* I, s, 591-619.
- GROUSSET, Rene (1983), *Bozkır İmparatorluğu, (çev. M.R. Uzman)* İstanbul.
- ARAT, Reşit Rahmeti (1987), *Vekayi Babur'un Hatıratı, c, II*, Ankara.
- GÖMEÇ, Saadettin (2003), "Avrasya ve Avrasya'da Türk Varlığı," *Töre* Ankara S,2/13, s,1-9.
- CHRİSTIAN, David (2002), *İç Avrasya ve Türkçe Konuşan Halkaların Tarihçesi*, *Türkler* I, s,581-591.
- GÖMEÇ, Saadettin (2010), "Türklük ve Turan", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, İstanbul s.284, s,1-7;
- GÖMEÇ, Saadettin (2012), *Türk Devlet Anlayışı Ve Osman Turan*, *Töre Dergisi*, s 3, Ankara s, 1-5;
- GÖMEÇ, Saadettin (2002), *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara.
- ARSAL, Sadri Maksudi (1930), *Orta Asya Türk Tarihinin Ana Hatları Eserinin Müsveddeleri* Ankara.
- CÖHCE, Salim (1995), *Türk Tarihine Giriş*, Malatya
- CÖHÇE, Salim (2002), *Hindistan'da İlk Türk Hâkimiyeti Kuşanlar ve Akhunlar*, *Türkler* I, Ankara, s,1286-1300
- KOCA, Salim (1990), *Türk Kültürünün Temelleri-I*, İstanbul.
- KOCA, Salim (2002), *Türklerin Göçleri ve Yayılmaları*, *Türkler* I, s, 992-1015.
- TANSEL, Selahattin (1991), *Mondros'tan Mudanya'ya c.1*, İstanbul.
- SOMUNCUOĞLU, Servet (2008), *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler*, İstanbul.
- İLHAN, Suat (1997), *Türkiye'nin Ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği* Ankara.
- Türk Dünyası Üniversiteleri*", *Yeni Forum*, 14/291, Ankara 1993, s.12.
- Von der Osten H, H, "Die Welt der Perser, Gustav Kil-pert Verlag, Stuttgart, 1956.
- BAYUR, Yusuf Hikmet (1987), *Hindistan Tarihi c.II*, Ankara
- BAYUR, Yusuf Hikmet (1989), *XX. Yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri*, Ankara
- AVŞAR Zakir - SOLAK Ferruh - TOSUN Selma, "Türklerin Demografisi (1950-2025)", *Türkler-I*, İstanbul, s.268-319.
- TOGAN, Zeki Velidi (1986), "Sakalar(I)" *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, İstanbul, s,17, 20-24.
- DURMUŞ, İlhami (2002), "İskitlerin Kimliği", *Türkler* I, s.940-956.
- Togan, Zeki Velidi (1981), *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş 1*, İstanbul.

BÜYÜK HUN HAKANI Çİ-Çİ'DEN ATATÜRK'E "YA İSTİKLAL YA ÖLÜM" DÜŞÜNÇESİ

YRD. DOÇ. DR. EMİN KIRKIL*

Toplumlar, özellikle de millet seviyesine ulaşmış toplumlar, kendi vatanlarında hiçbir yabancı güç ve devletin müdahalesi olmadan yaşamayı esas kabul ederler. Bu hem kendileri için bir onur meselesi olarak algıladıkları bir durum, hem de vatan diyerek bir şekilde kutsiyet attikleri ülke topraklarına verdikleri değerle ilgili bir yargıdır. Tarihi olaylara bakıldığında bu üst düzey değerlerin üretilmesi, milletleşmenin bir ön şartı olarak geliştiği görülür.

Bütün milletler için geçerli olan bu gelişme Türk tarihinde diğer toplumlardan daha önce gözlemlenmektedir. Büyük Hun hükümdarı Mete, tahta geçtiği zaman, Hunların zayıf durumlarından yararlanarak savaş sebebi arayan Tunghu¹ elçisi Mete'nin önce atını sonra da cariyelerinden birini ister. Kurultayın itirazlarına rağmen Mete bunların kendi şahsi malı olduğunu söyleyerek isteklerini yerine getirir. Üçüncü kez gelen Tunghu elçisi, sınırda bulunan çorak bir toprak parçasını ister. Bu istek karşısında Hun hükümdarı; *"At ve kadın benim şahsi malımdı verdim. Fakat toprak devletin temelidir. Biz burasını onlara nasıl hediye edebiliriz!"*² diyerek savaş ilan eder ve savaşı kazanır. Mete'nin bu tarihi cevabı Türklerin sadece vatan kavramını geliştirmelerinin işareti değil aynı zamanda milletleşmenin de işareti olarak algılanmalıdır. Nitekim Mete M.Ö. 185 yılında Çin İmparatoriçesine yazdığı

* Celal Bayar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Mete M.Ö. 185 yılında Çin İmparatoricesine yazdığı mektupta; *Orta Asya'da yaşayan bütün kavimleri yay geren Hun haline getirdiğini* söylemektedir³. Tarihe geçen bu ifadeler milletleşmenin açık delilleridir.

mektupta; *Orta Asya'da yaşayan bütün kavimleri yay geren Hun haline getirdiğini* söylemektedir³. Tarihe geçen bu ifadeler milletleşmenin açık delilleridir.

Bu milletleşme süreci kurumsallaşma ile birlikte devlet teşkilatını doğurmuştur. Bu nedenle millet devleti doğuran esas unsurdur. Kısaca kendi toprakları üzerinde bağımsız yaşayan bir millet olmadan devlet olmaz. Devlet millî bağımsızlık temellerinde doğar. Bununla birlikte zaman zaman milletleri yönetenlerin bu esasları unuttukları veya gözden uzak tuttukları görülmüştür. Türk tarihinin böyle iki kritik dönemi yaşadığı bilinmektedir. Bunlardan birincisi, Büyük Hun İmparatorluğunun zayıfladığı döneme rastlar. Çin ile mücadeleler, iç çekişmeler ve ağır kış şartları sonucunda büyük kayıplar veren Hun hükümdarı Huhenyah, kardeşi ve rakibi Çi-çi (Chih-chih)'ye yenilince M.Ö. 53 yılındaki kurultayda; *"Çin şimdi çok güçlüdür. Hun devleti olarak varlığımızı sürdürebilmek için tek çıkar yol Çinin himayesi altına girmektir"*

der. Öyle anlaşılıyor ki Huhenyah bu teklifi ile millî bağımsızlığın önemini kavrayamamış, düşman bir devletin vesayeti altına girmenin onursuzluğunu da idrak edememiştir. Fakat kurultayda bulunanlar tarihi bir cevap vereceklerdir: *"Bu olamaz! Hunların gelenekleri cesaret ve güçlülüğü bir onur meselesi olarak kabul eder! Başkalarına bağlanıp ona hizmet etmek ise aşağılıktır! Hunlar at üzerinde savaşarak devleti derlemiş ve kurmuşlardır. Yüzlerce kavim arasında böyle davranarak ünlerini kazanmışlardır. Ölünceye kadar savaşmaya hazır yiğitler bizde her zaman bulunur. Şimdi büyük ve küçük kardeşler, devleti ele geçirmek için uğraşıyorlar. Devleti ele geçirmeyi büyük kardeş başaramazsa küçük kardeş başarabilir. O öldükten sonra ise bize onun şerefi ve ünü kalır. Onun torunları ise daima devleti idare ederler.*

*Gerçi Çin bugün bizden güçlüdür. Fakat Hunları kendisine bağlayıp diz çöktüremez. Bize ta atalarımızdan kalan devlet idaresi ile yol ve yöntemleri niçin bozalım? Çine bağlanarak niçin Çine hizmet edelim? Dirlilik ve düzenimizi belki bu yolla bir süre kurabiliriz fakat diğer kavimlere gülünç oluruz"*⁴.

Çin kaynaklarının aktardığı bu sözler, toplumun millî bağımsızlık konusundaki hassasiyetini göstermesi bakımından önemli olduğu kadar; bağımsızlığın bedelini ölümü göze almak olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Böylesine büyük idealler, ona inanmış yüreklerin işidir. Belki vesayet altında bir müddet iyi şartlarda yaşanabilir fakat milletin haysiyeti ve şerefi ayaklar altına alınmış olur.

Kurultay üyelerine bu cesareti veren esasında Çi-çi'nin bağımsızlıktan yana takınmış olduğu tavidir. Çünkü başlangıçta unvansız birisi olarak halkın arasında

yaşarken, hükümdarın yanlış kararları sonucunda milletin boyunduruk altına düşmesine engel olmak için ortaya çıkarak taht mücadelesine başlamıştı. Huhenyah'ın Çin tabiiyetine girmesinden sonra Çi-çi kendisine bağlı Hun kütelleri ile batıya çekilmiş Batı Türkistan'a gelerek burada bir kale kurmuştur. M.Ö. 36 yılında Çin büyük bir ordu ile Çi-çi Han'ın bulunduğu kaleyi kuşattı. Çi-Çi yanındaki birkaç bin kişilik bir kuvvetle teslim olmayarak kanının son damlasına kadar savaştı. Saray içerisinde oda ve koridorlarda cereyan eden çarpılmalar sonucunda Çi-çi ve beraberindeki 1518 kişi öldü⁵. Çi-çi niçin Çin vesayeti altına girerek rahat içerisinde yaşamayı tercih etmedi? Öyle anlaşılıyor ki bu Hun hakani millî bağımsızlık olmadan ne milletin ne de devletin olmayacağını çok iyi kavramıştır. Ona göre bu millet Çin esaretine girmektense yok olsun daha iyidir. Bu nedenle Çi-çi ve beraberindekiler M.Ö. 36 yılında **ya istiklal ya ölüm** kararını vermişlerdir. Bunun ne anlam taşıdığı asırlar sonra daha iyi anlaşılacaktır.

Çi-çi ve beraberindekiler M.Ö. 36 yılında **ya istiklal ya ölüm** kararını vermişlerdir. Bunun ne anlam taşıdığı asırlar sonra daha iyi anlaşılacaktır.

Benzer bir durum da Mondros Mütarekesi sonrasında ortaya çıkar. Mütareke şartları karşısında özellikle yönetici konumundaki kişiler zayıflatılmış da olsa devletin devamını sağlamak, mevcut statükolarını devam ettirmek için milletin bağımsızlığını tehlikeye atarak *İngiliz Himayesi* veya *Amerikan Mandası* talep etmeyi kurtuluş çaresi olarak görürler. Elbette bu dönemde manda ve himaye fikrini savunanların hepsi ihanet içerisinde olan insanlar değildi. Onlar kendi düşünce açlarına göre mevcut şartlarda en kolay çözüm yolu olarak bu formülü bulmuşlardır. Hasım fakat güçlü bir devletin vesayeti altına girerek çökmek üzere olan siyasi yapıyı yaşatmaya çalışmak... Huhenyah'ın formülü de bu değil miydi? Bu birinci grupta yer alanlar görünüşte çok da haksız sayılmazlardı. Çünkü onlar "*reel politik şartları*" göz önünde tutmuş ve görünüşte mantıklı bir yol bulmuşlardır. Ne var ki bu görüş sahipleri, bağımsızlığın millet için haysiyet ve şeref meselesi daha bir hayat meselesi olduğunu kavrayamamışlardır. Onlar, aradan geçen binlerce yıla rağmen, Huhenyah'ın önerisine karşı çıkan kurultay üyelerinin ulaşmış olduğu yüksek ideallere maalesef ulaşamamışlardır.

Şüphesiz bir başka devletin vesayeti altına girmenin en büyük tehlikesi vassal millet için benliğini kaybedip, yok olmaktır. İşte esas karar verilmesi gereken de bu noktadır. Bu nedendir ki Mondros mütarekesinin getirdiği karanlık ortam Çi-çi ruhunu yeniden doğurmuştur. Şimdi Mustafa Kemal Paşa, Huhenyah gibi düşünenlerin karşısında yeni bir Çi-çi edasıyla gerçek kurtuluş çaresinin "**ya istiklal ya ölüm!**" olduğunu haykırıyordu. Ama vesayet düşüncesini savunanlar devletin millî istiklal sonucunda doğduğunu unutmuş görünüyorlar. Bu nedenle Mustafa

Bu nedenle Mustafa Kemal, “esas olan Türk Milletinin haysiyetli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu da ancak istiklali tam manasıyla temin etmekle sağlanabilir” diyordu.

Kemal, “*esas olan Türk Milletinin haysiyetli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu da ancak istiklali tam manasıyla temin etmekle sağlanabilir*” diyordu. Ordunun, silahın, devletin olmadığı bir dönemde mücadele etmeye karar vermek de pek kolay bir iş değildi. Bunun ancak bağımsızlığı millet hayatının temeli kabul edenler göze alabilirdi. Onun için parola **ya istiklal, ya ölümdür!**

Mustafa Kemal hareket noktasındaki farklılığı daha Amasya Genelgesinde ortaya koymuş, “*vatanın bütünlüğü milletin istiklali tehlikededir*” demiştir⁶. Ona göre, esas üzerinde düşünülmesi gereken değerler bunlar olmalıdır.

Huhenyah’a karşı çıkan ile manda ve himaye önerilerine karşı çıkan Mustafa Kemal’in birleştiği ortak nokta; “*bağımsızlık bir millet için haysiyet ve onur meselesidir, kendi istediği ile esareti kabul etmekse haysiyetsizliktir*”. Nutuktaki ifadeler, Atatürk’ün bağımsızlık konusundaki hassasiyetini ortaya koyması bakımından önemlidir. Ona göre, hiçbir kazanım millî bağımsızlıktan daha değerli değildir. Boyunduruk altında elde edilecek gelişmişlik ve refah seviyesi de buna dahildir. Çünkü insanlık haysiyet ve şerefine icabı olarak bağımsızlık için her şey göze alınmalıdır.

Son yıllarda ülkemizde, millî bağımsızlığa gölge düşürecek politikalar “*reel politik şartlar*” değerlendirilmesinin arkasına sığınarak ortaya atılmaktadır. Maalesef bu tehlikeli ifadeler ihaneti değilse bile gaflet ve delaleti göstermektedir. Huhenyah ve Mondros teslimiyetçilerini anımsatan bu yaklaşımlar ülkemizde *yeni mandacılık* düşüncelerini türetmektedir. Esasen Hun İmparatorluğunun dağılma döneminde Çin karşısında düşülen durum ile yirminci yüzyıl başlarında Avrupa karşısında düşülen durum, günümüzde AB karşısında yaşamakta olduğumuz süreçle büyük benzerlik arz etmektedir. Mustafa Kemal Paşa bu tablolarla ilgili değerlendirmesini 6 Mart 1922’de TBMM kürsüsünden; “*Efendiler, Avrupanın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve medenileşmesine karşılık Türkiye tam tersine gerilemiş ve düşüş vadisine yuvarlanmıştır. Artık vaziyeti düzeltmek için mutlaka Avrupadan almak gibi bir takım zihniyetler belirdi. Halbuki hangi istiklal vardır ki ecnebilerin nasihatleriyle ve ecnebilerin planlarıyla yükselebilirsin? Tarih böyle bir hadiseyi kaydetmemiştir!*” diyerek yapmıştır. Görüldüğü gibi bu durumda da Atatürk’ün hareket noktası millî istiklal ve onun korunması düşüncesidir.

Atatürk’ün fikir ve düşüncelerinin oluşumunda Türk tarihinin engin birikiminin payı olduğu muhakkaktır⁷. Bu kaynak Onu Türk milletinin kurtarıcısı ve önderi konumuna taşımada çok büyük bir önem taşıırken, Onda *İstiklal benim*

karakterimdir! diyecek kadar bağımsızlık ülküsünü de geliştirmiştir.

Son olarak Atatürk'ün, adeta bir millî bağımsızlık ülküsü manifestosu ve millî bir vasiyeti olan, Nutuktaki ifadelerini aynen aktarıyoruz. Büyük kurtarıcı bağımsızlığın millet hayatı için taşıdığı önemi şöyle açıklar;

Esas Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esas ancak tam bağımsızlığa sahip olmakla temin edilebilir. Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun istiklalden mahrum bir millet ve medeni insanlar nezdinde uşak olmaktan daha yüksek bir muameleyle layık görülemez.

Ecnebi bir devletin himaye ve dostluğunu kabul etmek insanlık vasıflarından mahrumiyeti, acz-ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir. Filhakika bu derekeye düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir ecnebi efendi getirmelerine asla ihtimal verilemez.

Hâlbuki Türkün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır!

Binaenaleyh, ya istiklal ya ölüm!

İşte gerçek kurtuluşu isteyenlerin parolası bu olacaktır.

Bir an için, bu kararın tatbikinde başarısızlığa düşüleceğini farz edelim! Ne olacaktı? Esaret !

Peki Efendim. Diğer kararlara uyduğumuz takdirde netice bunun aynı değil miydi?

Şu fark ile ki istiklali için ölümü göze alan millet, insanlık haysiyet ve şerefın icabı olan bütün fedakarlığı yapmakla müteselli olur ve bittabi esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete nazaran dost ve düşman nazarındaki mevki farkı olur⁸.

Ecnebi bir devletin himaye ve dostluğunu kabul etmek insanlık vasıflarından mahrumiyeti, acz-ü meskeneti itiraftan başka bir şey değildir.

1 Hunların doğusunda yaşayan proto-moğol bir kavim.

2 ÖGEL, Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 223; L. Nikolayeviç GUMILEV (2002), *Hunlar*, (çev. Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları, s. 80.

3 ÖGEL, Bahaeddin age., s. 441-448.

4 ÖGEL, Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 153; ÖGEL, Bahaeddin (1979), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 2. Baskı, Ankara: Kömen Yayınları, s. 46; çok az bir değişiklikle aynı ifadeler GUMILEV, age., s. 178'de aktarılmaktadır.

5 ÖGEL, Bahaeddin *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi II*, s. 175-178; bu savaşın teferruatı için bk.,

GUMILEV, age., s. 187-189.

6 ATATÜRK, M. Kemal (1983), *Nutuk I*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1981, s. 30-31.

7 Atatürk'ün fikir dünyasına Türk tarihinin etkileri için bkz. İbrahim KAFESOĞLU-Mehmet SARAY, *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları,

8 ATATÜRK, M. Kemal age., s. 13.

Kaynaklar

ATATÜRK M. Kemal (1981), *Nutuk I*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

GUMILEV, L. Nikolayeviç (2002), *Hunlar* (çev. Ahsen BATUR), İstanbul: Selenge Yayınları.

KAFESOĞLU İbrahim- SARAY Mehmet (1983), *Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖGEL Bahaeddin (1979), *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 2. Baskı, Ankara: Kömen Yayınları.

ÖGEL Bahaeddin (1981), *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÜNİVERSİTEDE FELSEFENİN ÖNEMİ

PROF. DR. H. ÖMER ÖZDEN*

Üniversite, universal eğitim ve öğretim yapan kurum demektir. Yani bütün evreni anlamaya çalışan, bütün var olanları inceleyen, problem alanları arayıp bulan ve çözüm önerileri geliştiren kurumdur üniversite. Bilgi üreten, bilgiyi uygulamaya aktarabilmenin yollarını arayan kurum olan üniversitede bilginin yollarını arayıp bulan disiplin ise felsefedir. Çünkü felsefe, insan ile evren arasındaki bağı kuran, insanın evreni ve kendisini sorgulamasını sağlayan, varlığı analiz eden ve anlamlandıran disiplindir. Dolayısıyla felsefe, analitik düşüncüyü öğretmektedir. Üniversitelerde bulunması gereken analitik düşünce, ancak felsefe yardımıyla öğrenilebilir.

Türk Eğitim Tarihi ve Felsefe

Analitik düşüncenin hayata geçirilebilmesi için, üniversitelerdeki her bölümde Felsefe Tarihi ve Felsefeye Giriş derslerinin okutulması gerekmektedir. Aslında böyle bir müfredat programı, bizim tarihimizde yüz yıllar boyunca uygulanmıştır. Şöyle ki;

Bilindiği üzere Türk Eğitim Tarihi'nde resmi eğitim kurumları, medresenin kuruluşuyla başlamıştır. Medrese, yanlış bir anlamlandırmayla sadece dini bilimlerle ilgilenen değil, universal anlamda ders verilen eğitim-öğretim kurumu

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

Önce doğruyu
bilmek gerekir;
doğru bilinirse,
yanlış da bilinir.
Fakat önce yanlış
bilinirse, doğruya
ulaşamaz.

demek olup ilk olarak Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan Alparslan'ın veziri Nizamülmülk tarafından kurulmuştur. Medresenin kuruluşunda etkili olan amillerden biri, devletin temellerini sağlamlaştırmak, milletin eğitim düzeyini yükseltmekken bir diğeri de Selçuklu ülkesini bölüp parçalamak için örgütlenmiş olan Bâtınilerle siyasi alanda mücadele edebilmektir.

Nizamülmülk, bu medreselerin başına dönemin ünlü bilgin-filozofu Ebû Hâmid Gazâlî'yi getirmiştir. Çünkü Gazâlî, "mantık bilmeyenin ilmine güven olmaz" (Gazâlî 1994: c. I, 11) diyerek, doğru bilgiye ulaşmanın yolunun mantıktan geçtiğini ifade etmiştir. Ünlü Türk filozofu Fârâbî de "önce doğruyu bilmek gerekir; doğru bilinirse, yanlış da bilinir. Fakat önce yanlış bilinirse, doğruya ulaşamaz" (Fârâbî 1890: 70) diyerek yine doğru bilginin önemini vurgulamıştır. Yani Fârâbî'ye göre doğru bilinmezse yanlışta ısrarcı olunur ve hakikate ulaşamaz. Felsefe de hakikati araştıran bir disiplin olduğuna göre, doğru bilgiye ulaşmak mecburiyetindedir. Bu nedenle Gazâlî, Nizamiye medreselerinin bölümleri yani fakülteleri için hazırladığı müfredat programında ağırlıklı olarak mantık ve felsefe derslerinin olmasına dikkat etmiştir. Yani tıp bölümünde okuyan da ilahiyat veya astronomi bölümünde okuyan da felsefe ve mantık okumakla mükellef tutulmuştur.

Bu durum bir gelenek halini almış ve gerek Selçuklu, gerek Anadolu Selçuklu, gerek diğer İslam coğrafyaları ve gerekse Osmanlı'da kurulan medreselerin her bölümünde felsefe ve mantık dersleri ortak ders olarak okutulmuştur. Diğer bütün bilimler felsefeyle iç içe olmuştur; sözgelimi İbni Sînâ ve Ebû Bekir Zekeriyya Râzî gibi tabipler aynı zamanda filozofturlar. Esasen felsefe, kuşatıcı bir yapıya sahip olduğundan Fatih Sultan Mehmet Han, İstanbul'u fethettikten sonra kurdurduğu Sahn-ı Semân Medresesi'nin vakfiyesine, mutlaka felsefe dersleri okutulması gerektiğini yazdırmıştır.

Fatih Sultan Mehmet Han, vakfiyeye hatta kanunnameye bu kuralı boşuna koydurmamıştı. Çünkü bilimler, birbirlerini tamamlayan bir yapıya sahiptir. Bilimler, birbirleriyle irtibat halinde olmadığı takdirde tek yönlü bir gelişme olur, hatta gelişme olmaz. Kalkınma ve ilerleme de bu bilimler arası işbirliği ile sağlanabilir. Sadece fen bilimlerinin önemsenip, sosyal bilimlerin ya da dini bilimlerin yahut genel anlamda kültür bilimlerinin ikincil gibi görülmesiyle ilerleme ve gelişme gerçekleşemez. Bunun tersi durum da aynı sonucu verir. O halde ilerleme ve kalkınma, fen bilimleriyle sosyal bilimlerin, bir başka ifadeyle maddi bilimlerle manevi bilimlerin birbirini desteklemesiyle gerçekleşebilir. Bu iki bilim arasındaki çimento ise felsefedir. Nitekim tarih boyunca bunun örneklerine rastlanmaktadır. Sözgelimi Ortaçağ boyunca Avrupa'nın karanlıklar içine gömülerek gerilemesi de,

Osmanlı'nın belli bir zamandan itibaren duraklayıp gerileyerek çöküşü de felsefeden uzaklaşmanın bir sonucu olarak görülebilir. Bu iki durumu açıklamak gerekirse:

Avrupa, bin yıl boyunca felsefeyi dinin hizmetinde tutan hatta reddeden kilisenin tavrı yüzünden karanlıklar içinde yüzerken Türk-İslam dünyası büyük bir medeniyet kurmuştur. Yükselen bu medeniyeti yıkmak için şuursuz akınlar (haçlı seferleri) düzenleyen Batılılar, bu seferler sırasında kendilerinin ne kadar geri kaldıklarını buna mukabil Türk-İslam dünyasının ne denli ilerlediğini anlamışlardır. Bunun sebebi, Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmişinden itibaren kilisenin giderek güçlenmesi ve her konuda hâkim konuma gelmesi ve nihayet hür düşüncüyü engellemesidir. Resmi eğitimin kilisenin kontrolünde olduğu Avrupa'da felsefe, Hristiyanlık dogmalarının anlaşılır hale gelmesi yolunda kullanılmış ve bir Hristiyan Ortaçağ felsefesi oluşturulmuştur ki buna Skolastik felsefe denilmektedir. Bu, sadece kilisenin izin verdiği din merkezli bir eğitimidir ve yeni fikirler üretilmesine karşıdır. Yeni bilim ve felsefe arayışında olanlar, kiliseye isyan etmiş sayılarak Engizisyon mahkemelerinde yargılanıp şiddetli cezalara çarptırılmışlardır. Giordano Bruno gibi diri diri yakılanlar bile olmuştur. İşte böyle zorlu bir süreçte Avrupalılar, haçlı seferleri yoluyla 10. asırdan itibaren gözlemlediği Türk-İslam kültüründen ciddi manada etkilenmiş, bu yüksek medeniyetin sebebinin hür düşünceye dayalı eğitim-öğretim olduğunu gözlemleyip kendi ülkelerinde üniversiteler kurma yoluna gitmişlerdir. Nihayet 15. yüzyılda bir Rönesans gerçekleştirmişlerdir.

Rönesans'ın temeline, Türk-İslam dünyası aracılığıyla yeniden tanıdığı Antik felsefeyi yerleştiren Avrupalılar, bu üniversitelerde yoğun olarak felsefe okutarak bilimsel gelişmelerini gerçekleştirmişlerdir. Batı, Ortaçağ'dan, felsefeye yeniden değer vererek kurtulurken biz, onların çıkarıp attıkları Ortaçağ elbisesini giyme gafletine düşmüş ve o zamana kadar değerli eserler yazdığımız felsefeyi, 17. yüzyılın başlarında medreseden uzaklaştırmışız.

Oysa Türk-İslam dünyasında Kur'an'ın ve hadislerin teşvikiyle erken dönemlerde felsefe ve bilime ilgi duyulmuş, kurulan medreselerde felsefeye büyük önem verilmiştir. Bu medreselerde eğitim gören Fârâbî, İbni Sînâ, Ebû Bekir Zekiriyya Râzî, Kindî, Gazâlî, Sühreverdî, İbni Rüşd, İbnü'l-Arabî, İbni Tufeyl, İbni Bacce, Mevlânâ ve daha nice filozof ve mütefekkirler yetiştirilmiş ve nihayet Anadolu'nun vatan tutulmasından sonra gerek Selçuklu ve Osmanlı döneminde de Anadolu'nun pek çok şehirlerinde yeni medreseler açılmıştır. Bu medreselerde bulunan fen bilimleri ve din bilimleri ile ilgili bölümler de dahil olmak üzere bütün bölümlerde

O halde ilerleme ve kalkınma, fen bilimleri ile sosyal bilimlerin, bir başka ifadeyle maddi bilimlerle manevi bilimlerin birbirini desteklemesiyle gerçekleşebilir.

Türk-İslam dünyasında Kur'an'ın ve hadislerin teşvikiyle erken dönemlerde felsefe ve bilime ilgi duyulmuş, kurulan medreselerde felsefeye büyük önem verilmiştir.

felsefe okutulmuştur. Ancak medreselerde felsefe okutulmasını isteyenler kadar karşı olan zihniyetler de her zaman olmuştur. Büyük Türk aydını ve bilim adamı Kâtip Çelebi bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Lakin nice boş kafalı kimseler, İslâmlığın başlangıcında bir maslahat için ortaya konan men'e dair rivayetleri görüp cansız taş gibi -akıllarını kullanmadan- yalnız taklid ile donup kaldılar. Aslını sorup düşünmeden red ve inkâr eylediler. Felsefe ilimleri diye kötüleyip yeri göğü bilmez cahil iken bilgin geçindiler. Onlar Allah'ın göklerde ve yerdeki o muazzam mülk ü saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye, belki ecellerinin yaklaşmış olduğuna da bakmadılar, tehdidi kulaklarına girmede. Yere ve göğe bakmayı, öküz gibi göz ile bakmak sandılar.” (Kâtip Çelebi 1993: 9)

Nihayet İstanbul'un Türk toprağı olmasından hemen sonra Fatih Sultan Mehmet, Sahn-ı Semân Medresesi'ni yaptırmış, sekiz bölümden oluşan bu üniversitenin bütün bölümlerinde felsefe dersleri okutulmasını istemiştir. Hatta ileriki yıllarda felsefeye karşı tavrın giderek daha da olumsuz hale gelebileceğini tahmin eden Fatih Sultan Mehmet Han, Kâtip Çelebi'nin ifadesine göre medresenin kanun-i talebe-i ulum'una yani eğitim-öğretimle ilgili Kanunname'sine mutlaka felsefe derslerinin okutulmasına ilişkin bir madde de eklemiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın kurdurduğu Süleymaniye Medresesi'nde de felsefi ve akli bilimlerin yanı sıra fen bilimlerine daha büyük bir önem verilmiştir.

Ancak Kâtip Çelebi'nin “Mizanü'l-Hak fi İhtiyârî'l-Ehak” isimli eserinde üzülererek belirttiği gibi Fatih Sultan Mehmet'in endişeleri gerçekleşmiş ve Kanunname'ye rağmen Osmanlı eğitim-öğretiminde, medreselerin öğretim programında yer alan felsefe ve fen bilimleri müfredat dışında bırakılarak sadece dini bilimlerin öğretilmesine ağırlık verilmeye başlanmıştır. Kâtip Çelebi'nin, adı geçen eserinde bu konuya şu cümlelerle yer verdiğini görüyoruz: “Ulu Osmanlı Devleti'nin ilk çağlarından Sultan Süleyman Han zamanına gelinceye dek hikmet ile şeriat ilimlerini uzlaştıran gerçek araştırmacılar ün almışlardı. Ebülfeth (Fatih) Sultan Mehmed Han, Medaris-i Semaniye'yi yaptırıp kanuna göre iş görülüp okutulsun diye vakfiyesinde yazmış ve Haşiye-i Tecrid ve Şerh-i Mevâkîf derslerinin okutulmasını bildirmişti. Sonra gelenler, bu dersler felsefiyâttır diye kaldırıp Hidâye ve Ekmel derslerini okutmayı akla uygun gördüler. Yalnız bunlarla yetinmek akla uygun olmadığı için ne felsefiyât kaldı, ne Hidâye kaldı, ne Ekmel. Bununla Osmanlı ülkesinde ilim pazarına kesat gelip, bunları okutacak olanların kökü kurumaya yüz tuttu.” (Kâtip Çelebi, 1993: 9)

Kâtip Çelebi, bu durumu hazırlayanların en önünde ise Kadızadelilerin bulunduğunu söylemektedir. Kadızadeliler, Kâtip Çelebi döneminde İstanbul medreselerinde şöhret bulmuş bir aile olup, felsefeye ve pozitif bilimlere olumsuz tavırlarıyla tanınmışlardır. 17. yüzyılın selefi anlayışının temsilcisi konumunda olan Kadızadelilerden Kadızade Mehmet Efendi (öl. 1635), Kâtip Çelebi'nin anlatımına göre derslerini okuturken, akli izahların geçtiği yerlerde "burada felsefe yapılmış" diyerek o kısmı atlar ve

"Kelam-ı felsefe fülse değer mi?
Ana sarraf-ı keyyis baş eğer mi?
Mantıkiler olur ise gam değil!
Zira anlar ehl-i imandan değil!"

mısralarını söyler ve "kişi, bilmediği şeyin düşmanıdır!" diye de itirafta bulunurmuş. (Kâtip Çelebi 1993:111)

Kâtip Çelebi'nin de belirttiği gibi 17. yüzyılda Kadızadeliler ve bunları takip eden sözü dinlenir pek çok kişinin ısrarıyla felsefenin medreseden çıkartılmasından sonra Osmanlı eğitim-öğretimi adeta felç olmuş ve Osmanlı eğitim kurumları, tıpkı Ortaçağ'daki kilisenin durumuna düşmüştür. Öğretim, yalnızca ezbere dayalı hale gelmiş, analitik düşünce ortadan kalkmış ve düşünen beyinlerin yerini tekrar eden kafalar ve orijinal eserlerin yerini de yazılmış eserlerin kenarlarına düşülen haşiyeler, kısa açıklamalar almıştır. Bundan dolayı Osmanlı ülkesindeki mevcut duruma göre bilimle ilgilenen medrese hocaları ve devlet adamları, en yakınımızda bulunan ve siyasi bakımdan adeta içli dışlı olduğumuz Avrupa'daki gelişmeleri bile takip edemez hale gelmiştir. Doğal olarak bu durum, Osmanlı'nın önce gerilemesine, sonra da çöküşüne zemin hazırlamış ve giderek köhneleşen kurumlar, zamanın ihtiyaçlarına cevap veremediği için yıkılıp giderken devleti de bu çöküntünün altında bırakmıştır.

Tanzimat Sonrası Felsefe

Tanzimat'la birlikte durumun farkına varan Osmanlı devlet adamları ve aydın düşünceli medrese hocaları, Batı'yı keşfetme yoluna gitmiş, pek çok öğrenciyi bilim tahsili için Avrupa üniversitelerine göndermişlerdir. Yetişen öğrencilerin dönmeleriyle birlikte en azından bazı konularda yenileşmelere gidilmekle beraber, bu hamle çok geç yapıldığı için, beklenen başarı elde edilememiştir. Nihayet uzun süren savaşlarda Batılı ülkelerin bilimsel ve teknik üstünlükleri, Osmanlı ordusunun savaş tekniğini alt etmiş ve koskoca Osmanlı Devleti tarihin sayfaları arasına karışmıştır.

**Kadızadeliler,
Kâtip Çelebi
döneminde
İstanbul
medreselerinde
şöhret bulmuş
bir aile olup,
felsefeye ve
pozitif bilimlere
olumsuz
tavırlarıyla
tanınmışlardır.**

Cumhuriyet'ten sonra ülkemizde bilimin önem kazanmasıyla hem fen bilimleri, hem de sosyal bilim alanlarında eğitim yapımları için pek çok öğrenci Avrupa'ya gönderilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yerine, yeni bir anlayışın eseri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte kalkınma ve ilerlemenin bilim ve teknikle gerçekleşeceği anlaşılmıştır. Nitekim büyük önder Mustafa Kemal Atatürk, "Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit, ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında kılavuz aramak gaflettir, cehalettir" (Kocatürk 1999: 140) sözüyle bunu açık bir şekilde göstermiştir. Bu söz doğrultusunda büyük atılımlar yapılmış ve kısa sürede önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Cumhuriyet Döneminde Felsefe ve Eğitim

Cumhuriyet'ten sonra ülkemizde bilimin önem kazanmasıyla hem fen bilimleri, hem de sosyal bilim alanlarında eğitim yapımları için pek çok öğrenci Avrupa'ya gönderilmiştir. Gönderilen öğrencilerden önemli bir kısmı da felsefe alanında tahsil yapmışlardır. Böylece kalkınmanın sadece pozitif bilimlerle olmayacağı, sosyal bilimler veya kültür bilimlerinin de bu hamlede önemli bir payının bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu önemli faaliyetin sonucunda ilerleyen yıllarda millî eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturulan komisyonlar marifetiyle çok sayıda Batı ve Doğu bilim ve felsefe eseri Türkçeye kazandırılarak felsefi eserlerin okunması ve öğrenilmesi sağlanmıştır.

Ülkemizde bu anlayışla kurulan üniversitelerde fen fakülteleriyle beraber kültür bilimlerinin okutulup araştırıldığı edebiyat fakülteleri de açılmıştır. Bu iki eğitim kurumunun bir arada bulundurulmasının ana nedeni, kültür alanlarıyla fen bilimlerinin birbirleriyle sürekli fikir alış verişinde bulunmalarını temin etmek içindir. Ülkemizin kalkınmasının, pozitif bilimlerle kültür bilimlerinin bir arada öğretilmesiyle olacağı kanaatindeyim. Bilim adamlarının, icra ettikleri bilimler açısından kendi biliminin daha üstün olduğu şeklinde bir bilim taassubuna kapılmaları, bilimler arasındaki entegrasyona engel teşkil eder. Batı'da uygulanan modern eğitim sisteminde, interdisipliner yöntemler kullanılmakta ve bu, bilgiye ulaşmayı daha da kolaylaştırmaktadır. Ülkemizin üniversitelerinde de aynı sistemin uygulanması halinde daha süratli ve güçlü bir kalkınma hamlesinin gerçekleşebileceğine inancım tamdır.

Böylece pozitif bilimlerle ilgilenenlerin, edebiyat, tarih, sanat, ilahiyat... gibi kültür bilimleri alanlarında da geniş bir malumata sahip olarak daha güçlü bilgilere sahip olabileceklerini düşünmekteyim. Benzer şekilde kültür bilimleri ile ilgilenenlerin de pozitif bilimler hakkında donanım sahibi olmalarının sağlanması gerektiğini düşünmekteyim. Bunun gerçekleşebilmesi için de üniversitelerimizde,

bölümler arası veya disiplinler arası işbirliğinin yapılması gerekmektedir. Bunun yanında fen bilimleri alanlarında kültür bilimi derslerine, kültür bilimleri alanlarında da fen bilimi derslerine yer verilmesinin, kalkınmaya katkı sağlayabileceğini düşünmekteyim. Artık tıpta tıp etiğinin, mühendislik ve fen fakültelerinde bilim felsefesi ve tarihinin okutulmaya başlaması, bu konuda bir mesafe alındığını göstermesi bakımından sevindiricidir. Eğitimde kalite de bu yolla sağlanabilir.

Özellikle İlahiyat fakültelerinde dini bilimlerin yanında felsefe tarihi ve diğer felsefi derslerin okutulması fevkalade önemlidir. Bu bakımdan Osmanlı'nın modern eğitim kurumlarından olan Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde felsefe ağırlıklı bir eğitim verilmekteydi. Bu durum 1933 yılına kadar devam etti. İlahiyat fakültelerinin ülkemizin geleceği açısından fevkalade önemli kurumlar olduğunun tekrar farkına varılmasıyla 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat ve 1971 yılında açılan Atatürk Üniversitesi İlahiyat¹ fakültelerinde de yoğunluklu bir felsefe tedrisatı verilmekteydi. Sonradan açılan İlahiyatlarda da durum böyle iken son dönemlerde açılan İlahiyatlarda felsefe tarihi dersine yer verilmedi. Bunun yanlışlığını anlatmaya çalışırken de 2013 yılının 15 Ağustos tarihinde YÖK genel kurulunda yapılan toplantıda eski İlahiyatlardan da felsefe tarihi dersi kaldırıldı.

Yapılan yanlış, hem İlahiyat fakülteleri felsefe tarihçileri hem de çok sayıda gazeteci, köşe yazarı ve bilim adamı tarafından şiddetle eleştirilip dersin öneminin gerekçeleri ortaya konulunca 9 Eylül 2013 tarihinde Felsefe Tarihi dersi yeniden eski İlahiyat fakülteleri müfredatına konuldu. Şimdi dersimiz okutulmaya devam etmektedir.

Kanaatimce İlahiyat fakültelerinin ezberci zihinlere değil, düşünen ve yorumlayan beyinlere ihtiyacı var. Bu, aynı zamanda ülkemizin de önemli bir ihtiyacıdır. Çünkü İslam dini, sadece gönderildiği zaman veya bin yıllık bir zaman dilimi için değil, dünya var olduğu sürece hükmü geçerli olacak bir dindir. Kuran'daki hükümler değişmemekle birlikte zaman ilerlemekte ve insanlık, kültür, bilim ve dolayısıyla medeniyet aynı yerde kalmamaktadır. Bu bakımdan İslam inancının değişmez hükümlerinin değişen şartlara göre yorumlanabilmesi için analitik düşüncüyü kullanan felsefeye her zaman ve zeminde ihtiyaç bulunmaktadır. İslam inancının diğer bilimlerle irtibatını kuracak olan felsefe, İlahiyat fakültelerinden kaldırılacak olursa, İslam'ın zamanlar üstü mesajını yeni nesillere aktarmak da güçleşecek ve hatta anlatılamaz bir hal alacaktır. Bundan dolayı İlahiyat fakültelerinde Felsefe Tarihi dersinin devam ettirilmesi ve yeni açılan

Özellikle İlahiyat fakültelerinde dini bilimlerin yanında felsefe tarihi ve diğer felsefi derslerin okutulması fevkalade önemlidir.

İlahiyat fakülteleriyle İslami İlimler fakültelerinin müfredat programına da dâhil edilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Yeni bilgilerle donanmış genç nesillerin yetiştirilebilmesi, bütün bilimlerden haberdar edilmeleriyle özellikle de sosyal bilimlerin, fen bilimleri ile ilgili fakültelerde okutulmasıyla sağlanabilir.

¹ Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1971'de ilk açıldığında İslami İlimler Fakültesi olarak kurulmuş, 1982 yılında YÖK kurulduğunda adı İlahiyat Fakültesi olarak değiştirilmiştir.

Kaynaklar

GAZÂLÎ, Ebû Hâmid (1994), *el-Mustasfâ/İslam Hukukunda Deliller ve Yorum Metodolojisi*, çev. Yunus Apaydın, Kayseri: Rey Yayıncılık.

FÂRÂBÎ, Ebû Nasr (1890), *Ârâu Ehli'l-Medîneti'l-Fâdila*, Beyrut.

KÂTİP ÇELEBÎ (1993), *Mîzânü'l-Hak fi İhtiyâri'l-Ahak*, Hazırlayan: Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

KOCATÜRK, Utkan (1999), *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu-Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

TÜRKÇE ÖĞRETMENİNİN YETİŞTİRİLMESİ

YRD. DOÇ. DR. HAYRETTİN PARLAKYILDIZ*

Giriş

Bir eğitim sisteminde en önemli unsur şüphesiz öğretmendir. Türkiye'nin yenileşme tarihi boyunca, öğretmen yetiştirme kuramlarına gösterdiği ilgi John Dewey' in de dediği gibi, "okulun kalbinin öğretmen olduğu" anlayışında ifadesini bulur.

"Öğretmenlik mesleği mesleklerin mesleği olarak tanımlanmayı hak eder. Çünkü öğretmenlik, diğer mesleklerin bilişsel, devinişsel inceliklerinin öğretilmesi sürecinde rol oynayan kilit bir meslektir." (Türer 2010)

Buradan yola çıkarak, şu söylenebilir: Öğretmen yetiştirme mekanizmasının sağlıklı oluşmadığı, sağlıklı işlemediği bir ülkede; mesleki eğitimin, mesleki yaşamın sağlıklı işlemesi de mümkün olmaz.

Cumhuriyetin kuruluşundan, bugüne kadar geçen süre içinde öğretmen yetiştirme anlayışında zaman zaman iniş – çıkışlar oluşmuş; öğretmen yetiştirme politikası, bir devlet anlayışından çıkarılmış, bir hükümet politikasına dönüştürülmüştür. Bu anlayışın getirdiği politika ise; 1961 Anayasası'na dayanılarak, 14.06.1973 tarih, 1739 sayılı Türk millî Eğitim Temel Kanununla ortaya çıkan öğretmen yetiştirme şekli bir taraftan uygulanırken, bir taraftan da, o günkü ideolojik anlayışın hâkim olduğu Öğretmen Yetiştirme anlayışı, hükümet politikası haline gelmiştir. Bu tür politika, 1977-1978 öğretim yılından itibaren hükümetlerin sık sık el değiştirmesi, Öğretmen Yetiştirme anlayışını hızlandırılmış eğitimle, 4 yıllık süreyi, bir anda 3 aylık eğitim – öğretime dönüştürülmüş, bu, hükümetler

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Dinamik ve demokratik bir toplumun oluşması iyi vasıftaki öğretmen yetiştirme gücüne bağlıdır. Çünkü bir milletin geleceği, “okulların kara tahtaları ile öğrencilerin defterlerine” yazılmıştır.

arası zıtlaşma içinde 12 Eylül 1980 harekâtına kadar sürmüştür.

Bugünbizim, geçmişte bıraktığımız **Öğretmen Yetiştirme Programı**; “Finlandiya’nın PISA da elde ettiği başarısının altında yatmaktadır. Bunun en önemli sebeplerin başında öğretmen yetiştirme programı gelir (Simola 2005). Bu programın en önemli özelliği başlangıçta motivasyonu yüksek ve yetenekli öğrencileri programa kabul ederek öğretmen eğitiminin kalitesini sürekli yüksek tutmayı başarmaktır (Malaty 2006). Finlandiya’da öğretmen olmaya karar veren lise mezunu bir kişi bu programa katılabilmek için öncelikle Türkiye’de ÖSS (Öğrenci Seçme Sınavı) sınavına benzer *articulation* sınavında ve daha sonra üç aşamadan oluşan kabul testinden başarılı olmak zorundadır.

Malaty’e göre (2006), kabul testi kitap sınavı, mülakat ve örnek ders (veya grup tartışması yönetmek) anlatımından oluşur. Kitap sınavında

öğrencilerin bilgiyi araştırma, eleştirel açıdan düşünüp yorumlama, ilgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme, kendi fikrini oluşturma, savunma ve sentez yapma yetenekleri ölçülür. Mülakat aşamasında ise adayın karakteristik, öğrenme ve geliştirme kapasitesi bakımından programa ve eğitim alanına uygunluğuna bakılır. Son aşamada adaylardan örnek bir ders anlatması veya grup tartışmasını yönetmesi istenerek onların sosyal yönü, konuşma, sunum ve yönetim yetenekleri ölçülür. Bu aşamaların sonunda öğretmenlik için müracaat edenlerin yaklaşık %10 u öğretmen yetiştirme programına kabul edilirler. Bu programın bir başka yönü ise gerek derinlik gerekse alınan teorik dersler ile yapılan uygulamalar arasındaki denge ile adayların etkili öğretim teknikleri konusunda iyi bir şekilde kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmasıdır (Jussila & Saari 2000; Westbury Hansen, Kansanen & Bjorkvist 2005). Öğretmenlik gözlem ve uygulamaları dört yıl devam eden lisans programının tümüne dengeli ve birbirini tamamlayacak şekilde yayılmıştır (Malaty, 2006). “Uygulamalar için her öğretmen yetiştiren kurum kendi uygulama okuluna sahiptir ve en önemlisi bu okullar genellikle üniversite kampusu içerisinde ilgili bölümlere yakın yerlerde konuşlandırılmıştır.”(Eraslan 2009: 238).

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında, bizlerin öğretmen okuluna ve Eğitim Enstitüsü’ne girişimizdeki sınavlar ve kabul edilişimiz, bu anlayışa hiç de yabancı olmadığımızı ortaya koymuyor mu?

“Gerçekten zeki ve fedakâr erkek ve kadınları öğretmenlik mesleğine çekerek, onları öğretim yapacakları konularla birlikte modern ve ileri eğitici fikirlerle

cihazlandırmak, zor bir meseledir. Sonuç olarak, öğretmenler nasıl olursa, okullar da öyle olur.” (Akyüz 1982)

Okulların verimi, okullarda eğitici gelişmenin temeli olan öğretmenin yetiştirilmesine dayanır. Dinamik ve demokratik bir toplumun oluşması iyi vasıftaki öğretmen yetiştirme gücüne bağlıdır. Çünkü bir milletin geleceği, **“okulların kara tahtaları ile öğrencilerin defterlerine”** yazılmıştır.

Bilindiği gibi iyi bir öğretmende üç temel özellik aranır:

1. Genel kültür
2. Özel alan bilgisi
3. Öğretmenlik meslek bilgisi

Öğretmen olacak kişilerde, genel kültürün önemi açıktır. Özel alan bilgisi ile öğretmenlik bilgisi olmazsa, öğretmenlik yapılamayacağı da bilinen bir gerçektir.

Öğretmen yetiştirme meselesini, aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek gerekir:

Hizmet Öncesi Eğitim ve Öğretim

1. Türkçe öğretmeni yetiştiren kurumlar ve tarihçesi (Sınıf Öğretmenliği de alınacak.)
2. Stajyerlik dönemi ve teftiş makamlarının Türkçe öğretmenlerini veya sınıf öğretmenliğini izlemesi - değerlendirmesi.

Hizmet İçi Eğitim

1. Kısa süreli – yerinde- hizmet içi eğitim.
2. Uzun süreli hizmet içi eğitim
3. Temel eğitim birinci kademe, *birinci devre* öğretmenlerinin zümre toplantıları,
4. Temel eğitim birinci kademe, ikinci devre öğretmenlerinin zümre toplantısı.
5. Temel eğitim ikinci kademe, Türkçe öğretmenlerinin zümre toplantısı.
6. Meslek kitapları, Türkçenin Eğitimi Programları
7. Ders kitapları
8. Tamamlama programları
9. Master ve doktora programları

Kültür taşıyıcı ve aktarma özellikleriyle bir iletişim aracı olan dilin eğitimi, öğretimi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Son 15 yıldır, ana dilimiz Türkçeyi kullanmada ve kullandırmadaki duyarsızlığımız yadırganacak niteliktedir.

Kültür taşıyıcı ve aktarma özellikleriyle bir iletişim aracı olan dilin eğitimi, öğretimi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Son 15 yıldır, ana dilimiz Türkçeyi kullanmada ve kullandırmadaki duyarsızlığımız yadırganacak niteliktedir.

10. Metotlar

11. Öğretim elemanları alımı ve görevlendirme.

Kültür taşıyıcı ve aktarma özellikleriyle bir iletişim aracı olan dilin eğitimi, öğretimi gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Son 15 yıldır, ana dilimiz Türkçeyi kullanmada ve kullandırmadaki duyarsızlığımız yadırganacak niteliktedir.

Yukarıdaki başlıklara geçmeden önce ana dilimiz Türkçe'nin Millî Eğitim Şûralarındaki ele alınış şekline kısaca göz atalım:

I. Millî Eğitim Şûrası 17 - 29 Temmuz 1939 tarihinde toplanmış, öğretmen yetiştirme konusuna yer vererek;

“Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Öğretmen Okulu yönetmelikleri ele alınmış, yükseköğretimde ana dilin önemi üzerinde durulmuştur. “(Kavcar,1986:227)

11. Millî Eğitim Şûrasında (15-23 Şubat 1943)

yer alan önemli konulardan biri bütün öğretim kurumlarında' ana dili çalışmalarının veriminin artırılmasıdır.

Zamanın Millî Eğitim Bakanı Haşan Âli Yücel, Şûra'yı açış konuşmasında; çocuklarımızı görmeye, gördüğünü anlatmaya, gördüğü ve görmediği şeyler üzerinde düşünmeye alıştıracak ve onların zihnine her yönden gelişme imkânı sağlayacak bir öğretime duyulan ihtiyacı belirtir ve bu amaca varmada öğretmen yetiştiren kurumları daha özenli çalışmalara çağırır. Bu konuda varılan karara göre;

“Bütün öğretim kuramlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması, Türkçe ve özellikle YAZMA öğretiminin daha verimli hale getirilmesi için gereken tedbirlerin alınması”.

Ayrıca bu şûrada, öğretmen okullarında Türkçe ders saatlerinin artırılması, bu okullara alınacak öğrencilerin Türkçe'den “sıkı” bir sınava tabi tutulması gereği vurgulanmıştır.” (Kavcar,1986:228)

IV. Millî Eğitim Şûrasında (22-31 Ağustos 1949) gündeme alınan konulardan biri Türk Dili ve Ed. öğretmenlerini yetiştiren Eğitim Enstitüleri ile Yüksek Öğretmen Okullarının yeniden düzenlemesidir.

Bu şûra'da zamanın Millî Eğitim Bakam Tahsin Banguoğlu, yeni açılan ortaokul ve liselere “ seçme öğretmenler bulunamayışından yakılarak, şöyle diyordu : “Öğretmenin haiz olacağı vasıfları tayin etmek ve onlar üzerinde ısrar etmek lâzımdır ki, istediğimiz kaliteyi liselerde ve ortaokullarda temin edebilelim.”

Yine bu şûrada öğretmen adaylarının daha iyi yetişmeleri amacıyla Eğitim

Enstitüleri öğretiminin 2'şer yıl süreli **Fen ve Edebiyat** bölümleri halinde ikiye ayrılması görüşü benimsenir.(Kavcar.1986:228)

Bundan önce ise, 2.10.1946 yılında toplanan III.Millî Eğitim Şûrası'nda 8 yıllık Temel eğitim uzun uzadıya tartışılmış, bunu, öğretmen yetiştirmek amacıyla 1946-1947 Öğretim yılından itibaren Eğitim Enstitülerinde TOPLU BİLİMLER bölümü açılarak öğretmen yetiştirilmiştir. 1948-1949 öğretim yılında 8 yıllık temel eğitime geçilemediği için, bu bölümler kapatılmış, yukarıda söylediğimiz gibi, IV. Millî Eğitim Şûrası'nda Toplu Bilimler bölümü branşlara ayrılmıştır.

VII. Millî Eğilim Şûrası'nda ise (5-15 Şubat 1962), branşlaşma eğitimine gidilerek, Eğitim Enstitüleri'ndeki Fen bölümünü F'.K.B - Matematik; Edebiyat bölümünü ise, Türkçe - Sosyal Bilgiler adı altında gruplandırmıştır.

1965-1966 Öğretim yılından itibaren yukarıdaki isimle 1981-1982 Öğretim yılına kadar devam edilmiştir.

X. Millî Eğitim Şûrası (23-26 Haziran 1981), gerek temel eğitimde, gerekse orta Öğretimde Türkçe öğretimine yer verir. Aynı şûra, öğretmen yetiştirme konusuna da eğilir. Öğretmen yetiştirmeyi üç yönlü ele alır:

1. Hizmet öncesi eğitim
2. Hizmet içi eğitim,
3. İş başında eğitim.

Hizmet Öncesi Eğitim ve Öğretimi

14 Haziran 1973 tarih 4739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde:

“Öğretmenlik, devletin eğitim - öğretim ve bunlarla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir.” derken “öğretmenliğin” özel alan eğitiminin mutlaka olması ve öğretmenlik mesleği ile ilgili pedagojik formasyonu tamamlaması gerektiği savunulmaktadır.

Cumhuriyet döneminde Türkçe öğretmeni yetiştiren kaynaklara baktığımız zaman:

“İlköğretmen okulları, Köy Enstitüleri, Eğitim Enstitüleri, Eğitim Yüksekokulları ve Eğitim Fakültesi” şeklinde sıralamak mümkündür.

İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri

Tarihî gelişim içinde ilköğretmen okulu, 16 Mart 1948 tarihinde İstanbul'da Darülmuallimin adıyla (Erkek Öğretmen okulu) kuruldu. Cumhuriyetten sonra

“Öğretmenlik, devletin eğitim - öğretim ve bunlarla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir.”

1924-1925'lerde de ilköğretmen okulları "kız ve erkek" adıyla, bazı illerde ise, karma olarak öğretimini 1974 yılına kadar sürdürdü.

İlköğretmen okulları yeter sayıda öğretmeni yetiştiremediği için, 1940 yılından sonra Köy Enstitüleri (Köy öğretmen okulları ise, 1927 M. Necati zamanında Denizli ve Kayseri öğretmen okullarının isimlerinin değiştirilmesiyle olmuştur.), kuruluyor. Bu kurumlarda öğretim -daha çok pratik olarak tarıma dayalı şekilde verilmekte olup; köy çocuklarının bu okullarda eğitilerek, köylerde başarılı olacaklarına dayanan genel bir görüş içinde öğretimini sürdürüyordu. Türkçe'nin arzu edilen tarzda eğitimi ve öğretimi söz konusu değildi. Şüphesiz, okuma-yazma alanındaki yüzdeyi artırması da asla göz ardı edilmemelidir. Buradan yetişen öğretmenler, Türkiye'nin ücra köşelerinden güzide köşelerine kadar, bugün "sınıf öğretmenliği" diye adlandırdığımız isimle ilkokul öğretmenliği yaptılar ve yapmaktalar. İlkokullarda görev yapan bu öğretmenlerin görevi oldukça ağırdı, hâlâ da öyledir. İlkokuma - yazma öğretiminden tutun bugünkü adıyla Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, Hayat Bilgisi, Türkçe, Resim v.s gibi derslerin hepsine girerek; okur-yazar oranını arttırdılar ve ortaokullara öğrenci ye eştirdiler. İlkokullarda, anadil eğitimini verişteki başarıları, Türkçe'ye olan düşkünlükleri, öğretmenlik ruhu öğretmen okullarının sosyal alandaki çıkışmalarıyla bir bütün oluşturdu. Türkçe bilmeyen sınıflı okulların bulunduğu yerleşim merkezlerindeki sabırlı, gayretli ve Türkçe'yi öğretmedeki kararlı ve ısrarlı çalışmalarını takdirle yâd etmeyi bir vefa borcu bilmeliyiz.

Eğitim Enstitüleri

Bu öğretim kurumlarını iki açıdan ele almamız gerekecektir: Bunlardan biri; ortaokul ve liselere Türkçe - Edebiyat öğretmeni yetiştiren enstitülerdir.

Cumhuriyet döneminde, ortaokul Türkçe öğretmeni yetiştirmekle en büyük yükün **Eğitim Enstitüleri** ne düştüğünü görürüz.

Gazi Eğitim Enstitüsü ve diğer eğitim enstitüleri (Balıkesir Necati, İstanbul Çapa, Bursa, İzmir Buca vs.) dir. Ayrıca 1926-1927 öğretim yılında Konya'da öğretime açılan "Orta Muallim Mektebi" olmuştur. Bir yıl sonra pedagoji bölümü de eklenerek Ankara'ya nakledilen bu okulun Türkçe bölümü Haziran 1928 ilk mezunlarını verir. 1929-1930 öğretim yılında "Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü" adını almıştır (Kavcar: T.E.D 1986 s.230).

Gazi Eğitim ve diğer eğitim enstitüleri 1965-1966 öğretim yılına kadar 2 yıllık öğrenim süresi içinde diğer bölümlerle beraber, Edebiyat bölümü dalında da öğretim yapmışlardır. Bu öğretim yılından sonra ise, 3 yıllık bir eğitimle Türkçe Bölümü" olmasına rağmen, Türkçe'nin anlama ve anlatım ve gramer çalışmaları gibi, ana unsurlarını ele alan metodik öğretime hiç yer verilmemiştir. "Türkçe öğretmeni", yalnız adıyla yaşamıştır. Teorik bilgilerin tamamı edebiyat öğretmenliğine yönelik olurken, uygulama ortaokullarda yaptırılmış olup, tamamen ters bir eğitim tarzı sergilenmiştir. Daha sonra, bu enstitüler 1982-1983 öğretim yılından itibaren 4

yıllık lisans eğitimi veren Eğitim Fakültelerine dönüştürülmüştür.

Bir diğeri ise, 1739 sayılı Türk Millî Eğitimi Temel Kanunu'nda öğretmenlerin yükseköğrenime geçirilmeleri esası getirilince, 1974-1975 öğretim yılından itibaren "ilköğretmen okulları, öğretmen liseleri" adını almış; temel eğitim 1. kademe (ilkokullar) için ise, iki yıllık öğrenim süresi olan Eğitim Enstitüleri açılmaya başlandı. Bu eğitim enstitülerinde sınıf öğretmeni olacak adaylara (Türkçe öğretimine verilen önemi belirtmek bakımından söylüyoruz) ilkokuma-yazma öğretimini işlediğimiz 3.yarıyıl Türkçe öğretimi dersi' ön şartlı olarak okutulmakta, haftada iki ders saati olarak verilmekte, öğretmenlik uygulaması ise, bir aylık süre içinde yapılmaktaydı.

Daha sonra bu okullar 1982-1983 yılından itibaren, Yüksek Öğretim Kurulu'na devredilerek, üniversite bünyesine alınmıştır.

Bu eğitim enstitülerinin Türkçe öğretmeliği görevini de yapacak olan ilkokul (Temel eğitim 1. kademe) öğretmen adaylarına okutulan mecburi ders çeşidi yanında, Türkçe ve seçmeli yan alan olan ders saatlerine bir bakalım:

Türkçe Kompozisyon dersi 1. sınıfta (1.ve 2. yarıyıl) 3'er saat, Türkçe Öğretimi dersi 2. sınıfta (3.ve 4. yarıyıl) 2'şer saattir.

Eğitim Yüksekokulları

1982-1983 öğretim yılından itibaren, Eğitim Enstitüleri, Eğitim Yüksekokulu adıyla 2 yıl süreli olarak. Temel Eğitim 1. kademeye öğretmen yetiştiren (sınıf öğretmeni) kurum olarak, 1989-1990 yılına kadar eğitim verdi. Bu tarihten itibaren de (1990-1991) 4 yıllık süre içinde lisans eğitimi veren içinde sınıf öğretmenliği bölümü bulunan Eğitim Fakültesi adını aldı.

Öğrenciye Türkçe Öğretimi açısından sunulan ders saati ise, bakanlığa bağlı eğitim enstitülerinden farklı bir hâl almadı. Aynı ders saatleri, devam etti. Uygulama ise, eskiden olduğu gibi 1 ay olarak kaldı.

Eğitim Fakülteleri

1990-1991 yılından itibaren eğitim fakültelerinde Sınıf Öğretmenliği bölümü adıyla, Temel eğitim 1. kademeye öğretmen yetiştirmeye devam edilerek, bugün aynı şekilde öğretim sürmektedir;

Türkçe Öğretiminin verilmesi açısından ders saati olarak pek bir şey değişmemiştir. Sınıf öğretmenliği bölümlerine Çocuk Edebiyatı dersi, ilave

Öğretmen yetiştirme boyutunda MEB ile Eğitim Fakülteleri arasındaki uyumsuzluğun, kopukluğun sorumluluğunu bütünüyle MEB'e yıkmak da doğru değil.

edilmiştir. Diğer dersler, Eğitim Yüksekokulunun Öğretim Programı hem konu hem de ders saati olarak aynen devam etmektedir.

Öğretmen yetiştirme boyutunda MEB ile Eğitim Fakülteleri arasındaki uyumsuzluğun, kopukluğun sorumluluğunu bütünüyle MEB'e yıkmak da doğru değil.

Belki burada temel sorun, Eğitim Fakültelerinin yönetiminde MEB'in hiçbir sorumluluğunun olmamasıdır. Sistem içinde birbirinin çıktılarını girdi olarak kullanan, çalışma alanı bakımından birbiri ile böylesine bağlı iki yapının; birbirinden böylesine bağımsız olarak örgütlenmesi doğru mudur? Belki öncelikle bu sorunun yanıtı aranmalıdır.

“Öğretmen yetiştirme konusunda sorumluluğun üniversitelere devredilmesi; alanın özerkleşmesi, uzmanlık alanı haline gelmesi, alandaki bilimsel birikimin sağlanması ve üretilmesi açısından kuşkusuz olumlu olmuştur. Ancak Eğitim Fakültelerinin, uygulama dışında kalması; sürecin kendinde bir bilimsellik kulvarında ilerlerken hayatın –uygulamanın-içinden beslenememesi sonucunu doğurmaktadır. Giderek de ortaya birbirine yabancı –MEB ve Eğitim fakülteleri biçiminde- iki yapı ortaya çıkmaktadır.

Eğitim Fakültelerine gelen öğretmen yetiştirecek kadrolar; alan eğitiminden gelmekte; mastır, doktora derken; millî eğitim sisteminde, okulda, sınıfta ne olup bittiğini bilmeden eğitimci olup çıkmaktadırlar. Dolayısı ile millî Eğitim Sistemine yabancı; hatta bu yabancılıktan da memnun bir öğretmen yetiştiricileri kitlesi ortaya çıkmaktadır. Dahası Eğitim Fakültelerinde görev yapan öğretim elemanlarının çoğu, kendisini “eğitimci” olarak değil “alan uzmanı” olarak tanımlamaktadır. Kendilerine Eğitim Fakültelerinde alanlarında akademik kariyer yapacak koşulların hazırlanmamış olmasını önlerindeki en önemli sorun olarak görmektedirler. “Matematik Öğretimi”, “Türkçe Öğretimi”, “Kimya öğretimi” vb.. gibi alanları akademik çalışma alanı olarak görmemektedirler. Bunun sonucunda ortaya örneğin “lineer cebir” konusunda uzman, ama dört işlemi 3. sınıf öğrencisine nasıl öğreteceğini bilmeyen; aruz kalıplarının nasıl kullanılacağını çok iyi bilen; ama Türkçe derslerinde asıl olanın metinlerdeki düşünceleri öğrenciye belletmek olduğunu sanan; sanatsal değeri yüksek resimler ortaya çıkarmanın, resim yapma sevgisini kazandırmaktan daha önemli bulan öğretmenler ortaya çıkmaktadır. Olayın bir garip yanı öğretim elemanları bu boyutta kendilerini sorgulamaya pek de yanaşmazken; YÖK'ün Eğitim fakültelerinde görevli 1239 öğretim elemanı arasında yaptığı araştırmada yüzde seksenden fazla öğretim elemanının birbirlerini mesleki yönden yetersiz gördüklerinin ortaya çıkmasıdır.

Öyle ise, başta Eğitim Fakülteleri'nin çalışma alanlarını, misyonlarını doğru tanımlayıp; öğretim kadrolarını, öğrencilerini hangi özelliklere bakarak nasıl seçeceğine karar vermesi lazım.

Uygulama ile nasıl bir ilişki içinde olacağına, uygulamadan nasıl besleneceğine karar vermesi lazım. Başarının ölçütlerinin doğru belirlenmesi lazım. YÖK tarafından yapılan son araştırmada öğretim elemanlarının dile getirdiği; Fakültelerdeki programların yenilenmesi, öğretmen eğitimindeki ölçütlerin belirlenmesi, bu ölçütlere uygun öğretmen yetiştiremeyen fakültelerin kapatılması (olmaz ya); ders geçme sistemlerinde standartların belirlenmesi gibi öneriler üzerinde ciddiyetle durulmalıdır.” (Türer 2010)

Yukarıdaki görüşlerden hareket ettiğimizde, Eğitim Fakültelerinin son yıllardaki öğretmen yetiştirme durumu, hiç de iç açıcı değildir. Öğrencilerin disipline edilmemiş devam alışkanlıkları, ders çalışma ve kaynak edinme, kaynaklardan yararlanma gibi davranış eksiklikleri üzüntü vericidir. Bunda öğretim elemanlarının duyarsızlıkları, sınavda soru sorma ve not vermedeki ciddiyetsizlikleri; öğrenciyi çalışmadan geçmeye, ideal yapılarını bozmaya, hatta idealde millî anlayışı zedelemeye kadar götürmüştür. Fazla karamsar olmadan, eksiklerimizin, hatalarımızın bir an önce düzeltilmesi, aynı coğrafyada yaşayan, aynı tarihten gelen ve aynı kültürle beslenen bizlere önemli sorumluluk yüklemektedir.

**Eğitim
Fakültelerinin
son yıllardaki
öğretmen
yetiştirme
durumu, hiç de
iç açıcı değildir.
Öğrencilerin
disipline
edilmemiş devam
alışkanlıkları,
ders çalışma ve
kaynak edinme,
kaynaklardan
yararlanma
gibi davranış
eksiklikleri üzüntü
vericidir.**

TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI

I. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Yazı Yazma Teknikleri	1	2	2
A	Türk Dil Bilgisi I: Ses Bilgisi	2	0	2
A	Edebiyat Bilgi ve Kuramları I	2	0	2
A	Yazılı Anlatım I	2	0	2
A	Sözlü Anlatım I	2	0	2
A	Osmanlı Türkçesi I	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2	0	2
GK	Yabancı Dil I	3	0	3
MB	Eğitim Bilimine Giriş	3	0	3
TOPLAM		19	2	20

II. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Türk Dil Bilgisi II: İkil Bilgisi	2	0	2
A	Edebiyat Bilgi ve Kuramları II	2	0	2
A	Yazılı Anlatım II	2	0	2
A	Sözlü Anlatım II	2	0	2
A	Osmanlı Türkçesi II	2	0	2
GK	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2	0	2
GK	Yabancı Dil II	3	0	3
MB	Eğitim Psikolojisi	3	0	3
TOPLAM		18	0	18

III. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Türk Dil Bilgisi III: Sözcük Bilgisi	2	0	2
A	Türk Halk Edebiyatı I	2	0	2
A	Eski Türk Edebiyatı I	2	0	2
A	Yeni Türk Edebiyatı I	2	0	2
A	Seçmeli I	3	0	3
GK	Bilimsel Araştırma Yöntemleri	2	0	2
GK	Bilgisayar I	2	2	3
MB	Öğretim İlke ve Yöntemleri	3	0	3
TOPLAM		18	2	19

IV. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Türk Dil Bilgisi IV: Cümle Bilgisi	3	0	3
A	Türk Halk Edebiyatı II	2	0	2
A	Eski Türk Edebiyatı II	2	0	2
A	Yeni Türk Edebiyatı II	2	0	2
A	Genel Dikbilimi	3	0	3
GK	Bilgisayar II	2	2	3
GK	Etkili İletişim	3	0	3
MB	Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı	2	2	3
TOPLAM		19	4	21

V. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Anlatma Teknikleri I: Okuma Eğitimi	2	2	3
A	Anlatma Teknikleri II: Dinleme Eğitimi	2	2	3
A	Çocuk Edebiyatı	2	0	2
A	Dünya Edebiyatı	3	0	3
GK	Topluma Hizmet Uygulamaları	1	2	2
MB	Özel Öğretim Yöntemleri I	2	2	3
MB	Sınıf Yönetimi	2	0	2
TOPLAM		14	8	18

VI. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Anlatma Teknikleri I: Konuşma Eğitimi	2	2	3
A	Anlatma Teknikleri II: Yazma Eğitimi	2	2	3
A	Yabancılarla Türkçe Öğretimi*	2	0	2
A	Özel Öğretim Yöntemleri II	2	2	3
GK	Türk Eğitim Tarihi*	2	0	2
GK	Uygarlık Tarihi*	2	0	2
MB	Ölçme ve Değerlendirme	3	0	3
TOPLAM		15	6	18

VII. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Tiyatro ve Drama Uygulamaları*	2	2	3
A	Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri	2	0	2
GK	Seçmeli I	2	0	2
MB	Okul Deneyimi	1	4	3
MB	Rehberlik	3	0	3
MB	Özel Eğitim*	2	0	2
TOPLAM		12	6	15

VIII. YARIYIL

	DERSİN ADI	T	U	K
A	Seçmeli II	3	0	3
A	Seçmeli III	2	0	2
GK	Dil ve Kültür*	2	0	2
GK	Seçmeli II	2	0	2
MB	Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi	2	0	2
MB	Öğretmenlik Uygulaması	2	6	5
TOPLAM		13	6	16

GENEL TOPLAM	Teorik	Uygulama	Kredi	Saat
	128	34	145	162

A: Alan ve alan eğitimi dersleri, MB: Öğretmenlik meslek bilgisi dersleri, GK: Genel kültür dersleri

2013-2014

Yukarıdaki programı irdeler ve eleştirel bakarsak, aşağıdaki maddelerde buluşmakta zorluk çekmeyiz. Buna göre:

1. Çocuk Edebiyatı dersi, Özel Öğretim Yöntemleri I ve II dersiyle bütünleştirilememektedir, ayrılan ders saati yetersizdir.

2. Eski Türk Edebiyatı Metinlerinin tahliline bağımsız ders saati ayrılırken, Çocuk Edebiyatı metinlerine böyle bir ders saati ayrılmamıştır.

3. Türkçe Eğitimi Bölümünde Eski Türk Edebiyatı dersi 2 yarıyıl okutulurken, Türkçe Öğretiminin Tarihçesine ait bir ders konmamıştır. Kaldı ki, Eski Türk Edebiyatına yönelik metinler, ilköğretimin 6.7.8. sınıflarında çok nadir olarak yer almaktadır.

4. V. yarıyılta verilen, Topluma Hizmet Uygulamaları dersinin kaldırılarak, yerine Diksiyon ile İmlâ ve Noktalama Uygulamaları (Yazım Kuralları ve Uygulama) hiç olmazsa, birer yarıyıl olarak bu derslerin konması daha doğru olacaktır. Topluma Hizmet Uygulamaları dersi, amacının dışında kullanılıp, ücret doldurmak amacıyla, ilgili-ilgisiz herkese dağıtılmaktadır.

5. Programda eksik olan derslerden biri Hızlı Okuma Teknikleri ile Yurt Dışındaki Türklere Türkçe Öğretimi dersidir. Her ne kadar Yabancılara Türkçe Öğretimi dersi konmuş ise de, bu dersin içinde dış Türklere ait uygulama yoktur.

6. VII. yarıyılta görülen Tiyatro – Drama Uygulamaları dersinin, bu yarıyıldan alınarak, VI.yarıyıla konulması hem öğrencilerin uygulamadaki başarılarını etken hale getirecek, hem de son sınıfa gelen öğrencilerin KPSS gibi sınav korkularını gidermek için, hazırlanmalarına zaman ayıracaktır.

7. Alan derslerinin verilisinde iyi yetişmiş öğretim elemanlarına da ihtiyaç vardır.

Eğitim Fakültelerinin Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nde İlkokuma - Yazma Öğretimi dersinin, bir alan dersi olarak ele alınıp, tamamen uzmanlık haline getirilmesi; Türkçe öğretiminin esası olan temel bilgiyi kazandırarak "Anlama ve Anlatım" eğitimini daha rahat şekilde adaylara verilmesi sağlanmalıdır.

Hizmet İçi Eğitim

Günümüzde sosyo-kültürel alanların ve tekniğin hızla değişmesi, gelişmesi, meslek hayatında kişileri, ister-istemez bu değişimleri takip etmeye, kişinin kendisini yetiştirmeye mecbur bırakmaktadır. Okuldan yeni mezun bir kişiyi köye gönderirken, karşılaşılabilecek maddî-manevî zorluklar pek dikkate alınmamaktadır. Bu zorluklar daha çok, yalnız ve tecrübesiz bir kişinin Türkçe bilmeyen sınıflı okulların bulunduğu merkezlerde Türkçenin öğretilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Okulda, bilmediğini, anlayamadığını hocasına sorarken, meslek hayatında bu zorlukları aşmasını sağlayabilecek teftiş makamını yanında görememektedir. Tecrübeli idarecileri yakınında bulamamaktadır.

Okuldan yeni mezun bir kişiyi köye gönderirken, karşılaşılabilecek maddî-manevî zorluklar pek dikkate alınmamaktadır.

Zaman zaman bakanlığın düzenlediği hizmet içi Türkçe eğitim kursları yararlı olmaktadır. Yalnız bu kurslar, tatil beldelerinde yapıldığı için, amacının dışına çıkarılmaktadır.

1989-1990 öğretim yılında Çanakkale-merkez ile Çan, Yenice, Eceabat ilçelerinde **İlkokuma-yazma** öğretimi üzerine yaptığımız bir ankette, sorulardan biri **ilkokuma-yazma öğretimi alanında rehberlik yapılıp yapılmadığı idi**. Ankete katılan 1. sınıfı okutan 150 öğretmenin verdiği cevap aynen şöyledir:

90 Kişi EVET % 60

60 Kişi HAYIR % 40

Evet diyenlerden 90 kişinin 42'si (% 46.7) seminer-burs v.s ile birinci; 38'i (% 42.2) teftiş makamıyla ikinci sırayı alırken, yayınlar ve öğretmenler arası yardımlaşma ise, üçüncü sırayı almaktadır. İdarî makam ise % 2.2 ile dördüncü sırayı almaktadır." (Parlakyıldız 1990:44)

Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür:

Türkçe öğretimi ve bilhassa ilkokuma- yazma öğretiminde rehberlik ve diğer şekliyle hizmet-içi eğitim yetersizdir.

Öğretmenlerin Türkçe Öğretimi dersi ile ilkokuma-yazma öğretiminde karşılaşılan günlük problemlerle ilgilenecek, onlara, rehberlik yapmış yerinde hizmet içi eğitim verebilecek komisyonlar oluşturmalıdır.

Zaman zaman bakanlığın düzenlediği hizmet içi Türkçe eğitim kursları yararlı olmaktadır. Yalnız bu kurslar, tatil beldelerinde yapıldığı için, amacının dışına çıkarılmaktadır. Kurslardaki değerlendirmeler oradaki başarıya göre değil, katılmaya bağlı olup, kurs belgeleri herkese verilmektedir. Bu sebepten, hizmet içi eğitim kursları, görev yerinde yapılmalıdır. Başarı gerçekten değerlendirilmelidir.

Hizmet içi eğitim kurslarında Türkçe dersinin işlenişi, plânlanması, problemlerin giderilmesi, çözümler üretilmesi, metotların tartışılmasından ziyade; "panel kültür ile okullarda verilen derslerin tekrarı" yapılmaktadır.

Bu kurslara gönderilen kişilerin araçlarla donatılmış, gerçekten konusunda ehliyetli, başarılı olmasına bakılmalıdır. Ankara merkezli, tatil imkânlı, bol belgeli olmaktan da çıkarılmalıdır. Sekiz yıllık temel eğitimde çocuklara dil eğitiminin nasıl kazandırılacağı üzerine, M.E.B üniversitelerin Türkçe üzerinde eğitim veren bölümleriyle işbirliğine gitmelidir.

Türkçe dilbilgisi ve kompozisyon bilgilerinin teorik bilgilerden ziyade uygulamaya dayanan şekliyle kurslarda ortaya konmalıdır.

Hizmet içi eğitim içinde 1980'den sonra zamanın Millî Eğitim Bakanlığı'nın aldığı tedbirlerle, 1980 öncesi hızlandırılmış eğitim alanlara 6'şar aylık dönemlerde kurslar düzenlenmiştir. Ayrıca ilköğretmen okulu mezunlarına Önlisans Programı açılarak Çanakkale, Bolu ve Bursa gibi Eğitim Yüksekokullarında ilk eğitim 1981-

1982 öğretim yılında başladı. Daha sonra Açık Öğretim Fakültesi bu programı devam ettirdi. 1994-1995 öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesinden sonra 2+2 Lisans Tamamlama Programı'nı açarak, 750'ye yakın ön lisanlı olan öğretmenlere lisans imkânı tanınmıştır.

Master - Doktora Programları

Türkçe'nin Eğitim ve Öğretimi Programı çerçevesinde Türkçe Öğretmenliği Bölümü'ne eleman yetiştirmek amacıyla olduğu gibi, özel alan bilgisinde ihtisaslaşmak maksadıyla; Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde **Master ve Doktora** programları açılmıştır. Aynı program, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi önce, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde sonra Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde ve son yıllarda diğer üniversitelerde **Master ve Doktora** programları açılmıştır. Türkçe'nin eğitimi ve öğretimi problemlerini iyi tespit ederek, bu tarzdaki çalışmalarını takdirle karşılamak mümkün değildir.

Ders ve Kaynak Kitaplar

Hizmet-içi eğitimi içinde ders ve kaynak kitapların önemli bir yeri olduğu tartışılmaz, ama bunların niteliklerini tartışabiliriz.

Ders kitapları; seçilen metinler ile bu metinlere dayalı hazırlık soruları ve metin altı sorularının öğrencide dil bilincini geliştirici nitelikte olması gerekir; anlama ve anlatım becerisini kazandırmaya, düşündürmeye yönelik olmalıdır. "Metinleri seçerken daha metotlu, daha pedagojik esaslara değer veren, ortak terminolojisi olan, aynı zamanda edebî zevki veren, akılcı ve mantıkî bir yol izleyen" tarzda olmalıdır. (Tosunoğlu 1912:123).

Özlenen ders kitabının birinci özelliği kelime saymalı olmasıdır, ikinci özelliği ise, cümle kontrollü yazılmasıdır.

"Seçilen metinler, sorumsuzluk duygusuna veya yanlış anlamalara götürecek şekilde olmamalıdır. Meselâ: Erol ÖZ - Sevim ÖZ'ün 1988'de yazdığı Ortaokul 3.sınıf kitabının 42. sayfasında "Gamlanma Gönül" adlı şiirin verilmesi, Öğrencileri "hayatta hiçbir şey üzülmeye değmez" yargısına götürmektedir. Millî Eğitimin amaçlarıyla böyle bir metin ters düşmez mi? (Tosunoğlu 1992:129)

Ders kitaplarındaki bu ve buna benzer örnek metinler, Türkçe öğretmenini anlama eğitimini kazandırırken, zor duruma sokmaz mı?

Kaynak kitaplardan İmlâ Kılavuzu, Türkçe Sözlük, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ile Dilbilgisi kitapları v.s öğretmenleri hizmet içi eğitimde kendi kendini yetiştirmesi bakımından önemlidir. Lâkin bu tür kitaplardan bilhassa İmlâ Kılavuzları ve Dilbilgisi kitaplarının çokluğu, her önüne gelenin kuralları alt-üst ederek, bu kitapları piyasaya sürmesi, Türkçe öğretimi yapan ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki öğretmenleri rahatsız etmiştir.

İnsana verilen değer, eğitime verilen değerle orantılıdır. Öğretmenin dayandığı hedef kitle insan faktörüdür.

Bunun için Türkçe Öğretiminde uygulanabilirliği sağlamak için, öğretmen el kitapları çıkarılmalıdır.

Metotlar

Türkçe öğretmeni olarak yetişen kişiler, hizmet öncesi eğitimde aldığı "Güzel Konuşma" dersi zaman zaman hizmet-içi eğitimde de yeniden verilmelidir. Türkçe'de konuşma, okuma, dinleme gibi Türkçenin ana unsurlarının faktörleri öğretmen tarafından iyi kavranmış olmalı ki kavratılsın.

Türkçe öğretiminde esas metotlarla (tümdengelim, tümevarım, analiz, sentez veya problem çözme gibi), yardımcı metotlar ve (soru-cevap, gösteri, gözlem, dramatizasyon vs. gibi) teknikler, hizmet-içi eğitim kurslarında iyi bilinmelidir.

Sonuç

Ülkemiz, Öğretmen yetiştirme üzerinde hayli mesafe kat etmiş durumdadır.

İnsana verilen değer, eğitime verilen değerle orantılıdır. Öğretmenin dayandığı hedef kitle insan faktörüdür. Yukarıdaki açıklamalarımızla, iyi bir Türkçe öğretmeni nasıl yetiştirilmelidir? sorusuna hep cevap arayıp durduk. Nitelikli bir öğretmen yetiştirmede, şüphesiz adayların istekli olup, onların iyi seçilmesi de vardır. Bu seçilen ve istekli olan öğretmen adaylarının en iyi şekilde yetiştirilmeleri gerekir. Bunun için, ilköğretmen okullarından köy enstitülerine; köy enstitülerinden öğretmen okulu ve eğitim enstitülerine; eğitim enstitülerinden, eğitim yüksekokullarına ve eğitim yüksekokullarından eğitim fakültelerine varıncaya kadar ne gibi eksiklerimiz olmuş onları inceleyip, hatalarımızı gidermek istedik. Gördük ki, öncelikle "**ben öğretmen olacağım**" düşüncesine sahip adayların alınması, eğitim enstitülerinde ve öğretmen okullarında olduğu gibi, Türkçe bölümünü tercih eden adayların mülakata tabi tutularak, özel alan bilgisine ne derecede yatkınlıkları değerlendirilmelidir.

Kendi dilini doğru ve düzgün konuşamayan kişilerden, diğer derslerde de başarı beklemek mümkün değildir. Her önüne geleni öğretmen yapmaya kalkmak, bunlardan Türkçe'nin eğitimini beklemek, hem Türk Millî Eğitiminin, hem de Türkçe öğretiminin amaçlarına ters düşmek olacaktır. Türkçe öğretmeni yetiştirirken, okulda verilen eğitimle ilgili programın gözden geçirilmesi gerekmektedir. Ana dil eğitimini hedefleyen eğitim kurumları, bu derslerin öğretimini veren uzman kadroları da yetiştirmelidir.

Teklifler

Hizmet Öncesi Eğitimle İlgili

1. "Türkçe'nin Eğitim ve Öğretimi" üzerinde öğretim yapan ilgili fakültelerin bölümlerine öğrenci alınırken, yalnız ÖSYM puanına göre değil, "alan bilgisini" ölçecek bir mülâkatla alınmalı. Bu mülakatta diksiyon ve dramatize açısından değerlendirme yapılmalıdır. Çünkü öğretmen aynı zamanda sınıfta bir sanatçı, bir aktör olmalıdır.

2. Türkçe Öğretmenliği bölümü iki yönde eğitim vermelidir:

a. Temel eğitim I. kademe, 1. devreye veya yalnız 1. devrenin 1. sınıfına (İlkokuma-Yazma öğretimi için) branş öğretmeni yetiştirilmeli.

b. Temel eğitim 1. Kademe (ilkokul) 2. devre ile temel eğitim ikinci kademe (ortaokul) için tek tip branş öğretmeni yetiştirilmelidir.

3. Türkçe Öğretmenliği bölümündeki Çocuk Edebiyatı ders saatlerinin artırılması ve Çocuk Edebiyatı Metin Tahlilleri dersinin konulması.

4. Alan derslerinin verilmesinde, yetişmiş (uzmanlaşmış) öğretim elemanlarına duyulan ihtiyaç giderilmelidir.

5. Öğrencilerin yetişmeleri açısından derslere ait kaynakların, öğrencilere tanıtılıp, onlardan ne şekilde faydalanması gerektiği hususunda bilgilendirilmelidir.

6. Öğretmen yetiştiren kurumlar (üniversiteler), Türk Talim ve Terbiyesine ışık tutacak diğer derslerle beraber Türkçe Eğitim Programları üzerindeki çalışmalarını geliştirmelidirler.

7. Eğitim Fakültelerinin bünyesinde, eğitim okulları açılmalı, Türkçe Öğretimi ile İlkokuma-Yazma Öğretimi derslerinin teorik yönünü uygulamaya dayandırmak amacıyla bu okullarda çalışma yapılmalıdır.

Hizmet İçi Eğitimi İlgili

1. Türkçe öğretmenliğine atanan öğretmenlerin stajyerlik durumu, zümre toplantıları iyi değerlendirilmelidir.

2. Türkçe öğretmenlerinin meslekî ve dersle ilgili problemlerini giderebilecek, komisyonlar kurulmalıdır. Türkçe Öğretmenlerini teftiş eden kişilerin, her şeyden önce Türkçe'yi iyi kullanmasını bilen, bu alanda yeterli bilgiyi almış olan ve rehberlik görevini üstlenenlerden olması gerekir.

3. Hizmet içi eğitim kursları Türkçe derslerinin plânlanması, işlenişi, problemlerin giderilmesi, çözümler üretilmesi ve metotların yeniden tartışılması sağlanacak şekilde düzenlenmelidir.

4. Bu kurslardaki değerlendirmeler, ciddi ve başarıya göre olmalıdır. Verilecek belgeler, katılanlara değil; başarı gösterenlere olmalıdır.(Ankara merkezli, tatil imkânlı ve bol belgeli olmaktan çıkarılmalıdır.)

5. Hizmet içi eğitim kursları tatil amaçlı değil, eğitim amaçlı olup, görev mahallinde yapılmalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı, üniversitelerle işbirliği yaparak, çocuklara dil eğitiminin nasıl kazandırılacağı üzerine proje geliştirmelidir.

6. Türkçenin; Hizmet içi Eğitim Enstitüsü'ne kavuşturularak, çağın gerektirdiği bilgi ve donanımlarla anadil eğitimi laboratuvarı kurulmalıdır.

7. Hizmet-içi eğitim kurslarını verecek olanların, sahasında uzman, araç gereçlerle donatılmış olmaları gerekir.

8. Milli Eğitim Bakanlığı, üniversitelerle işbirliği yaparak, çocuklara dil eğitiminin nasıl kazandırılacağı üzerine proje geliştirmelidir.

9. Türkçe dilbilgisi ve kompozisyon 'çalışmalarının (sözlü ve yazılı) teorik olarak verilmesi yerine, uygulamalı şekilde kurslarda ortaya konmalıdır.

Anadil Öğretimi Açısından

1. Türkçe dersi, bir anlama ve anlatım dersidir; onu, öğrencilerin kafasını bir yığın gereksiz bilgi ile dolduran bir ders olarak düşünmemek gerekir. Türkçe dersi bir bilim dalı gibi değil, bir sanat dalı gibi öğretilmelidir.

2. Türkçe dersi, o şekilde yürütülmeli ve işlenmelidir ki öğrencilerde bunun bir ders olduğu kanaati uyanmamak tam tersine bildiklerini öğretmenin yardım ve öncülüğü ile uyguladıkları izlenimine varılmalıdır.

3. Türkçe öğretmeni dili çok iyi kullanan, kullanmasıyla örnek teşkil eden kişi olmalıdır. Konuşmanın ve okumanın faktörlerini iyi kavramış ve kavratma tecrübesine ulaşmış olmalıdır.

4. Dinlenme alışkanlığını bir nezaket kuralından ziyade, anadilimizin içinde anlamının bir gereği olduğunu bilmeli ve öğrencilerine hissettirmelidir.

5. M.E.B Film-Radyo Televizyon Merkezi, Türkçe derslerinin örgün ve yaygın eğitim programlarındaki etkisi artırılmalıdır.

6. T.R.T TV 4 kanalı tamamıyla eğitime yönelmeli ve bilhassa anadilimiz Türkçenin herkes tarafından güzel ve etkili şekilde kullanılmasını sağlayacak programlar hazırlamalı; bu konudaki uzmanlardan faydalanmalıdır.

7. R.T.Ü.K tarafından özel TV kanallarına ve radyolara Türkçenin doğru ve düzgün kullanılması bakımından yaptırımlar uygulanmalıdır.

Öğretim Elemanları Alımı ve Görevlendirilmesi Açısından

Eğitim Fakültelerine öğretim elemanları alımı ile görevlendirme yapılırken; öğretmen yetiştirmede ve öğretmen yetiştiren öğretim elemanlarını seçmede kullanılacak ölçütler yeniden belirlenmeli, Öğretmen yetiştiren kurumlar ile öğretmenlerin yetiştirilmesi ve seçilmesi yeniden düzenlenmelidir.

Bunlar:

1. Lisansı mutlaka Eğitim Fakültesinden olmalı.

2. İlköğretim basamağında alanında en az beş yıl başarılı öğretmenlikten sonra yüksek lisans ve doktora yapmış olmalıdır.

3. Öğretmen yetiştirme alanında MEB ve Eğitim Fakülteleri organik bir ilişki içinde olmalıdırlar.

4. Hangi alan üzerine çalışıyorsa, o alanı olanlar, bölüme alınmalıdır. Alan dışı olanların ilgisi olmayan alanlara atamaları yapılmamalıdır. Akademik yükselmelerde, alan dışı olanların, alan içine sahipmiş gibi raporlarla atamaları engellenmelidir.

5. Biat ve sadakat anlayışı yerine, Türk millî Eğitim Temel Kanununun 2,10,11. maddelerindeki temel ilkeleri davranışa dönüştürmüş, bilimsel liyakâtı oluşmuş olanlar tercih edilmelidir.

6. Kişisel ideolojik anlayış yerine, toplumsal bütünlük içinde millilik anlayışı davranışa dönüşmüş, millî kimlik ve millî benlik anlayışı gelişmiş olanlar tercih edilmelidir.

7. Türk dilini çok iyi kullanan, iletişim gücü kuvvetli, konuşması ve davranışlarıyla model olmayı amaçlayan, değerler sistemini iyi bilen ve uygulayan, mesleğin amacını ön plâna alan kişilerin seçimine öncelik tanınmalıdır.

8. Son iki yıldır, Eğitim Fakülteleriyle, Fen – Edebiyat Fakülteleri arasında yaşanan öğretmen yetiştirme sorunu, pedagojik formasyon gibi para amaçlı öğretmen yetiştirme anlayışından çıkarılmalı, Eğitim Fakültelerinin kimliği üzerinde oynanmaktan vazgeçilmelidir.

9. Eğitim Fakülteleri; uzun yıllar başarılı eğitimiyle ortaokula ve ortaöğretime öğretmen yetiştiren alan eğitimi kuvvetli olan Eğitim Enstitülerinin öğretmen yetiştirme anlayışı, yeniden gözden geçirilmelidir.

10. İyi yetiştirilmiş öğretmen adaylarının atamaları, KPSS gibi korkunç anlayıştan kurtarılmalıdır.

11. Öğretmen yetiştirmede gerekirse yeniden düzenlemeye gidilmeli, öğretmen yetiştiren kurumun Yüksek Öğretim Kurulu'ndan çıkarılarak, ya tam özerk, ya da millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak, Atatürk Eğitim Üniversiteleri adıyla kurulmalıdır.

Kaynaklar

- AKYÜZ, Yahya (1982), *Türk Eğitim Tarihi* A.Ü Eğitim Bilimleri Fak. Yayını Ank.
 ERASLAN, Ali (2009), *"Finlandiya'nın PISA' daki Başarısının Nedenleri: Türkiye için Alınacak Dersler"* Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi Cilt 3, S. 2
 KAVCAR, Cahit (1986), *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları* T.E.D. Ank.
 KAVCAR, Cahit (1993), *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi ve Sorunları* T.E.D Ankara.
Dil Öğretimi Özel Sayısı, T.D.K Ank. S.379-380
1739 Sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu MEB.1973 – Ank.
 PARLAKYILDIZ, Hayrettin (1990), *Çanakkale İlinde İlkokuma – Yazma Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*, Çanakkale Eğitim Yüksekokulu Araştırma Dergisi Trakya Üni.Yayını. Edirne.

TOSUNOĞLU, Mesiha (1992), *“Ortaokulların 3.’ Sınıfları İçin Yazılan Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme”*, Gazi Ü. Sosyal Bilimler Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ank.

TÜRER, Ali (2010), *Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunları -I-*
<http://w3.balikesir.edu.tr/~aturer/ogretmenyetistirme.html>

MESLEKİ TEKNİK ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİMDE PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ KASIM 2013, ANTALYA

PROF. DR. DURAN ALTIPARMAK*
PROF. DR. SEYHAN FIRAT**

1. Giriş

Mesleki-teknik eğitimin içinde bulunduğu sıkıntılar yıllardır tartışılmaktadır. Problemin temelinde her düzeyde nitelikli insan gücü yetiştirilememesi yatmaktadır. Ülkemizin ihtiyaçları ve dünyadaki gelişmeler, mesleki yeterliliklerin belgelendirildiği bir kalite güvence sistemi oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda; uluslararası nitelikli meslek standartları, eğitim kurumlarımızın eşdeğerliği, işgücü niteliklerinin ölçülebilir olması gibi konular öne çıkmıştır.

2006 yılında tamamlanan ve Avrupa Birliğinin desteklediği, Millî Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Mesleki-Teknik Eğitimi Güçlendirme Projesi (MEGEP) kapsamında, özellikle endüstriyel teknik orta öğretim programlarının geliştirilmesi hususunda 3 yıllık bir çalışma yapılmıştır. Bu projenin amacı, mesleki-teknik orta öğretimde yeterliliklere bağlı modüler eğitim-öğretim programlarını geliştirmektir. 9. sınıfı ortak olmak üzere genel lise eğitimi ile beraber 4 yıl olarak yapılandırılan programların uygulanmasına başlanmıştır. Ancak, yapılan düzenlemeler, mesleki-teknik ortaöğretimi cazip hale getirmek için yeterli olmamıştır. Buna bağlı olarak, bu

* Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Öğretim Üyesi.

okullardan beslenen yükseköğretim aşamasındaki MYO'ları da istenen seviyenin çok gerisindedir. Dolayısıyla, okul temelli ve sanayi ile ilişkili olması gereken bu eğitim kurumlarından nitelikli meslek erbabı yetiştirilmesi umudu giderek azalmaktadır. Bu raporda, mesleki-teknik orta ve yüksek öğretimde yaşanan bazı temel problemler ele alınacak ve yapılan çalışmalar ışığında önerilerde bulunulacaktır.

2. Mesleki-Teknik Orta Öğretimin Mevcut Durumu ve Problemler

Mesleki-teknik ortaöğretimin yapıldığı yaklaşık 950 okul ve bu okullarda öğrenim gören yaklaşık 1,5 milyon öğrenci bulunmaktadır. Yapılan bir araştırma, meslek lisesi öğrencilerinin yaklaşık %60'ının okudukları okuldan mutlu olmadıklarını göstermiştir (Kayır ve arkadaşları, 2004). Bu okulların, öğrencileri mesleğe hazırlayamadığı bilinmektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin %80 gibi büyük çoğunluğu üniversiteye girişte haksızlığa uğradıklarını ve devletin meslek liselerini ihmal ettiğini ifade etmektedirler. Diğer yandan, endüstri ve iş dünyası bu okul mezunlarının niteliklerinin çok düştüğü görüşündedirler. Nitekim öğrencilerin %52'si, mesleği ile ilgili bir işte çalışmaya hazır olmadıklarını belirtmişlerdir.

Başka bir araştırmada; mesleki eğitimin planlama, karar, uygulama ve denetim aşamalarına hizmet ve üretim sektörünü temsil eden kuruluşların katılmadıkları görülmektedir. Firmaların okul-sanayi işbirliği programlarına %60 oranında katılmadığı tespit edilmiştir. İşyerlerinin eleman ihtiyaçlarını meslek lisesi, meslek yüksek okulu ve çıraklık okulu gibi mesleki eğitim kurumlarından gelenlerden karşıladıklarını ifade edenlerin oranı %27,1'dir. Çünkü işletmeler, genel olarak bu okullardan yetişen elemanların bilgi ve beceri yönünden yetersiz oldukları görüşündedirler. İşverenler ile mesleki eğitim kurumları arasındaki kopukluğa ilişkin, daha birçok örnek bulunmaktadır. Ülkemizdeki mesleki eğitim sisteminin cazibesini yitirmesinde, sistemdeki eksiklik ve yanlışlıklar kadar, bu kopukluğun da etkisi olduğu açıktır. İşverenler, mesleki eğitim sisteminin, ihtiyaçları olan nitelikli personeli yetiştirecek şekilde geliştirilmesi yönünde sivil toplum baskısı oluşturmuş değildirler (İTO, 2006).

Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim kurumları; toplumun kalkınmasında öncelikli bir konuma sahip olması gerekirken, ailelerin çocuklarını gönderilebileceği en son okul olarak görülmekte ve eğitim dünyasında hak etmediği bir yerde bulunmaktadır.

Üretmeden tüketen bir toplum yerine *üreten toplumu* inşa etmek için sahip olduğumuz ve hep öğündüğümüz genç nüfusumuzu, önündeki yüzyılı kucaklayacak nitelikte yetiştirmek hedefimiz olmalıdır. Bu fırsatı kaçırmamak adına *üreten toplumun* inşasında *mesleki ve teknik eğitim veren okul ve kurumları* hak ettiği yere taşıyarak bu aracı iyi kullanmamız gerekmektedir.

Son birkaç yılda yapılan düzenlemeler, mesleki ve teknik eğitim kurumlarını daha da kötü noktaya getirmiştir. Orta öğretim okulları, Anadolu Liseleri ve Meslek Liseleri olarak sadeleştirilmiştir. Bu okulların hangisinin Anadolu, hangisinin meslek lisesi olacağına karar verilirken, hiçbir bilimsel araştırma, kriter ve analiz ihtiyacı duyulmamıştır. Bu nedenle; Anadolu liselerine kapasitesi çerçevesinde puan üstünlüğüne göre yerleştirilen öğrencilerden geriye kalanlar ve özellikle kaynaştırma öğrencileri zorunlu olarak Meslek Liselerine sıkıştırılarak girmek zorunda bırakılmıştır. Teknik liselerde müfredatı değiştirip, matematik ve fen derslerinin saatini artırmak, bu okullardan mezun olanların ne üniversiteye girişi oranlarında bir artışa yol açmış ne de mesleki yeterliliklerinde olumlu bir değişiklik sağlamıştır. Çünkü bu okullara yönlendirilen veya kayıt yaptırmak zorunda kalan öğrenci profili çok düşüktür. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarımızda 2 veya 3 bölümü hariç, mevcut öğrencilerin büyük bir oranı ilköğretim okulundan zorlama ile mezun edilmiş çocuklardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, müfredatın değiştirilmesi ile kalitede artış sağlanamamıştır.

Teknik liselerde müfredatı değiştirip, matematik ve fen derslerinin saatini artırmak, bu okullardan mezun olanların ne üniversiteye girişi oranlarında bir artışa yol açmış ne de mesleki yeterliliklerinde olumlu bir değişiklik sağlamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığının en son düzenlemesi ile Mesleki ve Teknik ortaöğretim kurumları tek isim altında toplanmıştır. Buna göre bu okulların adı “Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi” olarak değiştirilmiş, bu isim altında a) Anadolu Teknik Programı ve b) Anadolu Meslek Programı olmak üzere iki ana program öngörülmüştür. Henüz uygulamaya başlanmamış olan bu düzenlemede, 9. sınıftan sonra alan tercihi yapılırken ve Anadolu teknik programı seçilirken öğrencilerin başarı puanlarının dikkate alınacağı bildirilmektedir.

Böyle olumsuz bir sonuca gelinmesinde, ilköğretimde başlaması gereken rehberlik ve yönlendirmenin yetersizliğinden, üniversiteye girişteki engellere kadar birçok problem sıralanabilir. Genel olarak aşağıdaki tespitleri ifade etmek mümkündür:

- Endüstri ve iş hayatının ihtiyaç duyduğu nitelikli mesleki ve teknik insan gücü yetiştirilememektedir.
- Mesleki-teknik eğitime yönelme azalmıştır. Son yıllarda mesleki orta öğretim öğrenci oranı %35, diğer liselerin oranı ise %65'lere ulaşmıştır. Birçok

gelişmiş Avrupa ülkesinde bu oranlar tam tersinedir.

- Mesleki-teknik orta öğretimden yüksek öğretime giriş umudu kalmamıştır. Meslek Lisesi öğrencilerinin yaklaşık %80'i 4 yıllık bir lisans programına girmelerinin mümkün olmadığını düşünmektedir.

- Başarılı öğrenciler, mesleki-teknik öğretim dışındaki orta öğretim kurumlarını tercih etmektedirler. Mesleki-teknik orta öğretime gelen ilköğretim mezunlarının mezuniyet puanlarında son 10 yılda ortalama %30 oranında düşüş olmuştur (Altıparmak,2005).

- İlköğretimde mesleki-teknik eğitime yönlendirme ve rehberlik hizmetleri yeterince yapılmamaktadır. Buna bağlı olarak yanlış seçim yapılmakta ve mesleki-teknik orta öğretimden mezun olanların öğrenim gördüğü alanda çalışma oranı ortalama olarak sadece %10-15 arasında değişmektedir.

- Yukarıda belirtilen problemin nedeni olarak iş ve istihdam şartları etkili olsa da belirlenen meslek standartlarına uygun eğitimin yapılmaması daha belirleyici sebep olarak görülmektedir. Çünkü sanayici ve KOBİ'ler Endüstri Meslek Lisesi çıkışlıların bilgi ve becerilerinden memnun değildirler.

- Öğretmen standartları ve seçimi daha etkili kriterlere dayandırılmadığından öğretmen kalitesi de tartışılır hale gelmiştir.

- Mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarının gelişen teknolojiye uygun olarak donatılmasında sanayi kuruluşlarının katkıları yok denecek kadar azdır. İşletmelerden uygulama amacıyla yeterince faydalanılamamaktadır.

3. Meslek Yüksekokulları (MYO)

Türkiye'deki iş ve eğitim durumuna bakıldığında, bir taraftan endüstri ve iş dünyasında nitelikli eleman ihtiyacı, öte yandan iş bekleyen ancak beceri eğitiminden yoksun büyük bir genç nüfus bulunmaktadır. İlköğretimden yükseköğretime kadar eğitimin tüm basamaklarını doğrudan etkileyen bu durum, mesleki eğitim sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de üniversiteye yönelişin en önemli sebeplerinden birisi iş bulma kaygısıdır. Diğer sebep ise toplumda daha iyi bir statü kazanmaktır. Ortaöğretimdeki öğrenciler, üniversitelerin lisans programlarına girme şanslarının daha yüksek olacağı düşüncesiyle, meslek liseleri yerine genel liseleri tercih etmektedirler. Son yıllarda mesleki-teknik orta öğretime yönelişin belirgin bir şekilde artmasında üniversiteye girişteki katsayı uygulamasının etkisi olduğu söylenebilir.

Orta öğretimden yüksek öğretimin lisans programlarına yerleşen öğrencilerin oranı toplam başvurulara göre sadece %10 civarındadır. Lisans programlarına yerleşen bu %10'luk öğrenci kitlesi içinde mesleki-teknik orta öğretimin payı ise %1'den daha düşüktür.

Teknik bilgi ve becerisi usta ve teknisyenin üzerinde, nitelikli tekniker yetiştirmek üzere kurulan MYO'larda son yıllarda öğrenci sayısının artışı, bu okulların cazipliğinden ziyade, sınavsız geçişin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak mezunların kalite ve nitelikleri sorgulanmaya muhtaçtır.

3.1 Meslek Yüksekokullarında (MYO) Mevcut Durum ve Genel Sorunlar

Meslek yüksekokulları, 1981 yılında üniversitelere devredildikten sonra ciddi bir gelişme göstermiştir. 1982-83 öğretim yılında 54 olan okul sayısı, 2004-2005 öğretim yılında 469'a; 13170 olan öğrenci sayısı, 475.838'e; 480 olan öğretim elemanı sayısı ise 5307'ye ulaşmıştır. MYO'ların sayıca %10'u illerde, %83'ü ilçelerde, %7'si beldelerdedir. Öğrenci sayısı bakımından illerdeki oran %58, ilçelerdeki, %39, beldelerdeki ise %3'dür. 486 MYO'nun yalnız %21'i Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) okulları ile ilişkili, kalanı tamamen üniversite bünyesinde dir.

Bugün için toplam 486 MYO bulunmaktadır. 6.718 öğretim elemanının görev yaptığı bu okullarda öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 67'dir. Ancak, gelişmiş ülkelerdeki benzer okulların durumuna bakıldığında bu oranın, Almanya'da 6 Japonya'da 9 ve ABD'de ise 21 olduğu bilinmektedir.

2005-2006 eğitim öğretim yılında MYO'lara kaydolan öğrenci sayısı 175.931, okuyan öğrenci sayısı 441.074, mezun sayısı 81.866'dır. Bu rakamlara göre örgün yükseköğretimde okuyan 1.356.117 öğrencinin %33'ü mesleki eğitimdedir (YÖK strateji raporu). 2011-2012 Eğitim öğretim yılında Türkiye'de MYO sayıları Çizelge 1'de, toplam öğrenci sayıları da Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. 2011-2012 Öğretim yılı MYO sayıları

Yükseköğretim Kurumu	MYO Sayısı	(%)
Devlet Üniversitesi	642	88,7
Vakıf Üniversitesi	43	5,9
Vakıf MYO	7	1
Diğer MYO	32	4,4
TOPLAM	724	100

Teknik bilgi ve becerisi usta ve teknisyenin üzerinde, nitelikli tekniker yetiştirmek üzere kurulan MYO'larda son yıllarda öğrenci sayısının artışı, bu okulların cazipliğinden ziyade, sınavsız geçişin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Çizelge 2. 2011- 2012 Öğretim Yılı MYO Öğrenci Sayıları

Yükseköğretim Kurumu	Öğrenci Sayısı*	(%)
Devlet Üniversitesi	623 702	91,2
Vakıf Üniversitesi	34 158	5
Vakıf MYO	5 134	0,7
Diğer MYO	21 124	3,1
TOPLAM	648 118	100

*Açık öğretim ön lisans öğrencileri bu sayıya dâhil değildir

Ancak bu rakamların gösterdiği okul, program, öğretim elemanı ve öğrenci sayılarındaki göreceli artışa karşılık, meslek yüksekokullarının günümüzde önemli sorunları vardır (5. komisyon raporu).

4702 sayılı Yasa ile 2002-2003 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan sınavsız geçiş ve 1999 yılından beri uygulanan ÖSS katsayı uygulamasının MYO'ları nasıl etkilediği Çizelge 1'de görülmektedir.

Çizelge 3. Meslek lisesi mezunlarının değişen sınav sistemlerine bağlı olarak önlisans ve lisans programlarına yerleşme yüzdeleri (1. Komisyon Raporu, 2007))

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Meslek Liselerinden Ön lisans programlarına giren öğrenci (%)	Meslek Liselerinden lisans programlarına giren öğrenci (%)
1998	14083	47,3	52,7
1999	23722	56,6	43,4
2000	21524	61,8	38,2
2001	21933	63,9	36,1
2002	76505	89,5	10,5

Sınav sistemindeki değişim, üniversite yerleştirme sisteminde farklı katsayı uygulaması, meslek lisesi mezunlarının lisans programlarına girme yüzdesini önemli ölçüde azaltmıştır. Diğer taraftan ön lisans programına yerleşen meslek lisesi mezunların yüzdesindeki artış ise MYO'lara sınavsız yerleşmeden kaynaklanmaktadır.

Sınavla öğrencilerin alındığı dönemlerde kalite sorunlarından şikâyetçi olursa da çıkarılan sınavsız geçiş uygulaması ile Meslek Yüksekokulları çok daha kötü öğrenci profili ile karşı karşıya kalmıştır. Sınavsız geçiş uygulaması böyle devam ettiği sürece orta öğretimdeki başarıları zayıf olan öğrenciler, Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi (METEB) kapsamından yararlanarak okullara yerleşmeye devam edeceklerdir. Başarısızlık MYO'da da devam edecek ve iki yıllık okulları en

az dört yıl işgal edeceklerdir. Bu olumsuzluğun önüne geçilmesi ve başarısız öğrencilerin sisteme girmelerini önlemek için sınavsız geçiş sistemi ile METEB sisteminin değiştirilmesi zorunlu ve gerekli görünmektedir.

Genel olarak MYO'ların sorunlarının temelinde öğrenci kalitesi, öğretim elemanı yetersizliği ve fiziki alt yapı yetersizliği vardır. Bu ana başlıklar altında, MYO'da yaşanan sıkıntıları aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

- Meslek Yüksekokulu eğitiminde okul, bina, atölye, laboratuvar, ders araç-gereç ve iç donanımıyla ilgili sorunlar had safhadadır.
- Nitelikli öğretim elemanı temininde sorunlar yaşanmaktadır. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı ortalama 67'dir.
- Öğretim elemanı kadroları yetersizdir ve pedagojik formasyon eksikliği vardır.
- MYO açılırken bölgesel ihtiyaçlar ve bulunduğu yerin gelişmişliği dikkate alınmamıştır.
- Öğretim elemanı ve yönetici seçiminde alanında uzmanlık ve deneyime önem verilmemektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

- Mesleki-tekniik eğitimin mevcut haliyle devam etmesi mümkün değildir. Endüstri ile iç içe olmayan, endüstri ve gelişen teknolojileri takip imkânı olmayan mesleki-tekniik orta öğretim okullarının devamında ısrar edilmemelidir.
- Meslek lisesi programında başarılı olamayan öğrenciler, el becerisine dayalı farklı bir eğitim sürecine dahil edilmeli ve endüstri ve iş dünyasına kazandırılmalıdır.
- Meslek Yüksekokullarına sınavsız geçiş uygulamasına son verilmelidir. Mevcut uygulama ile, yeterli alt yapının oluşturulamaması nedeniyle 2 yıl daha fazla zaman kaybına yol açmaktadır. Tekniker yetiştirmeye yönelik bu eğitim devam edecekse mutlaka gerekli fiziki ve akademik şartlar sağlanmalı ve belirli başarı kriterlerine göre öğrenci kabul edilmelidir.
- Meslek Yüksekokullarından mezun olanların 4 yıllık lisans programlarına dikey geçiş kontenjanları artırılmalıdır.

Genel olarak MYO'ların sorunlarının temelinde öğrenci kalitesi, öğretim elemanı yetersizliği ve fiziki alt yapı yetersizliği vardır.

- Okul ve program açılması için gerekli ölçütler göz önünde bulundurulmalıdır.
- Öğretmen standartlarına ilişkin çalışmalar desteklenmelidir. Gerekirse pedagojik ve alan bilgilerini-becerilerini ölçme- değerlendirme esasına dayanan sertifikalı öğretmen istihdam edilmelidir. Mevcut öğretmenlerimizin yeterli düzeyde hizmet içi eğitim almalarını sağlamak üzere Üniversitelerden destek alınmalıdır.
- Sanayinin ihtiyaçları mutlaka belirlenmelidir. Arz ve talebin, mezunların durumunun ciddi olarak araştırılması ve bu doğrultuda programlar geliştirilmesi gerekir.
- İş yerlerine, eğitilmiş insan gücü (Endüstri Meslek Lisesi-Teknik Lise mezunları) istihdamı için yasal teşvik (prim ödeme desteği vb) getirilmelidir
- Teknik Lise müfredatı ve uygulamaları ve sınıf geçme sistemi yeniden düzenlenmelidir
- Yeterliliğe bağlı mesleki sertifikalandırma sistemi getirilmelidir.
- Ülkemizde işsizlik problemi arttıkça üniversiteye talep sürekli artış göstermektedir. Mesleki ve teknik eğitime yönelişi artırmanın en önemli yollarından biri üniversiteye giriş umutlarının devam ettirilmesidir. Bireysel başarı esas alınarak herkese alanında üniversite yolu açık tutulmalıdır.

Kaynaklar

Mesleki-Teknik Orta ve Yüksek Öğretim, Prof.Dr. Duran ALTIPARMAK, AB Kopenhag Süreci ve Mastriht Bildirgesi Açısından Türkiye’de Mesleki Öğretim ve Eğitimi Bekleyen Zorluklar Uluslar arası Konferansı, 7-8 Haziran 2005.

Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, T.C. Yükseköğretim Kurulu, Ankara-Şubat 2007.

İş Dünyamızın İhtiyaçları Ve İşgücü Arzı Karşısında Mesleki Eğitimimiz, İş Dünyasının Mesleki Eğitime Bakışı Araştırması, Danışman: Ö.KAYIR, Araştırmacılar: Yrd. Doç. Dr. Cevdet SÖĞÜTLÜ, Arş. Gör. Hüseyin YAYMAN, Hamdi KILIÇ, İstanbul Ticaret Odası, Ekim 2006.

Meslek Yüksekokullarında Yeniden Yapılanma ve Yönetim Modelleri, 1. Komisyon Raporu, YÖK-III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Adana.

Mesleki Teknik Eğitimde Tanıtım ve Cazibe Oluşturma, 5. Komisyon Raporu, YÖK-III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 8-9 Kasım 2007, Adana. Meslek Liseleri Araştırmasında Ortaya Çıkan Temel Bazı Bulgular, Ö. KAYIR, Ş.KARACA, Y. ŞENYÜZ, Şubat 2004. 2011-2012 ÖSYM Yükseköğretim İstatistikleri

ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE ETİK

DOÇ. DR. HASAN HÜSEYİN ÖZKAN*

Giriş

Bir ülkenin en önemli sistemlerinden biri “millî eğitim” sistemidir. Eğitim sistemini anlamayan toplumlar, kendi insanını yetiştirmede önemli sıkıntılar yaşarlar. Ülkemizin durumu bu açıdan hiç de iç açıcı değildir. Çünkü “millî” bir eğitim sistemi yerine, “siyasi” bir eğitim sistemini koymuş, bu sistemi oluşturan öğeleri de birbirinin alternatifi gibi görmüştür. Böyle bir toplumun eğitim sisteminin başarılı olması beklenemez.

Eğitim sistemini öğretmen, öğrenci ve eğitim programları gibi yapısal öğeler oluşturur. Sistemi oluşturan öğelerden biri görevini yerine getirmede aksaklıklar yaşarsa, sistem bütünüyle görevini yerine getiremeyecek, getirirse de sistemli, verimli ve bilimsel olmayacaktır. Ülkemiz eğitim sistemindeki uygulamalar, sistemi meydana getiren öğelerden birini diğerine tercih edebilmekte, birini düzeltirken (!), diğerini ihmal etmekte ya da yeniden bozmaktadır. Eğitim sistemimiz açısından baktığımızda; bu ihmal edilen ya da bozulan yapısal faktörlerden biri de hiç kuşku yok ki öğretmenlik mesleği ve bu mesleğinin eğitimi, ataması, istihdam edilmesi, denetlenmesi vb. etik dışı uygulamalarıdır.

* Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Öğretmenlik mesleği, öğrencilere arzu edilen davranış değişikliklerini kazandırma yönünden kendi özünde/doğasında önemli etik ilkeler taşıyan bir meslektir.

Ülkemizde öğretmenlerin yasal konumu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesi ile düzenlenmiştir. Yasaya göre "Öğretmenlik, devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir", şeklinde tanımlanmıştır. Cumhuriyetin kurulması ile bazı öğretmen yetiştirme modelleri uygulamaya konulmuş, öğretmenlik mesleğiyle ilgili çeşitli öğretmen eğitimi programları hazırlanmış, atama ve istihdamıyla ilgili de çok çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bu uygulamalar eğitim sistemine önemli katkılar sağlarken, aynı zamanda etik olmayan durumların yaşanmasına da neden olmuştur.

Bu bağlamda çalışmada, daha çok 1970'li yıllarda başlayan ve günümüze kadar devam edegelen, öğretmen yetiştirme ile ilgili etik olmayan uygulamalar ele alınacaktır. Ele alınan uygulamalar kısaca tanımlanacak, açıklanacak, analiz edilecek ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

Öğretmenlik Mesleğinde Etik

Öğretmenlik mesleği, öğrencilere arzu edilen davranış değişikliklerini kazandırma yönünden kendi özünde/doğasında önemli etik ilkeler taşıyan bir meslektir. Öğretmenlik eğitimi programları da meslek etiğini öğretmenlere kazandırma iş görüşüne sahip olmalıdır. Aynı zamanda öğretmenler, sağlam ve üstün karakterli insanlardır. Mesleki görev ve sorumluluklarını yerine getirirken çok önemli zorluklara göğüs germek, çok çalışmak, çalışırken önemli derecede rol model olmak, saygıyı hak etmek, saygı görmek, etik ilkeler ve kurallar doğrultusunda görevlerini yerine getirmek durumundadırlar.

Öğretmenlerin, bireyleri eğitmede ve toplumu şekillendirmedeki bu görevlerini etkinlikle yerine getirebilmesi için eğitim etik ve formasyonu ile donatılmaları gerekmektedir. Öğretmenlik mesleğinin bu etik anlayışı mesleğin yapısından, öğretmenlerin birbirlerinden ve öğrencileriyle etkileşiminden, eğitilme biçimlerinden, eğitim kurumlarının atmosferlerinden, toplumun yapısı ve sisteminden, siyasi yapı ve işleyişinden vb. kaynaklanabilir.

Etik, doğru ya da yanlış düşünce kalıpları ile ilgili bir kavramdır. İnsan tutum ve davranışlarının, iyi-kötü ya da doğru-yanlış yönden değerlendirilmesidir (Gözütok, 1999). White (1988) etiğin, insanların neler yaptıkları ve bunları nasıl yaptıkları ile ilgili olduğunu ifade etmektedir. İnsanların yaptıkları ve yaptıklarını yapma biçimleri

doğru mudur, yanlış mıdır, bunu kestirmek ya da standartlaştırmak ne derece mümkündür? Etik; insanların karakterleri, faaliyet ve tutumlarıyla ilgili değer tercihleridir. Pek çok insanı etkileyen bu tür durumlar, insanlara saygı, itibar, hak, adalet, karşılıklılık gibi duygular kazandırıyor etik durumları gösteriyor demektir. Bu değerlerin, etik standartlara uygun olup olmadığı, toplumun kültürü, inanç ve sistemlerinden etkilenmektedir. Etik değerlerin belirlenmesinde adalet, hak, hukuk, eşitlik, doğruluk, dürüstlük, bağlılık, toplumsal ya da bireysel faydacılık gibi ilkeler önemli bir yer tutar. Ayrıca güvenirlilik, sorumluluk, hak, yurttaşlık, saygı, ilgi ve duyarlılık gibi kavramlar da etiğin direkleri olarak ifade edilebilir. Bu durum meslekler için de geçerlidir. Uyulması gereken davranış kuralları da meslek etiği ilkelerini oluşturur. Bu etik ilke ve kurallarının oluşmasında mesleğin özellikleri kadar, meslek elemanlarının mesleği koruma ve geliştirme çabaları, o mesleğin eğitimi ve meslek örgütleri önemli görevlere sahiptirler. Bu görevler yerine getirilmezse, mesleğin eğitiminden de etiğinde de bahsedilmesi söz konusu değildir. Bu yüzden öğretmen eğitimi etiğinin belli bir standarda sahip olabilmesi için; eğitimi, çalışma şartları, özlük hakları ve toplumsal değerleri ile ilgili belli ortamların oluşturulması gerekmektedir.

Etik; insanların karakterleri, faaliyet ve tutumlarıyla ilgili değer tercihleridir. Pek çok insanı etkileyen bu tür durumlar, insanlara saygı, itibar, hak, adalet, karşılıklılık gibi duygular kazandırıyor etik durumları gösteriyor demektir.

Öğretmen Eğitimiyle İlgili Etik Dışı Uygulamalar

Öğretmen yetiştirme ile ilgili yasal düzenlemelerden biri 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunudur. Bu kanunla birlikte, öğretmenlik mesleği eğitimi yüksek eğitim seviyesine çıkarılmıştır. Bu dönemde iktidar istikrarsızlığı ve siyasi iktidarların çatışma ve çalkantıları, öğretmenlik mesleğine, onun kalitesine ve özellikle de saygınlığına çok büyük darbe vurmuştur. Özellikle ulusalcı ya da sol bir iktidar olarak kabul edilen CHP iktidarı döneminde, “45 günde” ve “mektupla”, 100 binden fazla kişi öğretmen olarak yetiştirildi ya da yetiştirildiği öne sürülerek hemen görev başı yaptırıldı. 45 günde öğretmen yapılanların sayısı 76.000 kişiydi ve bu da toplam öğretmen sayısının %40’ı demektir. O dönemde böyle bir uygulamayı yapanların hangi zihniyete ve nelere hizmet ettiklerini herkes çok iyi biliyor. Kahrolsun iktidar popülizmi ve rantçılık ki bu tür bir uygulamayı memleketin kaderi gibi, bir afyon

Meslek etiğine hizmet edecek öğretmen eğitiminin; iyi bir alan eğitimi ile birlikte, iyi bir genel kültür ve iyi bir öğretmenlik formasyon eğitimini temele aldığı görülmektedir.

gibi yutturdular. Bu yanlış uygulamalara karar verenlerin bir parça vicdanı var mıydı, varsa nasıl bir vicdandı bu? Bu durumu düşününce, nasıl bir meslek etiğine sahip olduğumuzu, öğretmenlik mesleğine nasıl bakıldığını çok iyi anlayabiliyorum. Ayrıca öğretmen olarak atanan bu insanların eğittiği bireylere nasıl yaklaştığını, öğrencileriyle ve öğretmen arkadaşlarıyla nasıl bir iletişim kurduğunu, toplumun onlara-onların topluma nasıl baktıklarını düşünüyorum ve sadece acı acı gülümsüyorum.

1982 yılında öğretmen yetiştirme sorumluluğu üniversitelere verildi. Ancak YÖK, Millî Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı bir araya gelerek ülkemizin hangi branşlarda, ne kadar öğretmene ihtiyacı olduğuna ve “iş-istihdam

planlamasına” dair hiçbir çalışma yapmadı. Durum böyle iken 1996 yılında, iktisat, işletme, açık öğretim, suni tohumlama, veterinerlik, turizm gibi farklı öğrenim alanlarından mezun olan, lisans veya ön lisans fark etmeksizin 150 bin kişi, dönemin iktidarı tarafından sınıf öğretmeni olarak atandı. Bunu hangi insaf ve izan sahibi savunabilir ki. Konu iktidarı devam ettirme, yandaşlara hizmet, milliyetçi, vatansever duygu ve düşüncelerden yoksunluk olunca hesapsız ve şuursuzca öğretmenliğe herkes atanabilirdi ve atandı. Eğitim sisteminin yönetimini, insanlıktan nasibini almamış insanların yapması, “insanın eğitimini öğretmenlere” nasıl bırakabilir. Neden iş-istihdam dengesi gözetilerek öğretmen yetiştirme programları açılmadı. Aslında bunu her akademisyen biliyor. Sadece kendi çıkarlarımızı düşündüğümüzde, bu durum bilimsel etiğe uyar mı? Üniversite öğretim üyeliğine yakışır mı diye sormadan da edemiyorum.

Yine eğitim fakültelerinin programlarına baktığımızda, birçok etik dışı uygulamaların olduğu görülmektedir. Öğretmen yetiştiren kurumları yöneten dekanların ya da öğretim üyelerinin akademik alanı ne ise birçok eğitim fakültesi programı dekan ya da öğretim üyelerinin kendi alanlarına yönelik, ilgisiz derslerin açıldığı görülür. Alan eğitimine yönelik açılan yüksek lisans ve doktora programlarının ise alana yönelik olduğu, alanın eğitimi ve öğretmenlik meslek eğitimine yönelik derslere yeterince yer verilmeden “alan eğitimi” diplomalarının verildiği de görülmektedir. Bu durumların hangisi etik acaba? Oysa Millî Eğitim Temel Kanunu, öğretmenlerin hangi niteliklere uygun olarak yetiştirilmesi gerektiğini çok açık bir şekilde ifade etmektedir. Meslek etiğine hizmet edecek öğretmen eğitiminin; iyi bir alan eğitimi ile birlikte, iyi bir genel kültür ve iyi bir öğretmenlik formasyon eğitimini temele aldığı görülmektedir.

Bugün 100 kadar eğitim fakültesinde, öğretmenlik formasyon programına yönelik derslerden bazılarında farklı branşlardan mezun olan öğretim elemanlarının girdiğini görüyoruz. Bazı üniversitelerde eğitim bilimlerinin dışında, çok farklı branşlardan eğitim bilimleri bölümüne atamaların yapıldığına şahit oluyoruz. Bu durum bilimsel etiğe uygun mu? Ancak, sistem boşluk kabul etmez. Bunun gerçek sorumlularının, zamanında yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elemanı yetiştirmeyen yetkililer, özellikle üniversiteler olduğu söylenebilir. Bu sorunun cevabını doğru vermiş olmak, vicdanını rahatlatmıyor ama öğretmenlik mesleğine vurulan bir darbe olarak içimi acıtıyor. Sistemi yönetenlerin, sistemin işleyişinde görev ve sorumlulukları olanların, sistemdeki boşlukları giderecek önlemleri almaları ve etik dışı anlayışları yaşatacak boşlukları bir an önce oradan kaldırmaları gerekir. Gerekir ki, fırsat düşkünüleri, etik ilke, kural ve standartlara sahip olmayanlar, bu imkân ve boşluklardan yararlanmasın.

1985-1991 yılları arasında öğretmenler sınav ile atanıyordu. En son 1991 yılında yapılan sınav kaldırıldı ve “kura ile” öğretmen atamaya başladılar. O yıllarda, fakültelerinden birincilikle mezun olan öğrencilerin “kura çıkmadı” diye atanmadığı, yedi yılda zor mezun olan öğrencilerin ise “kurada çıktığı” için atandığı kayıtlarda olmasa da zihinlerde capcanlı tazeliğini koruyor. O zaman üniversiteye kura ile öğrenci alınmalı, hangi öğretim elemanın hangi derse gireceği kura ile belirlenmeli, kura ile not verilmeli, geçti kaldı da kura ile belirlenmelidir. Olur mu böyle bir şey? Olursa ne olur ve öğretmenlik eğitimi ve meslek etiğine nasıl hizmet eder?

2013 KPSS A Grubu öğretmenlik sınavına, 450.645 öğretmen adayının girdiği istatistiklerde mevcuttur. Bu adayların 42 bini öğretmen olarak atandı. Bu sene sınava girecek aday sayısının, yeni mezun olacak adaylar ile formasyon almış adayları da hesaba katarsak 500.000’i geçeceği kabul edilebilir. Hal böyle iken, YÖK herhangi bir öğrenim alanını, öğretmenlik mesleğini yapmak için seçmemiş (fen-edbiyat, ilahiyat, güzel sanatlar, spor bilimleri, su ürünleri vb alanlardan mezun olmuş) bireyleri; “ayaküstü kurslarla” ya da “zip”lenmiş programlarla, öğretmen olarak yetiştirme uygulaması başlatmış ve sürekli yeni kararlar almakta, öğretmenlik formasyon eğitimi ile ilgili anlaşılmayan, uygulanması zor, istikrar ve tutarlılık göstermeyen kararlar almayı da sürdürmektedir. Bir taraftan mezunlara, bir taraftan 2013-14 yılında mezun olacaklara, diğer taraftan öğrenimini sürdüren diğer öğrencilere de formasyon verilmesi kararını almıştır. Bütün bu kararlar ne ülke gerçekleriyle ne de eğitim fakülteleri gerçekleriyle örtüşmektedir. Bu durum Eğitim Fakülteleri Dekanlar Konseyi (EFDEK) toplantısında da vurgulandı.

Bakanlığının verilerine göre, bazı branşlarda çok sınırlı sayıda yeni öğretmene ihtiyaç varken, bazı alanlarda ancak emekli olanların yerine atama yapılabilir. Bu durum göstermektedir ki, Türkiye’de öğretmen ihtiyacı hemen hemen doyum

Eğitim sistemi, politik çıkarlara alet edilmemelidir. Bu tür etik dışı uygulamalar ülkemize zarar vermiştir, vermektedir.

noktasına ulaşmıştır. Ülkemizde öğretmen yetiştirme ile ilgili en önemli gerçek öğretmen yetiştirme niteliğini artırmak ve öğretmen eğitimi standardını çağcıl düzeye ulaştırmaktır. Bu doğrultuda atılan adımlar da mevcuttur. Örneğin, eğitim fakültesi dekanlarının teklifi ile eğitim fakültelerinin ikinci öğretim programları bakanlıkça kapatılmıştır. Sonra, Yükseköğretim Genel Kurulu, açık öğretim ve uzaktan eğitimle öğretmen yetiştirme niteliği düşürdüğü gerekçesiyle, 2012-2013 akademik yılı başında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi bünyesindeki Okul Öncesi Öğretmenliği ve İngilizce Öğretmenliği

programlarını kapatmıştır. Daha sonra YÖK, niteliği artırmak amacı ile, pedagojik formasyon eğitimi almak isteyen alan fakülteleri için ALES ve not ortalaması koşulunu getirmiştir. Danıştay 8. Dairesinin 20 Ekim 2010 tarih ve 2010/20741 sayılı, lisans öğrencilerine pedagojik formasyon sertifika programı uygulanmasına ilişkin yürütmeyi durdurma kararı bunlardan bazılarıdır. (<http://cms.inonu.edu.tr/tr/egitim/content/3901>). Görülüyor ki pek çok geçerli sebep, ülkemizin yeni ve hızlı bir şekilde öğretmen yetiştirme ihtiyacının olmadığını göstermekte, aksine kalite ve çağcıl manada kaliteli öğretmen yetiştirme gereksinimine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğretmenlik mesleğinin niteliği gereği, açık öğretim ve uzaktan eğitimle kazandırılacak bir meslek olmadığını anlamayanların; pedagojik formasyon sertifika programını bir döneme sığdırma yönünde üniversitelere baskı yapması, asıl görevi öğretmen yetiştirmek olan eğitim fakültelerinin görüşlerini almadan, YÖK'ün toplumun geleceğini ilgilendiren bu tür stratejik konularda tek başına karar vermesi, yüz binlerce adayın atanmak için sırada beklediği bir dönemde, neredeyse üniversiteye devam eden ya da üniversite mezunu olan herkese pedagojik formasyon sertifikası vermeye yönelik karar alması, hangi etik anlayışla izah edilebilir? Bu tür karar ve uygulamalarla, öğretmen eğitimi kalitesi mi, yoksa etik standartları mı yükselir, bunları da anlamak mümkün değildir. Bu tür kararlar, en hafif ifadeyle, öğretmenliğini bir meslek olarak kabul etmemektir. Öğretmen yetiştirme ve eğitim bilimleri alanını yok saymaktır. Böyle bir öğretmen eğitimi politikası olur mu? Bir ülkenin en önemli meslek etiğine sahip olması gereken mesleği, öğretmenlik mesleğidir. Çünkü tüm mesleklerin yolu öğretmenlik mesleğinden geçmektedir. Bunda nasıl bir etik aranır, bunu da (YÖK'de) bu kararı alan vicdan sahiplerine sormak gerekiyor.

Eğitim sistemi, politik çıkarlara alet edilmemelidir. Bu tür etik dışı uygulamalar ülkemize zarar vermiştir, vermektedir. Fen-edebiyat fakültelerini genellikle düşük puanlı öğrencilerin tercih etmesi sorununa çözüm bulmak ve mezunlarına istihdam

olanağı yaratmak amacıyla, fen-edebiyat fakülteleri dekanları kendi aralarında toplanmış, ortaöğretime öğretmen yetiştirme konusunu görüşerek, fen-edebiyat fakültelerinde lisans düzeyinde öğretmenlik meslek bilgisi programlarının açılmasını YÖK'e talep etmiştir. Bu süreçte YÖK; ne eğitim fakültelerinin görüşünü sormuş, ne de üniversite senatoları, insaf ve izan sahiplerinin itirazlarını dikkate almıştır. Başta fen-edebiyat ve ilahiyat fakülteleri olmak üzere, birçok fakülte pedagojik formasyon programları açarak, mezunlarına öğretmenlik hakkı sağlama yarışına girmişlerdir. Geline bu noktada, üniversitelerde eğitim fakülteleri ve eğitim bilimcilerin görev almadığı pedagojik formasyon programları açılmış, bu programlarda eğitim bilimcilerin dışındaki öğretim elemanlarına görev verilmiştir. Yeterli donanımın olmadığı yerlerde, sırf politik nedenlerle her şehrimize bir üniversite açalım diye üniversiteler açmak, her üniversiteye eğitim fakültelerinin açılmasına izin vermek hangi etiğe sığar ki? Özellikle özel üniversitelerde açılan eğitim fakültelerinin ileride doğuracağı tehlikelere, suiistimallere, akıl sır erdiremiyorum.

4+4+4 zorunlu eğitim uygulamaları ile birlikte, ilkökul eğitiminin 4 yıl olması, bunun sonucunda da 60 bin civarında sınıf öğretmeninin alan değişikliği ile başka branşlara atanması ne derece etikdir. Öğretmen olan birinin her alanının öğretimini etkinlikle yapar gibi bir düşüncüyü kınıyorum. Bir öğretmen ne her derse girebilir, ne de girdiği bu derslerde verimli olabilir. Düşünmeden, akılsız uygulamalara meydan vermek öğretmenlik mesleğine vurulan en önemli darbelerden biridir.

Öğretmen eğitimi ile ilgili modelsizlik ve sistemsizliğin hüküm sürdüğü ülkemizde, öğretmen yetiştiren kurumların yani eğitim fakültelerinin dekanlarının büyük bir çoğunluğu alan dışında görev yapan öğretim üyeleridir. Öğretmen yetiştirme modeli ile ilgili son zamanlarda yapılan toplantılara da katılan da bu alan dışı öğretim elemanlarıdır. Öğretmenlik mesleğinin dışında istihdam edilen bu öğretim üyelerinin, öğretmenlik mesleğinin kalitesine yönelik kararlar alabilmesi ne derece doğrudur? Öğretmen eğitiminin ve mesleğinin gereğine ve önemine inanmayan, mesleğin yeterliklerini ve standartlarını bilmeyen bu insanların, öğretmen yetiştirme ile ilgili alacakları kararlar etik olacak mı? Her öğretim üyesinin kendi yaşam alanına yönelik kararlara öncelik verdiği ve diğer alanların daha sonra gelmesi gerektiğini düşünen bir zihniyetin aldığı kararlar nasıl ve kimler tarafından sorgulanacaktır. Sorgulansa da olumlu sonuçlar elde edilebilecek mi?

13 Kasım 2009'da, mesleki eğitim alanına öğretmen yetiştiren kurumlar (Teknik Eğitim Fakülteleri, Mesleki Eğitim fakülteleri, Ticaret ve Turizm Eğitimi fakülteleri vb) kapatılmış, bu alana öğretmen yetiştirme ile ilgili önemli bir boşluk söz konusu olmuştur. Kanaatimce yine ayaküstü yoğunlaştırılmış kurslarla bu alana öğretmen yetiştirme ya da atama söz konusu olacaktır.

Başlıca görevlerinden biri, nitelikli insan gücünün planlanması ve yetiştirilmesi olan YÖK'ün, öğretmen ihtiyacının doyum noktasına ulaştığı, eğitim fakültelerinin

Türk eğitim sisteminin em önemli sorunu “zihniyet” meselesidir. Eğitim bir sistemdir. Bütün sistemlerde olduğu gibi sistemi oluşturan bileşenlerin yapısal öğeleri ve işlevsel nitelikleri birbirinin seçeneği değil bütünüdür.

bu ihtiyacı fazlası ile karşıladığı, 500.000’den fazla işsiz öğretmenin atama beklediği, fen-edebiyat fakültesi, güzel sanatlar fakültesi, ilahiyat fakültesi, su ürünleri fakültesi vb mezunlarına öğretmenlik umudunun verilmesi, farklı branşlardaki öğretim elemanlarının pedagojik formasyon derslerine girmesi ne derecede etik bir davranıştır diye sadece düşünüyorum.

Sonuç ve Öneriler

Türk eğitim sisteminin em önemli sorunu “zihniyet” meselesidir. Eğitim bir sistemdir. Bütün sistemlerde olduğu gibi sistemi oluşturan bileşenlerin yapısal öğeleri ve işlevsel nitelikleri birbirinin seçeneği değil bütünüdür. Onlarca dinamik sistem niteliğinin birine düşman, ötekine hayran “paradigma” kampları olmamalıdır. Bu kampların ekonomik ve politik rantları vardır. Sadece bir örnek yeter: Öğretmeni ve eğitimini

seçenek unsurlar olarak gören kitle dalkavuklarının dayatmasına karşı durabilecek, bu rant uğruna ayaküstü verilen sözde hizmet içi kurslarla öğretmenlik mesleğinin ayaklar altına alınmasına direnecek zihniyete sahip bir nesil yetiştirmek ya da bu zihniyette yetişmiş olanlara, eğitim sistemini ya da öğretmen yetiştirme ve atama sistemini teslim etmek gerekir. Bu iş, öğretmenlik mesleğini, mesleğin eğitimini, etiğini bilen çağdaş ve vatansever insanların işidir.

Öğretmen yetiştirme, “çağdaş bir model” anlayışı ile öğretmen yetiştiren kurumlar aracılığıyla yapılmalıdır. Bunun için de “sadece öğretmen yetiştiren kurumlar” kurulmalı, bu kurumlar aracılığıyla, kaynaşık bir modelle öğretmen yetiştirilmelidir. Ayaküstü kurslar, bir yıllık ya da dönemlik “zip”lenmiş programlar, ya da mektupla öğretmen yetiştirme gibi süreçlerle değil. Öğretmen mesleği, öğretmen olacak kişilerin öğretmenlik mesleğine isteyerek seçmesi, bu mesleği yapmak için kaliteli olarak yetişmesi, atandığında da severek yapması vb unsurlar dikkate alındığında kutsanacak bir meslek olacaktır.

Bir yandan öğretmenliği kutsarken, öte yandan mesleki standartları hiçe sayan uygulamalar yapılmaktadır. Bir yandan bilginin ezberlenmesine karşı duranlar, öte yandan eğitim fakültesi mezunlarını “bilgisiz” olmakla suçlamaktadırlar. Türkiye’deki 100’e yakın eğitim fakültesinin en azından 90 tanesi fen-edebiyat fakültesinden “bozmadır”. Fen-edebiyat fakültelerinde kadro bulamayanlara eğitim

fakültelerinde makam verilmiştir. Bu olgular göz ardı edilerek “eğitim fakültelerinin” iyi öğretmen yetiştiremediği söylenebilmektedir. Kulaktan dolma bilgileriyle her konuda “eğitimle insan olunur” sloganını eğitimcilerin ağzından çalanlar, iş öğretmen eğitimine gelince “öğretmen olunmaz doğudur” tezini pazarlamaktadırlar. Fen-edebiyat fakültelerinin derdi “öğretmen” yetiştirmek” değil kendi mezunlarının işsiz kalmamasıdır. Daha da ötesi kendi yaşam alanlarını genişletmektir. Kendilerinin varlık nedeni olarak “bilimi” gerçekleştirmek yerine ikinci öğretim programlarından para kazanmayı görmektedirler. Pedagojik formasyon ve ayaküstü öğretmen yetiştirme kurslarının mesleğe kazandırdıkları hiçbir şey yoktur ama götürdükleri fonlar banka hesaplarındadır.

Çift başlı ya da çok başlı öğretmen yetiştirme sisteminin, öğretmenlik mesleğinin onur ve statüsünü kurtarması mümkün gözükmemektedir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında çift başlı ya da çok başlı öğretmen yetiştirme sisteminin, öğretmenlik mesleğinin onur ve statüsünü kurtarması mümkün gözükmemektedir. Sorunun yegâne çözümü öğretmen yetiştiren bir tek kurumun olması, bu kurumun da gerçek manada, elit bir kurum olarak kurumsallaştırılmasıdır. Bu kurumun adı kesinlikle günümüz şartları içinde ‘Eğitim Fakülteleri’dir. Bu kurumlarda, Öğretmen eğitiminin ehli olan ve yöneticilik ve liderlik özellikleri olan kişilerin yönetici olmaları sağlanmalı, kendi alanlarında iyi yetişmiş öğretim elemanlarının derslere girmesi standartta getirilmeli, kendi alanlarının dışındaki derslere girmelerine asla izin verilmemelidir. Üç-beş kuruş daha fazla ders ücreti alsın diye etik olmayan uygulamalara imkân verilmemelidir. Böyle uygulamaların varlığı cezai işlemler gerektirmelidir.

Öğretmenlik mesleği için meslek statüsü, önemli bir sorundur. Bütün meslek alanları göz önüne alındığında meslek elemanına en az değer verilen mesleklerden biri ya da birincisi öğretmenlik mesleğidir. Sosyal haklarının yetersizliği, herkesin öğretmenlik yapabileceği gerçeğinin kabul edilmesi, öğretmen atama, yer değiştirme, meslekte kariyer, gelişim ve yükselme gibi durumların bir standarda bağlanmaması, bu mesleğin saygınlığı ayaklar altına almaya devam edecektir. Onun için bu gibi durumların bir an önce düzeltilmesi ve öğretmenlik mesleğine hak ettiği değerin kazandırılması gerekmektedir. Özellikle özel üniversiteler ya da kurslarla yetiştirilen öğretmen adayların bu ülkenin sosyal dinamikleri de düşünüldüğünde önemli zararlar verebileceklerini görmezden gelemez. Bu yüzden öğretmen yetiştirme eğitimi, denetlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili kararların iş-istihdam dengesi gözetilerek kesinlikle devlet tarafından verilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Ancak iktidarların politik ve popülist uygulamalarına kurban edilmemelidir.

GÜNÜMÜZ EDEBİYATINDA TÜRKÇÜ YÖNELİMLER VE MESLEK ÖRGÜTÜ İHTİYACI

YRD. DOÇ. DR. HATEM TÜRK*

Giriş

Milletlerin tarihlerinde önemli olaylar ve bu olayları idare ederek tarihe yön veren değerli kahramanları, idarecileri vardır. Aynı şekilde bu olayları söz konusu eden edebî, fikrî eserlerle tarihe not düşüren ve idarecileri yetiştiren sanatçılar ve bilge insanlar vardır. Bu bilge kişiler, geçmişten ders alarak ve başarılı uygarlıkları çözümleyerek millete yön verecek programlar yazarak bunu hayata tatbik ederler. Bu noktada ellerindeki en büyük güç, uluslarının kimlik özellikleri ve yapılarıdır. Eğer hazırlanan program, milletin yapısına uygunsa olumlu sonuçlar kazanılır, değilse taklit aşaması bir türlü geçilemeyerek güçlü milletlerin bir anlamda pazarı hâline gelinir. Bu çalışmada Türklerin geçmiş dönemlerindeki yönelimleri üzerinde durularak bunların sonucunda nesillerin hareketliliği sorgulanmıştır. Bu anlamda edebiyatın üstlenebileceği rolün de vurgusu yapılmıştır.

İdeolojik Yönelişler

Osmanlının cihan hâkimiyeti politikasının içinde Türkçülüğe yer olmaması bizce Türk tarihinin üzerinde en çok düşünülmesi gereken noktasından birini teşkil eder. Fakat bu konuda genel yargılar işi daha basit bir şekilde izah ederek bunun aksinin de pratikte çok zor olduğunu ileri sürmektedirler. Zira pek çoklarının dediğine göre Osmanlı, bir imparatorluk ve içinde pek çok milleti barındırmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir ulusun tahakkümüne veya baskın yapısına dayalı bir sistem olamazdı. Ayrıca Osmanlı, hilafet makamıyla birlikte

* Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Kabul etmek gerekir ki yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti, pek çok yönüyle Osmanlı mirasını devralmış ve günümüze gelinceye dek Osmanlı bakiyesi konularla meşgul olmuştur.

İslam'ın da önderliğini üstlenerek yeşil sancağı elinde tutmaya başladı. Dolayısıyla İslam'ın içinde kavmiyetçilik olmayacağından, ayran milliyetçiliği de dâhil, bütün ulusçuluk fikriyatı tel'in edilmektedir. Burada kast edilen "ulusçuluk"un Fransız İhtilali'nden sonra doğmuş olan "millet" anlayışından farklı olduğunu, devlet-bey-halk bütünlüğünden bahsedildiğini hatırlatmak isteriz.

Bundan mütevellit olacak ki Osmanlı'da aslî unsura bakış, pek muteber görünmemektedir. Öte yandan bir gerçek şudur ki bu durumun bir başlangıç tarihi vardır. İstanbul'un feth edilip devlet ricalinin kalın surların arkasına geçmesi, Mısır'ın alınmasından sonra halife-i ru-yı zemin cübbesinin üstlenilmesi, 400 çadırılık sembolik halkı başlangıçta şaşkınlığa sonra da yaşama mücadelesinde başının çaresine bakmaya sevk etti. İşte bununla birlikte

Osmanlı'da devlet-halk çatışması başladı. Öncesinde Hoca Ahmet Yesevî'den edinilen program dâhilinde hayatın her sahasında düzenli bir gelişme gösteren anlayışta azımsanamayacak bir gedik baş gösterdi. Süper güç, büyük oranda Anadolu'da kalan "etrâk-ı bî idrak"ten, savaşlar hariç ilgi beklemediği gibi çoğunlukla isyanlar yüzünden şikâyet de etmiştir.

Ancak en uzun yüzyılın sonunda millet-i necîbe, kendine bağımsız hayaller kurup millet-i sâdık da dünyada bayrağını dikebileceği bir karış yeri olmadığı halde "devlet-i ebed müddet"i bunca zor bir duruma düşürdüktan sonra Osmanlı aydını, bir zahmet ve yine hayranı bulunduğu Batı medeniyetinden mülhem ulusçuluk faaliyetlerine başladı. Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamit'in saltanatlarındaki eğitim reformlarının sonucunda ortaya modern dünyayı tanıyan yeni bir insan tipi çıktı: Meşrutiyet Aydını. Yabancı dil bilen, tarih ve edebiyata meraklı, Osmanlı ve Avrupa'nın güncel politikalarına vakıf, süreli yayınları takip edip birkaç tanesinde sıklıkla alanına göre yazılar yazan, İstibdat'tan korkan, artık yiyeceği bir mirası olmadığından kalemiyle, fikriyle yaşamak zorunda olduğunun farkında, gelecek ümidine kapılmış hayalleri olan bir nesil.

Ziya Gökalp, Zekeriya Sertel gibi Türkçü İttihatçıların II. Meşrutiyet sürecinde yapmış oldukları faaliyetler, bu anlayışın yerleşmesinde önemli aşamaların başında gelir. Hatta denilebilir ki "halka doğru" fikri, bu konunun temelini oluşturur. Yeni Felsefe ve Genç Kalemler gibi süreli yayınlar, ideoloji arayışı içindeki Osmanlı'da bu anlayışın ön plana çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca dönemin en önemli Türkçü - halkçı teşekküllerinden olan Türk Ocakları da kurulmuştur.¹ 30 Kasım 1911'de ilk sayısı yayınlanan Türk Yurdu dergisi, bu önemli kuruluşun yayın organı olmuş ve hareket etkili bir şekilde yayılmaya başlamıştır.²

Bundan sonra Osmanlı'da romancılar, şairler, hatipler, sosyologlar, politikacılar ve pek çok aydın, müthiş bir kaynak bulmuş oldu. İnsan artık kendini keşfetmenin verdiği bolluğu elde etmişti bir kere ve bu, geri dönüşü olmayan mümbit bir yoldu.

Kabul etmek gerekir ki yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti, pek çok yönüyle Osmanlı mirasını devralmış ve günümüze gelinceye dek Osmanlı bakiyesi konularla meşgul olmuştur. Bu anlamda bakıldığında, zaman kazanmayı bir kenara bırakırsak üretici bir deha yarattığını söylemek de zordur. Zira Mustafa Kemal'in onca çalışmanın ürünü olarak ortaya koyduğu Cumhuriyet ideolojisi bile sıklıkla eleştirilmiş, bunun karşıtları her zaman olagelmiş ve resmi ideoloji, zamana göre ilerlemek yerine geri gitmiştir.

Mustafa Kemal'in yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne önemli bir reçete olarak sunduğu "halkçılık" fikrinin temelini bu fikrin Türkiye'de Türkçü bir başlangıcının olmasıyla açıklamak mümkündür. Zira bir süre sonra Halkevlerinin faaliyetlerine bakıldığında Türkçü yapılanmanın iyiden iyiye kendini hissettirdiği görülecektir.³ Halkevlerinin Türk Ocaklarının bir devamı niteliğinde olduğunu bilmek gerekir.⁴ Ancak Türk Ocaklarının temelinde millî bütünlükten söz ederken Halkevlerinin her şeyden önce CHF'nin bir kuruluşu olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir. Aradaki bu fark bile her iki kurumun birbirinden ne denli ayrıldığını gösterir. İşte bu ayrım, ülkede sanattan siyasete dini yaşayıştan zevk oluşumuna dek hemen her şeyde beklenenden farklı bir değişimi zorunlu kılmıştır. Belki de Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştiren Türk halkı, haberi bile olmadan yaşadığı bu değişikliklerle kendi özünü bulma imkânını başka yüzyıllara bırakmış oldu. Dualarla açılan yeni meclisten sonra halk, beklentilerinin aksine kadrocuların toplum mühendisliğinin bir ürünü olarak karşısında alışık olmadığı bir yapı buldu. Bu, cumhuriyet ideolojisiydi..

Türk Edebiyatında Bireysel Yönelişler

Türk devlet geleneğinin önemli unsurlarından biri de millete uzak ya da yakın amaç gösterme stratejisidir. Bunun sembol ismi, "Kızıl Elma"⁵ değişik anlamlar içermektedir. Aynı şekilde "Turancılık"⁶ da uzak geçmişle ilgili "millî romantik"⁷ hayallerden biridir. Anonimleşerek millete mal olmuş hayallerin yanında sanatçıların da şekillendirip sunduğu gelecek formülleri ve örnek tipleri vardır. Modern edebiyatımızda Tevfik Fikret'in Hâluk⁸, Mehmet Âkif'in, Âsım⁹ ve Hasan Hüseyin¹⁰'in Temmuz adlı çocuklarından hareketle gelecek nesillere örnek insan işaret etmeleri, bu konu açısından dikkate değer veriler ortaya koyacaktır. Her üç sanatçı da mensubu oldukları toplumun sosyal sıkıntılarını sanatlarının merkezine almışlar ve bu sıkıntılardan çıkış yolu aramışlardır. Bu anlamda Tevfik Fikret İstibdat baskısı, Mehmet Âkif Ersoy, düşman işgali, Hasan Hüseyin ise yoksulluk, yolsuzluk ve cehalet sıkıntısından mustarip kişilerdir. Hepsinin başka bir ortak noktası da bütün olumsuzluklar karşısında geleceğe olan güvenleridir.

Türklerin ilk mutasavvıflar döneminden sonra sürekli batıya doğru hem coğrafyaları hem de gönülleri fethederek ilerleme süreçlerinde şüphesiz ki Anadolu'nun çok önemli bir yeri vardır.

Türkçülüğün Edebiyatta Program Olarak Pratiği

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Gençliğe Hitabe"sini gelecek nesillere gösterilen bir işaret olarak değerlendirmek mümkündür. Oysa Necip Fazıl'ın aynı adlı metni de göstermektedir ki bu noktada ortak bir anlayıştan söz etmek mümkün değildir. Öte yandan Türk siyasetinde son zamanlarda ortaya çıkan "gençlik" tartışmalarında da kesin bir birlikten söz etmek mümkün değildir. Buna göre devlet, "Dindar gençlik mi?", "Ülkücü gençlik mi?", "Sosyal demokrat ve halkçı gençlik mi?", "Devrimci gençlik mi?", "Müslüman gençlik mi?" yoksabaşka bir gençlik mi yetiştirecektir? Yoksa bunların hiç birisine de ihtiyaç yok mudur? Soruları söz konusudur. Bizce bu konu, Türk uygarlığının en acil sorunlarından birini oluşturmakta ve üzerinde etütler yapmayı gerektirmektedir.

Türkçülük fikrinin edebiyata uyarlanması, Türkçü kahramanların, örnek modellerin kurgulanması çalışmalarından çok Türk milletinin geleceğinin imarında doğru yapı taşlarını seçmek için edebiyat oluşturma çalışmaları yapılmalıdır. Bu noktada Ömer Seyfettin'in öykülerindeki erdemli, dik duruşlu, çalışkan, mütefekkir "alp tipleri", örnek model olarak düşünülebilir. Ancak daha erken dönem Türk edebiyatı da kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Türklerin 8-9. Yüzyıllardan sonra İslam romantizmini zaten gitmekte oldukları yöne doğru taşımalarındaki başarının önemli bir nedenini edebiyatla izah etmek yerinde olur. Dilin kendi iç sesiyle İslam'ın sağlam kaynaklardan öğrenilmiş halini kendine malzeme yapmış olması, şüphesiz edebiyatımız açısından da büyük bir başarı olmuş, bu dönemde oluşturulmuş eserler, pek çok Türk topluluğuna İslam'ın kapısını açtığı gibi yine Anadolu gibi değişik coğrafyaları da Müslümanlaştırmıştır. Bu süreçte Pîr-i Türkistan, Hoca Ahmet Yesevî'nin avangard özelliğini söz konusu etmekte yarar vardır. Zira unutmamalıdır ki o dönemde Türkler, siyasi yapı olarak son derece dağınık bir görünüm arz ettiği gibi inanç dünyası açısından da birlikten yoksundur ve İslamlaşma süreci bu yüzden birkaç yüzyılı almıştır:

"Hoca Ahmet Yesevî, köylülere ve göçebelere dini anlatmak için onların dili ile ve hece vezni ile manzum bir eser yazdı. Ve buna 'Hikmet' adını verdi.

Hoca Ahmet Yesevî, bu eserini büyük bir şair olduğu için ve şairliğini ortaya koymak için yazmamıştır. Hoca Ahmet Yesevî, eserini Türk halkına İslam dinini öğretmek için öztürkçe kaleme almıştır. İlahileri kısa zamanda Türk halkı arasında ün kazandı. Çok kere bestelenerek sazla çalındı ve okundu.

Birçok kimse onun hikmetlerinin etkisi altına alındı, kurmuş olduğu Yesevî tarikatine girdi.” (Uluçay 1977)

Türklerin ilk mutasavvıflar döneminden sonra sürekli batıya doğru hem coğrafyaları hem de gönülleri fethederek ilerleme süreçlerinde şüphesiz ki Anadolu'nun çok önemli bir yeri vardır. Bu ilerleme 1699'a kadar sürmekle birlikte en önemli durağın ya da merkezin Anadolu olduğunu söylemek yerinde bir tespit olur. Belki de Türkler bu yolculukta hiçbir yere bu kara parçası kadar değer vermemiştir. Öyle ki Anadolu'ya verilen bu değer, yüzyıllar sonrasında Türk uygarlığının varlık yokluk mücadelesinde bir çözüm ya da çare olarak görünecek ve bir imparatorluğu küllerinden yeniden ortaya çıkaracaktır. İşte hem imparatorluğu sona götüren süreç hem de başlangıcından sona kadarki öyküsü ve yeni devletin inşasının izahı, bizce “Anadolu” kavramıyla yapılabilir.

Yahya Kemal ve çağdaşlarının Nev Yunanîlik anlayışıyla somutlaştırıldıktan sonra belli bir süre durağanlığa terk edilen, Anadolu medeniyetlerini edebiyat ve sanata taşıyarak yeni bir romantizm yaratma anlayışı, Cumhuriyet sonrasında iki önemli koldan gelişmiştir. Birincisi ve daha güçlüsünü sol edebiyat, Anadolu'da Türklerden önceki uygarlıklarla Türkleri bağlantılandırma anlayışıyla yapmıştır. Cevat Şakir'in öncülüğünü yaptığı bu anlayışı, Hasan İzzettin Dinamo¹¹ ve Hasan Hüseyin Korkmazgil¹² gibi pek çok toplumcu sanatçı sürdürmüştür. Öte yandan milliyetçi, Türkçü sanatçılar da benzer tarihlerde edebiyat ve sanatın kaynağını Anadolu'da aramışlar ve bu anlamda “halka doğru” yönelmişlerdir. Anadolu Mecmuası, Türk Yurdu gibi yayınlardan sonra 1950'de Hisar¹³ gibi önemli bir yayın, bu anlayışın bayraktarlığını yapmıştır ki özellikle sonuncusu 31 yıllık bir sürede Türkçü, Anadolu ve Türkçe hassasiyeti olan pek çok sanatçı yetiştirerek uzun bir süre edebiyatın kaynağını Anadolu'da aramış ve 1980 darbesinin ters yüz ettiği pek çok değerden biri olarak tarihe mal olmuştur.

Sonuç ve Öneri

Darbenin ardından Türkiye'de hem sağ hem de sol edebiyat için yerli kaynaklardan uzaklaşma söz konusu olmuş, edebiyatın merkezine daha ziyade insanları “menfi ve müspet” diye ikiye ayıran anlayış oturmuştur. Yüksek tirajlı romanlar, ülkede değerler sistemini yeniden düzenleyerek, “baş örtüsücüler ve karşıtları” olarak yeni bir çatışma ortamı ihdas etmişlerdir. Bu anlayış, kısa sürede meslek örgütlerini de doğurarak programlı bir açılımın yol haritasını ve yürütmesini sağlamışlardır. Bu durum da ülkede uzun vadede sosyolojik bir değişime neden olmuştur. Hayata belli bir perspektiften bakan bu anlayışın neden olduğu siyasal değişim, ülkedeki bu günkü değerler çatışmasının da baş aktörü sayılmalıdır. İşte bütün bu olumsuzlukların sonrasında Türk edebiyatının yeni bir hamleye ihtiyacı olmuştur. Bu ihtiyacı, siyasal değişimin geldiği nokta da ispat eder.

Belki de zamanın gerekliliklerinden dolayı ülke geçmişinde görünen sağ ve sol çatışması, bu gün itibarıyla aşılmış bir sorun gibi görünmektedir. Her iki anlayışın da siyasette olduğu gibi fikirde de birleşme eğilimi gösterdiği bu günlerde üzerinde durulacak bir konu da edebiyattaki birleşme çabası olmalıdır. “Ulusal” ve “milliyetçi” olarak ayrılmış ancak benzerlikleri de farklılıkları kadar çok olan bu anlayışların ortak müştereklerde birleşmesi, Türk edebiyatına yeni bir hava kazandırabilir. Bunun pratiği içinse meslek örgütlerinin kurularak Türk milletinin din, dil, bayrak, tarih, mitoloji gibi değişmez unsurlarının edebiyat ve sanatta yer almasını sağlayacak, mefkûre sahibi gelecek nesillerin yetişmesi için etütler yapmaları önerilmektedir. Bu gençlik, karşıt olarak kardeşini değil nefisini görececek bir millî bünyeyi, edebî geçmişinde görmek için çok aramaya ihtiyaç duymayacaktır.

1 II. Meşrutiyet’in ilanından sonra ülkede pek çok fikrî kuruluş açılmış, milliyet fikrine olan ilgi de artmaya başlamıştır. Bu aşamada milliyetçi görüşleri benimseyip savunan çeşitli dernekler de ortaya çıkmıştır. Bunlardan başlıcaları kuruluş sırasına göre; Türk Derneği (Kasım 1908), Türk Yurdu Cemiyeti (Ağustos 1911) ve fiilen 1911’de resmen 25 Mart 1912’de kurulan Türk Ocağı’dır. Kuruluşunda Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Mehmet Emin, Ahmet Ferit ve Fuat Sabit’in bulunduğu Ocak, 1912 tarihli ilk Türk Ocağı Esas Nizamnamesi’nde amaçlarını şöyle açıklamaktadır:

İlk madde heyetle ilgilidir.

2. Madde : “ Ocağın amacı, İslam kavimlerinin en önemlilerinden olan Türklerin millî terbiye, sosyal, iktisadi ve ilmi seviyelerinin ilerletilmesiyle Türk ırkı ve dilinin kemaline çalışmaktır.”

3. Madde : “ Ocak amacına ulaşmak için, Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamere düzenleyerek kitap ve risaleler yayımlanarak mektepler açmaya çalışmaktır. millî serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbabıyla görüşerek iktisadi ve zirai teşvik ve irşatlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir.”

4. Madde : “ Ocak amacına ulaşmaya çalışırken sırf millî ve içtimai bir vaziyette kalacak asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir zaman siyasi fırkalara hadim bulunmayacaktır.” Bk. Tuncer, Hüseyin, Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme, Kültür Bakanlığı yay. Ankara, 1990, s.17. Konuyla ilgili ayrıca bk. Tuncer, Hüseyin-Hacaloglu, Yücel, Memişoğlu Ragıp, Türk Ocakları Tarihi (1912-1997) I-, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.

2 Türk Yurdu Mecmuası’ndan başka, Halka Doğru (1913) ve Türk Sözü (1914), 1917’de çıkanları Yeni Mecmua, Yeni Fikir, Yeni Mektep gibi yayınlar da Türk Ocağı’nın diğer organları olmuştur. Fakat hiçbir Türk Yurdu dergisi kadar etkin olamamıştır. Doğrudan Türk Ocakları veya Türk Yurdu ile ilgili olan bu dergilerin yanı sıra millî Tetebbular Mecmuası, Büyük Duygu, Yeni Mecmua, Büyük Mecmua vb. gibi dergilerle desteklenen Türkçülük fikri, geniş kitlelere ulaşma imkânı bularak Cumhuriyet ideolojisine de kaynaklık etmiştir.

3 Ancak şu da bir gerçektir ki bir süre sonra devletin içinden pek çok kişi, Türk Ocakları’nın işlevini yerine getirmediğine inanmış ve ona karşı tavır almıştır. Bunun neticesinde de Türk Ocakları tasfiye edilerek Halk Evleri ön plana geçirilmiştir. Bu durumu Anıl Çeçen şu şekilde açıklamaktadır: “Türk Ocakları kısa süre içinde tutucu ve gerici kadroların eline geçmesi ve Atatürk devrimlerine sahip çıkarak bunların halk kitlelerince benimsenmesini tarihsel bir işlev olarak yerine getirebilseydi yeni dönem de kapatılmayabilir ve Halkeoleri gibi değişik bir örgütlenme biçimi gündeme gelmeyebilirdi. Türk Ocakları genel başkanı Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Atatürk devrimlerine karşı çıkan gerici tutumu bu ocakların giderek gericilik yuvasına dönüşmesinde etkili olmuştur. Serbest Fırka’nın kuruluşu ile beraber ülkenin her yanında Atatürk devrimlerine

karşı bir hareketi Hamdullah Suphi'nin önderliğinde Türk Ocakları yürütmüştür..." Çeçen, Anıl, Halkevleri, Gündoğan Yay. Ank. 1990, s. 100.

4 Öyle ki Eski Türk Ocağı binası yeni Halk Evleri'nin genel merkezi olarak saptanmış ve açılış burada yapılmıştır. Bk. Çeçen, Anıl, Halkevleri, s. 111.

5 Kitaba da adını veren şiirde Ziya Gökalp'in bir **Kızılma** yorumu söz konusudur. Bk. Ziya Gökalp, Kızılma, (hzl. Hikmet Tanyu), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1976.

6 Ziya Gökalp, Turan adlı şiirinde "*Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan / Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir. Turan...*" derken Turancılık anlayışını söz konusu etmektedir. Bk. Kızılma, s. 3. Ona göre, "*Türkçülüğün uzak mefkûresi ise Turan'dır. Turan, bazılarının zannettiği gibi, Türklere başka, Moğolları, Tunguzları, Finvaları, Macarları da ihtiva eden bir kavimler halitası değildir. Bu zümreye ilim lisanında Ural Altay zümresi denir. [...] Turan kelimesini bütün Türk şubelerini ihtiva eden büyük Türkistan'a hasretmemiz lâzımdır.*" Bk. Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, Tokar Matbaası, İstanbul, 1974, s. 24-25.

7 "*Millî romantizm, milletlerin tarih içerisinde kültür ve sanatta, dilde, edebiyatta, mimaride, vatan ve coğrafyada ortaya koyduğu eserlerin fark edilmesi, bu eserler ve yaşanan büyük hadiseler karşısında kendilerini bulmaları demektir.*" Bk. Kolcu Ali İhsan, millî Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov, Ötügen, İstanbul, 1997, s. 16.

8 Şairin "*Halûk İçin, Halûk'a, Halûk'un Bayramı, Halûk'un Defterinden, Halûk'un Sesi*" gibi şiirlerinde bu duyarlılığı görmek mümkündür. "*Evet, sabah olacaktır, sabah olur geceler / Tulû-ı haşre kadar sürmez; âkîbet bu semâ, / Bu mâî gök size bir gün acır; melûl olma.*" Bk. Tefik Fikret, Rübâb-ı Şikeste, Çağrı Yay. (Haz. Abdullah Uçman-Hasan Akay), İst. 2007, s. 279.

9 Safahat'ın altıncı kitabının adı olan "Asım"daki "*Âsım'ın nesli...diyordum ya...nesilmiş gerçek: / İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek*" ifadeleri de şairin gelecek nesillere örnek model olarak Asım'ı gösterdiğini ifade etmektedir. Bk. Ersoy, Mehmet Akif, Safahat, Akçağ, Ankara, 1994, s. 405.

10 Şair, Kızılırmak adlı tek şiirlik kitabında: "*bir oğlum olacak adı temmuz / uykusuz / korkusuz /beter mi beter ben beynimi satarak yaşıyorum / o benden proleter / bir oğlum olacak adı temmuz / dilinde en güzel sesi / türkçemin / kulağı en yiğit şarkılarla delik / korkak bir merakla değil yıldızlı karanlığı / vivaldi'yi dinler gibi okuyup anlayacak*" diyerek gelecek nesillere sunduğu örneği şekillendirmektedir. Bk. Korkmazgil, Hasan Hüseyin, Kızılırmak, Bilgi Yayınevi (10. Basım), Ankara, Mart 1996, s. 76-77.

11 Konuyla ilgili önemli bir kitap için bk. Dinamo, Hasan İzzettin, Çoban Şiirleri, Ayça, Ankara, 1982.

12 Konuyla ilgili önemli bir kitap için bk. Korkmazgil, Hasan Hüseyin, Ağlasun Ayşafağı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1975.

13 Konuyla ilgili bir çalışma için bk. Emiroğlu, Öztürk, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî Faaliyetleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Kaynaklar

ÇEÇEN, Anıl, (1990), **Halkevleri**, Ankara: Gündoğan Yayınları.

DİNAMO, Hasan İzzettin, (1982), **Çoban Şiirleri**, Ankara: Ayça Yayınları.

EMİROĞLU, Öztürk, (2000), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî**

Faaliyetleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ERSOY, Mehmet Akif, (1994) **Safahat**, Ankara: Akçağ yayınları.

FİKRET, Tevfik , (2007), **Rübâb-ı Şikeste**, (Haz. Abdullah Uçman-Hasan Akay), İstanbul: Çağrı Yayınları.

GÖKALP, Ziya, (1974), **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul: Toker Matbaası.

GÖKALP, Ziya,(1976), **Kızılelma**, (Haz. Hikmet Tanyu), Ankara: Kültür Bakanlığı.

KOLCU, Ali İhsan, (1997), **millî Romantizm Açısından Cengiz Aytmatov**, İstanbul: Ötüken.

KORKMAZGİL, Hasan Hüseyin, (1975), **Ağlasun Aysafağı**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

KORKMAZGİL, Hasan Hüseyin, (Mart 1996), **Kızılırmak**, Ankara: Bilgi Yayınevi (10. Basım).

TUNCER, Hüseyin,(1990), **Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

TUNCER, Hüseyin vd., (1998), **Türk Ocakları Tarihi (1912-1997) I**, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.

ULUÇAY, M. Çağatay, (1977), **İlk Müslüman Türk Devletleri**, İstanbul: MEB, s. 16.

SIYASAL PARTİLERİN KAMUOYU OLUŞTURMASI: İLETİŞİM VE ETKİLEŞİM BOYUTU İÇİNDE İKNA METODU

YRD. DOÇ. DR. SUAVİ TUNCAY*

Özet

Demokratik hayatımızın vazgeçilmez unsurları sayılan siyasi partilerimizin siyasi iletişim kurabilmekte başarısı; onların kamuoyu oluşturma sürecinde güzel Türkçeyle kurulan etkileyici cümlelere ve ülke yararına yönelik görüşlere bağlıdır. Siyaset psikolojisi ve siyaset sosyolojisi içinde incelenen, önemli bir alan olan “ikna psikolojisine” dayalı bir dilin kullanılması giderek önem kazanmaktadır. İktidarı hedefleyen partilerin programlarına yönelik başarısı, seçmenin eğilim ve yönelimleri kontrol edebilmesine ve yönetebilmesine göre şekillenir. Bu bağlamda iktidarı hedefleyen partilerde vatandaş ile Siyasi İletişim kurulmadan önce, bazı önceliklerin ve özelliklerin algı yönetimi açısından mutlaka bilinmesi ve ikna psikolojisi açısından da belirlenmesi gerekiyor.

İletişim Modelleri İçinde Yüz Yüze İletişimin Etkileşim Boyutu Siyasi İletişim ve İknanın Öncelikleri

İnsanın toplumsallaşma boyutu içinde birbirleriyle ilişkilerinde çeşitli faktörler öne çıkar. Bunlar genellikle ekonomik, sosyal, inançsal, siyasi, kültürel olduğu kadar; teknolojik, ekolojik kurumsal, bölgesel önceliklerin algı düzeyi ile

* Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi

çıkarmak ve beklentilere yönelik davranışlar olarak karşımıza çıkar. Bu süreçlerin içinde ideolojik algı belki de en çok kalıplaşmış tutumları karşımıza çıkarır. İşte siyasal kurumların cazibe merkezi haline gelerek iktidarı hedeflemelerinde dikkatten uzak tutmamaları gereken öncelikler ve buna bağlı algı yönetimi kavramının oluşturduğu iklim özellikle ikna psikolojisi açısından incelenmesi gereken bir siyasal alandır.

Özellikle 1950 yılından itibaren çok fazla olmamakla birlikte “ikna” ile ilgili bazı tanımların yapıldığı görülmektedir. Örneğin. Brembeck ve Howell’e (1952: 24) göre ikna “önceden belirlenmiş sonuçlara ulaşmak amacıyla, bilinçli olarak, insan güdülerinin manipülasyonu yoluyla düşünce ve eylemlerin değiştirilmesi girişimi” olarak belirtilmektedir. Aynı bilim adamları 1976’da (s. 9) iknayı çok daha yalın bir ifadeyle tanımlama yoluna gittikleri görülür. Bu tanımda onlara göre ikna “bireylerin seçimlerini etkileme amaçlı iletişim” dir. Reardon (1991: 2), ikna için “ikna çabası içinde olan bireyin, çeşitli duygusal ve bilişsel teknikler yoluyla bir başka bireyin belirli bir davranış, inanç ya da tutumu benimsemesine rehberlik etmek” şeklinde tanım yaparlar. Raven ve Haley ise iknayı, (1982: 427), “bir bireyin etkisiyle birey ya da bireylerin biliş, tutum ya da davranışlarında değişiklik yaratılması” şeklinde yorumlarlar. Lord (1997: 253) ise, İkna edici iletişim, bir birey, düşünce ya da olaya ilişkin tutum değişimi yaratmak amacıyla gerçekleştirilen iletişim olarak tanımlamaktadır. Bu ve benzeri tanımların ortak noktalarından yola çıkarak Demirtaş ise iknayı “Kaynak kişi ya da kişilerin, hedefin belirli bir ürün, birey ya da görüşe ilişkin olumlu bir tutum oluşturmasını ya da var olan tutumunu değiştirmesini sağlama yönündeki çabası” şeklinde tanımlamaktadır (Demirtaş, 2004, www.irfanerdogan.com/dergiweb2008/19/demirtas.pdf).

Bize göre ikna psikolojik algı tanımı kapsamında birey, grup ve toplulukların, kurum ve kuruluşların inanç, ideoloji, tutum ve davranışlarını siyasal söylemler ve dil sistemleriyle istendik yönde bir tutum takınması ve değişikliğe uğratılması için yapılan, çabalar, uyarılar ve iknaya yönelik gerekçelerle anlatımlar bütünüdür. Zira ikna propaganda değildir. Zira propaganda çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkilemek amacını taşıyan önceden planlanmış bir mesajlar bütünüdür. Propaganda tarafsız bilgi yerine özellikle kendi kitlesini aldatıcı da olsa yanıltıcı da olsa kendi ideolojisi ve siyasal duruşu yönünde etkilemeyi hedefler.

Günümüzde özellikle siyasal partilerin kamuoyu oluşturması ve seçmenleriyle iletişim kurabilmesi, kısacası programları doğrultusunda başta oy verenler ile vermeyenleri etkilemesi ve ikna edebilmesi için; bazı önceliklerin bilinmesi gerekir. Bunları aşağıdaki başlıklar altında ele alabiliriz. Bu bağlamda belirteceğimiz öncelikler şunlar olabilir. Siyasal iletişim açısından parti yöneticileri yerleşim bölgelerinin demografik özelliklerini iyi analiz etmelidir. Bu bölgelerin beklentileri ve etki düzeyleri hangi partilerde yoğunlaştıkları mutlaka araştırılmalıdır. Özellikle kentin nüfus bileşimi bilimsel verilerle belirlenerek kadın veya erkek, genç veya yaşlı profili iletişim kurulmadan önce çıkarılmalıdır.

Ayrıca kentin veya beldenin istihdam önceliği, kentin eğitim olanakları ve eğitimin düzeyi, eğilim ve yönelimlerin alt yapısı, ilgi alanları, Sosyalleşme örgüsü, yönetsel beklentinin demografik alansal etkileşim düzeyi, tutum değiştirmenin tayinini etkileyen ana faktörlerin de bilinmesinde yarar vardır. Bilgi temelli bir görünümün oluşturulma süreci, algı eşiği, sorun başlıklarının gerçekçi olarak sıralanması, belirlenen sorunların nasıl ve hangi yöntemlerle çözüleceği yönünde programın teşkilatlara aktarımı ve öncelik süreci, katılımın boyutları ile siyasal inanç eksenindeki kararlılık gibi hususların da ele alınması gereken başlıca konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmalar içinde bölgelerin demografik özellikleri ve beklentileriyle siyasal eylem ve söylemlere etki düzeyi de araştırılması gereken konular olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda siyasal partilerimizin dikkat etmesi gereken önemli konulardan bir diğeri de bölgeler arasındaki farklılıkların oy verme eğiliminde oynadığı rolü keşfederek; siyasal iletişim dili içinde beklentilerin saptanmasıdır. Buna bağlı olarak seçmen kitlesine ulaştırılabilecek ve seçmeni ikna edebilecek eğilim ve yönelimleri algı yönetimi ve psikolojisi bağlamında hayata geçirmesi gerekiyor. Bölgenin diğer bölgelerle ilgili etkililiğine dikkat edilerek ön araştırma yapılması ve bu araştırmanın bazı alanlarda ve yerlerde test edilmesi gerekiyor. Örneğin büyük şehirlerde Konyalılar grubu, Karslılar grubu, Karadenizliler grubu, Afyonlular, Aydınlılar, Kütahyalılar vb. gibi. Bu çalışmada hassas kabuller ve ön kabuller azami ölçüde belirlenmelidir. Sorun başlıkları ele alınarak parti merkezinde uygulanması gereken iletişim dilinin boyutları ve etki düzeyinin geri dönüşümü belirlenip test edilmelidir.

Elde edilen bilgilerin ortak dili oluşturulup millî bir politikanın birlikte inşa edileceğine ikna metodu kullanılmalıdır. Bölge ve kentin veya ilçenin işgücü ve yatırım gücünün saptanması. Ağırlıklı olarak mesleklerle ilgili kuruluşlar, yatırımların ve yatırımcıların niteliği, işçi, memur, serbest meslek, eğitim düzeyi, genç nüfus oranı, orta yaşlı ve yaşlı nüfus gibi tüm veriler önceden belirlenmelidir. Kamu kurumlarının dağılımı ve kente yöreye yaptığı katkı düzeyi, Beklentilerin çeşitli yollarla belirlenmesi, Sivil Toplum örgütlerinin etki düzeyi, birikim ve öngörü yeteneğinin önemi ile kentlerin nüfus bileşimleri oldukça önem taşır. Ancak öngörü büyük bir birikimle kazanılır. Kentlerin nüfus bileşimleri detaylandırılmadan siyasal iletişim ve ikna psikolojisinin etkisinden söz edebilmek oldukça zordur.

Bu bağlamda siyasal partilerimizin dikkat etmesi gereken önemli konulardan bir diğeri de bölgeler arasındaki farklılıkların oy verme eğiliminde oynadığı rolü keşfederek; siyasal iletişim dili içinde beklentilerin saptanmasıdır.

Onun için başta örf, adet ve geleneklerin yaşatılması değerler manzumesinin önemi, eğitim ve kültür birikimi, ahlak ve fazilet zinciri, üstün bir vatan sevgisi, gelecekle ilgili hazırlık, öngörü yeteneği siyasal iletişim ve ikna psikolojisi açısından üzerinde durulması gereken konulardır. Türk atasözümüz “Göz odur ki dağın arkasını göre; akıl odur ki başa geleceği bile” diyen bilge, cesaret ve akıl sembolü sayılan Türk toplumu için önemli bir gösterge mahiyetindedir. Etkili bir iletişim ile kalıplaşmış tutumlarımızın değişebileceği yolunda çalışmalar vardır. Bunu kalıplaşmış siyasal tutum değişimi açısından da ele alabiliriz. Bunun yolu pekişmiş tutum sahibine tutum konusunda sürekli olarak ve sabırla bilgi aktarılmasıdır.

Kısacası bireylerde var olan tutumu güçlendirmek, güçlü olan bir tutumu yumuşatmak, tutumu değiştirmek ve yeni bir uyarıcıya karşı yeni bir tutum geliştirmek gibi (Usal-Kuşluyan, 2004, s.165-167) hususların mutlaka göz önünde tutulmasını gerektiren verilere yönelik çalışmalar yapılmak zorundadır. Bu konuyla ilgili olarak 2007 yılında yapmış olduğumuz Bu konulara “sorun çözme yöntemleri ve iletişimin çevre mastır planları açısından kapsam ve önemi” adlı çalışmamızda farklı açılardan kapsamlı olarak değinilmiştir.

Kalıplaşmış tutumlara yönelik sorunların giderilmesinde ve siyasal iletişim ve ikna psikolojisi açısından son derece önemli yaklaşımların siyasal söylem geliştirenler tarafından bilinmesinde büyük yarar vardır. Çünkü gerek bireysel ve gerekse kurumsal sorunların çözümü farklılıklar gösterir. Kısacası değer ve değer yönelimlerine uygun geliştirilen tutumlar, toplumun ve kültürün bireydeki yansımaları olan psikolojik temsilleri oluşturan temel öğeler olup; bireylerin toplum içinde kendilerini konumlama, kendilerine sosyal kimlik oluşturma tarzlarını belirlemektedir (Yetim, age. S.27,28).

İnsan psikolojisini ve davranış modellerini incelerken bireyin eğilim ve yönelimlerini, algısal yetisine bağlı tutku ve coşkularını kısacası ikna psikolojisi kapsamındaki öncelikleri incelememiz önemli görülmekte, konumuzu da yakından ilgilendirmektedir. Ancak konumuz açısından özellikle kurumsal bir yapı olarak siyasal partilerimizi yönetenlerin başta, devlet ve siyaset adamlarının halkı bilgilendirmesi ve adil görev yapabilmesi için eşitlik ve adalet ilkelerine sadık kalması, çıkar saikinden uzak durması temel dürtüleri olmalıdır. Bu nedenle vakur, ağırbaşlı, güven veren sorun çözmekte gereken bilgi ve donanım yanında, öngörü yeteneği yüksek, bilge kişiliği ve devlet adamı duruşu ancak büyük bir birikim, azim ve araştırmayla kazanılabilir. Böylece lidere bağlılık ve derin saygı yanında ve parti terbiyesi içinde genel başkan ve parti üst kurullarının yeteneklerini ortaya koyan bir birikimin var olduğu mutlaka kamuya aktarılması gerekir.

O halde kentin nüfus bileşimi başta seçmen profili ile ilgili özelliklerin siyasal partilerin üzerinde durması gereken temel işlemlerden birisi olarak sağlıklı ve tarafsız elde edilen verileri içermesi gerekir. **İletişim ve etkileşimin zaman**

dilimlerine bağlı kalmadan ancak belli aralıkları da gözeterek parti yönetimleri tarafından pekiştirilmesi yerinde olur. Siyasal ideolojik muhataplarına ayrıca hedef kitleye etki düzeyi yüksek programlara öncelikler gözetilerek yer verilmesi yararlıdır. Ülkenin biriken ve çözüm bekleyen sorunlara karşı ilgi, eğilim ve yönelimlerin artmasına ortam hazırlar. Zira “dünyanın bugün bile karşı karşıya kaldığı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel sorunlara ne yazık ki dinsel sorunlar da eklenmiş insan ilişkilerinde bir ayrışma ve adeta belirleyiciliği artan bir inanç yani dinî alan söz konusu olmuştur.”

Türkiye’de bozulan gelir dağılımı hızla fakirin aleyhine artmaktadır. Çevre sorunları dünyamızı olduğu gibi ülkemizi de tehlikeli bir boyuta taşımaktadır. İş gücü istihdam sorunlarını “taşeron sistemiyle” çözmek işçinin adeta esir olması ve biat etmesi anlamı taşımaktadır. Özellikle kamu çalışanlarının yanı sıra taşeron çalıştıran maden ocakları adeta ölüm kumarı olmuş, büyük ve acı kazalarla üç yüz madencimizin ölümleri yaşamış; iktidar ise sadece politik yaklaşımlarla can kaybına uğrayan işçilere el uzattığı izlemi vermeye çalışmıştır (bk. Soma Faciası).

Özellikle kentleşme, gecekondulaşma ve göç sorunları çarpık bir vaziyette plansız ve programsız olduğundan; “Toplu Konut” aldatmacasıyla bir kısım insanlar daha da zengin edilmekte, uzun süreler içinde ve yokluklara katlanarak sığınacağı bir evi olanların evleri bu politikalarla ellerinden alınmaktadır. Kısacası Kongar’ın 1999 yılında saptadığı durum 2014 yılı içinde neredeyse artan oranda devam etmektedir. Bugün dünden daha fazla “Türkiye’nin sorun kümeleri artmış “ekonomik ve sosyal karakterli tüm sorunların temelinde yine demografik meseleler yatmaktadır” (Kongar, 1999,s.398).

Bu nedenlerle bölgelerde, kentlerde, ilçelerde veya köylerde yaşayan kişilerin erkek, bayan, çocuk, yaşlı ve genç nüfus içindeki oransal durumunun ve hangi sınıf içinde bulunduğu kısacası demografik özelliklerinin sosyo psikolojik yerinin tayini gerekir. Bu bağlamda iletişim kurulan kişilerin yani o mahaldeki nüfusun yerelliğinde ölçü olan doğum yeri veya göç yoluyla oluşan sosyo ekonomik ölçüleri saptanmalıdır. Bu verilerin mukayesesi ve ilişkileri saptanarak hangi nüfus bileşiminin diğer farklı nüfusa ait olan kişilerle ilişki ve etkileşim boyutu içinde oldukları tespit edilerek; siyasal iletişim dili ve yöntemleri oluşturulmalı, etkin nüfusun çekim gücü çalışmayı yürüten kişilerce belirlenip değerlendirilmelidir.

Türkiye’de bozulan gelir dağılımı hızla fakirin aleyhine artmaktadır. Çevre sorunları dünyamızı olduğu gibi ülkemizi de tehlikeli bir boyuta taşımaktadır.

Kentin veya Beldenin İstihdam Önceliği ve Eğitim Olanakları

Eğitim ve istihdam bir ülkenin temel konuları arasında yer alır. Özellikle eğitim “ yürürlükteki değerlerin, bilgilerin ve hünelerinin yetişen kuşaklara iletilmesi ve sosyolojik açıdan dayanışma içinde genç kuşaklara kazandırılması sürecidir” (Ozankaya, 1991, s.403,404).

Eğitim süreklilik ister. Asla göz ardı edilebilecek bir alan değildir. Toplumsal yapının düşünce ve hedef düzeyini öncelikle eğitim durumu belirler. Bu bağlamda siyasetçinin ana görevlerinden birisi de eğitim yolu ile bilimi, güzel sanatları ve kültürel dokuyu, sanayi ve teknolojiyi çağdaş normlara ulaştırmak ve geliştirmek oluyor. İşte o takdirde gidilecek bölgedeki nüfusun hangi ekonomik veya ticari alanla ilgili olduğu ve eğitim düzeyleri önceden bilinmelidir.

Aslında kültürel aktarım sürecine özellikle eğitim önemli bir rol oynar. Bireyin sosyalleşmesine ortam hazırlar. Mensubiyet bilinci gelişir. Zira bugün ayrıştırmanın bir sebebi sayılan kimlik kavramı aslında kültürün insana yüklediği bir sonuçtur. Zaman ve süreç bu oluşumu etkiler. Kısacası kültür ve kimlik kavramları, insan toplumlarının, değişen tarihsel ve sosyal şartlar altında ekonomik, siyasal, dinsel vb. birçok farklı boyut itibarıyla ürettikleri, farklı anlamlılık alanları olarak belirlemektedir” (Gültekin, 2013, s.135).

Bu bağlamda ekonomik anlamda yürütülen tarım, hayvancılık, çiftçilik, ticaret, zanaat erbaplarının ne oranda ve ne gibi sıkıntıları olduğu, o belde ve yöreye kültürel aktarım sürecinde nasıl etki ettiği ve değişim modelleri kapsamlı planlar tahtında ele alınmalıdır. Kentin ve yerleşim bölgelerinin güncel durumu incelenmeli geçmiş dönemlerle ilgili mukayeseler o bölgenin kültürel algılamasına yönelik yapılması gereken programlarda istek ve taleplerine yer verilmelidir. Bölgenin veya beldenin eğitim açısından eksiklikleri ve beklentileri nelerdir? Sorusunun karşılığı olarak seçmene sadece vaat değil, ikna edici bir cevap verebilmelidir. Bu cevap mutlaka ve öncelikle çözüme yönelik olmalı zaman açısından gerçeklere yakın olmalıdır. Bir diğer husus o beldenin veya yörenin beklentileri karşılanabilir bir durumunun saptanması yanında, sektörler açısından işsizliğin yöntem olarak giderileceği mesajı da verilebilmelidir.

Kentteki üniversiteler, lise ve diğer meslek liseleri, ilkokullar, özel okullar listelenmeli ve bu eğitim kurumlarıyla ilgili ziyaretler yapılarak güç temerküzü içinde olduğumuz ince ve etkili bir dille belli edilmelidir. Özellikle genç nüfusun beklentileri tespit edilmelidir. Programların öncelikli hedefleri anlatılmalı ve gerçekçi yaklaşımlarla çözümlerin var olduğu ifade edilmelidir. Eğitimci kadrolar ile sıkı ilişkiler kurularak onlarda da sorunların temel sebeplerinin altında yatan gerekçeler saptanmalıdır. Her mahallede var olan birimlerle sıkı bir işbirliğine gidilmelidir. Gençlerin ilgi ve eğilimleri arttırılarak sisteme dâhil edilmelidir.

Unutulmaması gereken en önemli hususu genç nüfusun ailesiyle, arkadaş gruplarıyla ve çevresiyle ilgili olarak yaşadıkları sorunların bilinmesinde yarar umulmaktadır.

Eğilim ve Yönelimlerin Etkileşim Düzeyi Tutum Değiştiriminin Tayininde Veri Analizlerinin Önemi

Sorunları kategorik olarak ayırmak ve sadece devletin katkısıyla çözümler üretmek oldukça zordur. Zira gerek çocuklarımızın ve gerekse vatandaşlarımızın eğilimleri öncelikle aile içinde başlamakta daha sonra okullarımızda devam etmektedir. Ancak özellikle gençliğin yetiştirilmesinde sadece okul ve aile kurumu eğitimi yetmemekte; onun çevresiyle birlikte eğitimi ve yaygın sosyalleştirilme sürecini de içermektedir (Tuncay, 2000. S. 236).

Demek ki bu süreç içinde algıların yönetilmesi eğilim ve yönelimlerin alt yapısının belirlenmesine de bağlıdır. Kişinin bölgesel, etnik ve dini referansları açısından ön kabullerini içeren hedef ve beklenti algısının nasıl yönetileceği önceden bilinmelidir. Aslında yönelimin en ayırt edici özelliği; başarıya yönelik eylemde bulunma ve eylemde bulunan bireyin algıladığı dış standartlarla uyum kurabilme çabasıdır (Yetim, 1993, S. 40,41).

İşte bu nedenle aynı anda farklı gruplara bazı önemli konu ve algılama farkı doğurabilecek çözümlere ve görüşlere yer verilmemelidir. Algı pekişmesi olanlara hangi dili kullansak ta etkili olunmayacağı kabul edilmeli ve zaman doğru yönetilmelidir. Karşılıklı atışma ve sürtüşmelerden kaçınmalıdır. Tartışma ortamında tartışmaya katılan kişilerin önce ve sonrasında hangi düşünce, bilgi ve değeri taşıdığı fikir alt yapısı mutlaka bilinmeli; pekişmiş ve bağnaz ikna toleransı olmayan kişilerle verimsiz tartışma teatilerinden uzak durulmalıdır.

Toplantıların, görüşmelerin veya etkinliklerin mutlaka geri dönüşümü alınmalıdır. Hitap eden ile hitap edilen arasında kurulacak bağ ve ilgiye yönelik beklenti bilgi pekişmesiyle adeta bir sevgi yumağına döndürülebilmelidir. Dinleme becerisiyle beklentilerin pekiştirilerek karşılıklı iletişim ve etkileşim süreci ile ilgi de düzeyi artırılmalıdır. Süreklilik sağlanmalı ve gruplar oluşturularak karşılıklı olarak diğer bölgelerle ve beldelerle etkileşim düzeyi yaygın ve güçlü hale getirilmelidir. Bu etkileşim düzeyinin artırılması pekiştirilmiş bir fikir birliği olduğu kadar dostluk, arkadaşlık ve hedef birliğinin yanı sıra dayanışma ve işbirliği içinde bir kapsamın, ülke birliği ve de mutluluğu yanında güvenliği ve geleceği ülküsünü de içermelidir.

Özellikle genç nüfusun beklentileri tespit edilmelidir. Programların öncelikli hedefleri anlatılmalı ve gerçekçi yaklaşımlarla çözümlerin var olduğu ifade edilmelidir.

Siyasi partilerin en öncelikli hedeflerinden birisi kendisine oy vermeyenlerin ve oy vermekte tereddüdü olanların tutum değişikliğini örgütleyebilmesidir.

Başarının sırrı, karşınızdakinin bakış açısını fark edebilme ve olayları kendinizin olduğu kadar onun gözünden de görebilme yetisinde yatar.

Çünkü her insanın eğilimleri ve düşünceleri ayrı ayrıdır. Önemli olan bu değer ve eğilimlerin kolektif bilince uyarlanabilmesi, ortak yaşama ait simge ve sembollerin kullanılabilmesi, sosyalleşme sürecinin haklar bağlamında kamusal alanlarla örtüştürülebilmesidir. Kamu hürriyetlerine ve kamusal alana bu paradigmadan bakıldığında basın ve basın kuruluşlarının içinde çalışanların rolü ve önemi günümüzde çok daha artıyor(Tuncay; 2004, s.95).

Siyasi partilerin en öncelikli hedeflerinden birisi kendisine oy vermeyenlerin ve oy vermekte tereddüdü olanların tutum değişikliğini örgütleyebilmesidir. Kişinin hangi koşullarda fikir veya tutum değiştireceği yönünde parti yönetimlerinin bir skala tutması ve bunun paralelinde benzer örneklere de yön tayini yapabilmesi kaçınılmazdır. Burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta eleştirel yaklaşım yerine ilgi ve eğilimlerin doğru yönlendirilmesine katkı yapabilecek tutum değiştirmenin tayininde farklı ve etkili bir yaklaşım dilinin kullanılması ve ikna metodu içinde çeşitli yol ve yöntemlerinin akıl ve bilgi odaklı bir çizgiye taşınabilmesi yeteneğidir. Veri analizlerinin elde edilen girdilere göre yapılması gerekir.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Kavramsal Çerçevenin Politik İrdelenmesi

Sanat, edebiyat, kültür ve siyaset gerçeği görebilme yeteneği olan ve toplumu anlayanların işi olarak karşımıza çıkar. İşte bütün bu süreçler “sembollerle, zihinsel kurgular insanlar tarafından anlamlandırılır” (Sarıbay, s.71,73). Bütünüyle bu anlamlandırmalar ve araştırmalar ile elde edilen gözlemler toplumsal düzenin refah ve mutluluk düzeyine erişebilmesi için gerçekleştirilir. Birey olarak insanlarda görülen tutuma ve eğilimlerin yönüne, oyların tahviline yönelik araştırmanın ve toplanan verilerin özelliklerinden yola çıkılarak, var olan veri analiz yöntemlerini gözden geçirmeli, parti teşkilatlarının araştırma ve politikaları belirlemek için bir veri analiz planını hedef kitleye yönelik olarak geliştirmelidir. Bu bağlamda veri analizleriyle ilgili çeşitli yöntemler vardır. Örneğin Wolcott veri analizinde üç yol önermektedir.

Birinci yol, toplanan verinin özgün formuna mümkün olduğu kadar sadık kalarak ve gerektiğinde araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan

alıntı yaparak betimsel yani düzgün bir anlatım ve ifade ile kısacası pozitif yani açıklıkla ve sıcak bir yaklaşımla verileri hedef kitleye sunmaktır. Bu yaklaşımda veriler ve ulaşılan sonuçlar birbirine anlatım olarak çok yakındır. İkinci yol bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla “sistemik analiz” yapmaktır. Yani, veriler betimsel bir yaklaşımla sunulur ve buna ek olarak belirlenen bazı temalar ve temalar arası ilişkiler belirlenir. Politik, ekonomik, sosyal, eğitim, güvenlik ve benzeri devletin varlığı ve bütünlüğü ile ilgili sorunların öncelikli olanları alt alta dizilerek sistemik biçime getirilir. Üçüncü yaklaşımda ise araştırmacı yani siyasal yönelimleri belirleyecek olanlar; birinci veya ikinci yaklaşımı temel alır ve buna ek olarak, veri analizi sürecine kendi yorumlarını da dâhil eder.

Burada araştırmacının katılımcı ve öznel yönü daha ön plana çıkmaktadır. İşte bu yöntem partilerin genel düşünce ve karakteristik önceliklerinin dışında olamaz. Elde edilen verilerin toplanarak siyasal tutum ve eğilimlerin yönetilmesi bireyin bilgi temelli bir kavramsal çerçeveye sahip olabilmesiyle etkili ve güçlü mesaj oluşturabilir. Bu yöntem yeni girdileri gerektirir. Bunların bireysel somut veriler olması grup bilincine yönelik saptanması da esas olarak ele alınır.

Genel politikanın ve partinin temel felsefesinin dışında beyan ve açıklamalar yapılamayacağı gibi; girdilerin analizinde hangi mesajların daha anlaşılır ve etkili düzeye getirilmesi gerektiği konusu ele alınır (SÖZBİLİR, fenitay.files.wordpress.com/.../1112-nitel-arac59ftc4b)¹.

Zira insanın iki temel özelliği ve boyutu vardır. Bunlar insanın bedeni ve ruhu olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle insan organizması uyarıcılar yolu ile etkilenmekte ve bunun sonucunda uyarıcıya uygun bir davranış düzlemi içinde tepkiler vermektedir. Özellikle insanın zihninde oluşan ve psikolojik faktörlere dayanan içsel uyarıcılar sonucu birey duygusal, mantıksal tepkiler verebilir. Bunun aksine kişilik oluşumuna ve çevresel etkilere dayanan davranış ve düşünce bozuklukları içinde varsayılan şiddet örüntülerine kadar tepkilere gidebilir (Eroğlu, 2004).

Gerek Wolcott’un sınıflaması gerekse ilgili diğer sınıflamalar, veri analizinde her araştırmacı için önemli olan üç temel kavramı vurgulamaktadır. Bunlar “betimleme”, “analiz” ve “yorumlama” olarak ele alınmıştır. Bu kavramların iyi anlaşılması, analiz planında bu kavramların ne şekilde ele alınacağına karar verilmesi parti politikalarının yürütülmesi açısından önemlidir.

Strauss ve Corbin tarafından 1990 tarihinde ele alınan “Betimleme”, toplanan verilerin araştırma problemine ilişkin olarak neler söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Betimleme yaklaşımı ile ne sorusuna yanıt bulunabilir, ancak “neden” ve “nasıl” sorularına doğrudan yanıt alınması kısacası bireyin iç dünyasını ve hayal gücünü hatta ütopyaları dâhil siyasal ideolojik algısını ve yaklaşımındaki derinliği anlamak mümkün olmayabilir.

Nitel araştırma insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden birisi olarak karşımıza çıkar. İstatistiksel veri analizine dayalı nicel araştırmanın aksine nitel araştırma, insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, diğer bir deyişle olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır (ŞİMŞİR, www.web.sakarya.edu.tr/~skuyucu/sunum/ismail.ppt).

Dey'in 1993 yılında, Storey'in ise 2007 yılında yaptığı nitel araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; insanların olaylara dönük öznel bakış açılarını keşfetmeyi hedeflediğini ve bu nedenle nicel araştırmadan daha üstün olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla nitel araştırmayı insanın, kendi sınırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olarak tanımlamak mümkündür (Özdemir, s.326).

Nicel araştırmanın aksine nitel araştırma, insanların olaylara ne tür bir analiz ile yaklaştığını irdeler. Zira veri setinde doğrudan görülmeyen, ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla elde edilen temaların ve bu temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması, analiz sürecinin temel işlevidir. "Neden ve "nasıl" sorularına yanıtlar aranır. Bu süreçten sonra yorumlama mümkün olur. Aslında "Bu söylenen ya da gözlenen ne anlama gelmektedir?" sorusu, yorumlamanın temelini oluşturmaktadır. Veri analizinde "anlam" ön plana çıkarılmaktadır. Verilerin anlamlandırılması öznel bir süreçtir ve bu nedenle herkes tarafından aynen kabul edilmesi beklenemez.

Araştırmacı, kendi yorumları ile elde ettiği verileri ve bundan çıkardığı sonuçları nasıl gördüğünü ortaya koymakta ve bu şekilde okuyucuya araştırma sorusunun yanıtına ilişkin bir bakış açısı sunmaya çalışmaktadır. Miles ve Huberman tarafından yapılan nitel analizde ise, "veri özleştirme" "veri sunumu" ve "sonuç çıkarımı ve teyit etme" olmak üzere üç bölümde incelendiği görülmektedir. Aslında nitel araştırma tekniği olarak "sosyal gerçeklik, fiziki gerçeklik kadar farklı zaman ve mekânlarda genellikle benzerlik yani aynılık göstermemektedir" (Türnüklü, 2000).

Bu pencereden bakıldığında siyasal alan çalışmalarının oldukça derinliğine araştırma tekniklerinden yararlanması gereği ortaya çıkıyor. İlk aşamada parti yönetimini elinde tutanlar elde edilen verileri inceler ve kodlar. Kodlama sırasında, araştırma sorusu açısından önemli olan kavramları ve temaları kullanacağından, veriler özetlenmiş ve önemli olanları seçilmiş olur. Daha sade ve araştırma problemiyle uyumlu hale gelen veri seti, ikinci aşamada çeşitli grafikler, tablolar ve şekiller yoluyla görsel hale getirilir. Üçüncü aşamada ise ortaya çıkan kavramlar, temalar ve ilişkiler yorumlanır, karşılaştırılır ve teyit edilir. Bu şekilde, araştırma sonuçlarının anlamlandırılması ve geçerliliğin sağlanması siyasal söylemlerin belirlenmesi mümkün olmaktadır. Politik söylemlerin belirlenmesinde birey grup, toplum ve kurumsal yapılardan gelen verilerin politik söylemlerde etkili olması kaçınılmazdır.

Bu bağlamda Dey, veri analizi sürecini “betimleme”, “sınıflama” ve “ilişkilendirme” şeklinde üç aşamada incelemektedir. Araştırmacı betimleme aşamasında verileri kapsamlı bir şekilde tanımlar.

Amaç okuyucunun veri hakkında değişik boyutlarda bilgi edinmesini sağlamaktır. Sınıflama aşamasında veriler kodlanır ve buna göre sınıflandırılır. Son aşamada ise, belirli temalar altında sınıflandırılan veriler ilişkilendirilir ve bu ilişkiler yorumlanır. Giderek artan nitel belirleme çalışmaları aslında ayrıca ele alınması gereken önemli çalışmalardır. Ancak bir sosyolojik ve psikolojik açılarından gerek kuramsal ve gerekse gözleme dayalı inceleme ve araştırmalarımızı daha önde tutarak iletişim modelleri içinde ikna’ nın yerini ve sonuçlarını yorumlamaya önem veriyoruz.

İşte bu yöntem gerek parti içindeki bütünlüğü pekiştirir, gerekse yeni katılımları hedefleyen partilerin tercih edilebilmesini akılcı politik söylemlerle artırabilir. Bütün mesele uyumlu, etkili, çekim merkezi olabilen bir tebessüm dilini gerçeklere dayalı kurabilmekten geçer.

Görüldüğü gibi nitel verilerin analizi konusunda ilgili Yörelerde veya kentlerde farklı talepleri içeren kavramlar ve beklentiler veya politik yaklaşımlar ortaya koymaktadır. Ancak tüm bu yaklaşımlarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, verilerin betimlenmesine ve ağırlıklı sorunların oluşturduğu temaların ortaya çıkarılmasına verilmesi gereken önemdir. Çünkü partiler oy devşirebildikleri sürece vardılar. Önemli olan yalan ve aldatıcı beyanlar olmadan talep indirgemelerinin bilimsel ayaklara, gerçeklere dayandırılarak politikaların üretilmesidir. Bunun yanında araştırmacının yorumları ve ortaya çıkan temaların anlamlı bir biçimde ilişkilendirilmesi de politik söylemlerde ön plana çıkmaktadır.

İkna ve Psikolojik Algı İlişkisinde Tanımlama ve İçerik Analizi

Strauss ve Corbin’in sınıflamasıyla “betimsel analiz” ve “içerik analizi” ayrımında betimsel analiz içerik analizine göre daha yüzeyseldir. Bu daha çok, verilerin söyleme yönelik mesaj ve kavramsal yapısının önceden açık bir biçimde belirlendiği araştırmalarda kullanılır. Ancak içerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır. Siyasal partilerin söyleme eylem

İkna için hedef kitlenin eğilim ve yönelimlerinin önceden bilinmesi gerekir. Hedef kitleye ait bazı bilgilerin önceden bilinerek hassas olunan konulara yönelik fikir ve görüşlere daha sonra geçilmelidir.

örtüşmesini sağlayabilecek halkın talep ve beklentilerini ortaya koyabilecek verilere dayandığından politik söylemlerin de daha etkili olarak ortaya konulabilmesine imkân verir. Bu aşamalardan sonra iletişim dili, davranış modelleri ve ikna psikolojisi açısından söylem ve eylem birliğinden söz edebiliriz.

İkna için hedef kitlenin eğilim ve yönelimlerinin önceden bilinmesi gerekir. Hedef kitleye ait bazı bilgilerin önceden bilinerek hassas olunan konulara yönelik fikir ve görüşlere daha sonra geçilmelidir. Öncelikle hal hatır sorulmalı. Sıkıntıların neler olduğu saptanmalıdır. Hedef kitleyi rencide edecek söylemlere asla yer verilmemelidir. Hedef kitle ile yan yana gelerek sorunlarımızın çözüleceği bu nedenle değerli olduğu hissedilmeli ve birlikte çözüme katkısı istenerek önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Algı eşiği olarak sıkça gündeme gelen algısal yetilerimizde temel kavram psikolojik algı olmalıdır. O halde tarafımızdan geliştirilen ve Belçika'da bir kongrede sunduğumuz ve takdir topladığımız tanım olan Psikolojik algı "İnsanın, tarihi derinliklerinden getirdiği, aile, grup, cemaat, birlik, kurum ve toplulukların; öteki olarak konumlandırıp geliştirdiği izleri ve yargıları, korku ve kuşku, coşku ve sevinçleri yani süje ve objeleri mensubu olduğu topluluk üyelerine kuşaktan kuşağa aktarma bilincini üstünlük ya da aşağılık duygu, his ve sendrom biçimine dönüştürerek; bunlara ait tutku ve değerlerini, eylem ve düşüncelerini, inançlarını pekiştirme, ayırıştırma veya yönetme yeteneğinin, bireyin zihinsel süreçlerine indirgenerek istedik yönde bir algının maddi ve moral içerikli olarak oluşturulmasıdır" (Tuncay, 2009, s:48,49).

Birçok olay ve olguda insanlar, gruplar ve devletlerarası ilişkilerde bu kavramın üzerine iletişimin kurulduğu görülmektedir. İkna bir psikolojik harekettir. Bu eylemin etkin olarak iletişimle sağlanabilmesi esastır.

İkna Psikolojisi, İnsan İlişkileri ve Sosyalleşme

İnsan beden ve ruhtan meydana gelen iklim dâhil çeşitli faktörlerin etkilediği bir varlıktır. Çünkü insana etki eden binlerce uyarıcı vardır. Bunlara genelde uyarıcı etkiler denilmektedir. İnsan bu etkilere çeşitli tepkiler vermektedir. Bu aynı zamanda insanın davranışları olarak ifade edilir. Ancak davranışlar sadece tepkisel değildir. İşte insanın bu etkilere nasıl tepki verebileceği her kişiye koşula ve şarta göre değişmektedir. Sosyal ve düşünen bir varlık olarak insanın tepkisinin tam olarak ölçülebilmesi ancak sosyalleşme süreci ile açığa çıkabilir.

Mustafa Erkal sosyalleşmeyi "bir bireyin herhangi bir grup faaliyetine isteyerek katılması sonucu katılan kişinin kendisinden beklenen uygun rolü oynaması bir diğer değişle bu rollerden haberdar olmasıdır" şeklinde ifade etmektedir (Erkal, 1991, s.68,69).

Dönmezer'e göre ise sosyalleşme "İnsanı söz konusu olan sosyal sistemin katılımcı yani iştirakçi üyesi haline getiren bir süreçtir" (Dönmezer, 1999, s.12,123). Sosyalleşme aynı zamanda bireyin tek başına olmadığını diğer insanlarla birlikte olduğunu ifade eder. İşte insanın siyasal bir davranış kalıbına etki edebilmek onun ilgi eğilim ve yönelimlerinin bilinmesi ve ikna edilmesiyle ortaya çıkar.

Bunun için ikna psikolojisinden yararlanmak gerekir. İnsan ilişkilerinde ikna psikolojisini sosyalleşme bağlamında ele almamız daha uygun bir yaklaşımdır. Bu bağlamda bireyi etkileyen ve onu sosyalleştiren bir çevresi vardır. Psikolojik bir varlık olan bireyin etkilendiği bu ortamlardan hangisi baskın ise; eğilim ve yönelimlerine etki eden psikolojik algısı bağlamında bir davranış sergiler. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: aile, okul, arkadaş grupları ile aile ilişkileri, eğlence yerleri, kişinin çalıştığı kurumlar, dini kurumlar, medya ve basın, çevresindeki resmi veya özel iş yerleri oturduğu yer olarak karşımıza çıkar.

Bu süreçte izlenmesi ve bilinmesi gereken bazı kuralları ileri sürebiliriz. Örneğin, öncelikle bireyin ait olduğu, yetiştiği veya geldiği yerin örf adet ve geleneklerine yönelik algısı önemlidir. Bireyin bu bağlamda edinmiş olduğu tüm bilgi ve yeteneklerine yönelik psikolojik algı boyutunun çizgi düzeyi iyi bilinmelidir. Çünkü bireyin sosyalleşme sürecine etki eden en önemli faktörün saptanması, yani hangi saik(etken) yani faktör bireyin tercihlerinde rol oynuyor sorusunun cevabının bulunması gerekiyor.

Bireyin yaşam boyu edinmiş olduğu tecrübelerde vaki yaşanan olumsuzluk ve mutluluk ölçümündeki düzey, bireyin grup bilinci ve gurubun baskısına yönelik direnci ikna ve mesaj açısından önem taşır. Bireyin yeni görüş, fikir ve düşünceye dayalı girdilere yönelik açıklığı etkileşim ve iletişim açısından gereklidir. Ayrıca ilgi ve etki düzeyi, bireyin nelerden hoşlandığı, eğilim ve yönelimleri, neleri reddettiğine yönelik zihinsel motifler sosyalleşme ve insan ilişkileri düzleminde olumluluk göstergesi kabul edilir. Kısacası bireyin ilgi, bilgi ve sevgi düzeyi, ulusal mensubiyet bilincine yönelik algısı ikna psikolojisi ve siyasal iletişim açısından büyük önem taşımaktadır.

İkna Psikolojinde Psikolojik Algı ve Davranışlara Etki Eden Faktörler

Ekonomik Faktörler, Sosyal Faktörler, Kültürel Faktörler ve Siyasal Faktörler ile Teknolojik Faktörler, Bilgisel Faktörler, İletişimsel Faktörler ve Ekolojik Faktörler olarak iki grupta toplayabiliriz. Biz tüm bu faktörlere insan davranışlarına etki eden ana alanlar diyoruz. Her bireyi etkileyen tek bir faktör veya bağlı olarak birçok faktör etki edebilir. Siyasal ikna bu açıdan bazı müşküllerin bireye etki derecesine göre biçimlenir. Davranışların pekişmesi siyasal ikna açısından belli yöntemleri gerekli kılar. Saptanan özelliklerin grubun geneli ile ilgili örüntü yani davranışlara yönelik

Siyasal söylemlerin eylemlere dönüşebilmesinin kategorize edilmesi gerektiğinden sorunları üç başlıkta ele alabiliriz. Maddi Karakterli Sorunlar, Moral Kaynaklı Sorunlar, Moral ve Maddi Karakterli Sorunlar.

eğilimlerini belirler. Siyasal parti yöneticileri veya hatipleri tüm bu özellikleri bilerek mesajı etkili hale sokabilir. Bütün bunları ikna psikolojisinde sorun kümeleri grup ve toplum bağlamında ele almamız daha uygundur. Bireyin etkileşim alanı kategorik olarak hangi grup ve topluluklarla örtüştüğüne dair bize kolektif bir bilgi tabanı sunar.

Zaten siyasal söylemlerin eylemlere dönüşebilmesinin kategorize edilmesi gerektiğinden sorunları üç başlıkta ele alabiliriz. Maddi Karakterli Sorunlar, Moral Kaynaklı Sorunlar, Moral ve Maddi Karakterli Sorunlar. Ayrıca sorunları Sosyolojik Olarak da şöyle ayırabiliriz. Aile İçi Sorunlar, Arkadaş Grupları ile Sorunlar, Eğitim İle ilgili Sorunlar, Dini Kümeler ve Sorunlar, İş yeri İle İlgili Sorunlar, Çevre ile İlgili Sorunlar ve Medya ve Basın ile ilgili Sorunlar gibi

Bütün bu ifadelerden sonra daha temel bir ayrımı da yapmakta yarar vardır. Böylece birey ve toplumun arasında var olan ilişki ve iletişimin

sürdürülmesinde muhtemel sorunların kategorize edilmesi de sağlanabilir. O halde iletişim ve etkileşim içinde algıya ve ikna 'ya etki eden sorun başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür.

Psikolojik karakterli sorunlar, ekolojik sorunlar, sağlık sorunları, siyasal sorunlar, sosyal sorunlar, kültürel sorunlar, ekonomik sorunlar, teknolojik sorunlar, bilgisel ve eğitim odaklı sorunlar, iletişimsel ve basın odaklı siyasal sorunlar vb. gibi ele almamız mümkündür. Aslında bir başka ifadeyle sorunları aile içi, arkadaş grupları, eğitim, iş yeri, çevre, basın ve yönetim ile ilgili sorunlar olarak sosyalleşme süreci içinde de belirtebiliriz (Tuncay, 2007).

Birey, grup ve toplumun duyarlılığı ve katılıma yönelik eğilimleri sorunların çözümünde farklı yollar ve yöntemlere açıklığı paralelinde ikna psikolojisinden yararlanmak mümkün olabilir. İkna psikolojisinin etkileşime yönelik geliştirilebilmesi bütün bu sürecin bilinmesinden ve doğru yönetilmesinden sonra kurulabilecek iletişimle mümkün olabilir.

İletişimi şöyle tanımlayabiliriz. Bireyin düşünce, duygu, eylem ve yönelimlerinin, ortaya koyduğu ya da koyabileceği etkinliklerinin, geçmişinde elde ettiği, ya da geleceğinde edebileceği bilgi ve tecrübeleriyle örf adet ve değerlerine yönelik algısal ürün, yorum ve kurgularının; uygarlık köprüsünde elde ettiği çeşitli

yol ve yöntemler ile farklı birey ve gruplara, kurum ve kuruluşlara ve hatta ülkelere kadar sürdürülebilecek gerçek ve sembolik bir alanın temsil edildiği etkileşim içinde aktarılması ve yaşama geçirilebilmesi sürecidir (Tuncay, 2006). İkna psikolojisinin temel hedefi doğru düzeyli ve etkili bir iletişim kurabilmektir. Çünkü iletişim etkileşimdir. Ancak tutum değişikliği oluşturabilen iletişim etkileşimdir. Siyasal söylem bunu başarmak zorundadır.

İkna Psikoloji ve Mensubiyet Bilinciyle Türk Dili İlişkisi

Dünyada kökten türeyen ve duygularımızı düşüncelerimizi ve tüm yaşam biçimlerimizi en güzel sözlerle anlatabilen dilimiz Türkçenin taşıdığı değer giderek artmakta; hemen hemen her coğrafyada konuşulmakta ve tarihin derinliklerinden bir akarsu berraklığı ile yurdumuzun da her köşesinde çağlayanlar gibi akmaktadır. İkna psikoloji ve iletişimde Türkçe dünyada en etkili dildir. İnsan-doğa ve evren üçgeni içinde şekillenmiş; binlerce yıllık tarihsel süreç içinde harmanlanmış kendine özgü örf ve adetleri ile de biçimlenmiş bir dilin zenginliği söz konusudur. Onun için Türkler birlikte yaşamaktan ve üretmekten, yardımlaşmaktan yana bir davranış sergilerler. Düğün yapanlara herkes katkı yapar. Bir eksiğini tamamlar.

Çünkü sosyal bir insan diğer insanlarla birlikte yaşayan ve ortak alanı paylaşabilen bireydir. Ortak alan hem kamusal alan ve hem de simge ve sembollerin paylaşıldığı kültürel alandır. Tüm bu alanların temsilini dil yapmaktadır. Ortak dil ortak alanı da temsil eder. Bayrak, toprak, vatan ve dil ortak alanımızdır. Özel alan kişisel örtümüzün rengidir. Kamuya ve topluma kendi beğenimiz olan rengi asla giydiremeyiz. O halde, Türkçe düşünüp, Türkçe konuşmak ve de diğer bireylerle birlikte kamusal kilim üzerinde kıvançla ve gururla, övgüyle oturmalıyız Çünkü cesur, kahraman ve onurlu insanların yaşadığı ve savaşarak kazandığı binlerce yıldır yaşadığı bu toprakların ve büyük Türkiye Cumhuriyetinin tek bir dili vardır ve o şanlı tarihiyle bütünleşen dili Türkçedir.

Devlet olmanın ilk temel koşulu ve «kırmızıçizgi»si Türkçedir. Asla taviz verilemez. Eğer kuruluş felsefesine aykırı işlemler ve siyasal faaliyetler halktan gizlenerek ve aldatmaca biçiminde sadece oy alma konusu ve iktidarda kalma aracı olarak kullanılırsa; bu mutlaka cezalandırılır ve uygulayanların “yüce divana” gönderilmesi kaçınılmaz olur. Çünkü bir ulusa ait olma anlamındaki “mensubiyet bilinci” ancak ve ancak Türkçe ile kazanılır. İkna psikolojisi ve iletişim ilişkisinde birikim ve öngörü yeteneği önemli bir yer tutar. Çünkü bireyin içinde bulunduğu toplumun ana kültürünü ve dilini oluşturan birikimi millet olma süreciyle doğrudan ilgili ulusal bilincini temsil eder. Kişinin etnik veya inanca yönelik referansları bireyin tercihidir.

Birey kendinde bulunan biyolojik, kültürel, genetik özelliklerinin farkında olarak gerçek dünyasıyla örtüştürebilmelidir.

Oysa ülkenin ana kültürü ve resmi diline dayalı değerler sistemi "Mensubiyet bilincini" temsil eder. Tarihsel süreç içinde var olan toplumun edinmiş olduğu her türlü moral değerler ile örf adet ve geleneklere dayalı birikimler ile maddi olarak elde ettiği uygarlığı temsil eden kazanımlar ortak kültürü temsil eder ki bu Türk kültürüdür. Ana kültürün yani sosyo kültürel sistemin herhangi bir yerinde kopan veya bozulan ve küçük bir azınlık tarafından benimsenerek ana kültürü baskısı altına alan türedi kültür olarak isimlendirilen popüler

kültür toplumda çevreyle uyumu güçleştirir.

Bu süreç içinde sisteme yabancılaşma paralelindeki yönelimler ve etkiler arttığından bireyin iç dünyasında üretilerek yaşadığı toplum değerlerinin aksine farklı bir aidiyet duygusu gelişir. Ortak dilimiz Türkçenin getirdiği uyum kalkarsa toplumla uyum ve çatışma sorunu yaşanır. Küresel güçlerin ayak oyunları içindeki ırk sorunu olarak algılanan ayrılıkçı ve bölücülüğe yönelik adımların tümü ana kültürden sapma olarak kabul edilen popüler kültürün etkisiyledir. Eğer bu bazı çevreler, çıkar grupları veya ülkelerce hatta siyasal çıkar hesabı olan partilerce gayri ahlaki olarak mobilize edilmesi gündeme gelip şiddet vasıtasıyla gelişirse mensubiyet duygusu yok olur.

Kamuoyu Oluşturma ve Topluluk Algısı Bağlamında İkna ve İletişim

İletişim ve etkileşim boyutu içinde grup ve topluluk algısı oluşturarak siyasal iknaya bağlı kamuoyu oluşturmak özel ve sürekli bir çalışma programını gerekli kılar. Yukarıda değindiğimiz gibi bu konu son derece önemli devletin geleceğini ilgilendirdiği gibi Türk milletinin değerlerini ve tarihsel gücünü de belirleyebilecek birçok alanla yakından ilişkilidir. Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, çevreyle ilgili(ekolojik) teknolojik, bilgisel ve iletişimsel alanlar olarak ele alınması gereken faktörlerin insan davranışları üzerinde etkili olduğu ve eğilimlerinin bu alanlara yakınlığı ya da uzaklığına göre biçimlendiği ortaya çıkıyor. Kişinin içinde bulunduğu koşullar ile hedeflediği konum arasındaki uzaklık ya da yakınlık beden ve ruh dengesini etkiliyor. Davranışları da psikolojik algıları yönünde gelişiyor. Birey kendinde bulunan biyolojik, kültürel, genetik özelliklerinin farkında olarak gerçek dünyasıyla örtüştürebilmelidir.

Öncelikle Bölgenin diğer bölgelerle ilgili etkililiğine dikkat edilerek ön araştırma yapılması ve bu araştırmanın bazı alanlarda ve yerlerde test edilmesi gerekir. Örneğin büyük şehirlerde Konyalılar grubu, Karşılılar grubu Karadenizliler grubu,

Afyonlular, Aydınlılar, Adanalılar, Kütahyalılar, İzmirli vb. gibi. Bu çalışmada hassas kabuller ve ön kabuller azami ölçüde belirlenmelidir. Örneğin bu süreç içinde Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli'nin 36 parça etnik algı ile yapılan söyleme verdiği cevap siyaset bilimi ve devlet adamlığı açısından fevkaladedir. Ulus devlet olgusu ve üniter yapının anayasal güvencesi yanında Türk milletinin aydınlanması ve ülke bütünlüğüne sahip çıkma hakkına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çizgisi siyasal iletişim ve ikna psikolojisi açısından son derece önemli bir örnektir. Vatandaşın düşünmesini ve tepki, koyabilmesini işaret eder. Zira insan düşünen sosyal bir varlıktır. Kısacası İnsan iletişim kurabilen sosyalleşmiş bir bireydir.

İkna psikolojisinde etkili iletişim sürdürülebilmesi için, öncelikle sorunların saptanması ve etkili bir dilin kullanılması gerekir.

Çünkü günümüzde birlikte yaşama mecburiyetinde olan insan birbiriyle kurduğu ya da kuracağı iletişimle etkilenen aynı zamanda etkileyen duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etmesi gereken yani kontrol altında tutabilen müstesna bir varlıktır. İşte bu kontrol altında tutabilme eylemini gerçekleştiremeyenlerin doğru, düzeyli ve düzenli bir iletişimde bulunabilmesi ise mümkün değildir. Kurumsal faaliyetlerin kamusal alan ya da özel kesimde üretime, verimliliğe yönelik katma değer yaratabilmesi ve verimli olması oldukça zordur. Aslında bu kişilerin iç huzuru sürekli etki altında olacağından stresör aralıklar onun verimliliğini de doğrudan etkiler. En önemlisi topluma uyumu azalır, yalnızlaşır, şiddete ve teröre bulaşır. Mensubiyet bilinci yok olur. Bütün bunların başarılabilmesi düzenli ve düzeyli işleyen toplumsal düzenle paralel siyasal düzlemin ve söylemin de güven vermesi gerekir.

Demek ki, muhataplarını veya kitleleri ikna edebilmesi siyaseten kaçınılmazdır. Çünkü birey ve toplum öncelikle yaşamsal gereksinimlerini ve güvenlik ihtiyacını hedefler. Daha sonra diğer beklentilerini planlar. İşte bu karmaşık sistemin programını birey akıl ile yürütmeli ve öncelikle ana kültürden beslenerek çevresiyle doğru düzlemde kurulan yüz yüze iletişim ve ikna psikolojisine uygun bir etkileşim süreci içinde «iletişim etkileşim» modeli kurabilmelidir. Bunun en önemli ayağı bilgi temelli bir toplum inşa edebilmeye dayanır. Burada özellikle «sorumlu ve millî» basın ve medya önemli rol oynar. Çünkü ikna edilmek istenen kişi ve gruplara yönelik siyasal iktidarı kayıtsız şartsız destekleyen basın; kalıp halinde ve kitleleri korkutarak veya baskılayarak ideolojik ve etnik veya dini referanslara dayalı söylemler üreterek kısacası aldatarak tek yanlı bakışla yönetmektedir.

İkna Psikolojisinde Sorunların Saptanması ve Dilin Önemi

İkna psikolojisinde etkili iletişim sürdürülebilmesi için, öncelikle sorunların saptanması ve etkili bir dilin kullanılması gerekir. Günümüzde ikna psikolojisi yöntemleri ve etkili iletişim son derece önemlidir. İKNA edici bir İLETİŞİM dili olarak ve düzgün TÜRK dili kullanılarak; kamuoyunu etkilemek ve yönetmek, gerçeklerden haberdar etmek mümkündür. Kısacası bu psikolojik algı ve mensubiyet bilinci kavramları ile yakından hatta doğrudan ilgilidir. Bu nedenle **“uygun dil uygun zaman ve uygun mekân”** prensibi içinde kamuoyu yönetilmelidir. Kurulacak doğru, düzeyli ve sürekli iletişim mutlaka birey ve grupları ikna edebilir. Yeter ki güzel Türkçemizi kullanırken kapsayıcı ve sevimli bir yüz ile bilgi temelli hazinemizle kamuya seslenip hem ciddi duruşla hem tebessümle sürekli milletimizin yanında olalım. Karşımıza sadece bu vatana ihanet edenlerin 36 etnik parçaya bölenlerin çıkamayacağı kesindir. Sorun başlıkları ele alınarak parti merkezinde uygulanması gereken etkili iletişim dilinin boyutları ve ikna' ya yönelik etki düzeyinin geri dönüşümü belirlenip test edilebilmelidir. Bu yönde teşkilatlarımız hızla eğitimden geçirilerek söylem birliği oluşturulmasında yarar mütalaa edilmektedir. Elde edilen bilgilerin çözüme yönelik ortak dili oluşturulup çözüme yönelik millî politikaların birlikte inşa edileceğine dair ikna metodu kullanılmalıdır

Örneğin; Balkanlardan Rumeli göçmenlerinden söz ederken o yörelerden gelenlerin içinde Pomak, Boşnak, Arnavut gibi etnik yapıların varlığı dikkate alınarak; “Yurdumuza gelen göçmen kardeşlerimizin hepsini kucaklıyoruz. Türklüğe ve onların biricik devleti Türkiye Cumhuriyeti'ne yaptıkları büyük katkıya minnettarız. Onlara sevgi ve saygılar sunuyoruz. Türkiye'yi yeniden inşa edebilmek için bu kardeşlerimizin bu millî görevlerindeki desteklerine ve yürekli tutumlarına sonsuz teşekkür ediyoruz” vb. millî birliği güçlendirici ifadeler her kademedede yer verilmesi yararlı olabilir. Önemli olan bir devletin aidiyet duygusu taşıyan vatandaşlarının milliyetçilik algısı içinde o ülkeye mensubiyet bilincinin kazandırılmasıdır. Bu ince ve duyu dili olan güzel Türkçe ile kazandırılır. Özellikle davranış kalıplarında temel iletişim aracı olan Türk dili sadece anlaşma aracı olarak değil, görgü kuralları dâhil ana kültürümüzün özelliklerinin de benimsenmesine ortam hazırlar.

Beklentilerin Analizi ve Etki Düzeyleri Yöntemdeki Esas ve İncelikler

Seçmen oyunu kullanırken genellikle çevresinden de etkilenir. Bazı sözü geçen ikna yeteneği olan tanınmış kişiler veya o beldede sözüne itibar edilecek kişilerin işaretleri önem taşır. Bir diğer etki aracı da işgücü açısından ihtiyacı karşılayabilecek veya bu beklenti taşıyabilecek yatırım veya iş imkânını elinde tutanların etki düzeyinin saptanması gerekir. Bu bağlamda ulusal mensubiyet duygusunun bu

gün pekiştirildiği mekânlar olarak kentler ağırlık kazanmaktadır. Bu nedenle kentlilik bilinci ve kentli davranış; bireyler ve kurumlar arası ortak iletişimin içeriği beklentilerin analiz edilmesini gerekli kılmaktadır.

Nüfus bileşimine göre beklentilerin ağırlığı ortaya çıkarılmalıdır. Örneğin, gençler herhangi bir etkinlikte aktif rol almak istiyorlar. Hiyerarşik olmayan “yatay ve doğal” bir iletişimi tercih ediyorlar. Kendisini ifade edebildiği bir ortam ve girişimciliğin oluşturulmasına yönelik politikalarından söz edilmesini bekliyor. Buna benzer sorunların ve çözüm yollarının irdelenmesi ve söylem haline getirilmesi eğilim ve yönelim hızımızı artırabilecek umut olma yolumuz daha hızlı olarak geniş halk kesimlerine kısacası ülke kapsamında açılacaktır.

Bölge, yöre, kent ve ilçenin işgücü profili ile yatırım gücünün yani istihdam önceliğinin saptanması. Ağırlıklı olarak mesleklerle ilgili kuruluşlar, Odalar, Borsalar, Barolar, Birlikler ve Dernekler vb. Yatırımların dağılımı ve farklılığı ile yatırımcıların eğilimleri yönünden niteliği. İşçi, memur, serbest meslek, eğitim düzeyi, genç nüfus oranı, orta yaşlı ve yaşlı nüfus gibi tüm veriler önceden belirlenmelidir. Böylece kamuoyu bilinçlendirilebilir, ön yargılı düşünceler azaltılabilir. Kısacası, düşüncelerin değiştirilebilmesi mümkündür. Olumsuz düşüncelerin değiştirilmesi, olumsuz duyguları da ortadan kaldıracak olduğu göz ardı edilmemelidir (Hay, 2003, s.20,21). Kısacası önyargıların algılarımızı belirlediği unutulmamalıdır.

Zihinsel süreçlerimiz sonucunda ortaya çıkan duygularımız çevre-insan arasındaki uyumu ya da uyumsuzluğu ortaya çıkarır. Eğer duygularımız içinde önyargılarımız yoksa çevre ile insan arasında uyum söz konusu olur (Balta-Baltaş, 1992, s.36-38).

Kamu kurumlarının dağılımı ve kente yöreye yaptığı katkı düzeyi, vatandaşların memnuniyet düzeyi ve beklentilerin çeşitli yollarla belirlenmesi göz ardı edilmemelidir. Sivil Toplum örgütlerinin etki düzeyi, birikim ve öngörü yeteneğinin önemi, siyasal partilerin teşkilatları tarafından önemsenmeli parti örgütleri ile vatandaş arasında sevgi ve sempatiye kısacası güven ve samimiyete dayalı sıkı bir iletişim ve etkileşim ağı kurulabilmelidir.

Öngörü Büyük Bir Birikimle Kazanılır: Bilge Devlet Adamı Olabilmek

Özellikle siyasal partililerin ve öncelikle teşkilat mensuplarının ilk önce ideolojik birikimi, entelektüel donanımı yakalayabilmesi ve sürekli gelişmeleri takip ederek yeni bilgi ve belgeler çerçevesinde etrafını ve öncelikle de partili üyelerini aydınlatması önemli bir durumdur. “Bunun için neler önemlidir?” sorusunun sorulması gerekir. Kısacası başta örf, adet ve geleneklerin yaşatılması değerler manzumesinin önemi. Eğitim ve kültür birikimi, tarihsel sürecin aktarımı, ahlak ve fazilet zinciri, üstün bir vatan sevgisi, gelecekle ilgili hazırlık, öngörü yeteneği

“Göz odur ki dağın arkasını göre; akıl odur ki başa geleceği bile!”

özellikle siyasal partilerin kamuoyu oluşturmaya etki edecek parti teşkilatlarının göz ardı etmemesi gereken konulardır.

Zira bir Türk atasözü bu hususta her şeyi anlatmaktadır: **“Göz odur ki dağın arkasını göre; akıl odur ki başa geleceği bile!”** Kısacası bilge devlet adamı duruşu sergileyen parti lideri her parti toplantısında katılımcılara umut ve güç

kaynağı olarak parti genel başkanlarını ve programlarını sürdürebilmeli, saygın ve ufku açık bir devlet adamı olarak parti lideri anlatılmalı ve olumlu yönleri, duygu ve düşünceleri çeşitli örnekleriyle dillendirilmelidir. Örneğin, MHP lideri Devlet Bahçeli'nin 9 Şubat 2013 tarihinde Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı Genel Merkezi tarafından düzenlenen “Türk Gençlik Kurultayı ve Şöleni” kapsamında yaptığı konuşmasında, **“Dünya'ya Türkçe seslenen Kaşgarlı Mahmut'un ülküdaşları buradadır!”** **“Türklüğün şanını hem yaşatıp hem de anıtlara işleyen, millet olmanın sırrını asırlar önce müjdeleyen Bilge Kağan'ın emanetçileri sizlersiniz!.. Anadolu'yu vatan yapan Çağrı Bey'in, Tuğrul Bey'in ve Sultan Alparslan'ın peşini bırakmayan sizlersiniz. Söğüt'ten fıskıran çınar rüyasının, cihat ve gazayla beslenen hükümlerinin nesli sizlersiniz”** diyerek tarihsel süreç içinde gelişen Türklük bilincinin temellerini ve öncülerini dile getirerek bu hareketin temellerinden söz etmiş kadrolarına bu yönde bir eğitimin gereğini dolaylı olarak ifade etmiştir.

Zira bağlı bulunduğunuz partinin ideolojisini ve başında bulunan liderinin açıklamalarını her üye ve partiye eğilim ve ilgi duyan parti sempatizanları yakından izlenmeli ve bu yöndeki fikriyatı etrafına yayabilecek düzeyde iletişim kurabilmelidir. Örneğin, Milliyetçi Hareket Partisinin genel başkanı ve lideri Sayın Devlet Bahçeli'nin çeşitli yer ve zamanlarda yaptıkları konuşmaları özellikle parti teşkilatları tarafından büyük bir titizlikle benimsenerek, üye ve halka aktarılması ve ana ilke haline getirilmesi kaçınılmazdır.

Özellikle kendisinin gerçek bir beyefendi olduğu, beyefendi duruşuyla ve adeta bilgi ve görgü hazinesiyle takdire şayan “cesaret, cesamet ve cemiyet” odaklı bir büyük bilge lider olduğu vurgusu sürekli yapılmalıdır. MHP liderinin alçak gönüllü ve tevazu içinde davrandığı, öngörü yeteneği ve kararlı duruşuyla saygın olduğu kadar; ciddi ve kararlı vatanperver olduğu; devlet yönetiminde aranan tüm vasıfları taşıdığı her zeminde bir “Büyük Bilge Lider” olarak sürekli ve ikna psikolojisi kuralları dikkate alınarak halka anlatılmalıdır. Çünkü parti temsili ve bütünlüğü esastır.

İşte bu nedenlerle parti programlarının büyük önemi vardır. Özellikle teşkilat yöneticilerinin bunları bilmesi yetmez. Başta üyelerine ve eğilimlerine göre tüm vatandaşlara aktarılmasında yarar vardır. Bunun içi öncelikle nüfus

bileşiminin bilinmesi gerekiyor. Bu arada göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli konu belde veya bölgenin nüfus bileşimi ilişkisinin kurulması yanında istihdam önceliklerinin ve taleplerin teşkilatlarca belirlenmesi gerekir. Zira istihdam sorunu ülkemizde ne yazık ki temel bir sorundur. Ekonomik ve sosyal sonuçları açısından doğurduğu sonuçların iyi analiz edilmesi ve çözüm önerilerinin inandırıcı olması bu yönde genel merkezin çok yönlü politikalar geliştireceği mutlaka anlatılmalıdır.

Sayın Devlet Bahçeli Bey'in bu hassas konular üzerinde durmakta olduğu bilinmektedir. Bu çalışmaların bireysel, grupsal ve toplumsal mekânlara öncelikli olarak, parti bütünlüğü esasları içinde önemle üzerinde durulduğu; genel merkez politikalarının araştırmalar sonucu elde edilen politikalar olduğu sürekli dile getirilmeli, bilimsel olarak çözümler arandığı mutlaka vatandaşa da aktarılmalıdır. Üyeler ile vatandaşlar arasında kurulan pozitif iletişimin ardından vatandaşların öneri ve düşünceleri parti terbiyesi ve ciddiyeti içinde teşkilat yetkililerine aktarılmalıdır. Böylece vatandaş, parti ve program üçlüsü pekiştirilerek devlet hayatında bu duruşun öneminden ve genel merkezin ciddi ve kapsayıcı çalışmalarından söz edilmelidir. Siyasal iletişimin etkinliği Parti terbiyesi içinde genel başkan ve parti üst kurullarını eleştirmeden yeteneklerini ortaya koyan bir birikimin kamuya aktarılması gerekir.

En önemli konulardan birisi de parti teşkilatlarının özellikle eğitim kurumları ile arkadaşlık ve dostluk kurarak işbirliğine yöneltmesidir. Kurum içindeki yönelimlerin siyasal süreçlere etkisi analiz edilerek rapor edilmesinde büyük yarar vardır. Parti bir bütündür. İç meseleler halka aktarılamaz. Ülkelerin olduğu kadar kentlerin ve ilçelerin de demografik yapısı büyük önem taşır. Bir toplumun omurgasını oluşturan kurumsal ilişkileri sürdürenler aslında o toplumda yaşayan bireylerdir. Dolayısıyla toplumsal yapı analizleri için kurumsal yapıyla birlikte bir toplumun nüfus yapısını ve nüfus bileşimini ile göç hareketlerini kapsayan nüfus dağılımının bilinmesi gerekir.

Çünkü toplumsal yapının demografik etkeni toplumun dinamik yönüdür. Demografik yapı değişikliği aynı zamanda toplumsal yapının da değişimi ve yeniden değerlendirilmesini gündeme getirir. Bölgede kentte, ilçede ve köyde yaşayan kişilerin erkek, bayan, çocuk, yaşlı ve genç nüfus içindeki oransal yerinin tayini gerekir. Bu nüfusun yerel doğum ile veya göç yolu ile oluşan bölgesel ölçüleri, ağırlık ve etkinlikleri mutlaka saptanmalıdır. Hangi nüfus bileşiminin diğer nüfusa

Belde veya bölgenin nüfus bileşimi ilişkisinin kurulması yanında istihdam önceliklerinin ve taleplerin teşkilatlarca belirlenmesi gerekir.

ait olanlarla ilişki ve etkileşim boyutu tespit edilmelidir. Öğrenci profili ve eğitim düzeyi ile esnaf ve işyerleri arasındaki bağ ve etki düzeyi rapor edilmelidir. İknâ 'ya yönelik iletişim dili ve yöntemleri oluşturulmalı, etkin nüfusun çekim gücü çalışmayı yürüten kişilerce test edilerek değerlendirilmelidir.

İnsanın hayatını devam ettirebilmesi için mutlaka çalışması ve bir şeyler üretmesi gerekiyor. İnsanın kendi işi olduğu kadar, bir başka iş yerinde de çalışması doğaldır. Bundan dolayı sosyal yapı çeşitli kurum ve kuruluşlardan oluşmaktadır. Kısacası, İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçen bir süreç içinde gereksinimlerini karşılayacak sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve siyasi kurumlar gündeme gelmiştir. Bunların en başında bireyin çalışma hayatına etki eden istihdam önceliği gelir. Bir kişinin bir iş yerinde çalıştırılması eğer özel kesim tarafından yerine getirilemez ise kamu bu ihtiyacı ya desteklerle ya da iş alanları açabilecek projelerle oluşturur.

Bu nedenle, gidilecek bölgedeki kent, ilçe, nüfusunun hangi ekonomik veya ticari alanla ilgili olduğu önceden bilinmelidir. Esnaf Odaları, Ticaret Odaları, Ziraat Odaları vb. tarım, hayvancılık, çiftçilik, ticaret, zanaat erbaplarının ne oranda olduğu ve ne gibi sıkıntıları olduğu bir plan tahtında güncel durumu incelenmeli; geçmiş dönemlerle ilgili mukayeseler o bölgenin algılamasına yönelik yapılması gereken programlarda istihdam, yatırım ve işsizlik gibi taleplerine de yer verilmelidir. Bu bağlamda sektörel açıdan işsizliğin farklı ve akılcı yöntemler kullanılarak mutlaka giderileceği ve toplumsal refahın geleceği mesajı verilmelidir.

Eğitim Olanaklarının Analizi Eğilim ve Yönelimlerin Alt Yapısı

Bir ülkenin kalkınmışlık göstergeleri sadece ekonomik verilere göre değil, o ülkenin eğitim düzeyine de bağlıdır. Eğitim aynı zamanda bir insan hakkıdır. Onun için bireyin önünün açılması ona eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması birinci derecede bir kamu hizmeti gereğidir. Bu düşüncelerden hareketle bazı hassasiyetleri siyasal erki ellerinde tutanların ciddi olarak ele alması ve çözüm üretmesi gerekiyor.

Kentin içinde yer alan üniversiteler, lise ve diğer meslek liseleri, ilkokullar, özel okullar listelenmeli ve bu eğitim kurumlarıyla ilgili ziyaretler yapılarak güç temerküzü içinde olduğumuz ince ve etkili bir dille belli edilmelidir. Özellikle genç nüfusun beklentileri tespit edilmelidir. Programların öncelikli hedefleri anlatılmalı ve gerçekçi yaklaşımlarla çözümlerin var olduğu ifade edilmelidir. Eğitimci kadrolar ile sıkı ilişkiler kurularak bilgi ve görüşleri önerileri alınmalı sorunların temel sebeplerinin altında yatan gerekçeler belirlenip çözüm projeleri birlikte saptanmalıdır. Her semtte ve mahallede var olan okul ve işyeri gibi birimlerle sıkı bir ziyaret ve işbirliğine gidilmelidir. Özellikle gençlerin ilgi ve eğilimleri arttırılarak mutlaka değerler sistemine katılmalı, Orta yaşlı ve bayan gruba yönelik çalışmalara gençler de ortak çalışmalar yürütülmelidir.

İnsan beden ve ruhtan müteşekkildir. Her konuyu, her olay ve olguyu farklı biçimde hissederek veya anlar. Aslında her olay ve olgunun birey tarafından beş duyu organı ve sezgilerinin katkısıyla yorumlanması ve değerlendirilmesine algılama denilmekte olduğundan algıların yönetilmesi eğilim ve yönelimlerin alt yapısının ve etki derecesinin belirlenmesi siyasal tercihler açısından da büyük önem taşır.

Beklentilerin Etkileşim Düzeyi Sosyolojik ve Psikolojik Öncelikler

Kişinin bölgesel, etnik, hedef ve beklenti algısının nasıl yönetileceği hangi tercihlerin ve eğilimlerin hangi saiklerin öne çıktığı önceden bilinmelidir. Aynı anda farklı gruplara bazı önemli konu ve algılama farkı doğurabilecek çözümlere ve görüşlere yer verilmemelidir. Algı pekişmesi olanlarda hangi dili kullansak ta etkili olunmayacağından karşılıklı atışma ve sürtüşmelerden özellikle kaçınmalıdır. Tartışma ortamında tartışmaya katılan kişilerin görüşme öncesi ve sonrasında hangi düşünce, bilgi ve değeri taşıdığı; fikir alt yapısı mutlaka bilinmeli; pekişmiş ve bağınaz ikna toleransı olmayan kişilerle verimsiz tartışma teatilerinden uzak durulmalıdır.

Toplantıyı düzenleyen ile toplantıya katılanların her iki taraf olarak belli beklentileri vardır. Sunumu yapan ile sunuma muhatap olan kesimin, grubun veya topluluğun etkileşim düzeyi oldukça yüksek önem taşır. Bunun için, bilgi temelli bir görünüm yanında mütevazı davranışlar ile etki gücü artırılmalıdır. Bu saptamaya en iyi örnek sayın Dr. Devlet BAHÇELİ olarak görülmektedir. Bu husus sürekli tüm etkinliklerde ve toplantılarda özellikle dile getirilmeli ve geri dönüşümler de alınarak, Toplantı mutlaka rapor edilmeli ve oldukça geniş kesimlere bütün duygu, düşünce ve çalışmalar ile program ve hedefler süratle iletilmelidir.

Toplantıların, görüşmelerin veya etkinliklerin mutlaka geri dönüşümü alınarak değerlendirilmesi yapılmalıdır. Bu veriler rapor edilerek üst yönetimlere mutlaka aktarılmalıdır. Hitap eden ile hitap edilen arasında kurulacak bağ ve ilgiye yönelik beklenti bilgi pekişmesiyle adeta bir sevgi yumağına dönüştürülebilir. Dinleme becerisiyle beklentilerin pekiştirilerek karşılıklı iletişim ve etkileşim süreci

Tartışma ortamında tartışmaya katılan kişilerin görüşme öncesi ve sonrasında hangi düşünce, bilgi ve değeri taşıdığı; fikir alt yapısı mutlaka bilinmeli; pekişmiş ve bağınaz ikna toleransı olmayan kişilerle verimsiz tartışma teatilerinden uzak durulmalıdır.

ile ilgi düzeyi de ara örneklerle arttırılmalıdır. Süreklilik sağlanmalı ve gruplar oluşturularak karşılıklı olarak diğer bölgelerle ve beldelerle etkileşim düzeyi yaygın ve güçlü hale getirilmelidir.

Bu etkileşim düzeyinin artırılması pekiştirilmiş bir fikir birliği olduğu kadar dostluk, arkadaşlık ve hedef birliğinin yanı sıra dayanışma ve işbirliği içinde bir kapsamın, ülke birliği ve de mutluluğu yanında güvenliği ve geleceği ülküsünü de içermelidir. Başarının sırrı, karşınızdakinin bakış açısını fark edebilme ve olayları kendinizin olduğu kadar onun gözünden de görebilme yetisinde yatar. Siyasal kadroların bütün bunları başarabilmesi birlikte hareket ve eylemde bulunmaya yani ağız ve söz birliği içinde insan ilişkilerinin etkileşim içinde sürdürülmesine ve istedik yönde beklenen davranış setlerinin kazanılmasına bağlıdır.

Sonuç

Siyasal eğilimleri yönetmek ve yönlendirmek siyasal iletişimin doğru yürütülmesine, ikna psikolojisinin etkili olabilmesine bağlıdır. Siyasal partiler bir bütündür. Partinin üst temsilini yapan tüm yetkili konumdakilerin en büyük desteği ve yardımcıları il ve ilçe teşkilatlarıdır. Bütünlük içinde birlikte çalışmanın yol ve yöntemleri uyum olduğu kadar, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yönelik çalışmaları da gerektirmektedir. Günümüzde iletişim son derece önemli bir kavram olarak insan ilişkilerinin merkezine oturmuştur. İletişim modelleri içinde sözlü iletişim yanında görsel iletişimin de büyük önem taşıdığı artık bilinmektedir. İletişim araçlarını elinde tutanların etki edebilme düzeyi bu araçlara sahip olmayanlara göre biraz da olsa üstünlük taşır. Paraya sormuşlar nereye gidiyorsun? Para demiş ki: çoğun yanına çoğun yanına diyerek cevap vermiş.

İdeoloji kapsamında kimlik olgusu da böyle bir şeydir. Zira “Kimlik kavramı, bir kereye mahsus tanımlanmış öğelerden çok, zaman, mekân ve etkileşim kalıpları bağlamında yeniden ve yeniden üretilen bir olgu olarak kabul edilmiştir” (Taçoğlu, Arıkan ve Sağır, 2012). Demek ki göç ve yerleşim modelleri açısından insanlar birbirlerinde etkilenmektedir. Aynı ve benzer ideolojinin günümüzde aşırı derecede açığa çıkarılmak istenen kimlik vurgusu, sosyalleşme süreci içinde doğru bir iletişimle yeniden kurgulanmalıdır. Zira benzeşim modeli içinde çoğun yanına nasıl gidilebilir? İktidara götürecek çoğu nasıl daha çok yapabilir ve tüm siyasal partilerin ortak hedefi olan iktidara nasıl ulaşabiliriz sorusu parti teşkilatlarının en önemli konularının başında gelir. Oy oranını yükselterek iktidara gidebilmenin yolu sadece biçimsel örgütlenmelerden değil, biçimsel olmayan (informel) yapılardan da geçer. Yani biçimsel olarak sadece parti teşkilatlarından bu görev beklenmemelidir. Biçimsel olmayan her kademededen, her gruptan ve her konumdan yararlanmalıdır. Yüksek ideoloji sadece temsili alanların sorumluluğu değildir. Bu ideolojiye

gönül veren her kişinin her insanın ulaşması gereken çok anlamlı bir hedefi olmalıdır. İlk koşulu tebessüm içinde iletişimdir. Çünkü iletişim öncelikle etkileşimdir. Ancak bu yeterli değildir. Tutumlarımızı değiştirebilen iletişim etkileşimdir.

İşte ikna' ya yönelik bir siyasal iletişim de böylesine güncel ve önemli bir sorumluluğu önümüze sermektedir. İkna edebilmek ikna edilmekten daha yararlıdır. Bunun için güçlü bir bilgi birikimi, güçlü bir yapılabirlik becerisi ve beklenti düzeylerinin karşılanabilir projelere dayanan etkili, yüksek düzeyde enerji doğurabilecek beklentileri karşılayabilecek politikaların üretilmesi büyük yarar sağlayabilecek iktidar yolu açılacaktır. İl Başkanlıklarımızda İletişim ve Bilimsel Araştırma Kurulları oluşturulması, her hafta günün belli saatleri belirtilerek önemli konuların görüşülmesi ve İl Başkanlarına rapor verilerek Genel Merkeze aktarılması son derece yararlı olabilir.

Yüksek ideoloji sadece temsili alanların sorumluluğu değildir. Bu ideolojiye gönül veren her kişinin her insanın ulaşması gereken çok anlamlı bir hedefi olmalıdır.

"Millî Değerleri Korumak ve Yaşamak" etkinlikleri olarak ele aldığımız her yönden doyurucu ve kapsamlı etkinlikler gerek zaman ve gerekse içerik olarak ve en güzel bir Türkçe kullanılarak kapsamlı bir tarihsel süreç içinde; Türk milletinin hassas ve önemseydiği kırmızı çizgilerini kapsamlı biçimde ortaya koyuyor. Millî değerlerini koruyamayan toplumlar başka milletlerin tekeline girer hatta yok olur. Tarih şuuru kültür ve dil bilinci olmayan toplumlar; milletini aldatan ve hak ve hukukuna el uzatan yöneticilerini seçme ehliyetini de kaybeder. Bunun için her vatan evladı kendi çıkarlarını bir yana atarak ülkesinin ali menfaatlerini korumak ve kollamak için büyük bir çabanın içine girmek zorundadır. Çünkü su uyur düşman uyumaz. Hele hele düşmanlar kılık ve kıyafet değiştirip eski elbiselerini bir kenara atıp yeni elbiselerle karşınıza çıkar ve sizi oylarınızla yönetirse sonsuza kadar işlediğiniz günahın altında kalırsınız. Son olarak davranış kalıplarımızın neler olduğunu neler olması gerektiğini ifade etmeliyiz.

1-Bilgi temelli bir toplum için daima okumamız ve bilgimizi artırmamız gerekiyor Çünkü parti politikaları hakkında köklü bilgi sahibi olmamız sonucu iletişim ve ikna gücümüz artar.

2- Sürekli aynı mekânda değil, çeşitli farklı yerlerde farklı kişilerle yüz yüze gelinmesi kurumsal yapılar olarak siyasal partilere olan çerçevenin de artması anlamına gelir.

3- Sempatik ve ağırbaşlı olmak esastır. Türk kültürü içinde olması gereken incelik hem ciddi ve hem samimi bir duruş sergilemeli, hemen ideolojik tartışma

ortamının başlatılmasına yönelik bir tutum izlenmemelidir. Bilgilendirme ve ortak noktalarının önceden tespit etme siyaseti ikna metodunda başarının sektöre uğratılmaması için hemen başlatılmaması tercih edilmelidir.

4- Kişileri tanıdıktan sonra onu incitmeyecek ve hatta etkileyecek sözlerle sohbet ortamı oluşturabilmek çok çok önemlidir. Bu süreçte muhatabınızın da değerli ve önemli olduğunu abartıya kaçmadan vurgulamak oldukça önemlidir.

5- Öncelikle kalabalık ailelerin içinden bir arkadaş veya iletişim kurulabilecek birisiyle iletişim kurulmalıdır. Çünkü bu kişi sayesinde diğer aile gruplarına ulaşabilmek ve ikna psikolojisini hayata geçirebilmek daha rasyoneldir..

6- Öncelikle aileniz içinde uyuma yönelik bir tutumla eşleriniz, çocuklarınız, kız ve erkek kardeşleriniz ile ailenize yakın akrabalarınız ile de iletişim kurarak bir süreci izleyiniz. İkna metoduyla gerilim ve kuşku uyandırmadan bilgilendirerek ve makul sebepleri öne çıkararak ilgi ve eğilimlerini yönlendiriniz.

7- Komşuluk ilişkilerini belli bir süreç içinde ancak çok sık ve sıkıcı bir ortama girmeden artırılmasında ve yardımlaşma öncelikli bir mesaj verilmesinde büyük yarar vardır.

8- Elinizde mutlaka okunacak bilimsel, kültürel ve belli konuları pekiştirecek bir kitap veya gazete dergi bulundurulmasında ve ziyaretlerin bu çerçevede sürdürülmesinde yarar vardır.

9- Parti liderinizin üstün vasıflarını her yerde ve her zeminde mutlaka dile getiriniz. Bilge ve son derece dürüst vatanperver bir adam olduğunun vurgulanması, pozitif davranışlarının insani boyutlar içinde nezakete dayalı gösterilmesinde etkileşim ve iletişim açısından ikna psikolojisinin bir başarısı olarak karşımıza çıkar.

Bütün bu çalışmalarımızın temel bir sebebi Türklerin devlet kurma dehasından ileri gelmektedir. Çünkü insan hakları ve kamu hürriyetleri ve kamusal alan ilişkisi bize vatandaş ve devlet ilişkisini çağrıştırmaktadır. Devletin yapısı, rolü, amaçları ve görevleri ile genel olarak doğru algılanmasını sağlayan kavramlara ve tanımlara belki de en çok ihtiyaç duyabileceğimiz bir tanım devlet nedir? Sorusunun cevabı olmalıdır.

“Devlet sistemi, insanların birlikte yaşama mecburiyetlerinden oluşmuş, örf ve adet, gelenek, inanç ve değer temelli; sosyal, kültürel, ekonomik, teknolojik ve siyasi kural ve kararlarla çerçeve altına alınan hukuksal ve idari yaptırım gücü bulunan kuruluş ve kurumlarla ilişkileri hem kamusal ve hem de özel biçimde düzenleyen aynı zamanda bunları denetleyen, güvenlik altına alan, nimet ve külfetlerini adaletli biçimde dağıtan, toplumun devamını ve iletişimini dayanışma içinde sağlayan, dil sistemi, simge ve sembolleri(bayrak vb.) ve değerleri(ulusal, kültürel vb.) benzeştiren ve ulusallık(millîlik) ile örtüştüren vazgeçilmez idari(mülki) yapı ve yapılar bütünüdür”(Tuncay, 2002 ve 2004).

İşte bu tanımın arkasında yatan en önemli şey devlet ve demokrasi kavramlarının örtüştürülmesinde yatar. Demokrasiyi sadece oy artışına bağlamak devleti inkâr etmek anlamı taşır. Demokrasilerin temel göstergesi “değişe bilirlilik” hızı ve “uzlaşma kültürü” içinde aranır. Bu nedenle demokrasinin statik değil dinamik bir kavram olduğu, değişe bilirlilik ölçüsünün de demokrasi düzeyini gösteren bir ölçüt olduğu fikri pekiştirilmelidir. Sohbele nasılsınız diyerek hal hatır sorup başlayınız. Yüce Allah afiyetler versin diyerek de devam ediniz. Evin nasıl olduğu çocukların okulu ve bunun gibi Türk örf ve adetlerini öne çıkarıp devam ediniz. Allah kolaylık versin. Çok zor hele bugün dünden daha da zordur. Ülkemizin hali belli işsizlik had safhada çare bulmak gerekiyor.

Bütün bu ifade ettiklerimiz ve genelleştirerek saydıklarımız aslında Türkün örf ve adetlerinde bir haslet olarak vardır. Ancak giderek popülerleşen bir toplumda eğitim kurumlarında bile yaşanan gerilimler, değil hatır sormayı adeta düşman görmeyi gündeme getirdi. Bu vatanın asil çocuklarının tek bir düşmanı vardır. Emperyalistlerin ve küresel güçlerin himayesinde kendi ifadesiyle onların yani BOP Eş başkanlarının ülkemizi attığı ateş hattından dolayı siyasal düşmanımızdır algısı giderek artmaktadır. Bu devletimiz için son derece tehlikelidir. Yaptığımız araştırmalarda genellikle duyduğumuz cümleler de endişe vericidir: Onları millet af etse de Yüce Allah affetmez. Çünkü tüyü bitmemiş yetim haklarını kendi vatandaşlarından alıp serbest piyasa adı altında yabancılara peşkeş çekmek ve onları yoksulluğa sürüklemek asla affedilecek bir konu değildir. İşsizlik sefalet kol geziyor. Türk'ün kaderi de asla bu olamaz şeklindeki görüşler büyük kaygı duymamızı gerektirmektedir.

Oysa şanlı tarihimiz, derin kültürümüz bülbül sesi güzelliğindeki ince ruhlu sanat ve edebiyat kokan fikir ve düşünce dilimiz GÜZEL TÜRKÇEMİZ binlerce yıldır bizi güneş gibi ısıtıyor, gelecek kuşaklara şan ve şerefle taşıyor. Onun için diyoruz ki NE MUTLU TÜRKÜM DİYENE! Bu ulvi duyguları Türk milleti ile paylaşabilene. Bunun yolu doğru ve etkileyici, tutum değiştirici bir siyasal iletişim ile ikna psikolojisi içinde demokrasimizi açıklık ve katılım ilkeleri bağlamında güçlendirebilmekten geçiyor.

1 Bu konu için daha detaylı olarak Prof.Dr. Mustafa SÖZBİLİR çalışmalarına bk.

Kaynaklar

TÜRNÜKLÜ, Abbas Eğitim Bilimi Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Cilt 6, Sayı 4, Güz, 2000,

GÜLTEKİN, Ahmet Kerim Kültürel Kimliğin Çeşitliliği Bağlamında Özgün Bir Örnek:“Şavak Aşireti” ANTROPOLJİ, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Sayı:26, 2013, Ankara.

- USAL, Alpaslan ve KUŞLUVAN, Zeynep (2000), Davranış Bilimleri, Sosyal Psikoloji, İzmir: Barış Yayınları, s.236-37
- KONGAR, Emre (1999), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.398
- EROĞLU, Feyzullah (2004), Davranış Bilimlerine Giriş, İstanbul: Beta Yayınları, s.207.
- DEMİRTAŞ, H. Andaç (2004), Temel İkna Teknikleri: Tutum Oluşturma ve Tutum Değiştirme Süreçlerindeki Etkilerinin Altında Yatan Nedenler Üzerine Bir Derleme. www.irfanerdogan.com/dergiweb2008/19/demirtas.pdf
- HAY, Louise (2003), Düşünce Gücüyle Tedavi, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, çev. Nil Gün,
- ERKAL, Mustafa (1991), Sosyoloji (Toplumbilim), İstanbul: Der Yayınları,
- ÖZDEMİR, Murat Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), S.323-343,
- OZANKAYA, Özer (1991), Toplumbilim, 7. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, S.403-404).
- TUNCAY, Suavi "Kurumsal Yapıların Fonksiyonelleşme Sürecinde Stres Yönetiminin Motivasyon ve Liderlik İle Örtüştürülmesi", Yeni Düşünceler Dergisi, E.Ü. İletişim Fakültesi, Yıl:2 Sayı:2 Şubat 2007, İzmir
- TUNCAY, Suavi "Türkiye'de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1, Cilt 1, Güz 2000, Muğla
- TUNCAY, Suavi (2002), "İnsan Davranışlarının Ekolojik Sisteme Etkileri", Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10. Yıl Sayısı,
- TUNCAY, Suavi (2004), Kamu Hürriyetleri ve Kamusal Alan İlişkisi Açısından İnsan Haklarının Algılanması ve Basının Rolü", Ekev Akademi Dergisi Yıl: 8 Sayı: 19 Erzurum
- TUNCAY, Suavi (2009), Psikolojik Algı Sorunlarının Kültürel Analizi ve Göç Olgusunun AB Sürecine Etkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi, Otuzyedinci Kitap, İstanbul
- TUNCAY, Suavi (2009), Toplumsal ve Kurumsal Açılardan Türk Kadınının Siyasal Sistem İçindeki Yeri, Türkbilim, S.1, İzmir
- TUNCAY, Suavi (2009), Yerel Yönetimlerde Kentlilik Bilinci Kent Kültürü ve Kent Yönetimlerinin Sorun-değer Oluşum Süreci, Yeni Düşünceler Dergisi, E.Ü. İletişim Fakültesi, İzmir.
- TUNCAY, Suavi (2009), Yabancılaşma ve Popülerleşme Bağlamında Güncel Ekonomik ve Sosyal Olaylar, İzmir: Tempo Yayınları.
- DÖNMEZER, Sulhi (2005), Toplumbilim, 12. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- ÖĞÜN, Süleyman Seyfi "Türk Aydınları ve Siyaset", Türkiye Günlüğü, Sayı:35, s.21.
- POYRAZ TACOĞLU, ARIKAN, Tuğça Gülay SAĞIR, Adem Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği; Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/1 Winter 2012, p.1941-1965, TURKEY
- YETİM, Ünsal (1993), "Değer ve Değer Yönelimleri Kavramlarına Toplu Bakış" Psikoloji Seminerleri, Sayı:10, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

DİN, TOPLUM VE KALKINMA

YRD. DOÇ. DR. HASAN ARSLAN*

Giriş

Din etki boyutuyla tüm hayatı kapsar, bu nedenle din ve toplum deyince dinin, ele alınan çalıştay konularının tamamını ilgilendirdiğini belirtebiliriz. Günümüzde Türk milletinin gündeminde işsizlik, ülke bütünlüğü, terör, eğitim, geçim sıkıntısı gibi çözüm bekleyen problemler öncelikli konular olarak görülmektedir. Kalkınmada dinin rolü ise sosyolog ve ekonomistler tarafından epey zamandan beri üzerinde durulan bir konudur. Dolayısıyla din, toplum ve kalkınma konularının birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen önemi konular olduğunu belirtmek mümkündür.

Bu süreçte problemlerin doğru bir şekilde tespit edilmesi, sonra alternatifli çözüm yolları üretilmesi ve üretilen çözüm yollarının hayata geçirilebilmesi için halkın bilinçlendirilerek motive edilmesi gerekir. Toplumun motive edilebilmesi için, batıların sık-sık başvurduğu bir yöntem olan, illa bir düşman üretmek gerekmez. Çünkü düşünen, şuurlu, inançlı bir Türk milliyetçisinin zihin dünyası çok geniştir. O, insana sevgi ve saygı çerçevesinde, çok sayıda alternatifli çözümler üreterek düşündüklerini hayata geçirme yeteneğine sahiptir.

* İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Din ve İktisadi Kalkınma İlişkisi

Çalışmada İslam dininin ekonomik kalkınmaya ve ilerlemeye engel olduğu gibi iddialar üzerinde durulmamıştır. Ancak müslümanların epey zamandır yeterli bir kalkınma gerçekleştiremedikleri de görülmektedir. Bu durum müslümanların tutum ve davranışlarının bir sonucu olduğu akla gelmektedir.

Aynı bölge ve iklimde daha önce toplumların bir takım medeniyetler kurdukları göz önüne alındığında kalkınma açısından yaşanan iklim ve coğrafyanın pek önemli olmadığını, kalkınmada zihni yapının ve psikolojik faktörlerin etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim, ünlü iktisatçı Keynes psikolojik faktörlerin iktisadi süreci yönlendirdiği görüşündedir. Max Weber ise kalkınma sürecinde dinin rolü olduğunu ileri sürer. Genel olarak birey ve toplumun din ve dindarlık algısının kalkınma düzeyini belirlediğini düşünmek mümkündür.

Bu çalışmada 'Kalkınmada Dinsel Tutum ve Davranışların Çift Yönlü Rolü' (Arslan, 2008) adlı araştırma verilerinden yararlanılmıştır.

Din insan için olduğuna göre, onun insanı ilgilendiren her konuyla ilgilenmesi doğaldır. Dolayısıyla bireyin dinî tutum ve davranışlarıyla ekonomik kalkınma olgusu arasında bir ilişkinin varlığı kaçınılmaz gözükmektedir. Bu nedenle aşağıda ekonomik kalkınma ile ilgili bazı kriterlerle dini tutumlar arasındaki korelasyon belirtilecektir. Ardından din, toplum, kalkınma açısından öncelikle mevcut durum ortaya konmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Tasarımı ve Bulguları

Araştırmanın genel evrenini Türkiye, çalışma evrenini Ege, İç Anadolu ve Akdeniz Ekonomik Bölgeleri, örneklem grubunu da adı geçen bölgelerdeki çeşitli meslek mensupları oluşturmaktadır.

Toplam 1127 olan katılımcıların % 40'ı (n = 450) Ege Ekonomi Bölgesi, % 29'u (n = 330) İç Anadolu Ekonomi Bölgesi ve % 31'ini (n = 347) ise Akdeniz Ekonomi Bölgesindedir. Katılımcıların ekonomi bölgelerine göre dağılımında, ekonomi bölgelerinin nüfus oranı ve ticaret hacmi göz önünde bulundurulmuştur. Örneklem grubu evreni temsil edebilecek durumdadır.

Verilerin toplanmasında dinî tutum ve davranış düzeyini belirlemek amacıyla bir dini hayat ölçeği ve ekonomik kalkınma kriterleri ve kişisel bilgi sorularının bir arada yer aldığı anket uygulanmıştır. Ayrıca gözlem ve görüşmelere de yer verilmiş, konuyla ilgili sempozyum, açikoturum ve başka araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen araştırma neticelerinden de yararlanılmıştır.

Dinî Hayat Ölçeği olarak DEÜ İlahiyat Fakültesi öğretim elemanları tarafından geliştirilen, güvenilirlik ve geçerliği test edilerek uygulanmış olan bir ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizlerini yapmak için, korelasyon analizi, ikili grupların

karşılaştırmasında t-testi, çoklu grupların karşılaştırmasında F testi gibi istatistik işlemler yapılmıştır.

Demografik Özellikler ve Dinî Tutum ve Davranışlar

Araştırma sonucunda elde ettiğimiz veriler dinî tutum ve davranışlarla yaş grupları arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel olarak yaş düzeyi yükseldikçe dinî tutum ve davranış düzeyinin de yükseldiği görülmüştür.

Medeni durumla dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Evlilerin ($x = 60.28$) dinî tutum ve davranış düzeyi, bekârlardan ($x = 55.67$) daha yüksek ve her iki grup arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Dinî tutum ve davranışlarla meslek grupları arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon bulunmuştur. Yapılan F testi sonucunda esnafarla ($x = 60.09$) işçiler ($x = 57.87$) arasında $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Eğitim düzeyi ile dinî tutum ve davranışlar arasındaki korelasyon $p > .01$ dir. Gruplar arasında ilkökul ($x = 61.06$) lise ($x = 59.02$) ve meslek yüksekokulu mezunları ($x = 58.86$) arasında $p < .05$ düzeyinde, lisans mezunları (57.82) arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Genel olarak (sadece beş kişi olan doktora düzeyi hariç) eğitim düzeyi arttıkça dinî tutum ve davranış düzeyinin düştüğü belirlenmiştir.

Sosyo-ekonomik düzeyle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon belirlenmiş, gruplar arası karşılaştırmada da $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fark düşük sosyo-ekonomik düzeyle ($x = 58.85$), orta ($x = 59.15$) ve yüksek ($x = 60.75$) sosyo-ekonomik düzeye mensuplar arasında $p < .05$ düzeyindedir. Buna göre sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe, dinî tutum ve davranış düzeyinin de yükseldiği belirlenmiştir.

Cinsiyetle dinî tutum ve davranışlar arasındaki korelasyon ve erkeklerle ($x = 59.65$) kadınlar ($x = 57.70$) arasındaki fark, $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre erkeklerin kadınlardan daha dindâr olduğu belirlenmiştir.

Ekonomik Faaliyetler ve Dinî Tutum ve Davranışlar

Tasarruf ve tutumlulukla dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Tasarruf ve tutumluluk açısından olumlu grupla ($x = 59.49$) olumsuz grup ($x = 56.16$) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre tasarruf ve tutumlulukla karşılıklı olarak dinî tutum ve davranış düzeyinin birbirlerini etkiledikleri, biri artarken diğêrinin de yükseldiği anlaşılmaktadır. Bu durumda dinî tutum ve davranışların tasarruf ve tutumlulukta olumlu rol oynadığını belirtebiliriz.

TASARRUF ve TUTUMLULUK	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	1021	90.51	59.49	7.38	3.621	p< .01
Olumsuz	70	6.20	56.16	8.39		
Cevapsız	37	3.29				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Dinî tutum ve davranışlarla çalışmaya verilen önem arasındaki korelasyon $p < .01$ ve bu konuda olumlu grupla ($x=59.96$) olumsuz grup ($x= 57.03$) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde bulunmuştur. Buna göre çalışmayla dini tutum ve davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve dindarlık arttıkça çalışmaya verilen önemin de arttığını söyleyebiliriz.

ÇALIŞMAYA VER. ÖNEM	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	847	75.08	59.96	7.00	5.378	p< .01
Olumsuz	232	20.56	57.03	8.51		
CEVAPSIZ	99	4.36				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Akılı ve yaratıcı düşünce ile dinî tutum ve davranışlar arasında istatistiki açıdan bir korelasyon bulunmamıştır. Ancak akılı ve yaratıcı düşünceyi destekleyen ($n= 1073$, $x= 59.37$) ve desteklemeyen ($n= 36$, $x= 59.25$) grup, nicel olarak değerlendirildiğinde, dindarlık düzeyi yüksek olan çoğunluğun akılı ve yaratıcı düşünceyi desteklediği anlaşılmaktadır.

Ak. ve Yar. Düş.	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	1073	95.12	59.37	7.46	.099	p> .05
Olumsuz	36	3.19	59.25	7.58		
Cevapsız	19	1.69				
TOPLAM	1128	100.00				Önemsiz

Dinî tutum ve davranışlarla zaman planlaması arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Zaman planlamasına önem verilmesi gerektiğini belirten olumlu grupla ($n = 594$, $x = 60.03$) olumsuz grup ($n = 512$, $x = 58.57$) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu durum dindarlık ve ekonomik kalkınma açısından olumlu bir göstergedir.

ZAMAN PLAN.	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	594	52.65	60.03	7.45	-3.241	$p < .01$
Olumsuz	512	45.39	58.57	7.41		
Cevapsız	22	1.96				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Dinî tutum ve davranış düzeyi ile işe verilen önem arasındaki korelasyon ve işe verilen önem açısından olumlu ve olumsuz grup arasındaki fark $p < .05$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuca göre dindarlık düzeyi arttıkça işe verilen önem de artmaktadır.

İŞE VER. ÖNEM	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	612	54.25	59.87	7.27	-2.529	$p < .05$
Olumsuz	472	41.84	58.72	7.61		
Cevapsız	44	3.91				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önemle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon bulunmuştur. Yapılan t testi ile de olumlu ($x = 59.54$) ve olumsuz grup ($x = 55.88$) arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark görülmüştür. Alınan bu sonuç, dindarlık düzeyi yükseldikçe, ekonomik kalkınma için gerekli olan, eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önemin de arttığını göstermektedir.

EĞİT. BİL. TEK.	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	1046	92.73	59.54	7.24	-3.834	$p < .01$
Olumsuz	64	5.67	55.88	10.03		
Cevapsız	18	1.60				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Güvenilir olmaya verilen önemle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon görülmüştür. Güvenilir olmaya önem veren olumlu grup ($x = 59.49$) ile olumsuz grup arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre dindarlıkla güvenilir olmaya verilen önem arasında pozitif bir ilişki ve etkileşme olduğu anlaşılmaktadır.

G. OLMAK	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	1097	97.25	59.49	7.40	-2.606	$p < .01$
Olumsuz	18	1.59	54.89	9.15		
Cevapsız	14	1.16				
TOPLAM	1128	100.00				

Dinî tutum ve davranışlarla müteşebbislik zihniyeti arasında $p < .01$ düzeyinde negatif bir korelasyon bulunmuştur. Kendilerini müteşebbislik açısından tanımlayan olumlu grupla ($x = 58.72$) olumsuz grup arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark görülmüştür. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuca göre dindarlık düzeyi arttıkça müteşebbislik azalmaktadır.

MÜTEŞEBBİSLİK	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	487	43.17	58.72	8.05	2.698	$p < .01$
Olumsuz	607	53.81	59.94	6.83		
Cevapsız	34	3.02				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Bireylerin sahip olduklarıyla yetinme anlayışıyla dinî tutum ve davranışları arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Sahip olduklarıyla yetinmek istemeyen olumlu grupla ($n = 238$, $x = 56.36$), sahip olduklarıyla yetinebileceklerini belirten olumsuz grup ($n = 858$, $x = 60.26$) arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark görülmüştür. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuç, dindarlık düzeyinin artmasıyla (ekonomik kalkınmada olumsuz bir tutum olarak görülen) 'sahip olduklarıyla yetinme' yaklaşımının arttığını göstermiştir.

Dinî tutum ve davranışlarla beraber iş yapma anlayışı arasında bir korelasyon görülmemiştir. Buna bağlı olarak, beraber iş yapabilecekleri görüşünde olan olumlu grupla ($n = 416$, $x = 59.69$) olumsuz grup ($n = 665$, $x = 59.07$) arasında anlamlı bir farkın bulunmaması (istatistik açıdan) hipotezimizin doğrulanmadığını göstermektedir. Ancak her iki grup arasındaki farka nicel olarak bakarsak, bireylerin, ekonomik kalkınma için gerekli olan, başkalarıyla beraber iş yapma anlayışının gelişmediği görülür.

Ekonomik kalkınmada tüketim harcamaları ile dinî tutum ve davranışlar arasında bir korelasyon görülmemiştir. Ancak gerekli tüketim harcamalarını yapabileceklerini belirten olumlu grup (n= 1060, x= 59.42) ve olumsuz grup (n= 43, x= 57.67) nicel olarak değerlendirildiğinde, gerekli tüketim harcamalarını yapanlar çoğunluğu teşkil etmektedir.

Dinî tutum ve davranışlarla tembelliğe yer vermeyen bir kader ve tevekkül anlayışı arasında bir korelasyon bulunmamıştır. Dolayısıyla bu konudaki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Ancak olumlu grup (n=957, x= 59.45) ve olumsuz grup (n=135, x= 58.63) göz önünde bulundurulduğunda, genel eğilim tembelliğe yer vermeyen bir kader ve tevekkül anlayışı yönündedir.

Modern bir hayatın gerektirdiği düzeyde enerji kullanımı ile dinî tutum ve davranışlar arasında bir ilişki bulunmamıştır. Buna bağlı olarak, modern bir hayatın gerektirdiği düzeyde enerji kullandıklarını belirten olumlu grup (n= 540, x= 59.18)'la gerekli düzeyde enerji kullanamadıkları görüşünde olan olumsuz grup (n= 542, x= 59.59) arasında istatistikî açıdan önemli bir fark görülmemiştir. Ancak ortaya çıkan bu sonuç % 50'nin ekonomik kalkınma için (bir olumsuzluk anlamına gelen) gerekli enerjiyi kullanamadığını göstermektedir.

Dinî bayramlar, kutsal gün, gece ve mekânlara verilen önem ve ziyaretlerle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon belirlenmiş ve dinî bayramlar, kutsal gün, gece ve mekânlara önem veren olumlu grupla önem vermeyen olumsuz grup arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuca göre, dindarlıkla bu gibi yerlere verilen önem arasında pozitif bir etkileşim olduğu anlaşılmaktadır.

Doğruluk ve dürüstlüğe verilen önemle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Doğruluk ve dürüstlüğü önemli gören olumlu grupla (n= 910, x= 60.01) pek de önemli görmeyen olumsuz grup (n= 197, x= 56.51) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuca göre, dindarlık düzeyinin artmasıyla doğruluk ve dürüstlüğe verilen önem de artmaktadır.

DOĞRULUK VE DÜRÜSTLÜK	SAYI	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	910	80.67	60.01	6.96	-6.123	$p < .01$
Olumsuz	197	17.93	56.51	8.63		
Cevapsız	21	1.40				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Bireylerin ekonomik imkânlarının gelişmesi ile dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon vardır. Ekonomik durumlarının gelişmesinde dinin olumlu rolü olduğunu belirtenlerle ($n= 860$, $x= 60.36$) olmadığını belirten grup ($n= 244$, $x= 55.90$) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde önemli bulunmuştur. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuca göre kişinin ekonomik durumunun iyileşmesinde dini tutum ve davranışlarının olumlu bir rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Başkalarına güvenle dinî tutum ve davranışlar arasında bir korelasyon bulunmamıştır. Dolayısıyla dinî tutum ve davranışlarına göre başkalarına güvenebileceğini belirten olumlu grupla ($n= 239$, $x= 58.76$) güvenilmeyeceğini belirten olumsuz grup ($n= 866$, $x= 59.47$) arasında da anlamlı bir fark görülmemiştir. Ancak karşılaştırma nicel açıdan yapılırsa katılımcıların çoğunluğunun başkalarına güven duymadıkları anlaşılmaktadır. Bu ise ekonomik kalkınma için olumsuz bir durumdur.

BAŞKALARINA GÜVEN	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	239	21.18	58.76	8.10	1.301	$p > .05$
Olumsuz	866	76.77	59.47	7.29		
Cevapsız	23	2.05				
TOPLAM	1128	100.00				Önemsiz

Tüm yaşam ve çalışma hayatında sevgi unsuruna verilen önemle dinî tutum ve davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon belirlenmiştir. Tüm yaşam ve çalışma hayatında sevgi unsuruna önem veren olumlu grupla ($n= 913$, $x= 59.90$) olumsuz grup ($n= 192$, $x= 56.77$) arasındaki fark $p < .01$ düzeyinde bulunmuştur. Hipotezimizi doğrulayan bu sonuç, dinî tutum ve davranışlarla, tüm yaşam ve çalışma hayatında sevgi unsuruna verilen önem arasında pozitif bir etki ve ilişkiyi göstermektedir.

SEVGİ UNSURU	n	%	x	S	t değeri	p
Olumlu	913	80.93	59.90	7.71	-5.334	$p < .01$
Olumsuz	192	17.02	56.77	8.62		
Cevapsız	23	2.05				
TOPLAM	1128	100.00				Önemli

Bireylerin ekonomik bölgelere göre sahip olduklarıyla yetinme anlayışı arasında $p < .05$, kutsal gün, gece ve mekânlara verilen önem ve ziyaretler arasında $p > .05$, ekonomik gelişmelerinde dinî tutum ve davranışlarının rolü olduğunu düşünenler arasında $p < .01$ ve dinî davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon bulunmuştur.

Ekonomik bölgelere göre sahip olduklarıyla yetinme anlayışı en yüksek Akdeniz, İç Anadolu ve Ege ekonomik bölgeleri gelmektedir. Ege ve Akdeniz ekonomik bölgeleri arasında $p < .05$ düzeyinde bir fark vardır. Alınan bu sonuç Ege ekonomik bölgesinin ekonomik kalkınmaya en yatkın bölge olduğunu göstermektedir.

Ekonomik bölgeler arasında, kutsal gün, gece ve bayramlara verilen önem açısından önemli bir fark görülmemiştir. Ekonomik bölgelere göre ekonomik imkânlarının gelişmesinde dinin olumlu rolü olduğunu düşünenler sırayla Akdeniz, İç Anadolu ve Ege ekonomik bölgeleri gelmektedir. Ayrıca Akdeniz ekonomik bölgesi ile İç Anadolu ve Ege ekonomik bölgeleri arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Ekonomik bölgelere göre dinî davranışlar arasında $p < .01$ düzeyinde önemli fark vardır. Buna göre Ege ekonomik bölgesi ($x = 25.16$) ile İç Anadolu ($x = 26.66$) ve Akdeniz ($x = 26.69$) ekonomik bölgeleri arasında $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur.

Yaş grupları ile eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önem arasında $p < .01$ düzeyinde bir korelasyon belirlenmiştir. Buna göre 13-19 yaş grupları ($x = 1.81$) ile 36-59 ($x = 1.96$) ve 60 ve yukarısı ($x = 1.98$) arasında $p < .05$ düzeyinde, 20-35 ($x = 1.91$) ile 36-59 yaş grupları arasında $p < .01$ düzeyinde önemli bir fark bulunmuştur. Bulunan bu sonuca göre, yaş düzeyi arttıkça eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önem de artmaktadır.

Genel olarak dinî tutum ve davranışlar arttıkça tasarruf ve tutumluluk, çalışmaya verilen önem, akılcı ve yaratıcı düşünce, zaman planlaması, işe verilen önem, eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önem ve güvenilirlik artmaktadır. **Dindarlık arttıkça müteşebbislik azalmakta, sahip olduklarıyla yetinme anlayışı artmakta, başkalarıyla beraber iş yapma anlayışı azalmaktadır.** Sayıca gerekli tüketim harcamalarını yaptıklarını belirtenlerle ($n = 1060$, $x = 59.42$) - (diğerleri $n = 43$, $x = 57.67$), tembelliğe yer vermeyen bir kader ve tevekkül anlayışına sahip olanlar çoğunluğu teşkil etmektedirler.

Modern bir hayatın gerektirdiği düzeyde enerji kullandıklarını ($n = 540$, $x = 59.18$) belirtenlerle diğerleri ($n = 542$, $x = 59.59$) arasında istatistikî açıdan önemli bir fark görülmemiştir. Enerji kullanımı ile ilgili sonuç % 50- % 50 dir.

Dinî bayramlar, kutsal gün, gece ve mekânlara verilen önem, doğruluk ve dürüstlüğe verilen önem, bireyin ekonomik imkanlarının gelişmesi ve tüm yaşam ve

çalışma hayatında sevgi unsuruna verilen önemle dinî tutum ve davranışlar arasında doğru orantılı bir korelasyon vardır. **Katılımcıların çoğunluğunun başkalarına güven duymadıkları anlaşılmaktadır. Bu ise ekonomik kalkınma için olumsuz bir durumdur.** Yaş düzeyi arttıkça eğitim bilim ve teknolojik gelişmelere verilen önem de artmaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Buraya kadar genel olarak bireylerin dindarlık düzeyleri ile ekonomik kalkınmaya ilişkin tutum ve davranışları arasındaki ilişkileri özetlemeye çalıştık. Elde ettiğimiz sonuçlar, katılımcıların anketlerimizdeki sorulara toplumsal açıdan arzu edilir veya kendilerini toplumsal açıdan istenir kılacak yönde cevaplar verme eğiliminde (sosyal istenirlik-social desirability) olabilecekleri de göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Sosyal bilimlerde elde edilen neticelerin, fen bilimlerindeki gibi kesinlik göstermemesi (üzerinde çalışılan konularla ilgili olarak) yeni düşüncelere ve eleştirilere imkân sağlamaktadır.

Ekonomik kalkınma ve dinle ilgili olarak 'çevre', 'yaratıcı düşünce' vb. konularda da bir ilişki kurulabilir. Örneğin çevre konusu çok önemlidir. Zaman zaman iktisatçıların çevreciliğin pek ekonomik olmadığı görüşünü benimsedikleri dile getirilir. Bu yaklaşım ise çevrecilik duyarlılığını ve çevre ile ilgili yatırımları göz ardı etme veya öteleme gibi sonuçlar doğurabilir. Aslında çevrecilik konusu ülkenin öncelikli konuları arasına alınması gerekir. Çünkü çevre ile ilgili sektörün geliştirilmesi, istihdam alanları oluşturulması, maliyetlerin düşürülmesini, bu sektörde üretilen makinaların yurt içinde ve yurt dışında pazarlanma imkanı sağlayabilir. Çevrecilikle ilgili sektörel uzmanlaşma çalışmaları, Türkiye'yi dünyada önemli bir merkez haline getirebilir. Diğer yandan çevrecilik duyarlılığı sanki belli bazı ideolojik grupların tekelindeymiş gibi bir izlenim vardır. Vatandaşlarımızın birçoğu her ne kadar çevreci duyarlılığına sahip olsa da bu ideolojik yapı içinde görünmek istememektedir. Bu nedenle konuyu her yönüyle değerlendirmeli, ilmihal kitaplarında suların temizliği konusu üzerinde bilhassa durulduğu göz ardı edilmemelidir.

Din toplum ve kalkınma konusunda 'yaratıcı düşünce' önemli bir yer tutmaktadır. Tüm yurttan yaratıcı düşünce desteklenmeli bu konuda, yenilikçi ve yaratıcı düşünceye sahip olan vatandaşların orijinal fikirleri patent olarak tescil ettirmeleri hususunda yardımcı olunmalıdır. Bu girişim ve çabalar ülke kalkınması açısından çok önemlidir. Ayrıca değişik düşünce ve görüşte olan vatandaşlarımızın her kesimiyle daha kolay iletişim sağlamada da bu çalışmaların yararlı olabileceği düşünülebilir. İllerde yaratıcı düşünce konusunda ilgili üye veya yöneticiler patent konusu ile ilgili olarak en azından bürokratik işlerin takibi, konferans ve seminerlerin organize edilmesi, esnaf, sanayici, eğitim kurumları olmak üzere mümkün olduğunca

geniş halk kitlelerine ulaşılmalıdır. Yaratıcı düşünce kavramının dinen bir sakıncası yoktur. Yaratıcı düşünce dinî gerekçelerle yasaklandığında somut ürünler de ortaya çıkmamaktadır. İslam dini aklın kullanılmasına ve yenilikçi fikirlere karşı değildir.

Dindarlık toplum meselelerine çözüm getirmekle olur. Çeverciliğin ve yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi, epey zamandan beri pek üzerinde durulmayan ‘Tarım Kentleri’ projesinin (yeniden hatırlanarak) hayata geçirilmesi topluma önemli hizmetlerden olacaktır. Türkiye gibi büyük bir ülkenin tabii ki ele alınacak birçok meselesi olduğunu kabul ediyoruz. Ancak ‘Tarım kentleri’ ile boşalan köy, kasaba ve yerleşim merkezlerinin yeniden canlanması, tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörlerinin gelişmesi, atıl yatan arazilerin işlenmesi, yeni istihdam alanları açılması mümkün olabilecektir. ‘Tarım kentleri’ ve diğer sektörel çalışmalar iklim, yöre ve kültürel hassasiyetler de göz önünde bulundurularak, her yönü ile ortaya konmalı, en ince teferruatına kadar hazırlanmalıdır. Ülkemizdeki dinî hayat, köyde veya şehirde, insanları tüketici değil üretici, bağımlı değil bağımsız, köle değil hür düşünceye sevk ediyorsa görevini yapıyor demektir.

Mehmet Akif’in de belirttiği gibi genel manada dindarlık İslam’ın bir bütün olarak yaşanması ve bir hayat programı haline getirilmesidir (İmamoğlu, 1996: 116). İslamın bir bütün olarak yaşanması inanç, ibadet, duygu, bilgi ile sosyal ve ekonomik hayatla ilgili davranışların da yerine getirilmesini gerektirmektedir. Bunları çalışmak, israf etmemek-tutumlu olmak, akli kullanmak, yeniliklere açık olmak, zaman (ve iş) planı yapmak (zamanı yönetmek bir bakıma hayatı yönetmek demektir), zamanı boşa harcamamak, yaptığı işi en iyi şekilde yapmak, eğitim ve bilimsel çalışmalara önem vermek, müteşebbis olmak, meşru yollardan zengin olmak, güç birliği yapmak, doğru ve dürüst olmak, güvenilir olmak, kutsal gün gece ve bayramlara önem vermek ve başkalarına karşı sevgi ve hoşgörülü olmak vb. sayabiliriz. Ancak burada sayılan dinî, millî ve ahlaki yapının geliştirilebilmesi için bazı gerçeklerin iyi bilinmesi gerekir. Türkiye’de yönetimlerin tercih ettiği ve halka dayattığı neo liberal uygulamaların içeriği halka açıkça anlatılmalıdır. Halka dayatılan neoliberal tercihin dini-ahlaki değerlere yansımaları iyi anlatılmalı ve halk aldatılmamalıdır.

Hiçbir zaman dindarlık tembelliğe ve işten kaytarmaya bir sığınak haline getirilmemelidir. “Toplum adeta bir yok oluşa sürükleyen her türlü tembellik ve miskinliği şiddetle eleştiren İkbâl, ibadeti bahane edip dünyevi faaliyetleri bir tarafa bırakmak isteyenleri ‘Kölelerin Namazı’ adlı şiirinde hicvetmektedir” (Kaplan,

Dindarlık toplum meselelerine çözüm getirmekle olur. Çeverciliğin ve yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi, epey zamandan beri pek üzerinde durulmayan ‘Tarım Kentleri’ projesinin (yeniden hatırlanarak) hayata geçirilmesi topluma önemli hizmetlerden olacaktır.

Birey dünya ve ahiret görevlerini dengeli bir şekilde yerine getirmelidir. O nafile ibadetlerini yerine getirirken, hatim sayısını artırırken ve zikir yaparken kendi geçimini bizzat kendisinin meşru yollardan çalışarak temin etmesi gerektiği bilincinde olmalıdır.

2008: 136). Birey, mevcut durum ve şartlara razı olmak ve kabullenmek yerine, daha iyiyi arama ve yapma çabası içinde olmalıdır. O, hiçbir zaman kendi atalet ve sefaletini mazur göstermek için birtakım savunma mekanizmaları geliştirerek dini alet etmemelidir. Dindarlık, aslında faal olmayı gerektirir. Ayrıca bir dindar en zor şartlarda dahi **güvenilirliğini** yitirmemeli, küçük miktarlarla ilgili doğruluk ve dürüstlük davranışları miktar büyüyünce de devam etmelidir.

İnsanın “bizden adam olmaz” noktasına varan bir aşağılık duygusuna ve kompleksine kapılması doğru değildir. Onun daima ümitvar olması gerekir. Ayrıca o, kimseyi alay etmememesi gerektiği gibi kendisini ve ait olduğu toplumu da alay etmemesi ve aşağılamaması gerekir. Çünkü alay etmek bir aşağılamadır. Aşağılama ise kişiye yönelik bir haksızlıktır. Diğer yandan alay etmekle, alay edilen kişinin ve toplumun başarı motivasyonu kırılmış olur.

Dinin temel kaynaklarına bakıldığında, Ülgener’in geri kalma nedenleri olarak önemle üzerinde durduğu gibi birey, ‘tabi’, körukörüne

‘bağlı, bağımlı’ ve ‘uydu’ (Ülgener, 1991: 92-94) olamaz. O ‘hür düşünceye’ sahip ‘kendi kararını kendi hür iradesiyle verebilen’ bir kişi olmalıdır. Ne var ki toplumda zaman zaman maksatlı bir itaat kültürünün yerleştirilmeye çalışıldığına rastlamak mümkündür. Oysa körü körüne bağlılık veya uydu olmak, hür düşünceyi yok ettiği gibi, gelişme için gerekli olan yenilik ve yaratıcılığı da engellemektedir.

Birey dünya ve ahiret görevlerini dengeli bir şekilde yerine getirmelidir. O nafile ibadetlerini yerine getirirken, hatim sayısını artırırken ve zikir yaparken kendi geçimini bizzat kendisinin meşru yollardan çalışarak temin etmesi gerektiği bilincinde olmalıdır. Aynı zamanda o bizzat kendi ailesinin olduğu gibi ülkesinin de güvenliğini birlik ve beraberliğini düşünmesi gerekir.

Diğer yandan tüm dinî öğreti, eğitim ve uygulamaların insanları getirdiği nokta ‘kölelik’ olmamalıdır. Günümüzde kölelik olur mu sorusu akla gelebilir. Bir kişi veya toplum bilgisiz bırakılırsa; bilgi saklanır, kullanılmaz, aktarılmaz ve üretilmezse; insanlar bir taraftan üretmeden tüketiciliğe alıştırılırken diğer yandan mesleki becerilerden yoksun bırakılırsa, orada bir ilerleme olmaz ve köleliğe gidilir. Ayrıca insanların soru sormaları ve akli kullanmaları istenmez, kendine ve kendi toplumuna değil, başka merkezlere güvenir hale getirilirse de aynı sonuçla karşılaşılır.

Toplumda yerli mallarına değer verilmeyip “*Yerli malı yurdun malı herkes onu kullanmalı*” sözü aşağılanarak alay konusu edildiğinde; toplumun birlik ve

beraberliğini bozacak söz ve davranışlara göz yumulduğunda, güvenilirlik ve dürüstlüğe önem verilmediğinde, düşülen durum aynı olacaktır. Diğer yandan meslek ahlâkı ve her türlü ahlâki değerlerden uzaklaşıldığında da gerileme söz konusu olur.

Olaylar değerlendirilirken tablonun geneli dikkate alınmaz, adalete önem verilmez, iyinin veya yapılması gerekenlerin en azı ile yetinilir, keyfe ve sefâhate düşülür, akıl kullanılmaz ve zihin düşünmez hale getirilir, yalnızca Allah'a teslim olmak yerine kullara ve belli merkezlere teslim olunursa kalkınma gerçekleşmez.

Genel manada çoğunluğun onayladığı **meşru zeminlerde** de engellemeler yapılabilmektedir. Dolayısıyla gelişmeye ve kalkınmaya herhangi bir katkı sağlamayan tüm uygulamalara dikkat edilmesi gerekir. Toplumun itibar ettiği tüm **değerlerin** her zaman istismara açık olduğu bir gerçektir. Din de toplumun önem atfettiği bir **değer** dir. Bu nedenle dinî değerler de istismar edilerek insanlar bağımlı, muhtaç veya '**alan el**' haline getirilebilir. Örneğin bir din mensubu için ibadetleri yerine getirmek, yapılması gereken doğal bir kulluk görevidir. Ancak birey sadece ibadetlere yönlendirilirken onun dünya ile ilgili görevlerini aksatması görmezden gelinirse, o birey ve toplumun geri kalması ve başkalarına muhtaç olması mukadderdir. Dolayısıyla din kullanılarak birey ve toplumu zayıflatabilecek veya enerjisini boşa çıkarabilecek her türlü telkine ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Yatan milletin ayağa kalkmış devleti olmaz. Nereye gitmeye karar vermemiş bir millet için hiçbir rüzgar elverişli değildir. Ülke olarak her konuda komşularımız ve müttefiklerimiz kadar milliyetçi olalım yeter.

Tarihte yüzyıllarca demirle uğraşan, demir ve çeliği üretilen işleyen, dünyanın en sağlam kılıç, kalkan, ok, yay ve zırhlarını imal eden sanayici-demirci bir millet atalarının demir dağını bile erittiğine inanmaktadır. Yani Türk milleti demir ve çeliğe hayatında o kadar önem vermiştir ki bu önem ve sevgiyi çocuklarına **Demir, Özdemir, Kandemir, Polat, Çelik, Canpolat** gibi isimler vererek yaşatmaktadır.

Böyle bir geçmişe sahip olan bir millet nasıl sanayide, teknolojide ve bilimsel faaliyetlerde geri kalabilir? Dünyanın en büyük toplarını yapmayı başaran, havan (aşırıtmalı) topunu icat eden, kısaca İstanbul'u kendi imal ettiği toplarla fetheden, gemileri karadan yürütmeyi akladebilen, önemli bir rasathaneye sahip olan ve dünyada ilk defa kanatlı ve tepkili uçuş denemelerini başarıyla gerçekleştirebilen bir milletin çocukları nasıl geri kalmayı kabullenebilir?

"İşimiz düştü mü tersâneye, yahud denize,

Mutlaka âdetimizdir, koşarız İngiliz'e.

Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir,

Hekimin hâzıkı (ilmine güvenileni) bilmem nereden celbedilir.

Meselâ bütçe hesabâtını yoktur çıkarın ...

Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Mösyö Loran.

Hani tezgahlarınız nerde? Sanâyi' nerde?

İslam dini gelişmeyi, kalkınmayı teşvik eden bir din olmasına rağmen müslümanların ekonomik kalkınmayla çelişen tutum ve davranışlarının ise bilinç eksikliğinden kaynaklanmış olabileceğini düşünüyoruz.

Ya Brüksel’de, ya Berlin’de, ya Manchester’de!”
(Ersoy, 2006: 372)

Şüphesiz merhum Mehmet Akif Ersoy’un bu mısraları yazdığı tarihlerden bu yana bilim ve teknolojide birçok olumlu gelişmenin gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Ancak günümüzde bir kişiyi en azından kendisini hacca götüren uçağı, kullandığı telefonları, bindiğı otomobili, evinde ve ibadethanelerdeki klimaları, bilgisayarları, eczaneden aldığı ilaçları, önemli savunma araç ve gereçlerini vb. neden ülkesinin yapamadığı düşündürmeli, bu durum onu rahatsız etmelidir. Benzer duygular insanları rahatsız ediyor ve bu problemleri aşma yönünde coşkulu bir arzu, istek ve çaba gösteriyorlarsa kalkınma ve gelişme hareketi başlıyor demektir.

Biz tüm bireylerin bu duygulardan yoksun olduğunu kastetmiyoruz. Zaten kalkınma açısından gelinen noktayı yeterli görmesek de önemli buluyoruz. Ancak gelinen noktadan bir an önce daha ileriye gidilebilmesi için hemen şimdi harekete geçilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Sonuç olarak dinî tutum ve davranışların ekonomik kalkınmayla ilgili birçok noktada olumlu rol oynadığı söylenebilir. Ancak İslam dini gelişmeyi, kalkınmayı teşvik eden bir din olmasına rağmen müslümanların ekonomik kalkınmayla çelişen tutum ve davranışlarının ise bilinç eksikliğinden kaynaklanmış olabileceğini düşünüyoruz.

Çevre bilinciyle hareket ederek kendi otomobilini, uçağını imal eden, bilgisayar teknolojisinde ilerlemiş, bilgi üreten, bilgi çağının lider ülkesi ve uzay araştırmalarını başarılı şekilde sürdüren bir Türkiye dileğiyle... Sen istersen bu bir hayal değildir!

Kaynaklar

ARSLAN, Hasan (2008), Ekonomik Kalkınmada Dinsel Tutum ve Davranışların Çift Yönlü Rolü, Dokuz Eylül Üni. S. B. Enstitüsü, basılmamış doktora tezi.

ERSOY, M. Akif (2006), *Safahat*, Neşr. haz.: M.E. Düzdağ, İstanbul: Çağrı Yay.

İMAMOĞLU, A. Vahit (1996), *Mehmet Akif ve İnanan İnsan*, İstanbul: Ravza Yay.

KAPLAN, İbrahim (2008), *Kelam’a Dair Görüşleriyle Muhammed İkbâl*, Kütahya: Üçmart Pres.

ÜLGENER, Sabri F. (1991), *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul: Der Yay.

WEBER, Max (2005), *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*, çev.: Z. Gürata, Ankara: Ayrac Yay.

DİL KÜLTÜR SİYASET VE MEDYA İLİŞKİSİ KAPSAMINDA POST MODERN ANLAYIŞ

DOÇ. DR. ALİ OSMAN ENGİN*

Özet

Bu çalışma dil, kültür, siyaset ve medya dörtlüsü arasında ortaya çıkan ilişkileri analiz etmek ve siyaset kurumunu yeniden yapılandıran post modern anlayışa bir eleştiri getirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışma, tarama modeli betimsel bir çalışma olarak tasarlanmış ve doğrudan ortaya çıkan örnek tutum ve davranışlar seçen ve seçilen psikolojisi temele alınarak incelenmiştir. Araştırma konusuyla ilişkili olarak var olan kaynaklara ulaşmaya çalışılmış, dil kültür, siyaset ve medya ayrı ayrı tanımlandıktan sonra, çağımızın toplumsal yapılarını ve özellikle siyaset bilimini etkileme düzeyleri üzerinde durulmuştur. Dil, kültür, siyaset ve medya arasında ortaya çıkan yeni ilişkiler, somut olarak bire bir ortaya çıkan ve yaşanan örnek durumlar boyutuyla irdelenmiştir.

Özellikle yeni “imajmaker” olarak önemli bir toplumsal rol üstlenen medyanın asıl gerçekliklerden doğurduğu ancak hiçbir zaman aslına benzemeyen yeni imajların, post modern anlayışla beraber yaratılan gösteriş toplumlarının yeniden şekillenen ama halkına ve seçmenlerine asıl gerçekliklerden farklı olmayan ancak geliştirilmiş yenilikler sunamayan gösterişçi siyasetçilerin durumları eleştirel bir bakışla irdelenmeye çalışılmıştır. Sonuçta yaratılan sahte ve kaynağını halkından almayan yeni imajlar yardımıyla halka ve seçmen kitesine yönlendirilenlerin,

* Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi.

tabiri caiz ise; Teyo Pehlivanlaşmış ve Don Kışotlaşmış siyasetçilerin elde ettikleri ve bir daha kaybetmeyi göze alamayacakları anlaşılan yeni postlara oturmak için kendilerini pazarlamaktan başka bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır.

Ortaya çıkan bu somut durumlardan hareketle sebep ve sonuç analizleri yapılmış, yeniden genel ve ortak kabullerin şekillendirdiği siyaset kurumunun ilke ve yasaları çerçevesinde geleceğe dönük önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Medya, Dil ve kültür, Medya, Post modern anlayış

Giriş

Kültür, biyo-psişik ve sosyo-kültürel bir canlı olan insanı meydana getiren temel boyutlardan birisidir. Realist felsefeyi savunan filozoflar insanlara her zaman toplumsal kültürün aktarılmasını ve aktarılan toplumsal kültüre toplumun katkı sağlayarak geliştireceğini, geliştirilen toplumsal kültürün de toplumsal gelişmenin önünü açacağını ve böylece tekamül adına değişim ve dönüşümden bahsedileceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla insanların dünyaya gelişleriyle beraber gelmeyen, doğumdan sonra öğrenme ürünü olarak edinilen ve insanoğlunun elinden, çaba ve gayretinin sonucu olarak ortaya çıkan her şey kültür olarak ifade edilebilir. Toplumun bir arada tutan en temel değer kültür birlikteliğidir. Kültürün dışında zikredilen diğer toplumsal kurumlar da büyük bir oranda kültür tabanlıdır. İşte toplumsal hayat bakımından oldukça belirleyici olan kültürel değerlerin yeni kuşaklara aktarılması süreci, eğitim ve öğretim etkinliklerinin başat sorumluluk alanlarından birisidir. Öğrencilerin zoraki kültürlenmeleri, eğitim ve öğretim uygulamalarının bir başka bakış açısıyla değerlendirilmesinin sonucudur. Kültür aynı toplum içerisinde birlikteliği ifade ederken, toplumlar arasında ise, toplumsal farklılıkları ifade etmektedir. Kültür aynı toplum içerisinde zamandan zamana değişiklik gösterebileceği gibi, farklı toplumlar arasında da belirgin farklılıklar gösterebilir. Çünkü kültürel değerlerin şekillendiği coğrafi koşullar, toplumsal özellikler, genetik farklılıklar ve yaşantı, tecrübe ve deneyimler bire bir birbirlerinin aynı olma şansına sahip değildir. Dolayısıyla farklı köklerden aynı ve birbirinin tekrarı olan fidanların boy vermesi beklenemez.

Gökalp'e göre; kültür alanında ilerleyen bir toplumda medeniyet de yükselir. Medeniyetin hızlı bir şekilde yükselmesi süreç içerisinde kültürü bozar. Her kavmin kendine ait yalnızca kültürü vardır. Bir kavim siyaseten yükseldikçe kültür açısından da yükselir. Kuvvetli bir devlet vücuda getirir. Diğer taraftan kültürün yükselmesinden ise medeniyet doğmaya başlar. Bir toplumun hızla medenileşmesi kültürünü etkileyebilir. Kültürü güçlü fakat medeniyeti zayıf olan bir toplum, kültürü zayıf fakat medeniyeti güçlü olan bir topluma her zaman galip gelir. Dil

kültürün geçmişten günümüze süzüle süzüle gelen en saflaşmış şeklidir. Kültürün taşıyıcısıdır. Siyaset kurumunun da gerek kültür ve gerekse dil ile varlığını inşa edebileceği açıktır. Medya; yaşamı görselleştiren, imaj-maker olarak yeni ve genelde sanal imajlar yaratan bir güç odağı olarak gerçeği etkili bir şekilde tersyüz edebilmektedir.

Kısaca Dil

Dil, millî kültürün tarihsel süreç içerisinde temel yapı taşı olmakla beraber, geçmişten süzülüp arınarak günümüze ulaşan ve geleceğe ışık tutan maddi ve manevi unsurlarıyla şekillenen toplumsal değerlerin geleceğe aktarılmasını ve böylece toplumsal devamlılığı sağlayan emsalsiz bir taşıyıcıdır. Düşünce, duygu ve güdülerle beraber sonradan edinilen öğrenme eseri tutum ve davranış kalıplarını doğrudan veya dolaylı bir şekilde koruyup bildiren ve geleceğe aktaran sistematik ve dirik bir yapı oluşturmaktadır. Gerçekten dil kendi ilke ve yasaları çerçevesinde yaşayan ve çok daha önemlisi yaşatan canlı bir yapıdır ve kendisi koyup geliştirdiği kuralları çerçevesinde işlevlerini icra etmektedir. Ona dışarıdan kurallar konularak suni formatlara uydurmaya çalışılması; aynı zamanda geleceğe taşınması ve yeni kuşaklara benimsetilip onların da katkı sağlamaları gereken kültürel tabanlı toplumsal değer ve normların tamamına müdahale anlamına gelecektir. Dilbilim ve Sosyo-Linguistic disiplin alanları, Eğitim Bilimleri disiplin alanı ile olan ilişkileri çerçevesinde dilin vurgulamaya çalıştığımız özelliklerini daha derinlemesine ortaya koymaktadır.

Felsefi açıdan sürece bakıldığında zaman, birtakım düşünürlerin varlığın özü olarak dili tanımladıklarını görmek mümkündür. Hakikaten varlık alemini biçimlendiren ve zamanla yarışan eşya olay ve olguları algı ve idraklere işleyen ve onlara oralarda yer açan araç; en temel iletişim sistemi olan dildir. Objelerin tanınır ve bilinir hale gelmeleri, kendilerine verilen sembolik değerlerle mümkün olmakta ve o değerleri çocukların gelişim dönemleri içerisinde kavramaya başlamalarıyla beraber, evrenin mümkünleri, derinliklerinde saklı bulunan ilke ve yasalarıyla birlikte ortaya çıkabilmektedir. Zaten insanoğlunun varlık tasavvurunu da bildiği mümkünler ve mümkün olma ihtimali olanlar teşkil edebilir. İnsanların ve çok sınırlı da olsa tüm canlıların bir iletişim aracı olarak kullandıkları argümanları olmakla beraber, en gelişmiş sistematik bir yapı oluşturan, yazılı ve sözlü uygulamalarla yaşatılan ve özellikle insanlar arasında temel iletişim aracı olan dildir. Şüphesiz ki evrenin ve evrenin içini süsleyen her nesnenin de bir dili vardır. Her nesnenin varlık âlemine

Şüphesiz ki evrenin ve evrenin içini süsleyen her nesnenin de bir dili vardır. Her nesnenin varlık âlemine sağladığı katkı onun evrensel, anlaşılır olan mesajları ve dilidir.

sağladığı katkı onun evrensel, anlaşılır olan mesajları ve dilidir. Çünkü evreni meydana getiren nesnelere tamamı, rastlantı ve tesadüf eseri olmayan mükemmel tasarımlardır. Sahip oldukları ilke ve yasalarla varlıklarını garanti ederler. Suyu su yapan ilkeler, taşı taş yapan ilke ve yasalar vardır. İşte bilim de bu noktada devreye girer ve o ilke ve yasaları çözümlenmeye çalışırken, yine dil yardımıyla geleceğe taşıyarak üretilecek yeni bilgi teknolojileriyle insanlığa hizmet üretmeye devam edecektir. Yani bilim kullandığı yöntem ve tekniklerle nesnelere dilini ve verdikleri mesajları anlamaya çalışır. Bu anlaşma, uzlaşma, paylaşma ve kontrol altına alarak, doğanın doğurganlığı kapsamında yeni doğumlara yön verme arzusu başarılı olduğu sürece, yeni varların yeni ilke ve yasalarının farkına varılacaktır. Tüm insanlığı ve bilim adamlarını kaynağına doğru çeken, farkına yeni varılacak yeni varların yeni ilke ve yasalarının, daha önceki varsayılanları var eden değerlere sahip oldukları her iki tarafın dili yoluyla anlaşıldıkça, dilde kendisini var etmeye ve yaşatmaya devam edecektir. Dilin varlıklarını daha anlamlı kıldığı bilim ve bilimsel veriler, aynı şekilde dili daha zenginleştirerek varlığına varlık katmaya devam edecektir. Evet dil, varlık aleminin varlarının ilke ve yasalarıyla beslenerek kendi ilke ve yasalarını da ortaya koymaya çalışır. Öyleyse rahatlıkla dile müdahalenin; ilişkili olduğu ve etkileşim içerisinde bulunduğu her toplumsal ve doğal yapıya müdahale olacağını iddia edebiliriz. Bir meyve ağacının meyve verememesi ve sararıp solmaya başlaması, onun “susadım bana su verin” demesi anlamına gelmektedir. Çocuk ağlıyorsa, onunda demek istedikleri vardır. Önemli olan anlaşabilmektir ve anlaşmanın gereklerini yerine getirerek dilin can suyu özelliğini devam ettirmektir.

Dilin genel ve işlevsel özellikleri çerçevesinde asıl sistematik değeri insanlar arasında kullanılması ve iletişim ihtiyaçlarının karşılanmasındaki durumu ve başarısı, karşılayabildiği bireysel ve toplumsal beklenti ve taleplerdir. Muharrem Ergin dili, “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir.” şeklinde tanımlamaktadır. ENGİN’e göre ise “Dil insanlar arasında anlaşmayı, uzlaşmayı ve paylaşmayı sağlayan doğal bir vasıta. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, hükümlerini birbirlerine nakletmek, meramlarını birbirlerine anlatmak için dil denilen vasıtaya baş vururlar. Sağlıklı iletişim yapısında var olan kaynak ve alıcı arasında gidip gelecek bilgi mesajının gitmesinin ve gelmesinin kanalı dil teknolojileridir. Mesajdaki bilgilerin alıcıya doğru iletilerek, oradan gelecek dönütün de karşı taraf tarafından doğru yapılandırılması, iletişim dilindeki kullanım başarısına bağlıdır. Ancak dil insanların kullandığı herhangi bir iletişim vasıtasına benzemez. Onun vasıtalığı sadece anlaşmayı, uzlaşmayı ve paylaşmayı temin etmesi bakımındandır. Tabii bir varlık olan dilin kendisine mahsus birtakım kanunları vardır. Bunlar her objenin derinliklerinde bulunan ilke ve yasalar gibi, dilinde kendisine has kaideleridir. Dil kaideleri dilin yapısına hâkim

olan, dilin yapısından ve temayüllerinden doğmuş, içerisinde yaşadığı kültürel değerlerle ilişkisi olan birtakım prensiplerdir. Bunlar dille birlikte mevcut olup onun yapısının gerektirdiği özellikleri ifade ederler, temayüllerinin istikametlerini gösterirler.

İnsanların aralarında sosyal yapının gereği olarak iletişim ve etkileşim ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerini ifade etmelerine araç olan dil, bir dilbilgisi sistemi içinde sistematik olarak yapılandırılmış, düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan ses, işaret ya da hareketlerin bütünüdür. İnsan anlatım ve iletişim için ya hareket eder (jest), ya da ses çıkarır (konuşma) ya da belirli işaretler çizer (yazı). Konuşma dili, yazı dili, hareket dili; insan dilinin üç ayrı görüntüsü veya biçimidir". Şeklinde tanımlamaktadır (ENGİN, A.O, 2013).

Milletin duygusu,
düşüncesi,
yaşayışı ilmek
ilmek konuşulan
anadil ile işlenir.
Dil bir milletin
ruhu gibidir. O
kaybolursa millet
de yok olur.

Anlaşma Aracı Olarak Dil Çeşitleri

Durmuş Hocaoğlu'nun; "Dil Kültür ve Siyaset-I" isimli çalışmasında belirtmiş oldukları gibi, anlaşma aracı olarak diller aşağıdaki gibi tasnif edilmişlerdir. Bu tasnife göre dildeki çeşitlilik artırılabilir.

- a) Doğal Bakımdan: 1- Doğa dili , 2- Hayvan dili, 3- İnsan dili
- b) Teknik Bakımdan: 1- Hareket dili, 2- Konuşma dili, 3- Yazı dili
- c) Coğrafya Bakımından: 1- Yabancı dil, 2- Millî dil
- d) Tarih Bakımından: 1- Ölü dil, 2- Canlı dil, 3- Uygarlık dili
- e) Anlatım Düzeyi Bakımından: 1- Günlük dil, 2- Halk dili, 3- Elit dili
- f) Anlatım Biçimi Bakımından: 1- Bilim dili, 2- Sanat dili, 3- Teknik dil, 4- Kitlese haberleşme, dili, 5- Müzik dili, 6- Mekanik dil
- g) Dil Bilim Bakımından: 1- Benzer dil, 2- Devrik dil, 3- Analitik dil, 4- Sentetik dil

Dil ile ilgili yapılacak daha fazla alt başlıklar şeklindeki çeşitleme için; "anlatım dili olarak" "bilim dili" kapsamında siyaset diline ve kültürüne değinilmiştir. "Günlük dil, halk dili ve elit dilleriyle" de uygulama durumları açısından kıyaslamalar yapılmıştır.

Milletin duygusu, düşüncesi, yaşayışı ilmek ilmek konuşulan anadil ile işlenir. Dil bir milletin ruhu gibidir. O kaybolursa millet de yok olur. İstiklâl Marşımızı

düşünelim. Eğer merhum Vatan şairimiz Mehmet Akif ERSOY' un kullandığı dil ve üslup olmasaydı, istiklâl mücadelemizin felsefesi ve ruhu anlaşılamazdı. Somut olarak birebir yaşanan tarihsel olaylardan hareketle ve çoğunlukla zaman, mekân ve oyuncularının rollerinin değiştiği olguların, benzer şekilde yeniden vücut bulmasını veya genel ifadesiyle tarihin tekerrür etmesini; yaşanan tarihsel olayları gerçek sebep ve sonuçları bağlamında, tarihsel bakış ve tarih bilinciyle eğitim programlarına yerleştirip, yeni kuşaklara aktarırken kullanılan anlatım dilinin buna uygun olmadığı gerçekliğine bağlamak mümkündür. Eğer dil kendisine yüklenen misyon çerçevesinde saflığını ve temizliğini koruyabilir ise, temiz olmakla beraber temizleyen ve daha anlaşılır hale getiren bir arınmışlığa sahip olur. Kısacası bunu başaran bir dil ve üslup aynen su gibidir. Hem temizdir ve hem de temizleyendir. Çok sınırlı varlıkların böyle bir özelliği vardır ve genel itibarıyla maddeler ya temizdir ancak temizleyen değildir, ya da temizleyendir ve temiz değildir. Dilin bu muhteşem özelliği korunduğu sürece, ona bağlı olarak şekillenen ve toplumsal varlığı meydana getiren yapı ve kurumların hepsi o şeffaflığı ve berraklığı koruyacak ve August Comteu' un deyimiyile; olası toplumsal sorunların çözüldüğü, herkesin birbirini anlayışla karşıladığı, çıkar temelli çatışmaların zemin bulamadığı bir ideal toplum yapısına ulaşılması belki imkân dâhilinde olacaktır.

Çanakkale gibi Sarıkamış Destanı'nı yazan isimsiz kahramanların geçmişle gelecek arasında köprü olan yaşam ve mücadele öyküleri uygun ve yansıtıcı bir dil kullanılarak anlatılmadığı sürece, işin yeni kuşakları aydınlatıcı özelliği hayata geçirilemeyecektir. Dil kullanımı ile çok etkili bir olay etkisizleştirilebileceği gibi, daha etkili hale de getirilebilir. Burada popüler kültürdeki "imaj yaratma" çalışmalarına benzer bir sunuştan bahsedilebilir. Bu bir yerde gösteri toplumunun beklentisi olan bir talep olabilir. Tabii ki yaratılacak imaj, yaşanmış gerçekliklere ve değerlere uygun objektif bir simge, yeni bir düşünce ve fikir olabileceği gibi, subjektif ve manipülatif bir gerçeklik de olabilir. Bazılarına göre Sarıkamış Destanı, bazılarına göre Sarıkamış faciası ile ilgili geçmişi günümüze taşımak amacıyla kaleme alınmış bir şiirde kullanılan dilin bu tarihsel vakayı nasıl canlandırdığı ve algılara yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Bu şiirde Sarıkamış'ın ruhuna uygun bir imaj oluşturmak ve bu imajın yeni kuşaklara tarih bilinci kazandırması düşünülmüştür. Mısralarda, dilin iletişim ve tarihsel etkileşimi nasıl canlandırdığı çok boyutlu hareketlendirilecek tarihi gerçekliklerin zamanımızı ve geleceği kucaklayan hayali tablolardan anlaşılacaktır.

Sarıkamış Destanı

Sarıkmış dile gel vakit tamdır aydınlat şu kapkararanlık ufukları

Gönüllerde dala gel avaz ver de çöz şu donduran uyuşuklukları

**Sen ki zemheri ayazlarında hep kavrulup amansızca yanarken
Akla gel hayale gel yırt şu yol vermeyen bembeyaz karanlıkları**

**Dayandık bizler her hasrete çoluk çocuk demedik onlar size emanet
Yazmaz bizim kitabımızda sözle de olsa teslim edilen emanete ihanet
Ayrılmadı hep devam etti emanetin emini doğru dürüst giden yoluna
Orada saklıymış meğer uzayıp sonsuzluğa yol tutan kerametle kehanet**

(Ali Osman ENGİN)

Peltekoğlu, (2001:358) imaj meselesine şöyle yaklaşmaktadır: “En genel biçimde, herhangi bir kişi, kuruluş ya da durum hakkında tüm görüşlerin toplamı olarak izah edilen imajın, kendiliğinden oluşması yerine oluşturulması çabası imagoloji, imaj maker lık gibi kavramları literatüre kazandırırken, sayıları giderek artan medyanın, yeni starlara duyduğu gereksinim ile birlikte, imaj yaratıcılığı popüler bir meslek haline gelmektedir. Kişi ya da kurum ile ilgili görüş ve düşüncelerin oluşturulması çabası olarak tanımlanabilen imaj yaratma, medya kurallarına uygun görüntü oluşturulması ile başlayan, davranış ve düşünce biçimi ile tanımlanan bir süreçtir”. Dil topluma ait seçici algılama, düşünme, fikir üretme ve bu doğrultuda şekillenen yaşama biçimini farklı türlerde yansıtarak; dil – kültür – kimlik üçgeninin oluşturur. Dilin uzlaşma sağlayan özelliğinden hareketle toplumsal bir kurum olduğuna ait görüşlerini ortaya koyan; Sausser, dilin sosyalleşmeyi ve anlaşmayı sağlayıcı bir sistem olma özelliğine vurgu yapmıştır. Sözü ise daha çok bireyselliğin ifadesi olarak almıştır. Ebul Hasan El Harakani hazretleri; dili kalbin aynası olarak görmekte, deniz ve kıyı arasındaki ilişkiye benzer bir ilişkiden yorumlamaktadır. Harakani, denizi kalbe ve kıyıyı da dile benzetir. Denizin asla içerisinde çer, çöp ve pisliği barındırmadığını ve mutlaka bir türlü kıyıya atacağını ifade ederken, dil ve kalbinde aynı şekilde çalıştığını ortaya koymaktadır.

Kültür

Kültür ise, insanların dünyaya uzun veya kısa süreli bir mola vererek sonsuz yaşam alanına geçiş hazırlıklarını yapmak için geldiklerinde kalıtsal miras olarak getirmedikleri, doğum sonrası edinilen öğrenmeler yoluyla kazanılan ve insanın elinden, emeğinden ve düşüncesinden kaynaklanarak ortaya çıkan ortak unsurlardır. Araç, gereç ve alet olarak ortaya çıkan kültür ürünleri maddi kültür unsurlarını, tutum ve davranışlar olarak ortaya çıkanlar ise, manevi kültür öğelerini ifade ederler. Bireyin çevresiyle olan ilişkilerini düzene koyan ve tanzim eden

Kültürün şeklini dil belirlerken, aynı zamanda dile derinliği de kültürel birikim kazandırmaktadır.

tüm düşünce, tutum ve davranışları kapsamı boyutuyla oldukça kapsayıcıdır. Kültürün şeklini dil belirlerken, aynı zamanda dile derinliği de kültürel birikim kazandırmaktadır. Denildiği gibi, fikirlerin ve düşüncelerin sınırlarını bilinen ve kullanılan kavramlar belirlemektedir. Kısacası kavram, genelleme ve ilke zenginliği aynı ölçüde dile de yansımaktadır. Esasında eğitim ve öğretim etkinliklerinin asıl hedeflerinden birisi de, millî kültürün yeni kuşaklara aktarılmasıdır. Eğer bu

gerçekleştirilemezse, toplumsal devamlılıktan ve toplumsal huzurdan bahsedilemez. Belirtildiği gibi burada taşıyıcı rol dile düşmektedir.

Dilin kendisi de bir kültür ürünüdür ve kültür emperyalizminin en güçlü silahı olarak zaman zaman kullanıldığına şahit olunmaktadır. Bazen hedef toplumlara operasyonlar yapılırken, sürecin dile ve dil ürünlerine yapılan müdahalelerle derinleştiği gözlenebilir. Çünkü dil ve dil değerlerini kaybeden toplumların geriye bir şeyleri kalmaz. Gerçekten de dilini kaybeden bir milletin henüz yaşayan diğer toplumsal ve millî değerlerinin hepsini kaybetmesini durduracak hiçbir engel kalmamış demektir. Kısa bir zaman içerisinde o değerlerin hepsini kaybedecektir. Ancak diğer millî ve kültürel değer ve normlarını kaybeden bir millet eğer kendi anadilini ve anadil değerlerini koruyorsa, o kaybolan değerlerinin hepsine ulaşma şansını diri tutacak ve mutlaka ulaşacaktır. Çoğu emperyalist ülkeler kendi emperyal amaçları için hep yeniden şekil vermeye çalıştıkları yeni dünya düzeninde kullanmaya başladıkları en önemli silahları dejenere ederek toplumların hafızalarını değiştirmeye çalıştıkları dil ve kültürel değer ve normlarıdır. Zaman zaman kültür ve eğitim aynı manada kullanılmaktadır. Eğitilmiş insan – kültürlü insan gibi eşleşmelere rastlamak mümkündür.

Siyaset

Siyaset de hemen hemen her toplumda var olan toplumsal kurumlar arasında siyaset kurumu olarak yer almaktadır. Vatandaş nezdinde devlet soyut kavramını daha belirgin hale getiren, yasama – yürütme ve yargı erklerinden;” yasama ve yürütmeyi” temsil eden yapı siyaset kurumunu oluşturur. ENGİN’e (2003) göre, “Siyaset kurumu devleti meydana getiren diğer devlet kurum ve kuruluşları arasındaki ilişkileri düzene koyar ve üst devlet yapısının kapsayıcılığının ve vatandaş nezdinde hak ve adalet ilkelerinin eşitlik temelinde sürdürülmesini sağlar. Siyaset kurumu, devlet yapısının yerine getirdiği tüm görev ve sorumluluklarını yasal mevzuatlar, anayasa ve kanunlar çerçevesinde yürütür. Yapılacak ihlalleri de, var olan cezai yaptırımlar gibi caydırıcı yasal uygulamalarla önlemeye çalışır.

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de 1980 sonrası yürütülen neoliberal politika ve siyaset anlayışlarına paralel olarak ekonomik, sosyal ve kültürel olarak ta çok önemli değişimler gerçekleşti. Küreselleşme olgusu çerçevesinde postmodernizm ve bu akımın yol açtığı hızlı değişimler adeta yaşanan kültürel şoklar gibi sosyal yaşamın tamamını etkilemiştir. Dolayısıyla siyaset yapma biçim ve argümanları da aynı ölçüde değişime uğramıştır. Avrupa Birliği üyelik süreci ve bu süreçte yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik olumsuzluklar, terör sorunu, demokratikleşme çabaları ve din anlayışlarındaki değişimler verilebilecek örneklerdir. Frederic Jameson, “Post Modernizm ve Geç Kapitalizmin Mantığı” isimli eserinde, ortaya çıkan yeni postmodern kültürü ekonomi ve kültür ile kıyaslayarak ortaya koymaya çalışırken postmodernizmi; gösterişli, parlak tasvir ve görünüşleri barındıran, dış görünüş, stil ve ifade üzerine şiddetli bir eğilimi

Seçmenler kendi özellikleri olan oylarını kullanırken, zihinlerde yaratılan imajlar ve kurgulanmış, tabanı olan veya olmayan gerçekliklere göre hareket ederler veya öyle hareket etmek zorunda bırakılırlar.

olan, günümüz tüketim ve medya kültürünü oluşturan bir yapı olarak tanımlar. Siyasal değişim ile kültürel değişim arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için, Hasan Bülent Kahraman’ın, “Post Modernite ile Modernite Arasında Türkiye” isimli çalışmasında, kültürel değişimin postmodernizm ile siyasala etkisinin değişim yönünü tespit gayretlerini iyi analiz etmek gerekir. Ona göre kültür, modernizmde siyasalın bir parçası olarak görülürken, postmodernizm ile bu sefer siyasalın belirleyicisi olarak kendini gösterir. Artık yeni bir kültür, kavramları üzerinde oynanmış dejenere bir dil ortaya çıkar ve çift yönlü iletişimin olmadığı tek yönlü iletilerden bahsedilmeye başlanır ve kamu ile aradaki açıklık derinleşmeye başlar”. Bu şekilde tek taraflı aktarımların hakim olduğu iletişim temelindeki siyaset kurumu da; sadece etkili olan kendi argümanlarını muhatap olan diğer tarafın kabul ve retlerini dikkate almadan boyun eğdirerek peşinden adeta hayvanların peşine koşulmuş bir araba gibi sürüklemeye çalışacaktır. Bu sürükleniş arabanın tekerleri stabilize yollarda parçalanıp kırılıncaya kadar devam eder. Süreç sonunda kırılma ve parçalanma hep ortaya çıkar ve sağa sola savrulan her zaman yedeklenen seçmen arabası olur.

Medya, Dil, Kültür ve Siyaset

Günümüzde siyaset açık artırma pazarında da görsel ve yazılı medyanın gücü ve kuralları baskındır. Çünkü siyaset kontrol edilemez bir güç haline gelen medyanın

kurallarına göre yaratılan imajlar üzerinden yürütülmektedir. Dolayısıyla içerisinde yaşadığımız ve sosyal medya ile kontrol edilen dönemde, yaratılan olaylara bağlı gelişen olgularla ilgili bireysel ve kolektif davranışlar için görüşler, yaşanan olaylardan ziyade medyanın sunduğu göstergelerin ve sembollerin etkisinde gelişerek şekillenmektedir. Öyleyse günümüz insanının tutum ve davranışları bire bir yaşanan gerçeklikler değil, gerçek hakkında sübjektif veya belki objektif formatlarda geliştirilen yargılar tarafından yönlendirilmektedir (Peltekoğlu, 2001:363). Gerçekten de seçmenler kendi özellikleri olan oylarını kullanırken, zihinlerde yaratılan imajlar ve kurgulanmış, tabanı olan veya olmayan gerçekliklere göre hareket ederler veya öyle hareket etmek zorunda bırakılırlar. Arap Baharı denilerek yaratılmaya çalışılan gölge ve sanal katılımcı demokrasi imajı ile toplumların nasıl yönetildiği ve toplum mühendisliği çalışmalarının adeta diğer mühendislik çalışmalarına benzer şekilde yürütüldüğü ortadadır. Sürece psikolojik açıdan bakıldığı zaman, artık duyuşsal alan öğrenme değerlerinin bilişsel ve devinişsel öğrenme alanlarını kontrol edip yönlendirdiğinden değil, edinilen bilişsel ve devinişsel alan öğretilerinin psikolojik tabanlı duyuşsal alanı şekillendirerek kontrol edip yönettiğinden bahsetmek gerekiyor. İnsanlar önce olumlu veya olumsuz bir davranış sergiliyor, daha sonra düşünmeye başlıyor. Burada süreci tersten çalıştığı gerçekliğinden bahsetmek gerekir. Halbuki doğru süreç şöyle çalışmalıdır; önce seçici algıyla algılamak, duyuşsal kayda almak, geçici bellekte işleme tabi tutmak yani zihinsel faaliyetlerde bulunmak ve daha sonra öğrenilmiş değerler haline getirip davranış olarak ortaya koymak gerekir. Adli suçlar incelendiği zaman karşımıza çıkacak olgulardan birisi budur. Neden bu suçu işlediniz? Diye sorduğunuz zaman; “bilmiyorum, hiç düşünmedim” cevabını alıyorsunuz. Pişmanlığın ve hep tekrarlanan keşkelerin kaynağı da bu tür davranışlardır.

İnsanların muhataplarının insanlar olmadığı ve sanal göstergelerin ve imajların olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Aileyi meydana getiren bireyler arasında bile aynı durum söz konusudur. Odaların her birinde en son model bir televizyon, bilgisayar veya televizyon oyun aparatları ve bilgisayarlar baş köşelere oturmuşlar, muhataplarını beklemektedirler. Çünkü aile bireylerinin bire bir banko muhatapları ve iletişim partnerleri onlardır. Evlerin yeni mimari şekilleri de buna göre dizayn edilmekte ve donatılmaktadır. İnsanlar gerek yer ve gerekse zaman açılarından yüz yüze iletişim ve etkileşim fırsatlarını genel itibarıyla kaybetmişlerdir. Artık evler, içerisinde yaşayanların kapıdan içeri girdikten sonra birbirlerini kaybettikleri ve birlikte yaşamama alanları olmuşlardır. Çünkü ertesi gün evden çıkıncaya kadar kimse birbirinin yüzünü görememeye başlamıştır. Aynı kapıdan içeri girerek farklı mekânlara yönelen aile fertlerinin geriye bir tek şansları kalmıştır, işte oda; sosyal medya ağlarının hazır bekleyen tuzaklarına takılmak ve bir gün bir yerlerde açgözlülerin masalarına pişmiş ve pişirilmiş balık olarak servis edilmektir. Başlangıçta gerçek yaşamla ilgili bilgilerin buralardan servis edildiği sanılmakla

beraber, zaman ilerledikçe gerçek ve gerçek dışı arasında bir farkın anlaşılmadığı doğurtulmuş gerçeklikler sisteme baskın hale gelecektir. Çoğu zaman da gerçek dışı bilgilerin bu araçlar tarafından gerçeğinden yeniden üretildiği gerçekliğinin farkına bile varılamamaktadır.

Sosyal paylaşım siteleri ile ilgili yapılmış uygulamalı çalışmalarda çok ürkütücü ve ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Gençlerimiz sanal bir dünyanın sanal gerçeklikleri ile yaşamaktadırlar. Arkadaşlıkları, paylaştıkları fikirler ve görsellerin hepsi gerçeği yansıtmayan ve kurgulanmış simge ve sembollerden oluşmaktadır. Yani olmayan bir dünyanın varları olmaya çalışıyorlar. O yok olan sanal dünyayı kendi varlarını değiştirerek var ederken, simgesel ve sembolik değerler olarak ortaya çıkarken, elle tutulan ve gözle görünen gerçek varlarını kaybediyorlar. İşin en olumsuz tarafı da, yolun geri dönüşünün olmamasıdır.

Kısacası yeni toplumsal yaşamın yeni biçimlendiricisi olan reklamlardan ve nefes kesen hızlı iletişim araçlarından etkilenmemek imkânsızdır. Yine medyatik imajların fark yaratma hesabıyla ön plâna çıktığı gözlenmektedir (Yıldız, 2002:13). Görüldüğü gibi, kitle iletişim araçları, çağımızın toplumsal yapılarını şekillendirmekte ve onların ihtiyaçlarını bile belirlemektedir. Çünkü çağdaş denilen üretim ve tüketim koşulları hüküm sürmektedir. Sanki hayatın tamamı sadece bir “gösteri birikimi” olmaya başlamıştır. Böyle bir toplumsal yapıda, bireylerin kendi yaşantı, deneyim ve tecrübelerine dayanan kazanımların yerini temsiller, görüntüler veya sanal olarak yaratılan imajlar almıştır. Gerçek dünyanın temsil kabiliyeti göreceli olan basit imajlara dönüşmesi, diğer yandan o basit simgesel ve sembolik imajlarında gerçek varlıklara ve hipnotik davranışlara zemin hazırlayan karmaşık uyaranlara dönüşmesini tetiklemektedir (Debort, 1996:17-18).

Daha çok modern ve daha hızlı kitle iletişim araçlarının yapılandığı “sanal yaşantı toplumu”, Guy Debord tarafından “gösteri toplumu” olarak ifade edilmiştir. Bunu da kapitalist sistemdeki mal ve hizmet dolaşımına bağlamaya çalışmıştır. Gerçekten gösteri toplumunda illegal faaliyetler olarak tanımlanan; mafya, terörizm, ihtilâllar, polis devleti olmak gibi genellemeler de gösterinin çeşitli parçaları olarak ortaya çıkmaktadır. Artık herkes belli bir ölçekte ve değerinde bu gösterinin parçaları olarak kendilerine belki kendilerinin de haberleri olmadan verilen rolleri oynarlar ve rol paylaşımı olmayanlarda seyirciler olarak sahnedeki oyunu ve oyuncularını var ederler. Katılımcı demokrasi de bu gerçekliklere göre bu oyunlardan birisidir.

Gençlerimiz sanal bir dünyanın sanal gerçeklikleri ile yaşamaktadırlar. Arkadaşlıkları, paylaştıkları fikirler ve görsellerin hepsi gerçeği yansıtmayan ve kurgulanmış simge ve sembollerden oluşmaktadır.

Gerçekleşen bu değişim süreçleri çerçevesinde yüksek bir kültürü tamamıyla bırakıp, şaşkın bir halde ve hızla alçak bir kültür içerisinde nefeslenmeye çalışan postmodern dönemin yeni alt kimlikler ve kültürler yaratmaya başlaması gözden uzak tutulamaz.

Geçmişte doğrudan gerçekleşen yaşantılar, modern toplumlarda yerini hızla bir temsile, görüntüye veya imaja bırakır. Kısacası yaşanmış bir gerçek olmamakla beraber, sadece gerçeğin benzeri veya temsilinden ibarettir. Öyle denilebilir ki demokrasi denilen yapıda olduğu gibi aslı dururken kendi seçtikleri temsilciler daha etkin ve seçkinler rolünü oynarlar. Seçkinleşen seçilmiş verdiği oyuyla oralara gönderen seçmenler ise, dikkate değer bile bulunmazlar. Bu kıyaslamada çok enteresan benzeşmelerin olduğu gerçekliği açıkça görülmektedir.

Gerçekleşen bu değişim süreçleri çerçevesinde yüksek bir kültürü tamamıyla bırakıp, şaşkın bir halde ve hızla alçak bir kültür içerisinde nefeslenmeye çalışan postmodern dönemin yeni alt kimlikler ve kültürler yaratmaya başlaması gözden uzak tutulamaz. Bizim ülkemizde de buna çok benzer süreçler yaşanmaktadır. Yaşanan bu hengâme içerisinde siyasetin ve siyasetçilerin davranışları, dilleri ve söylemleri de çok önemli değişimler geçirmektedir. Ortaya çıkan söylem ve

davranış değişiklikleri, kendileri ile vatandaş arasında yeni imaj duvarları örmeye başlamıştır. Yaratılmaya çalışılan yeni imajların sadece sanal ve gösteri toplumuna uyan göstermelik siyasetçilere halkın talep ve beklentileri dışında, onun kültürel ve dil değerleriyle uyuşmayan, görsel kimlikler kazandırdığı anlaşılmaktadır. Bu görsel ve bir farklı fark yaratmaya dönük çabaların arka plânında; siyasilerin seçmenlerinden daha üstün ve seçkin olduklarını, yeni bir imaj olarak imaj-maker medya desteğiyle sunma çabası bulunuyor. Böyle bir siyasetçi tipinin nazarında seçmen kitlesi ve halk, her seferinde yeni sunumlar yapılması gereken bir sunum toplumdur. Sunumların içerikleri; post modern anlayışın, toplumsal ve bireysel kapsamlı sosyal, insan psikolojisini yansıtan, millî ve kültürel gerçekliklerin dışında, onlara benzetilerek üretilmiş iletişimden ziyade iletişimsizlik türlerinden oluşuyor. Bahse konu siyasetçinin arka plândaki bir başka gerekçesi de; bir kere seçkin seçilmiş olduktan sonra, işgal ettiği yeri ve koltuğu kendisine miras kalmış bir mülkiyet olarak gördüğünden, kendisini kurumsallaştırmakta, her zamanda ve koşulda o yeri her şeye rağmen muhafaza etme teşebbüsüdür. Bu yeni tip siyasetçilerin

arka plâna düşen o gerekçelerin koşullarının hazırlanması, vurgulamaya çalıştığımız yeni sunumları ve imajları gerektiriyor. Tam bu noktada post modern imaj-maker ve cila-maker medya hazır beklemektedir. Yeni sunumlar için birkaç medyatik çekim, boy ve şov gösterileriyle cila üstüne cila atılırken, kurumsal siyasetçinin kendisini düzene koyacak halk ve seçmen aynasına bakma yerine daha kontrol edilebilir olan kendi görsellerini izleyerek yeni gösteri ve imajlara soyunması kaçınılmaz olacaktır. Yani post modernleşmeye çalışan siyasetçi, geleneksel, kültürel ve toplumsal değer ve normlarla fazla uyuşmayan, asıl yaşantı, tecrübe ve deneyimlere dayanmayan, farklı arka plânlara dayanan ve yeni üretilmiş imajların ortaya çıkardığı gösteriş imajını yeni tertip ve düzenler oluşturabilmek için kendi aynası olarak kullanmaktadır. Siyasi partilerin liderlerinin böyle bir problemleri yoktur. Çünkü onlar, seçmen ve halk nezdinde yeni alternatiflerle karşı karşıya değillerdir.

Küreselleşmenin getirdiği olumsuz etkilerden millî ve kültürel değerler çerçevesinde gelenekselliği ile korunabilmiş, yeni imajlar ve görsel şovlar yapma ihtiyacı duymayan sade vatandaş ile, küresel post modern siyasetçiler arasında sağlanması istenen mutabakat zemini bu şekliyle alabildiğine kayganlaşmakta ve artık seyircisi olmayan buz pisti meydanlarda, o muhterem olmayan şovmen siyasetçiler bol bol buz pateni gösterilerine, kurumsallaştırdıkları yapıları ile devam edeceklerdir. Bu hale getirilen kaygan siyaset zemininde kay-kay oyunları, kaydırılan siyasetçinin buz keserek ateşini söndürene ve kaydığı soğuk buz zeminini kalıp kalıp söküp yiyene kadar devam edecektir. Böylece varını yoğunu yiyip bitiren postmodern siyasetçiler yiyecek başka bir şey bulamadıklarında geriye dönüp kendi öz değerlerini yemeye başlayacaktır. Tabi eğer geriye bir şeyler kaldıysa. Çünkü post modern siyaset anlayışının ürettiği yeni ve sanal gerçeklikler peşine yeni umut ışıkları yakıyor diye takılarak, her bir şeyini, altını, üstünü yiyip bitiren siyaset pazarlamacısının süreci doğru yönetebilecek sermayesi ve Pazar alanları kalmamıştır.

Öyleyse özlenen ve beklenen siyasetçi; dili halkının anladığı dil, kültürü halkının yaşattığı kültürün aynası olmalıdır. Siyasetçi, mensubu olduğu millet ağacının dalı, meyveleri ve güneşe el açan yaprakları olmalıdır.

Öyleyse özlenen ve beklenen siyasetçi; dili halkının anladığı dil, kültürü halkının yaşattığı kültürün aynısı olmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

21. yüzyıldan bahsederken, küreselleşmenin ve postmodern anlaşılabilir anlayışların yazılı ve görsel medya, sosyal paylaşım ağlarının dayattığı; yeni iletişim argümanları; millî, manevi ve kültürel değer ağaçlarının çok derinlere ulaşan köklerine doğrudan müdahale edemeyeceklerinden, ana gövdelere aşlamalar yoluyla üretilmeye çalışılan başka köklü, başka dal ve o dallara gizlenen zehirli meyveler, ne o ağacın kendi dalları ve ne de kendi

meyveleri olamayacağı gibi, sürecin ürettiği siyasetçilerden farklı da olmayacaktır. Öyleyse özlenen ve beklenen siyasetçi; dili halkının anladığı dil, kültürü halkının yaşattığı kültürün aynısı olmalıdır. Siyasetçi, mensubu olduğu millet ağacının dalı, meyveleri ve güneşe el açan yaprakları olmalıdır. Çünkü kökten gövde kanalıyla dala, budağa ve yapraklara doğru bir beslenme ve dal, budak ve yapraklardan da yine gövde kanalıyla köklere doğru çevrenin ve ötelere algılanması, değişim ve dönüşümlerin izlenmesini sağlayan veriler gönderilmektedir. Bu dirik süreç, açık bir eğitim ve adeta sonsuz kucaklayan yaşatma sürecidir.

Eğitim kurumunun ürettiği, siyaset kurumunun kendi sahasında uzmanlaştırdığı kaliteli ve donanımlı siyasetçi, genel olarak halkın ve seçmenlerinin eğiticisidir. Küresel ve post modern ölçekte üretilen senaryoların arka plâna düşürülen saklı hedeflerini ve gerekçelerini vatandaşına açıklamak ve karşı tedbirlerin vatandaş nezdinde alınmasını sağlamak zorundadır. Bu tam bir eğitim ve öğretim işidir ve üst düzey sorumluluk gerektirir. Gerçekten de, eğitim sisteminin plânlaması, uygulaması ve değerlendirilerek yeni program geliştirme çalışmalarının yürütülmesi, merkezi olarak hazırlanmakta olup, seçilmiş siyasi otorite tarafından yürütülmektedir. Millî kültürün yeni kuşaklara aktarılması bu çerçevedendir. Halkın dışarıdan gelecek yıkıcı etkilere karşı daha dayanıklı hale getirilmesi önemlidir. Günümüzde katılımcı demokrasi yutturmalarıyla demokrasi getirilmeye çalışılan toplumların durumu ortadadır. Eğitici rolünü yerine getirerek halkıyla bütünleşemeyen siyaset kurumu ve dolayısıyla siyasetçilerin, demokratik sistem çerçevesinde seçmeniyle geleceğe dönük yeni mutabakatlara varması beklenemez. Halen sosyal sorunlar yaşayan toplumlarda, eğer eğitim sistemleri toplumların talep ve beklentilerinin farkına vararak, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık eğitim felsefelerini eğitim programlarının merkezine koyabilmiş olsalardı, gerçekleştirilmesi gereken radikal ama insani değişimleri gerçekleştirebilecek ve değişim ve dönüşüme

ayak uyduracak yeni kuşakları hazırlamış olacaktır. O zaman da bugün yaşanan kan ve gözyaşları olmayacaktı. Bütünleşme; aynı kültürü yaşamak, aynı dili kullanmak, insana özgü sağlıklı iletişim kurallarını hâkim kılmak ve sanal bir fark yaratmak için yeni ve cilalanmış yabancı imajlarla ortaya çıkmamaktan, halkıyla aynileşmekten öte bütünleşmekten geçmektedir. Aynilikler teklifi ve farklılıklar ise çokluğa işaret eder. Yeni dönemde iktidara talip olan siyasi yapıların mutlaka bu konuları masaya yatırmaları gereği açıktır.

Post modern siyasetçilerle seçmen kitlesi arasında yaşanan bire bir somut durumlardan hareketle, telaffuz edilebilecek genellemelere bakmak, en belirleyici karar verme gerekçeleri olacağından, siyasete talip olan adayların da bu tür yanlışlardan derhal vazgeçmeleri mutlaka sağlanmalıdır muhakkak bu işlerin ölçme ve değerlendirmelerini yapacak yeni ve merkezin kontrolünde alan uzmanlarından oluşan ekipler kurulmalıdır. Esasında o post modern gösteriş toplumunun gösterişçi siyasetçilerinin kendilerine oy veren seçmenlerine yapabildikleri gurur, kibir ve kişisel egolarını tatmin hamlelerini bertaraf edebilecek potansiyellere sahip asıl dava sahiplerinin merkeze düşecek izlerini kaybettirmek, değersizleştirmek ve bir türlü sistemin dışına itmek için geliştirdikleri çirkef ağları vardır. Dolayısıyla, yolunun doğru olduğu neredeyse bilimsel olarak bile kanıtlanabilecek yapı ve oluşumların, yine aynı şekilde apaçık yalan ve dolanlarla ortaya çıkmış siyasi yapıları tesirsiz bırakmayı kenara koyalım, rekabet etme yeterliklerinden bile bahsedilememesi çokta sürpriz olmamalıdır.

Siyasetçinin sorumluluğu olan çalışmalar içerisinde kendilerini bir kere seçilmiş olmanın verdiği ayrıcalık anlayışı veya seçkin olma psikolojisine dayalı olarak kurumsallaştırmaması gerekir. Genelde bahse konu toplumlarda her seçilen siyasetçinin daha sonraki seçimlerde devamlı aday olması veya olmaya çaba sarf etmesi bunun ifadesidir. Halbuki eğer gelişim ve tekamül adına değişim varsa, o zaman bu önceki seçilmişlerin, yeni siyaset yaşantılarında bizim ülkemizdeki trafik akışına uygun olarak sol taraflarındaki şeridi boş bırakmaları gerekir. Çünkü kendilerinden çok daha donanımlı ve yeterli olan adayların öne geçmelerine fırsat verilmediği sürece, yine hep yaşanıldığı gibi, siyaset kurumu temel toplumsal işlevlerini yerine getiremeyecek ve güdük kalacaktır. Özellikle üniversiteler bu durumda sürekli atlanmaktadır. Siyaset kurumunu bu ve benzeri olumsuzluklar karşısında eleştirebilen isimsiz kahramanların böyle bir beklentileri olmadığı gibi, sadece kendilerini fark ededen farkındalığı yüksek siyasetçilerle muhatap olmak istekleri olabileceği anlaşılıyor. Artık hep vekillerin ayaklarına gidilmesi gibi bir yanlış yoldan vazgeçilmeli ve seçmenin ayağına gitmeyi gururuna ve kibrine yediremeyen vekil veya adaya da o yaklaştırılmayan hizmet erlerinin namusları olan oylarını asla yedirmeyecekleri bilinci yerleştirilmelidir.

Genel itibarıyla millî kültürle yetişmiş seçen ve seçilen ilişkileri çok sıcak ve samimi olmak zorundadır. Eğitim ve öğretim etkinlikleri içerisinde öğretmenin öğrencilerine isimleriyle hitap etmeleri çok önemlidir. Seçilen ve seçen arasındaki ilişkilerde aynı çerçevedendir. Bu yapıdaki seçilmişlerin ortaya çıkan gerçeklere göre seçim bölgelerine hiç sokulmaması çok daha yararlı olacaktır. İnsanlar kendilerine değer verildiğini hissettikleri siyasi yapılara doğru bir yönelme içerisinde olmaktadır. Doğal ve tabii olan da budur. Bu vekillere kendi seçim bölgelerinde bulunan seçmenler arasında ve bölge halkı nazarında kendilerinden çok daha fazla seçmenin gönlünü fethedebilecek daha donanımlı ve potansiyel adaylar hakkında tespitlerinin olup olmadığı mutlaka **sorulmalıdır**. Seçimlerden sonra geçen 4-5 yıllık zaman sürecinde bu çalışmalar daha uzun zamana yayılarak yapılmamasının ve sadece birkaç palyatif çıkışlarla son ana yığılmasının sorumluluğunu üstlenecek birileri herhalde olmalıdır. Burada seçilmiş vekillere çok büyük hisseler düşmektedir. İşte bütün bu siyasal yaşantı, tecrübe, deneyim ve oluşumların merkezinde ise sözlü veya yazılı ifade mekanizmalarını elinde bulunduran “dil gerçeği” yer alır. Çünkü her durumda kullanılan üslup oldukça önemlidir. Üslup bir ölçüde bakışın ifadesidir. Bu bağlamda, sebep ve sonuçları ile sosyal bir olgu olarak “siyasetçi dili” de, büyük önem taşımaktadır. Uygulanan çeşitli siyasi, hukuki, ekonomik, sosyal ve kültürel programlar çerçevesinde, ister iktidarda, ister muhalefette olsun siyasetçinin dili, oraya buraya çekilmeyecek, aşırı elektriklemlere zemin hazırlamayacak ölçüde düzgün, açık, net, anlaşılır biçimde “sağlıklı” olmalıdır. Siyasetteki başarının temelinde, aklı ve dili iyi kullanmanın yattığı gerçeği, asla göz ardı edilmemelidir. Çünkü bunların ikisi de çok etkili ve yumuşak güçlerdir. Kısacası akıl, yumuşak olan dili keskin ve sert olan dişler arasında barındırabilmektedir. Yanlış anlamalara, alınganlıklara zemin hazırlayan öfke ve şiddet içeren sözler, davranışlar; yerini, akılcı ve gerçekçi çizgide söylemlere, tutum ve davranışlara bırakmalıdır. Bir de asıl önemlisi, gerçek anlamda siyasetçi, toplumda “rol-model”, yani örnek olma görevini üstlenmiş kişi demektir. Bu bakımdan, zaman zaman onun dilinde ifadesini bulan öfke yüklü söylemler ve buna bağlı olarak sergilenen itici, kışkırtıcı jestler, mimikler ve davranışlar hiç de olumlu sonuçlar doğurmamaktadır. Bu bağlamda, hiçbir siyasetçinin olumsuz sözleri, tutum ve davranışları kendisiyle sınırlı kalmamakta, hatta bir domino etkisi yaratarak toplumsal barış, huzur ve bütünüyle “sosyal sağlık” yer yer tehlikeye düşmektedir. Bu bağlamda, her siyasetçi:

1- Dili ustalıkla, akıcı ve etkili bir şekilde kullanarak, seçmen kitlesine ve halka yaptıklarını, yapacaklarını ve yapmak istediklerini, özetle kendisini ve partisinin programını, program hedeflerini anlatmak durumunda, hatta zorunda olduğunu iyi bilmelidir. Bunları anlatabildiği ölçüde kendisinin tanımlanacağını

düşünmelidir.

2- Halka edep, anlayış, saygı ve sevgi ile yaklaşmalı, içten ve olumlu sözlerini beden dili ile bütünleştirmelidir. Ağzından çıkacak her sözü yerinde ve zamanında kullanmalı, böylece halk ile sıcak ilişki kurma becerisini gösterebilmelidir. Karşı siyasi görüştekiler tarafından her olumsuzluk, haksızlık, suçlama ve hatta iftira karşısında bile, itici değil; sabır ve inançla, olgun söz ve davranışlarla özellikle halkın gözünde çekici olmalı, olmasını bilmelidir. Gerçekte bu, bazen çok zordur. Ama unutulmamalıdır ki “siyaset” aynı zamanda, aklını kullanarak dil ve beden dili aracılığı ile “zoru başarma, başarabilme sanatı”dır. Aynı zamanda iletişim sırasında kültürel kodlarında devreye sokulması, kültürel değer ve normlara dikkat ederek tutum ve davranışların biçimlendirilmesi çok daha etkili olacaktır. Dil, kültür ve siyaset arasındaki ilişki sadece bunlarla sınırlı olmayıp, çok daha geniş bir çerçeveden ele alınması gerekir.

Kaynaklar

- ABOWITZ, Richard, October 16 – October 22, 2003, “That’s Politainment! Politics. Entertainment. They’ve been merging since Elvis and Nixon, making Gov. Arnold inevitable.” *Las Vegas Weekly*, http://www.lasvegaweekly.com/2003/10_16/columns_atg.html, (Erişim:11 Kasım 2003).
- APPADURAI, A. (1990), Disjuncture and difference in the global culture economy. *Theory, Culture, and Society*. 7.
- BENETON, P. (1991), Muhafazakârlık, İstanbul: İletişim Yay.
- BİLGİN, N. (1997), Ulusal Kültür Kongresi: “Demokrasi Kültürü ve Globalleşme”. Ege Üniversitesi.
- CONNOR, S. (2001), Post-Modernist Kültür: “Çağdaş Olanın Kuramlarına Bir Giriş”, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- DURHAM, M. G. & KELLNER, D. (2001), *Media and Cultural Studies Key Works*, Blackwell.
- JAMESON, F. (1994), Postmodernizm ya da geç kapitalizmin mantığı, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- KAHRAMAN, H. B. (2007), Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- ARSLAN, Ruşen, “İşkenceye Karşı Çıkışta Çifte Standart: ‘Benim İşkencem İyidir’”, 4 Mayıs 2004, 198619, <http://www.gelawej.com/modules.php?name=Sections&op=printpage&artid=82>, (Erişim: 15 Mayıs 2004).
- BALTA PETEKOĞLU, filiz, (2001), *Halkla İlişkiler Nedir?*, 2. Baskı, İstanbul: Beta.
- BAUDRILLARD, Jean, (1997), *Türkmen Toplumu*, çev. Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BORA, Tanıl, 28 Ağustos 2001 “Politainment”, *Medyakronik*, http://www.medyakronik.com/arxiv/tbora_arv_280801.htm, (Erişim: 8 Kasım 2003).
- CROTEAU, David ve HOYNESS, William, (1997), *Media/Society. Industries, Images, and Audiences*, Thomas Oaks/California, London ve New Delhi: Pine Force Press.
- ÇEBİ, Murat, Sadullah, (2002), “Günümüzde Siyasetin Medyada İnşası ve Sunumu Üzerine Bazı Dikkatler”, *İletişim*, 2002/14 Yaz.
- DEBORD, Guy, (1996), *Gösteriş Toplumu ve Yorumlar*, çev. Ayşen Ekmekçi-Okşan Taşkent, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ENGİN, A.O., (2013), *Dil Kültür Siyaset ve Medya İlişkisi*, 21. Yüzyıl Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara.

- FLOCKE, Sarah-Janine, http://cf.e-politik.de/beitrag.cfm?beitrag_ID=1679, (Erişim: 8 Kasım 2008).
- GOBEL, Horst, 11 Aralık 2002, "Der steuer-Song in NÜRNBERG", **Siebenbürgische Zeitung Online**, <http://www.siebenburger.de/sbz/news/1039592846,94648.html>.
- HALL, Stuart ve JACQUES, Martin (Der.), (1995) **Yeni Zamanlar-1990' larda Politikanın Değişen Çehresi**, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hocaoğlu, D. "Dil, Kültür ve Siyaset", WebAnaliz., 21 Mart 2009, Cumartesi. WebAnaliz Yazıları Sıra No: 3; 2009-03; Mart-03.
- HOFMANN, Gunter, "Auf dem Weg zur Mediendemokratie", <http://www.zeit.de/2001/31/Kultur/200131p-doerner.html>, par.2,(Erişim:8 Kasım 2003).
- JARREN, Otfried, 5-12 Oktober 2001, "Mediengesellschaft. Riskien für die politische Kommunikation", **Aus Politik und Zeitgeschichte**, Nr. 41-42/,10-19, http://www.das-parlament.de/2001/41_42/beilage/2001_41_42_004_6502.html, (Erişim: 06.11.2003).
- KETLE, Martin, 6th November 2000-Monday, "It's politainment, with George'n'Al", Special report: the US elections, **Guardian**, http://www.guardian.co.uk/US_election_race/Story/0,2763,393354,00.html.
- KUKLENSKY Valerie, "Election now ultimate 'realityshow'. Recall campaign has become a hit around the world". **San Bernadino County Sun**, <http://www.snsun.com/Stories/0,1413,208%257E25124%257E1578142,00html>, (Erişim: 11.11.2003).
- LAZAR, Judith, (2001), **İletişim Bilimi**,Cev. Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları.
- MEYER, Thomas ve HINCMAN Lew, (2004), **Medya Demokrasisi (Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir?)**, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- OKTAY, Mahmut, (2002) **Politikada Halkla İlişkiler**, İstanbul: Derin Yayınları.
- PELTEKOĞLU, F.B., (2007), "Halkla İlişkiler Nedir?", Beta Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, Nuran, (2002), **Türkiye'de Siyasetin Yeni Biçimi-Liderler, İmajlar, Medya**, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- YÜRKOĞLU, Nurçay, (2000), **Görü-Yorum-Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü**, İstanbul: Der Yayınları.

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E BANKACILIK VE KONYA'DA FAALİYET GÖSTEREN MİLLÎ BANKALAR

YRD. DOÇ. DR. AHMET ATALAY*

Özet

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e (1908-1923) Konya'da, Konyalı zenginler ve toprak ağaları, yörenin kredi problemini halletmek için millî bankalar kurdular.

Bu bankalar adı geçen dönemde ciddi faaliyetler gösterdikleri gibi, çalışmalarına Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam ettiler. Hatta bazıları 1950 ve sonrasına kadar da varlıklarını sürdürebildiler.

Cumhuriyet'in ilânından sonra, daha güçlü sermayelerle kurulan yeni bankaların Konya ve ilçelerinde şubelerini açmalarıyla birlikte, Konya'daki bu bankalar karşılarında tutunamayıp kapandılar.

Anahtar Kelimeler: Konya, Banka, Sermaye

* Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi

İktidar partisi İttihat ve Terakki, millî bankacılığın gelişmesi yönünde büyük çabalar harcadı ve bölgesel bankaların çoğalmasına çalıştı.

Giriş

Para ticaretiyle uğraşanlara banker, para işi gören müesseseye banka denir (Ziya, 1334: 15). Bankasız millet, bankasız siyaset, bankasız imar, bankasız müstemleke olmaz (Borsa Rehberi, 1928: 236).

“Memalik-i Osmaniye’de sarraflık yani muhtelif cins meskûkâtı yekdiğerine tebdil etmek, para bozmak sanatı ve ticareti pek eski zamandan beri yapılmaktadır” (İktisadiyat Mecmuası, 44-48/1333: 17). Ancak, 1800’ün son çeyreğine kadar, Osmanlı’da, şimdikine benzer şekilde sarraflık ve bankerlik işleriyle

azınlıklar ilgilenmektedirler.

Mithat Paşa’nın 1864 yılında, Ziraat Bankasını kurmasıyla birlikte, Osmanlı Devleti’nin hemen hemen büyük vilayetlerinin hepsinde bu bankanın şubeleri açılmıştır. Bankanın en önemli görevleri arasında, ülke ziraatını desteklemek ve çiftçiye kredi vermek vardır.

Padişah II. Abdülhamid’in emriyle Ziraat Bankası Konya Şubesi, 19 Haziran 1896’da açılmıştır. Açıldığı zamanki ilk sermayesi 315 561 kuruş olup, 1314 (1896) yılı sonuna kadar bu sermayeye 2.015 460 kuruş 39 para ilave edilerek toplam sermaye 2.331.021 kuruş 39 paraya yükseltilmiştir (KVS, H. 1317: 74).

H. 1317 yılı, Konya Vilayet Salnamesine göre, Ziraat Bankası Konya Şubesi Banka Meclisinde, 1 reis, 1 banka memuru, 1 muavin, 4 aza, 1 çiftlik müdürü görevlidir. 1 memur, 1 muavin, 1 birinci kâtip, 1 ikinci katip olmak üzere toplam 4 kişi de banka personeli vardır (KVS, H. 1317: 75). 1900’lü yıllarda ise, Konya’da para ticaretinde Ziraat Bankası Konya Şubesi, Osmanlı Bankası Konya Şubesi ile çok sayıda sarraf ve banker bu alanda faaliyet göstermektedirler.

Meşrutiyet inkılâbı ile birlikte millî ekonomi cereyanları filizlenmeye başlayınca, halktan toplanan küçük miktarlardaki para ile anonim şirketler kurma fikri yayıldı (Şanda, 1967: 73). Bu tür kurulan şirketlerden bazıları, milyonları bulan sermayeleri ile birlikte, bankacılık faaliyetine başladılar. İşte bu konuda Osmanlı şehirleri içinde, Konya ili ve Konya halkı “ilk olma özelliği” ne sahiptir (Ziya, 1334: 31).

İktidar partisi İttihat ve Terakki, millî bankacılığın gelişmesi yönünde büyük çabalar harcadı ve bölgesel bankaların çoğalmasına çalıştı. Kurulan bu yerel bankalar, genellikle yöre tacirlerinin banka hizmetlerini, özellikle de kredi gereksinimini

karşılıklı (Akgüç, 1992: 28). Hattâ bu bankalar sadece bankacılık yapmakla kalmamış, değişik ticari faaliyet kollarında, yeni yeni teşebbüsler meydana getirmişlerdir. Biz de araştırmamızda, bu manada Konya'da kurulanları ele alacağız. Çünkü vilayet bankalarının mahallî ticaret ve sanayi üzerinde büyük tesirleri vardır.

2- Kurulan Bankalar, Kurucuları ve Amaçları

Bu bankalardan ilki 1322 (1906)'de sarraf dükkânı ve bankerlik bürosu olarak açılan ticarethanedir ki, daha sonra burası 1326 (1910) yılında genel anlamda faaliyetini bankacılığa kaydırmış olup (Anadolu, 1324: 2), kurucuları, Konyalı Maruni azınlıklardan İlyas Çaha ve Yusuf Şar'dır. Bu bankanın diğer bir ortağı da Fransız vatandaşı olan fakat Konya'da oturan, Abraham Haralamidis'tir (DH. İUM 60/12; b: 1-4).

Konya İlyas Çaha-Yusuf Şar Bankası ismiyle bilinen bu bankanın 1912 yılı sermayesi 120.000 lira olup, bugünkü Tevfikiye Caddesi üzerinde Kapu Camii'ni geçince vakıf dükkânlarına bakan sağ köşe başındadır (Konya Rehberi, 1/1329: 4).

Millî bankalardan ikincisinin kuruculuğunu; Nakipzâde Hacı İbrahim Efendi, Abaoğlu Hacı Mustafa Efendi, Kadı-zâde Hacı Etem Efendi, Attar Ağa-zâde Eyüp Efendi ve Keleşzâde Hacı Ahmet Efendi'nin yaptığı (KOİMAŞ ND¹, 1327, m.1; Şd, 1234/5, m.1; İ.MMS,142/1329 L-26, m: 1) Konya İktisadî Millî Anonim Şirketi'dir. 1 Mart 1325 (1909)'de kurulan banka aşağı yukarı 1960 yıllarına kadar faaliyetini sürdürmüş olup, geçirdiği bir yangın sonucu kapanmıştır.

Kurulduğu zamanki amacı borç almak-borç vermek, gerektiğinde mali, ticari, sanayi ve madeni menkul ve gayrimenkullere dair bütün ticari muameleleri yürütmektir (KOİMAŞ ND, 1327, m:1, A.DVN MKL 52/13, m:1).

Konya'da kurulan diğer bir millî banka da Konya Ahali Bankası Türk Anonim Şirkettir (KEOAŞ ND², 1334, m: 1). Kurucular arasında dergah posstnişileri de dahil olmak üzere eşraftan önemli insanlar yer alıyordu³.

99 yıllığına kurulmuş olan bankanın kuruluş tarihi 26 Mart 1334 (1918) olup (Mukavelât, nr: 25; 41), 3 Nisan 1340 (1924)'da Ahali Bankası ismini almıştır (BOA, 030 18 01 01/10 33 11).

İlk kuruluş amacı, usul ve kanunlara göre şehir ve kasabalarda elektrikle aydınlanma ve bu kuvvetle tramvay tesisleri kurma, sanayi müesseselerinin elektrik ihtiyacını karşılayacak elektrik üretim tesisleri kurma, dekovil hatları tesisi, ziraat aletleri ithalâtı ve satımı, tuğla ve kiremit fabrikaları tesisi, soğuk hava depoları inşası ve bataklık arazileri kurutma işi ile birlikte her tür ticaretle uğraşmak (KEOAŞ ND, 1324, m:1) iken ismini değiştirip Ahali Bankası olduğu zamanki amacı ise,

bilcümle bankacılık muameleleriyle uğraşmakla beraber bilhassa mevduat kabul etme, teminat mektupları verme, çek, senet ve poliçe işlemleri yürütme, halka ve küçük sanat erbabına kredi açma, bilhassa Konya ve civarındaki vatandaşların krediye olan taleplerini karşılamaktır (İktisadi Yürüyüş 51-52-53/1342: 69).

Konya'nın bir başka millî bankası ise 200.000 lira sermaye ile 1331 (1915)'de kurulmuş olan (İktisadiyat Mecmuası, 10/1332: 7) Konya Köylü Bankasıdır.

Konya Köylü Bankasını "Konya Vilayeti dâhilinde geliştirilen tarıma katkı ve bu işle uğraşanların kredi sorunlarını çözmek amacıyla Konya Valisi Azmi Bey, kuruluşunu başlatmış, Vali Muammer Bey ise faaliyete geçirmiştir.

Bankanın idare meclisini, merkezde Konya Valisi, İl Ziraat Müdürü, Ziraat Muallimleri, ilçelerde Kaymakamlar, ilçe Ziraat Müdürleri, Ziraat Muallimleri ve Ziraat memurları, köylerde ise muhtar ve köy ihtiyar heyetleri oluşturmaktadır.

Konya Türk Ticaret Bankası, Konya'nın diğer bir millî bankasıdır. Banka 50 sene müddetle kurulmuş olup, kurucuları Hacı Musa-zâde Hacı Nafiz Efendi, Nuri Efendi-zâde Rifat Efendi, Tahralı-zâde Ali Efendi, Yüzbaşı-zâde Hacı Halil Efendi, İbrahim Hüsnü Efendi-zâde Ahmet Efendi, Hozatlı Ali Dede-zâde Hasan Efendi, Ali Efendi-zâde Hüseyin Efendi, Eğinli-zâde Mehmet Efendi, Güllü-zâde Ali Efendi, Ali Efendi-zâde Mustafa Sabri Bey'dir (Şd. 1271/6, b: 3, m: 1; İ.DUİT 124/27, b: 3, m: 1)

Bilcümle banka muamelâtıyla işgal etmek için (Mukavelât, nr: 25:237; MV 252/639) kurulan bankanın İstanbul Hükûmeti ve Padişah Vahdettin'in iradesine göre kuruluş tarihi 28 Ağustos 1336 (1920) (Mukavelât, nr: 25:237), Ankara TBMM'si Hükümeti'nin onayına göre ise kuruluş tarihi 23 Eylül 1336 (1920)'dir (BCA, 030.18.01.01/01 12 17).

Aynı dönem içerisinde Konya'nın Akşehir ilçesinde ise, Kurra-zâde Hacı Bekir Efendi, Ak Ağazâde Abdullah Efendi, Kurrazâde Hacı Mehmet Efendi, Vartanyan Hacı İhsan Efendi, Köse Ahmet-zâde Hacı Rüştü Efendi, Yargamiyan Hacı Rasim Efendi, Esdoryan Hacı Mesrup Efendi ve İbrahamiyan Arakli Efendiler (Meşrik-i İrfan, 84/1325: 4) 1 Mart 1325 (1909) tarihinde "Akşehir Osmanlı İktisadî Şirketi"ni kurdular. Şirket 5 Eylül 1332 (1916)'de ismini yeniden tescil ettirerek "Akşehir Osmanlı İktisat Anonim Şirketi"ne dönüştürdü (A. {DVNS MKLT. D, nr:24: 191).

1909'da 3 yıllığına kurulan şirket 1916'da tescil edildikten sonra imtiyaz müddetini 50 yıla çıkarmış (MOOAŞ⁴, 1334: 28) olup, amacı ise; Teâlî (yükselme) vatan için biraz gayret ve hamiyet için memlekette belli bir müddet zarfında büyük bir sermaye meydana getirmek ve sarraflık üzerine kanunlar çerçevesinde kefalet karşılığı borç para alıp vermektan başka bakkaliye üzerine çalışmaktır (Meşrik-i

İrfan, 31/1325: 2). Hattâ Meşrutiyet'in tanıdığı ticaret ortamından istifadeyle tüccar ve esnaflara ve bilumum Akşehir ahalisinden maddeten zayıf düşmüş olanlara, ihtiyacı kadar belde iktisadiyatına katkı yapacaklara yardımda bulunmaktır (Şd. 1776/33, b: 2).

24 Temmuz 1332 (1916) tarih ve 337 numaralı mazbataya göre ise bankanın amacı, Akşehir kazası dâhilinde akçe ifraz ve umumen her nevi teminat ile tahvilat ve emtia-i ticariye ve emval-i menkule merhunatı ile hulliyat mukabilinde avans ve ikrazatında bulunmak ve itibari mali açmak ve her nevi çek ve kambiyo ve iskonto muamelesi icra ve bilumum banka muamelâtı ile uğraşmak (Mukavelât, nr: 24/191; MV 245/6; İ.DUİT 120/12, b: 4) ve ülke dâhilinde ve icab eden mahallerde komisyon muamelâtı yapmak ve ecnebi memleketlerde ticaret malları sevk ederek satmak, esham ve tahvilat alıp satmak ve komisyon şubelerine sevk edilecek mallara mukabil sahiplerine avans vermek icabında ticari şirketler tesis etmek ve hakiki veya hükmi şahsiyete sahip müessese veya şirketlere ve millî sanayi işlerine iştirak eylemek, su, maden, elektrik tesisatı ve işletme imtiyazlarını almak ve işletme işlerini, teşkil edeceği anonim şirketler vasıtasıyla yaptırmak, bankaya ait gayri menkuller edinmek ve banka alacaklarının sağlamaştırılması için banka tarafından her türlü gayri menkulü teminat olarak ipotek almak ve bankalar kanunu hükümlerine göre hacedilmiş gayrimenkulleri ihale yoluyla başkalarına satmaktır (ABND⁵, 1950: 3).

Akşehir ilçesinde 1332 (1916)'da kurulan diğer bir millî banka da Akşehir Çiftçi Bankasıdır. Bankanın amacı, Akşehir'de tarım makineleri ve tarım ürünlerinin yaygınlaştırılması, tarımla uğraşanların desteklenerek üretimlerinin değerlendirilmesi ve örnek tarım çiftlikleri oluşturularak, modern tarım tekniklerinin uygulanmasını sağlamak iken, 1922'den sonra bankacılık faaliyetlerine başlayarak önceki amacına çek, kambiyo, senetsel çalışmalar ile tüccarlara kredi vermenin yanısıra mevduat hesapları açma ve kapama alanında ticari faaliyette bulunmayı da eklemiştir. Ayrıca her türlü gayrimenkul edinmekte uğraşı alanı arasındadır.

Akşehir Çiftçi Bankasının kurucuları ise; Mustafa Efendi-zâde İbrahim Ağa, Yalvaçlı Hacı İbrahim-zâde Tevfik Efendi, Akşehir Osmanlı Bankası Kapıcısı Niğdeli Ahmet Efendi, Akşehir Kaymakamı Fuad Bey, Hacı Nafi-zâde Hacı Ali Efendi, Kurrazâde Hacı Bekir Efendi, Kurrazâde Hacı Mehmet Efendi, Ak Ağa-zâde Abdullah Efendi ve Halim Efendi-zâde Mustafa Efendi'dir (AÇBTAŞ HD⁶, 1340: 1).

Ele alacağımız son millî bankamız ise Ereğli Çiftçi Bankasıdır. Banka Ereğli ilçesi merkezli olarak 13 Teşrinievvel 1335 (1919)'de Kefalet ve İtibar üzerine öncelikli olarak Ereğlililer çiftçilere ve tüccarlara kredi vermek üzere kuruldu. Herhangi bir problem yaşayıp kapanmazsa veya uzatılmazsa 60 yıl için faaliyet gösterecektir (EÇBAŞ ND⁷, 1333: 4).

Bu mali kuruluşlar yine aynı dönemde, sadece bankacılık işlemleri yürütmemişler, çeşitli ticari alanlarda da faaliyet göstererek hem yöre ekonomisine hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmuşlardır.

Bankanın kurucuları, Saki-zâde Hacı Ahmet Efendi, Hacı Nebi-zâde Arif Efendi, Piri Paşaoğlu Hacı Emin Efendi, Veli Yusuf oğlu Hacı Ali Ağa, Ağa-zâde Cemil Efendi, Hacı Emin-zâde Sıraç Hacı Emin Efendi, Hadim-zâde Hacı Hüseyin Efendi, Muhittin-zâde Şükrü Efendi, Müftü-zâde Kazım Efendi, Ağa-zâde Mustafa Efendi, Esat-zâde Etem Efendi, Hüseyin Ağa-zâde Said Efendi, Kadir Ağa-zâde Süleyman Sırrı Efendi ve Hacı Derviş-zâde Mustafa Ağa'dır (İ.DUİT 123/23, b: 3; MV 253/29).

3- Sonuç

Araştırmada, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Konya'da İktisadi alanda çalışanların kredi sorunlarını gidermek maksadıyla, Konyalıların kurdukları mali kuruluşlar, amaçları ve kurucularından bahsedildi.

Bu da bize, adı geçen dönemde Konyalıların her alanda olduğu gibi parasal problemleri de çözme noktasında, ülkemizin diğer bölgelerinde olduğu gibi, ciddi faaliyette bulduklarını gösterdi. Hatta bu sektörde ilk millî atılımcılardan oldukları görüldü.

Bu mali kuruluşlar yine aynı dönemde, sadece bankacılık işlemleri yürütmemişler, çeşitli ticari alanlarda da faaliyet göstererek hem yöre ekonomisine hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmuşlardır.

Bu millî kuruluşlar Cumhuriyet'in ilanından sonra faaliyetlerini sürdürmüşlerse de 1925-1930 dünya kıtlığının ülkemizi etkilemesiyle bazıları çalışmalarını sonlandırmak zorunda kalmıştır. Bazıları ise, 1950'li yıllara kadar devamlılıklarını sürdürebilmişlerdir.

Ülkemiz ekonomisinin hızla kalkınması ve güçlü sermayelerin oluşmasıyla birlikte, ülkemizde yeni kredi kurumları meydana geldi. Bu yeni bankaların şehir ve ilçelerde teşkilatlanması karşısında tutunamayan bu yöresel millî müesseselerimiz değişik bahanelerle birer birer farklı tarihlerde kapanmışlardır.

1 KOİMAŞ ND: Konya Osmanlı İktisadi Millî Anonim Şirketi Nizamname-i Dahilisi

2 KEOAŞ ND: Konya Elektrik Osmanlı Anonim Şirketi Nizamname-i Dahilisi

3 Hacı Mendizâde Yusuf Ziya Paşa, Konya Mevlâna Dergâhı Postnişini Mehmet Veled Çelebi Efendi,

Hız. Mevlânâ sertariki Adil çelebi, Hüsnü Efendizâde Kâzım Bey, Maytapzâde Rıfat Efendi, Kadızâde Ahmet Efendi, Mazlumzâde Hacı Osman Efendi, Mecidiyezâde Akif Bey, Burhanzâde Hacı Mustafa Efendi, Burhanzâde Hacı Mehmet Efendi, Termiyecizâde Hüseyin Efendi, Keleşzâde Hacı Ahmet Efendi, Halimzâde İhsan Efendi, Taşbaşlızâde Nazif Efendi, Kalfazâde Hacı Sabit Efendi, Tokatzâde Hacı Mustafa Efendi, Aksaraylı Vehbi Efendi, Tımraşlı Etem Bey, Taşbaşlızâde Hüseyin Efendi, Nuri Efendizâde Muhittin Paşa, Nuri Efendizâde Rıfat Efendi, Nuri Efendizâde Mehmet Emin Bey, Tahir Paşazâde Cevdet Efendi, Karahafızâde Mustafa Efendi, Haydarzâde Süleyman Asaf Bey, Nuri Efendizâde Hüsametdin Bey, Ahi Babazâde Yusuf Efendi, Aşçızâde Mustafa Efendi, Hacı Mendizâde Süleyman Efendi, Hacı Mendizâde Nuri Efendi, Gaznezâde Nuri Efendi, Hacı Vehbizâde Niyazi Efendi, Nalbantzâde Abdurrahman Efendi, Hacı Cerizâde Seyit Efendi, Kitapçızâde Kemal Efendi, Kadızâde Mehmet Efendi, Tokatzâde Mehmet Efendi, Termiyecizâde Hüseyin Efendi, Hacı Mendizâde Kaşif Efendi, Hadimli Abdi Azmi Efendi, Termiyecizâde Mehmet Efendi, Termiyecizâde Mevlüt Efendi, Tokatlızâde Nuri Efendi, Abaoğlu Hacı Mustafa Efendi, Derviş Mehmetzâde Cevri Efendi, Hüseyin Efendizâde Niyazi Efendi, Hamamcızâde Recep Efendi, Afakizâde Mehmet Efendi, Keleşzâde Ümit Efendi, Şamilzâde Mehmet Efendi, Hacı Osmanzâde Hacı Mehmet Rüşti Efendi, İsmail Çavuşzâde İsmail Efendi, Kışıkçızâde Tahir Efendi, Ehvinzâde Nuri Efendi, Ereğlili Hacı Rüşti Efendi, Mehmet Rüşti Efendi Mahdumu Ahmet Hamdi Efendi, Hidayetzâde Mustafa Efendi, Abdurrahmanzâde Memiş Efendi, Çaycı Köylüzâde Recep Efendi, Alibeyhöyükli Hacı Süleyman Efendi, Kellecizâde Hacı Halil Efendi, Botsalızâde Hacı Emin Efendi, Serdarizâde Cemil Efendi, İbaogluzâde Ali Efendi, Gilisralızâde Hacı Ali Efendi, Hacı Kaymakzâdede Kasım Efendi, İbaogluzâde Tevfik Efendi, Keleşzâde Mehmet Efendi, Doğrucanzâde Hacı Tahir Efendi, Dava Vekili Musa Kazım Bey, Halimzâde İzzet Efendi, Karahafızâde Ali Efendi, Keleşzâde Nuri Efendi, Türkmenzâde Hacı Osman Efendi, Atikzâde İsmail Efendi, Hamzazâde Hakkı Efendi, Koygunzâde Ali Efendi, Kalfazâde Hüseyin Efendi, Abdülkerimzâde Numan Efendi, Kişnişcizâde Ahmet Efendi, Gilisralızâde Hacı Tahir Efendi, Hacı Dedezâde Selahattin Efendi, Aksaraylı Ali Bıçakcızâde Etem Efendi, Aksaraylı Hacı Ahmet Efendi Mahdumu Gani Efendi, Aksaraylı Ali Bıçakcızâde Mehmet Efendi, Aksaraylı Ali Bıçakcızâde Halil Efendi, Hacızâde Mehmet Ali Efendi, Aksekili Hacı Hasan Efendizâde Mehmet Nuri Efendi, Veysel Efendizâde Hafız Hüseyin Efendi, Tayip Efendizâde Mehmet Tahir Efendi, Armutluzâde İsmail Efendi, Kaşıkçızâde Mehmet Efendi, Kadir Çavuşzâde Hafız Ahmet Efendi, Sıraçzâde İsmail Efendi, Armağanzâde Mehmet Efendi, Lefkelizâde Abdülkadir Efendi, Gözlüklüzâde Ali Rıza Efendi, Kartalızâde Hüseyin Efendi, Hotamuşlı Hacı Himmet Ağa ve Gediklizâde Mustafa Efendi.

- 4 MOOAŞ: Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri
- 5 ABND: Akşehir Bankası Nizamnâme-i Dahilisi
- 6 AÇBTAŞ HD: Akşehir Çiftçi Bankası Türk Anonim Şirketi Hissedarlar Defteri
- 7 EÇBAŞ ND: Ereğli Çiftçi Bankası Anonim Şirketi Nizamnâme-i Dahilisi

Kaynaklar**A- Arşiv Vesikaları**

- a) BOA, DH. İ.UM 60/12
- b) BOA, Şd. 1234/5
- c) BOA, İ.MMS 142/1329 L-26
- d) BOA, A.DVN MKL 52/13
- e) BOA, Mukavelat Kayıt Defteri numara: 25
- f) BOA, Şd. 1271/6
- g) BOA, İ.DUİT 124/27
- h) BOA, MV 252/63
- ı) BOA, A.(DVNS, MKLT d., numara: 24
- k) BOA, Şd. 1776/33
- l) BOA, MV 245/6
- m) BOA, İ.DUİT 120/12
- n) BOA, İ.DUİT 123/23
- o) BOA, MV 253/29
- ö) BCA., 030 18 01 01/10 33 11
- p) BCA., 030 18 01 01/01 12 17

B- Yayınlanmış Eserler, Gazeteler ve Mecmualar

- Akşehir Bankası Nizamname-i Dahilisi*, Ülkü Basımevi, Konya 1950.
- Akşehir Çiftçi Bankası Türk Anonim Şirketi Hissedarın Defteri*, 1340.
- Anadolu*, numara: 20, 6 Teşrinisani 1324 Cumartesi.
- Borsa Rehberi 1928*, İstanbul Esham ve Tahvilat Kambiyo ve Nukud Borsası Meclis-i İdaresi Tarafından Tertip Edilmiştir, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1928.
- Ereğli Çiftçi Bankası Anonim Şirketi Nizamname-i Dahilisi*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1333.
- Hüseyin Avni Şanda, "Türkiye'de Sermaye Şirketleri 1860-1918", *İstanbul Ticaret Odası Mecmuası*, Cilt: 84, No: 6-7, Haziran-Temmuz 1967.
- İktisadi Yürüyüş*, Cilt: 5, Sayı: 51-52-53, 18 Şubat 1942.
- İktisadiyat Mecmuası*, Yıl: 1, Sayı: 40, 19 Kânunusani 1332.
- İktisadiyat Mecmuası*, Yıl: 1, Sayı: 44-48, 8 Mart 1333.
- Konya Elektrik Osmanlı Anonim Şirketi Nizamname-i Dahilisi*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1334.
- Konya Osmanlı İktisadi Milli Bankası Nizamname-i Dâhilisi*, Konya Vilayet Matbaası, 3 Kânunuevvel 1337.
- Konya Rehberi*, numara: 1, 16 Haziran 1329.
- Konya Vilayet Salnamesi*, Hicri Yıl: 1317.
- Mehmet Ziya, *Bankalar ve Muamelâti*, Matbaa-i Orhaniye, İstanbul 1334
- Meşrik-i İrfan*, numara: 31, 22 Haziran 1325 Pazartesi
- Meşrik-i İrfan*, numara: 84, 7 Kânunusani 1325 Çarşamba.
- Öztin Akgüç, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1992.
- Ticaret ve Ziraat Nezareti, Memalik-i Osmaniye'de Osmanlı Anonim Şirketleri*, Hukuk Matbaası, İstanbul 1334.

قونیه اقتصاد ملی بانکسی

باقه نك عنوانی : قونیه اقتصاد ملی بانکسی تورك آنونیم شركتی

مرکز اداره سی : قونیه

مدنی : اللی سندر

مؤسسلر : عبا اوغلی حاجی مصطفی افندی ، قاضی زاده حاجی ادم افندی ، کلشن

زاده حاجی احمد افندی، نقیب زاده حاجی ابراهیم افندی

تاریخ تاسیسی : ۳۲۷-۱۹۰۰

سرمایه سی : « ۱۵۰۰۰۰ » یوز اللی بیک تورك لیراسی ۹۲۷ سنه سی هیئت عمومی سندیه

اوچوز بیک لیرایه تزییدی تقرر ایتمشدر .

صورت تادیرسی : تمتعات تادیه ایدلشدر .

مجلس اولرۇ حاضرده سی ر مربرلر نك اساسی : رئیس اولر ، قونیه مبعوثی کاظم حسنی بک

رئیس ثانی، عبا اوغلی حاجی مصطفی افندی اعضالر : آقسرائ مبعوث موسی کاظم ، بلدییه رئیس

قرم حافظ زاده خالص ، تجارت اوطنسی رئیس بقال باشی زاده نوری ، قاضی زاده حاجی ادم ،

تجاردن حلیم زاده احسان، اشرف زاده حسین، نقیب زاده محمد، عبا اوغلی زاده علی ، بکشهرلی

عبدالله ، شاه زاده احمد بک وافندیلردر . مدیر حلیم اوغلی عزت و آچی قوزی زاده ظاهر بکدر .

تمتعانك صورت توزیعی : كافه مصارف تنزیل ایدلگدن صوكره ۵٪ احتیاط آقسی

و ۱۰٪ فوق العاده احتیاط سرمایه سی افراز وبقیه نك یوزده بشی مؤسسلره و ٪ ایکی بیجی

هیئت اداره یه ویریلهرک بقیه سی حصه دارانه توزیع اولنور .

احتیاط آقسی : « ۱۵۰۰۰ » اون بش بیک تورك لیراسیدر . فوق العاده احتیاط سرمایه سی :

۲۲۹۰ لیرادر [۹۲۷ سنه سنده باشلامشدر]

تورکیده کی شعبری : یوقدر .

ممالک اجنیده ایش بانکسی واسطه سیله معامله یاپار .

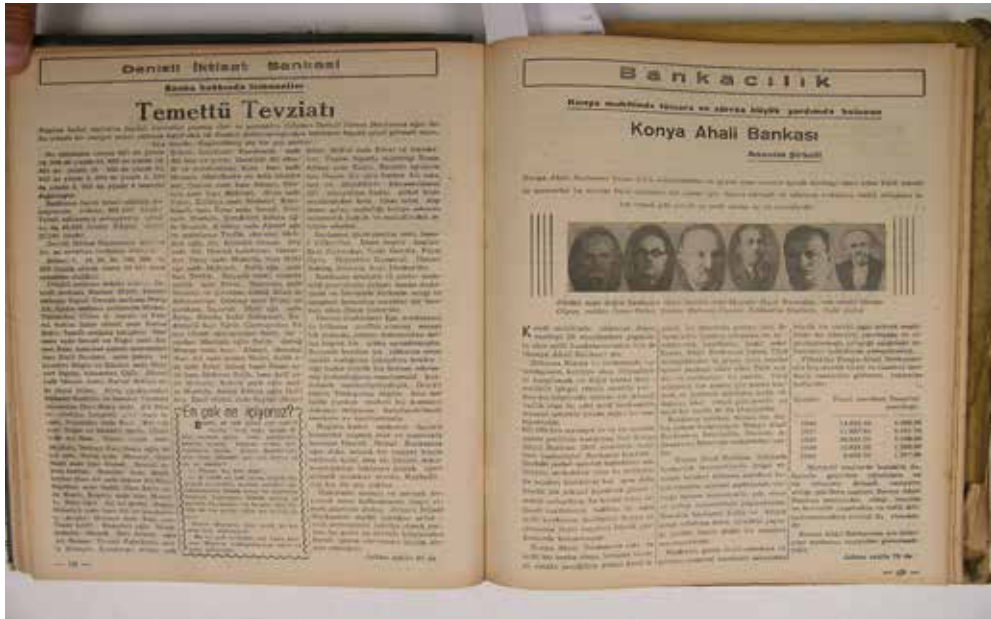
نخبرلری : ایش بانکسنك مرکز وبالعموم شعبانی ، ممالک شرقیه فرانسه بانکسی مرسین

شعبه سی، آطه پازاری اسلام تجارت بانکسی وشعبانی، آطه بازار امنیت بانکسی، آقشهر بانکسی

وشعبانی ، قرمان چیفتجی بانکسی .

Konya İktisadi Millî Bankasına ait para makbuzu

Konya Ahali Bankası'nın son dönem yöneticilerinden bazıları

قونیه بانقہسی

بانقہنک عنوائی : قونیه اہالی بانقہسی آنونیم شرکئی

مرکز ادارہسی : قونیه در .

مدنی : طقسان طقوز سنہدر .

مؤسسلری : یوز ذاتدن عبارتدر .

تاریخ تأسیسی : ۲ تموز ۱۳۴۰

سرمایہسی : بش یوز بیک لیرادر .

سرمایہ ماضردہسی : یوز قرق بدی بیک درت یوز یکرمی ایکی لیرادر .

مجلس ادارہ اعضالربنہ ، مرکبک اسمی : قونیه تجارندن قاضی زادہ احمد افندی

قونیه تجارندن ہدایت زادہ مصطفی افندی

کاظم حسنی بک

حلیم زادہ احسان بک

کتنجی زادہ کامل افندی

ترمیہجی زادہ محمد

طوزجی زادہ بہاءالدین

برہان زادہ حاجی مصطفی

» » » محمد

کلشن زادہ عمر

احمد حمدی

حاجی قائمق زادہ قاسم افندی در .

مدیر : برہان زادہ حاجی مصطفی افندی در .

نمٹغانک صورت نوزیعی : بدلی تسویہ اولونمیش سہ ماہیہ % ۵ ، احتیاط آقہسنہ % ۵ ،

مؤسسلرہ % ۱۴ ، مجلس ادارہ اعضالربنہ % ۵ ، مستخدمینہ % ۱ ، شرکاکہ % ۸۰ در .

امتیاط آقہسی : ۷۳۷۰ لیرادر .

نورکیردہ شعبلری : یوقدر

ممالک امینپدرہ شعبلری : یوقدر .

آق شهر بانقہ سی

بانقہ نك ، عنوانی : آق شهر بانقہ سی

مرکز ادارہ سی : آق شهر قصبہ سی

مدنی : الی سنہ در .

مؤسساری : قرا زاده حاجی محمد و قرا زاده حاجی بکرو اق آغاز زاده عبدہ افندیلردر .

تاریخ تاسیسی : ۱۳۳۲ سنہ سی ۵ ایلولندہ

سرمایہ سی : الیوم تحصیل ایدلش بر میلیون تورک لیراسیدر .

سرمایہ نك صورت تادیہ سی : ۵ ایلول ۱۳۳۲ تاریخندہ الی بیک لیرا ایلہ تأسس ایدوب

۱۵ اگستوس ۱۳۳۴ تاریخندہ یوز بیک لیرا و ۲۴ مایس ۱۳۳۷ تاریخندہ ایکی یوز بیک لیرا

و ۱۱ ایلول ۳۴۰ تاریخندہ بر میلیون تورک لیراسنہ ابلاغ ایدلش و درت سنہدہ مقسطاً

و تماماً تحصیل ایدلشدر .

مجلس ادارہ حاضرہ سی و مدیر لیک اسامیسی : قرا زاده حاجی محمد و آق آغاز زاده عبدہ

وحاجی رشدی بکزادہ مصطفی و برر حاجی خلیل آغا زاده خلیل و عبدالرشید زاده عبدہ

و موجبی زادہ علی و خلیل آغا زادہ حاجی یونس بک و افندیلردر .

تمعاتک صورت تودیہی : بانقہ جہ کافہ مصارفات بالتزویل اولا تادیہ ایدلش حصہ بدلاتنہ

٪ ۵ غروش قائلض و ٪ ۱۰ احتیاط آجہسی تقریق اولنور . باقیدن ٪ ۳ مؤسسلرہ و ٪ ۵

ہبت ادارہ یہ و ٪ ۲ مأمورین و مستخدمینہ و ٪ ۹۰ ایکنجی حصہ تمتع اولہرق بالادہ کی

٪ ۵ قائلض ایلہ بر لکندہ حصہ دارنہ توزیع ایدیلیر .

احتیاط آجہسی : [۴۱۰۱۲] لیرا احتیاط آجہسی تراکم ایتشدر . شرکتک ایکی یوز بیک

لیرا سرمایہ سی بولندیہی زماندہ اسمی و عنوانی [آتشر اقتصاد عثمانی] ایدی . آتشر بانقہ سی

عنواننہ تبدیل ایدیلکی ائنادہ متراکم احتیاط آجہسی سرمایہ یہ قلب ایدلشدر .

نور کیدہ کی شہلری : آتشر دہ مرکز شعبہ سی ، از میردہ واستانبولدہ بر شعبہ سی واردر .

ممالک اہم پیڈرہ شعبہ و نمابر لری : ممالک اجنیہدہ مع التأسف شعبہ و نمابر ی ہنوز یوقدر

نصور ایدلکندہ در .

Akşehir Bankası ile ilgili genel bilgi

DOĞU KARADENİZ HAVZASINDAKİ KÜÇÜK HİDROELEKTRİK SANTRALLER ÜZERİNE TEKNİK DEĞERLENDİRMELER

DOÇ. DR. S. SERKAN NAS*
YRD. DOÇ. DR. EVİN NAS**

Fosil yakıtların kullanımından dolayı başta enerji kaynaklı küresel ısınmanın artışı ile çevresel birçok olumsuzluğun insan sağlığını tehdit ettiği bir süreç yaşanılmakta, tüm ülkeler açısından enerji ihtiyacı için alternatif çözümlerin bulunması ve kullanılması kaçınılmaz bir hal almakta, içinde bulunulan yüzyılın yenilenebilir ve temiz alternatif enerji kaynakları kullanımında atılım yapılması gereken bir yüzyıl olma zorunluluğunda kalınmaktadır.

Alternatif temiz-yerli-yenilenebilir enerji kaynaklarının artan önemi doğrultusunda bu çalışmada, yağışlarla desteklenen yüzeysel su kaynaklarının oluşturduğu potansiyeli ve topografik yönden tercih edilen yüksek düşüleriyle küçük hidroelektrik santraller (KHES) yönünden uygun bir havza konumunda bulunan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çevresel etkileri üzerine teknik değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küçük Hidroelektrik Santral, Doğu Karadeniz Havzası, Hidroelektrik Enerji, Çevresel Etki DeĐerlendirmeleri

* Gümüşhane Üniversitesi Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi

** Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Meslek Yüksekokulu İnşaat Bölümü Öğretim Üyesi.

olarak EPDK tarafından yapılan hesaplamalarla gelecek on yıllık (2012–2021) dönemin elektrik enerjisi tüketiminin gelişimi incelendiğinde bu projeksiyonlara göre talep edilen enerji miktarının düşük talep olması durumunda (Senaryo-2) bile %75'ten fazla artış göstereceği, TEİAŞ Genel Müdürlüğü tarafından yapılan enerji talep projeksiyonlarına göre de yıllık talep artışının yaklaşık %8–9 oranında olacağı düşünülmektedir (Şekil 3) ^[6–10].

	Art	Talep	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Kurulu Güç	Senaryo I	Yüksek	67.3%	64.5%	57.5%	48.9%	43.9%	42.8%	47.5%	45.5%	6.7%	6.7%	
		Düşük	67.3%	61.6%	53.8%	45.8%	41.7%	38.7%	38.8%	22.2%	21.1%	6.3%	
	Senaryo II	Yüksek	60.1%	61.2%	65.3%	64.7%	68.0%	70.6%	70.7%	71.4%	7.7%	7.7%	
		Düşük	60.1%	61.6%	68.3%	69.7%	73.7%	74.9%	76.7%	78.1%	83.0%	5.3%	
	Proje Üretimi	Senaryo I	Yüksek	30.2%	29.7%	27.8%	26.8%	27.7%	31.8%	3.1%	3.1%	6.9%	11.7%
		Düşük	30.2%	28.1%	28.8%	30.0%	30.3%	33.3%	11.7%	1.1%	1.1%	7.5%	
Güvenli Üretim	Senaryo I	Yüksek	25.9%	23.3%	24.1%	21.9%	18.2%	18.3%	1.1%	1.1%	11.1%	11.1%	
		Düşük	26.9%	27.1%	26.6%	25.2%	22.8%	23.0%	6.2%	2.2%	4.8%	6.7%	
	Senaryo II	Yüksek	11.8%	10.6%	12.0%	12.8%	13.2%	13.0%	14.8%	14.8%	15.0%	15.0%	
		Düşük	11.8%	10.6%	13.0%	14.2%	14.2%	14.2%	14.8%	14.8%	15.0%	15.0%	
	Senaryo II	Yüksek	11.8%	8.8%	8.2%	7.5%	6.8%	6.8%	14.8%	14.8%	15.0%	15.0%	
		Düşük	11.8%	8.8%	10.2%	10.2%	8.2%	1.1%	14.8%	14.8%	15.0%	15.0%	

Şekil 3. Elektrik enerjisi arz-talep senaryoları ve elektrik enerjisi projeksiyonları ^[URL 2]

Bu süre zarfında işletmeye alınması muhtemel üretim tesisleri ile kurulu güç-güvenilir üretim-proje üretiminin gelişimi karşılaştırıldığında ise 2016 yılından başlayarak bir arz açığının olabileceği öngörülmektedir. Yapılan bu çalışmalar ile birlikte sistemde enerji açığının oluşabileceği süreç belirlenip bunun neticesinde insanlara yeterli, kaliteli, düşük maliyetli ve sürekli enerjiyi sağlayabilmek adına yatırımcılara yeni yatırımlara ihtiyacın duyulacağı zaman gösterilerek güneş, rüzgar, deniz dalgası ve gel-git olayı, deniz suyu sıcaklığı, deniz akıntısı, jeotermal ve yerküre ısı, akarsu ve nehirler, biyomas (bitkisel ve hayvansal atık) ve füzyon (çekirdek kaynaşması) enerjileri gibi alternatif enerji kaynaklarına yönlendirilmesi amaçlanmaktadır ^[5–9].

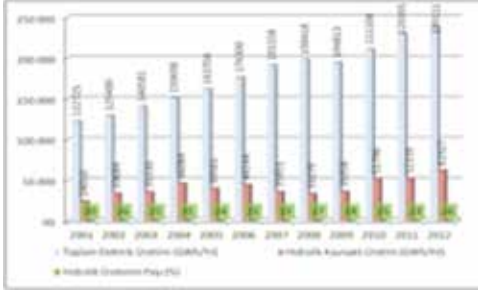
Materyal-Yöntem-Bulgular

Dünya üzerinde var olan bütün enerji kaynakları güneş ışınımının maddeler üzerindeki fiziksel veya kimyasal etkisinden meydana gelmektedir. Hidrolik enerji de güneş ışınımından dolayı olarak oluşan, deniz, göl, nehir ve yüzey sularının güneş enerjisi ile buharlaşması, su buharının hava akımları ile birlikte sürüklenerek dağların yamaçlarında yoğunlaşarak yağmur veya kar şeklinde yeryüzüne ulaşması ve nehirleri beslemesi şeklinde kendini sürekli yenileyen bir enerji kaynağıdır ^[11–12].

Diğer sektörlerin uygulanmadığı coğrafi bölgelerde sosyo ekonomik uyumu sağlamak amaçlarıyla ekonomiklik (işletmede esneklik, sistemde yük dengelemesi

Enerji bağımsızlığını kazanan ve koruyabilme yeteneği olan ülke pozisyonuna gelebilmek için fosil kaynaklı enerji politikalarına mahkûm olmayıp, alternatif enerji kaynaklarına dayalı ve uzun süreli enerji politikaları geliştirilmesi zorunludur.

ve frekans ayarlamaları)-çevresel (düşük emisyon, kirlilik ve erozyonun önlenmesi)-toplumsal ve stratejik (enerjinin depolanması, dışa bağımlılığın azaltılması) nedenlerle hidroelektrik santraller büyük önem taşımaktadır (Şekil 4) ^[11-13].

Şekil 4. Hidroelektrik üretiminin elektrik üretimi içindeki payı ve Türkiye'deki HES ^[11, URL-1]

Son yıllarda su kaynaklarının toplam elektrik enerjisi üretimi içerisindeki önemi giderek artmaktadır. 1950 yılında toplam elektrik enerjisi üretiminin % 3,8'i hidrolik kaynaklardan sağlanmakta iken 1980'li yıllarda bu oran % 50'ler seviyesine kadar çıkmış, ancak diğer enerji kaynaklarının (doğal gaz) sisteme girmesiyle bu oran zamanla azalmıştır. 2004 yılında % 30,6 değerine çıksa da 2005 yılında tekrar % 24,4 seviyelerine gerilemiştir. Ülkemizdeki hidrolik potansiyelin tamamının devreye alınması durumunda dahil, 2020 yılındaki elektrik enerjisi talebinin yalnızca %23'ünün hidrolik potansiyelden karşılanması mümkün olabilecektir ^[13-14].

Ülkemizde küçük hidroelektrik santraller (KHES) hidroelektrik enerji üretiminde önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'nin teorik olarak brüt küçük hidroelektrik potansiyeli 50.000 GWh/yıl, teknik ve ekonomik yapılabilir küçük hidroelektrik potansiyelleri ise sırasıyla 30.000 GWh/yıl ve 20.000 GWh/yıl'dır ^[11-14]

Doğu Karadeniz Havzası Türkiye'nin kuzey doğu kıyısında yer almaktadır. Havza güneyde doğu Karadeniz dağları kuzeyde ise Karadeniz ile çevrilidir. Doğu Karadeniz; Ordu'nun doğusundaki Melet Çayı'ndan Gürcistan sınırına kadar uzanan, Karadeniz bölgesinin en dağlık ve yükseltisinin en fazla olduğu bölümüdür. Toplam alanı 18265 km² olan havza, yılda ortalama 12,392 km³ yüzeysel su potansiyeli ile Türkiye potansiyelinin % 6,6'sını sağlamaktadır. Eğimin fazlalığı ve yeraltı tabakasının geçirimsiz veya yarı geçirimli olması sebebiyle, yağan yağmurun önemli bir kısmı yüzeysel akışa geçmektedir. Bu nedenle Doğu Karadeniz Havzası oldukça eğimli ve sık bir akarsu ağına sahiptir ^[13].

Doğu Karadeniz Havzası, küçük hidroelektrik santraller açısından verimli bir bölgedir. Topografik olarak dağların denize paralel uzandığı ve yıllık ortalama

yağışın 1291 mm olduğu Doğu Karadeniz Havzası diğer havzalara oranla daha düzenli akım rejimi ve coğrafi özellikleri nedeniyle Küçük HES'lere oldukça uygun görünmektedir. 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, enerji santral başvurularıyla bu havzadaki potansiyel devreye sokulmaya başlanmıştır. Doğu Karadeniz Havzasında yer alan bütün projeler hayata geçirildiğinde, Türkiye hidroelektrikten enerji üretim potansiyelinin %12,4' ü karşılanacaktır. Doğu Karadeniz Havzasındaki projeler, ülkemiz genelinin (aynı kapsamda) kurulu güç bakımından yaklaşık %28,4'ünü, üretilecek enerji bakımından ise %27,8'ini oluşturmaktadır. Türkiye geneli düşünüldüğünde, bu havzada önemli bir potansiyelin devreye sokulduğu anlaşılmaktadır ^[11-13, URL-3].

Tablo 1. Doğu Karadeniz Havzasındaki KHES Projelerinin Durumu ^[URL-3]

KHES Projeleri	Adet	Kurulu Güç (MW)	Toplam Enerji (GWh/yıl)
Etüt programında yer alan veya ileri yıllarda ele alınacak olan	3	157	535,9
Planlaması veya kesin projesi tamamlanan	5	195	982,34
İnşa halinde olan	2	100	321,87
İşletmede olan	4	271	944,3
4628 sayılı EPDK hükümleri çerçevesinde yapılan projeler	45	764,72	2.760,37
Ön rapor aşamasında olan projeler	21	955	55
Fizibilite aşamasında olan projeler	201	1795,57	6.014,78
Su kullanım anlaşması yapılan projeler	40	804,51	2.906,52
İnşaatı devam eden projeler	121	2380,4	8.326,90
İnşaatı tamamlanan projeler	7	298,39	1.066,39
Toplam	449	7721,59	23.914,37

Tablo 2. Doğu Karadeniz Havzasındaki KHES Projelerinin İllere Dağılımı

[URL-3]

<i>İller</i>	Adet	Kurulu Güç (MW)	Toplam Enerji (GWh/yıl)
Trabzon	131	1160,28	4095,64
Ordu	46	824,72	2958,88
Giresun	78	1605,56	6198,44
Rize	94	1646,85	5339,16
Artvin	16	182,48	790,42
Gümüşhane	38	573,65	1633,27
<i>Toplam</i>	403	5993,54	21015,81

Sonuçlar-Öneriler

• Doğu Karadeniz havzası, su potansiyeli ve düşü yükseklikleri yönünden kapasitelerine göre (<10MW) ilk yatırım maliyetlerinin göreceli olarak düşük olması nedeniyle yatırımcıların ilgisini çeken küçük hidroelektrik santrallerin uygulanabileceği verimli bir havza olmasına karşılık, KHES'lerin tasarım-yapım-ışletme süreçlerinde ciddi teknik ve çevre sorunları ile karşılaşmaktadır. Genelde

Büyük çoğunluğu akarsuların yukarı havzalarında ve ormanlık bölgelerde yer alan hidroelektrik santrallerin ormanlara ve bitki örtüsüne en az zararı verecek şekilde inşa edilmesi gerekmektedir.

biriktirmesiz (yüklemesiz-beslemesiz) olarak projelendirilip inşa edilen bu santraller mevsimsel debi farklılıklarından daha fazla etkilenmeleri ile enerji üretiminde ciddi sorunlara sebep olabilecektir.

• Yükleme havuzlarının taşkın savakları ile korunması uygulamada göz ardı edilmekte bu da taşkınların tesise verebileceği zararları artırabilmektedir. Kuyruk suyu kanalları ya da balık geçitleri ile bırakılması gereken can suyu miktarına debinin az olduğu özellikle yaz aylarında uyulmaması canlı hayatı açısından ciddi sorunlar oluşturabilmektedir. Can suyunun belirlenmesi bilimsel ve çevresel gerçeklere göre belirlenmelidir.

• Büyük çoğunluğu akarsuların yukarı havzalarında ve ormanlık bölgelerde yer alan hidroelektrik santrallerin ormanlara ve bitki örtüsüne en az zararı verecek şekilde inşa edilmesi

gerekmektedir. Bu amaçla santral binasına suların daha çok tünellerle iletilmesi (düşürülmesi) teşvik edilmeli, orman ve bitki örtüsüne zarar verecek açık kanallar veya isale hatları sistemlerine projelerde mümkün olduğunca yer verilmemelidir. Bu imalatlar sırasında yol-tarihi yapılar-orman ve bitki örtüsüne verilecek zararlara yerel halkın tepkisi göz ardı edilmemelidir.

- Ülkemizde özellikle akarsulara bağlanan yan kollar üzerinde neredeyse hiç AGİ bulunmamaktadır. Bu ve benzer yan kollar üzerinde ise çok sayıda inşası başlanan ve başlanacak nehir tipi hidroelektrik santral projelendirilmiş bulunmaktadır. Ancak bu santrallerin proje debisi tayininde ya kısa süreli verilere sahip istasyonlar kullanılmakta ya da bu istasyonlara en yakın başka istasyonlar arasında korelasyon araştırması yapılmaktadır. Bu sebeple yapılan hidrolik tasarımlar ise üretilebilecek enerji miktarının ve tesis veriminin sağlıklı belirlenememesine sebep olmaktadır.

- Son 10 yılda elektrik enerjisi üretmek için iç ihtiyaca 81833 GWh enerji harcanmıştır. Yine enerjinin nakledilmesi sırasında son 10 yılda 41840 GWh, dağıtılması esnasında ise 230056 GWh enerji kaybı söz konusudur. Bu 10 yıllık süreçte nakil esnasında ve dağıtım esnasında oluşan toplam kayıp-kaçak enerji miktarı (271896 GWh), 2012 yılı Türkiye brüt enerji talebi değerinden (241903 GWh) %12,39 daha fazladır ve ülkemiz ekonomisine maliyeti açıkça ortadadır. Enerji üretim tesislerinin gelişen teknolojiye göre bakım-onarım ve rehabilitasyonunun yapılarak verimlerinin artırılması; endüstriyel tesislerin atıl ısılarından faydalanılması veya enerji üretilmesi yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Türkiye elektrik piyasasının, üretim ve dağıtımını içeren kapsamlı bir düzenlemeye ve yeniden yapılandırmaya ihtiyacı vardır.

- Yerel kaynaklara dayalı enerji üretimine fiyat desteği kendi ekonomi ve teknolojimizi geliştirecektir. Bu amaçla 8 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe giren 5346 sayılı kanunda değişiklik yapan 6094 sayılı kanun kapsamında yerel kaynaklara dayalı enerji üretimine fiyat desteği sağlanmış ayrıca yurt içinde gerçekleşen imalat için de teşvik mekanizması geliştirilmiştir. Ancak Türkiye'nin yabancı firmalardan destek almadan türbinlerin tasarım ve imalatlarını gerçekleştirdiği ilk %100 yerli hidroelektrik santrali 26.07.2012 tarihinde geçici kabulü yapılan Trabzon ilindeki 8,97 MW kurulu güce sahip Cuniş HES'tir. Dolayısıyla enerjide dışa bağımlılığı bitirmek amacıyla yerli kaynaklardan enerji üretirken kullandığımız ekipman yerli değilse dışa bağımlılık büyük ölçüde devam ediyor demektir.

- Geçmiş dönemlerde üretime geçen santrallerin verimleri günümüzde üretime geçen hidroelektrik santrallere oranla %3-5 daha düşüktür. Bununla beraber yıllarca işletmede olan tesislerin malzeme yorulmasından kaynaklı ayrıca bir verim kaybına uğradığı da bilinmektedir. TEİAŞ verilerine göre ülkemizde 1956 yılından bu yana devreye alınan hidroelektrik santraller mevcuttur. Bu santrallerin verimlilik değerleri belirlenmeli, verim artışı sağlanabilecek santrallerin tespiti yapılmalıdır. Yenileme ve bakım-onarım çalışmalarının yapılacağı santrallerin

bu dönemdeki üretim kaybının maliyeti ile bakım sonrası sağlanacak verim artışı sayesinde gerçekleşecek faydanın karşılaştırması yapılarak faydası yüksek olan santrallerin üretim programına göre en düşük kayıpların gerçekleşeceği dönemlerde rehabilitasyona alınması planlanmalıdır. Hidrolik kaynaklı elektrik üretim lisanslarının satışı dâhil enerji yatırımına başlama sürelerinde bu potansiyelden faydalanılmasına engel olan kişi ve kurumlara ciddi kontrol ve yaptırımlar getirilmelidir.

Kaynaklar

BOZKURT A.U. (2008), "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Enerji Verimliliği Açısından Değerlendirilmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi,

DEKETELAERE K. (2011), "Avrupa Birliği Yenilenebilir Enerji Politikası ve Hukukuna Bakış", Leuven Üniversitesi, Hukuk Fakültesi,

DEKTMK, *Dünya Enerji Konseyi Türk Millî Komit. Enerji Raporu 2011*, Ankara, 2012.

EPDK, *Elektrik Piyasası Sektör Raporu 2011*, Ankara, 2012.

EPDK, *Elektrik Piyasası Gelişim Raporu 2010–2011*, Ankara, 2012.

ETKB, *Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü 2012 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara, 2013.

GÜNELİ, S.S., FİLİMCİ, S., AYÇAN, K., "Enerji Politikalarına Genel Bakış ve Alternatif Enerji Politikaları", Dicle Üniversitesi, Elektrik&Elektronik Mühendisliği Bölümü, 2005.

PAMİR, A. (2003), *Türkiye ve Dünyada Doğal Kaynaklar ve Enerji Politikaları*,

TMMOB Makine Mühendisleri Odası Raporu, *Türkiye'nin Enerji Görünümü*, Yayın No MMO 588, 2012.

TEİAŞ, *Türkiye Elektrik Enerjisi 10Yıllık Üretim Kapasite Proje.2011*, Ankara, 2012.

CİNGİ, U. (2010), *Hidroelektrik Santral Tesisleri ve İşletilmesi*, İstanbul.

Jerdem M., "Küçük Hidroelektrik Santrallerin Tasarım Ölçütleri", Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006

UZLU, E., FİLİZ, M.H., KÖMÜRCÜ, M.İ., AKPINAR, A., YAVUZ, O. (2008), "Doğu Karadeniz Havzasındaki Küçük Hidroelektrik Santrallerinin Durumu", VII. Temiz Enerji Sempozyumu, İstanbul.

Oğuz, S., "Yenilenebilir Enerji Küçük Hidroelektrik Santraller", UTES, İstanbul, 2008.

URL-1, <http://www.teias.gov.tr/TurkiyeElektrikIstatistikleri.aspx>

URL-2, <http://www.epdk.gov.tr/index.php/elektrik-piyasasi/yayinlar-raporlar>

URL-3, <http://www.doka.org.tr/files/yayin/files/page159.html>

Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi

Yayın İlkeler

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi, sosyal bilimler alanında iki ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Her yılın son sayısında derginin yıllık dizini yayımlanır.

Makalenin yazarı; adını, soyadını, unvanını, belirtmeli, ayrıca iletişim sağlanacak açık adres, telefon numarası ve e-posta adresini vermelidir.

Dergiye gönderilen yazılar, bilgisayarla hazırlanarak PC uyumlu disket (CD veya DVD) üzerinde veya e-posta adresine gönderilmelidir.

Gönderilen yazılar, daha önce yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum, kongre vb. bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildiriler veya diğer bilimsel yazılar; etkinliğin adı, yeri ve tarihi belirtilmek koşuluyla yayımlanabilir.

Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir

Yayımlanmaları amacıyla dergiye gönderilen yazılar; Yayın Kurulunca yayın ilkeleri açısından incelenir ve değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Ancak, hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yazı Kurulunca yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Yayın Kurulu, hakemlerin eleştiri ve önerilerini dikkate alarak yazılar üzerinde anlatım açısından gerekli düzeltmeleri yapabilir.

Yayımlanması uygun görülmeyen yazılar, bir örneği saklanmak kaydıyla, yazarın isteği üzerine iade edilir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

1. Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
2. **Başlık:** İçerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret, tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto koyu yazılmalıdır.
3. **Yazar adı ve adresi:** Makale yazarı, adını, soyadını ve unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanılmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.
4. **Ana metin:** Yazılar, Times New Roman tipi ile 16 punto büyüklüğünde ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

5. Yazılara bilgisayarla sayfa numarası verilmelidir (Gerekirse çıktılar üzerinde kalemle verilebilir).

6. **Kaynak gösterme:** Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir:

(Özbay 2010), (Özbyay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010 a Altın 2010 b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve “vd” kısaltması kullanılmalıdır: (Yakıcı vd. 2005)

Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde buadresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir:

(<http://www.Guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **Kaynaklar:** Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda “Kaynaklar” bölümünde, 10 punto alfabetik olarak verilmelidir. Makalelerde Türkçe kaynaklara öncelikle yer verilmelidir.

Örnek olarak:

Tek Yazarlı Makale:

ÖZÖNDER Cihat (1984), “Kültür Bültenleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler”

Türk Kültür Araştırmalar, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Tek Yazarlı Kitap:

ÖZBAY, Hüseyin (2010), **Kelimeler Kuşatması**,

Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), **30 Dakikada Rapor Yazma** çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi Yayınları.

İki Yazarlı Kitap:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN Ezgiler. (2001), **Dil Bilimine Giriş**, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

KORKMAZ, Zeynel vd. (2001), **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Yargı Yayınları.

Yayımlanmamış Tez:

KARA, E. (1996), Öğretmenlerin Statü Düzeyleri, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yazarı Aynı Yayımlanmış Birden çok Makale veya Kitabı Varsa:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2005 b), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

THE PUBLICATION PRINCIPLES OF THE JOURNAL OF OPINIONS WORLD (DÜŞÜNCE DÜNYASI'NDA TÜRKİZ)

The Journal of Opinions World is a peer viewed journal devoted to the social fields published on bi-monthly period. The annual index is given in the last issue of the year

The author(s) are supposed to clearly state their names, titles, institution and give a Corresponding address or an email.

The manuscript must be submitted a PC compliant CD or through email

The papers must be original and not published previously in any other journal. The papers submitted to a conference, congress or symposium can be published provided that the name, the place and the time of the activity are clearly stated.

All the opinions and the ideas published in the journal entirely belong to the authors and do not bind the journal in any way.

The papers submitted to the journal are first checked regarding to the publication rules of the journal by the editorial board and then sent to two referees for the through reviewing process. The manuscripts sent to the referees do not contain the names of the authors.

Similarly the names of the referees are not revealed to the authors. In the case of one positive one negative view of the referees the manuscript is sent to a third referee for the final decision.

The editorial board reserves the right to make syntaxual changes on the papers based on the recommendations of the referees.

The rejected papers are returned to the authors upon request. A copy of each paper is achieved by the journal

Writing rules and formatting

1. The papers sent to the journal must be in compliance with Turk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (including the abbreviations)
2. **Title:** The title must be in good compliance with the content, contain maximum 10-15 words, written in bold 12 fond capital letters. The sub titles should be 11 fond bold letter in title case
3. **The name and the title of the author** should be written under the title with. * This should give in the footnote indicating the institution and the title of the author.

The authors which are not working in any institution should use titles which describe them such as researcher, author etc

4. **Main text:** The main text should be written 11 fonts Times New Roman with single spacing. The quotations should be italic and given within." The quotations longer than five lines should be given by 1 cm indentation from the both end of the page with single spacing.

5. The papers should not contain page numbers (The authors may indicate the pages with a pencil on the hard copy if necessary)
6. **Referencing:** The references in the text should be given by the surname of the author and the publication year of the source in parenthesis (Özbay 2010). The related page can be quoted if necessary (Özbay 2010: 163). More than one documents of the same author published in the same year are referenced as (Altın 2010 a, Altın 2010 b); Referencing more than one source should be made as (Erkin 2008, Canbel 2009).

The sources with more than one author should be given by the surname of the first author followed by et.al and the publication year: (Yakıcı et.al. 2005)

The footnotes should only be employed for the explanations and numbered according to the order given in the page. The quotations from an internet address should be given in the references by stating the downloading date:

(<http://www.guntulu.com.tr/22.03.2010>).

7. **References:** All the sources used in the study should be given in the "References" section in 10 fonts alphabetical order . The Turkish sources should be given priority.

Followin gare the examples of giving various references

Paper with a single author:

ÖZÖNDER, Cihat (1984), "Kultur Bultenleşmesi ve Alt Kultur Grupları Hakkında Duşunceler." **Turk Kultur Araştırmaları**, Ankara: Turk Kulturu Araştırma Enstitusu Yayınları, 132: 136-139.

Book with a single author:

ÖZBAY, Huseyin (2010), **Kelimeler Kuşatması**, Ankara: Berikan Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), **30 Dakikada Rapor Yazma** çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi.

Book with two authors: KIRAN, Zeynel ve KIRAN, Ezgiler (2001), **Dil Bilimine Giriş**. Ankara: Seçkin Yayınlan.

Book with multiple authors: YAKICI, Ali vd. (2008), **Üniversiteler İçin Turk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

Unpublished thesis: KARA, E. (1996), **Öğretmenlerin Statu Duzeyleri** Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Multiple papers or the book written by the same author and published in the same year: KORKMAZ, Zeynep (2005 a), **Turk Dili Üzerine Araştırmalar 1**, Ankara: Turk Dil Kurumu Yayınları. KORKMAZ, Zeynep (2005 b), **Turk**